

ABDULHAMİT DENİZ

TARİH
ANABİLİM DALI

MAYIS 2019

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS TEZİ

TARİH ARAŞTIRMALARINA KAYNAK
OLARAK TARİHTEN SESLER MECMUASI

ABDULHAMİT DENİZ

TARİH
ANABİLİM DALI

MAYIS 2019

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

TARİH ARAŞTIRMALARINA KAYNAK OLARAK TARİHTEN
SESLER MECMUASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ABDULHAMİT DENİZ

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. ABDULAZİZ KARDAŞ

VAN-2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

Abdulhamit DENİZ tarafından hazırlanan "TARİH ARAŞTIRMALARINA KAYNAK OLARAK TARİHTEN SESLER MECMUASI" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: DOÇ. DR. ABDULAZİZ KARDAŞ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı. Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Başkan : PROF. DR. M. SALİH MERCAN Bitlis Eren Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı. Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Üye : DOÇ. DR. BEKİR KOÇLAR Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı. Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Üye : DOÇ.DR. ABDULAZİZ KARDAŞ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı. Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ onaylamıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Tez Savunma Tarihi:	21.05.2019
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 21.05.2019

Abdulhamit DENİZ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	III
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
ÖNSÖZ	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
1.1.MECMUANIN MİZANPAJ ÖZELLİKLERİ VE YAZI DİZİNİ	2
1.1.1. Mecmuanın İsmi ve Tarihi Önemi.....	2
1.1.2. Mecmuanın Mizanpaj Özellikleri.....	4
1.1.3.Mecmuanın İlk Sayısından İtibaren Belirlenen Abonelik Ücretleri	6
1.1.4. Mecmuaların Sayılarına Göre Basım Tarihleri.....	6
1.1.5. İskender Fahrettin Sertelli.....	6
1.1.6.Kronolojik Yazı Dizini	8
İKİNCİ BÖLÜM.....	17
2.1.MECMUANIN TARİHİ ANLAYIŞI.....	17
2.1.1. Tarih Görüşü ve Tarih Öğrenmenin Önemi.....	17
2.1.2.Tarihe Yardımcı İlimler	27
2.1.2.1. Antropoloji	27
2.1.2.2. Etnoloji.....	30
2.1.2.3. Arkeoloji	32
2.1.3.Tarihten Parçalar.....	33
2.1.4.Tarih Ansiklopedisi.....	39
2.1.5.Şehirlerin Tarihçesi.....	46
2.1.5.1. İstanbul'un Tarihçesi.....	47
2.1.5.2. İzmir'in Tarihçesi.....	55
2.1.5.3. Bursa'nın Tarihçesi	56
2.1.5.4. Sinop'un Tarihçesi	57
2.1.5.5. Maraş'ın Tarihçesi	58
2.1.6.Tarihi Karakterler	61
2.1.6.1 Yusufelili Huzuri.....	61
2.1.6.2.Şair Nedim	63
2.1.6.3. Barbaros	65
2.1.6.4.Suluk Mehmet	66
2.1.6.5.Cleopatra	67
2.1.6.6.İhtisap Ağası Hüseyin Bey.....	68
2.1.6.7.Kavakdereli Köylü Fatma	69

2.1.6.8. Avrupa'yı Kurtaran Kadın Prenses Maryana	70
2.1.6.9. Candaroğlu İsmail Bey	72
2.1.6.10. Mimar Sinan	72
2.1.6.11. Korkusuz Jan	73
2.1.6.12. Uluğ Bey	75
2.1.6.13. Gazi Osman Paşa	76
2.1.6.14. şair Eşref	76
2.1.6.15. Seyyid şerif Curcani	78
2.1.6.16. Molla Lutfu	79
2.1.6.17. II. Abdülhamid	81
2.1.6.18. Yunus Emre	82
2.1.6.19. Atatürk	82
2.1.6.20. Baybars	83
2.1.6.21. Nureddin Zengi	85
2.1.6.22. Evvela Makbul Sonra Maktul İbrahim Paşa	87
2.1.6.23. şeydi Ali Reis	90
2.1.6.24. şehzade Korkut	91
2.1.7. Tarihi Eserler ve Mekanlar	97
2.1.7.1. Milli ve Sivil Mimarimizde Çinili Kōřk	97
2.1.7.2. Tello Harabelerinde	100
2.1.7.3. Mezarlarımız ve Mezar Taşlarımız	102
2.1.7.4. Maykop Kurganı	105
2.1.7.5. Apollon'un Heykeli	107
2.1.7.6. Tarihi Abideler	110
2.1.7.7. Benares Mabedi	112
2.1.7.8. Otuz Beş Yıl Evvelki Deniz Hamamları	113
2.1.7.9. Çin Seddi	115
2.1.8. Tarihteki Popüler Olaylar	117
2.1.8.1 Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları	117
2.1.8.2. Mısır Tarlasında Meşhur Tipler	121
2.1.8.3. Kabadayı Çeşitleri	122
2.1.8.4. Fıkıhçı Yobazların Davası	123
2.1.8.5. Eski Devirlerde Çocuk İstismarı	125
2.1.8.6. İlk Türkçülük Cereyanları	127
2.1.8.7. Müslüman ve Mecusi Hintliler	130
2.1.8.8. şimali Afrika'da Türkler	132
2.1.8.9. Zenci Esirler	134
2.1.8.10. II. Abdülhamid Devrinde Mimli Kişiler	135
2.1.8.11. Kartaca'nın Kuruluşu Efsanesi	136
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	138
3.1. MECMUANIN FİKİRİ CEPHESİ	138

3.1.1.Türk Tarihi.....	138
3.1.1.1.Kafkasya'da Yasa ve Türeler.....	138
4.1.1.2.Dobruca Türklüğünün Tarihi Hakkında Yeni Nazariyeler.....	140
4.1.1.3. Türk Müverrihleri.....	140
4.1.1.4.Türk Sanayi Tarihçisi.....	141
4.1.1.5. Birinci İnönü.....	142
4.1.1.6. İlk Kurşun.....	143
4.1.1.7. 30 Ağustos.....	144
4.1.1.8. Ayn Tarihi Mayıs ve Haziran Kronolojisi.....	146
4.1.1.9. Tarihte Temmuz Bayramları.....	146
4.1.2.Türk Edebiyatı Tarihi.....	147
4.1.2.1. İnkılâp Tarihimiz ve İnkılâp Edebiyatımız.....	147
4.1.2.2. Tarihi Romanlar Bize Ne Öğretir.....	147
4.1.2.3. İki Zafer: Budin, Tunus (Şiir).....	148
4.1.2.4. Kitap Konuşmaları.....	148
4.1.2.5. Nasıl Yazıp Okumalı.....	149
4.1.2.5. Hezarpare Ahmet Paşa Tarihi Hikâye.....	149
4.1.2.6. Mitoloji.....	150
4.1.2.7. Memun Nasıl Doğdu.....	151
4.1.2.8. Eski Adetler (Helva Sohbetleri).....	152
4.1.2.9. Leventname ve Diğer Konu Başlıkları.....	153
TARTIŞMA.....	0
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	1
EKLER.....	2
KAYNAKÇA.....	24
ÖZGEÇMİŞ.....	30

(Yüksek Lisans Tezi)

Abdulhamit DENİZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mayıs 2019

(TARİH ARAŞTIRMALARINA KAYNAK OLARAK TARİHTEN SESLER
MECMUASI)

ÖZET

İskender Fahrettin Sertelli'nin kurucusu olduğu Tarihten Sesler Mecmuası 15 Ocak 1943 yılında yayın hayatına başlamıştır. Mecmua 1945 yılının mayıs ayına kadar toplan 25 sayı neşretmiştir. Gerek mecmua müessisi (kurucusu) İskender Fahrettin Sertelli'nin yaşamını yitirmesi gerek yaşanan ekonomik sıkıntılar sebebiyle mecmua 1945 yılında 25.sayı ile okurlarına veda etmiştir. Latin harflerin kabulünden sonra mecmua alanında ilklere girerek Latin harfleri ile yazılmış ilk popüler tarihi mecmua unvanını da almıştır. Mecmuanın bir diğer özelliği ise özel kişiler tarafından neşredilen ikinci mecmua olmasıdır. Farklı görüşleri, ilginç konuları ele alan yazar kadrosu ile okurun beğenisine sunulmuştur. Dönemin güncel konuları ele alındığı gibi tarihin her dönemine ait konular işlemiş olup kapsam bakımından zaman ve mekân ile ilgili herhangi bir sınırlamaya gidilmemiştir. Milli tarih bilinciyle bir araya gelmiş yazar kadrosuyla ismini tarihe verdiği önem ve yaptığı araştırmalardan almıştır. Tarihten Sesler mecmuasının yazıları ile ön plana çıkan yazarları mecmua kurucusu İskender Fahrettin Sertelli, M.Süleyman Çapanoğlu, Aziz Oğan olarak sıralayabiliriz. Ele alınan tarihi konular ise Türk tarihi ve tarihçilik, tarihe yardımcı ilimler, şehirlerin tarihçesi, tarihi karakterler, ansiklopedik bilgiler, tarihte ilgi uyandıran popüler olaylar yer almıştır. İnsanların sosyal yaşantıları, dönemin ekonomik özellikleri, tarihi zaferler, kültürel özellikler, dini yaşantılar, edebiyat, şiir, sanat, kahramanlık olayları konularının yanı sıra günümüzde bile sosyal bir sorun olarak ön plana çıkan çocuk istismarı gibi dönemin popüler konular ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, Müze, Tarih, Ansiklopedi, Tarihten Sesler, Tarih, İskender Fahrettin Sertelli

Sayfa Adedi: 156

Tez Danışmanı: Doç.Dr Abdulaziz KARDAŞ

(Master Degree Thesis)

Abdulhamit DENİZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNİVERSİTY

INSTITUTE of SOCIAL SCIENCES

May 2019

(JOURNAL of HISTORICAL SOUNDS AS A RESOURCE FOR HISTORICAL RESEARCH)

ABSTRACT

Pounded by İskender Fahrettin Sertelli from the history of sounds 15 January 1943 (15.01.1943) begon publishing life mecmua has reached a total of 25 points by 1945 because of the economic difficulties and the death of Its founder (İskender Fahrettin Sertelli) the Mecmua was bid farewell to Its readers in 1945 with the 25th Issue after the adoption of the latir letters the Mecmua has been the first in its field and It has been the first popular historical Mecmua written in latin letters. Another feature of Mecmua is that it is the second Mecmua published by private individuals. Mecmua is presented to the readers with its different views and interesting topics Mecmua, the current issues of the period have been discussed and the topics of each period of history have been covered go there has been no restriction on time and space in terms of scope there are the names of the writers who have joined together with the consciousness of national history and these are the names of founder of Mecmua Iskender Fahrettin Sertelli, M. Süleyman Çapanoğlu, Aziz Oğan.The historical topics discussed in this course are Turkish history and historiography, history-assisting sciences, history of cities historical character, encyclopedic knowledge, and popular topics In history Issues such as social life of people, economic characteristics of the period, historical glories culturel features religious aperiensces, literature,poetry and heroism as well as populer topics of child abuse were discussed.

Key words: Mecmua, Museum, History, Encyclopedia, Historical voices, İskender Fahrettin Sertelli

Number of Pages: 156

Dissertation Advisor: Doç.Dr Abdulaziz KARDAŞ

ÖNSÖZ

“Tarih Araştırmalarına Kaynak Olarak Tarihten Sesler Mecmuası” adındaki tez çalışması 1943-1945 döneminde yaşayan ve mecmuayı ölümsüz kılan tarihçi, edebiyatçı, doktor, şair, bilim adamı gibi birçok sanat ve meslek alanında yazarı bir araya getirmiş. Dönemin ağır ekonomik şartlar altında gelecek nesillere miras olarak bıraktıkları bu değerli yapıtı derleyip tarih okurlarına tekrar sunarak hem tarihi olayların zihnimizde yeniden hayat bulması, hem de dönemin tarih anlayışı ve tarihe bakış açısının anlaşılması hedeflenmiştir.

Mecmua dört ayrı bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm görünüş, mizanpaj özellikler, mecmuanın kapak, basım tarihleri, ücret bilgileri, yazar kadrosu bakımından ele alınmıştır.

İkinci bölüm içerik bakımından ele alınmıştır. Fikri bölüm diye adlandırılan bölümde konular alanlar ve yakın içerikler bakımından sınıflandırılmıştır. Bu bölümde tarihi karakterler ele alınmıştır. Mecmua yazarlarının, tarihi sınırlandırmadan her dönemde ve her mekânda meydana gelen tarihi olayları tarih görüşleri ile nasıl harmanlayıp okurlarına sundukları kategorilere ayrılarak incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise tarihte yer edinmiş sanat eserleri ve dönemin popüler olayları yaşanan ilginç vakalar ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde Türk tarih ve edebiyatına yön veren tarihi olaylar kişiler ve sanat eserleri derlenmiştir.

Eğitimim sürecinde engin bilgi ve deneyimleri ile bana desteğini sunan çok değerli tez danışman hocam sayın Doç.Dr. Abdulaziz Kardaş’a, değerli hocam Doç. Dr. Bekir KOÇLAR’a, Tarih Ana Bilim Dalının değerli hocalarına, tezimin her aşamasında bana rehberlik eden değerli Arş. Görevlisi Vural Öntürk ve Sadi Özmeral’e, her zaman moral kaynağım olan ve enerjileri ile bana hayat veren oğlum Yusuf, Hüseyin ile kızım Elif’e, hayat arkadaşım Handan’a ayrıca teşekkür ederim.

GİRİŞ

Tez çalışmasında konu alanı bakımından ele aldığımız, Tarihten Sesler mecmuasının tarihte ele aldığı konular, konu içerikleri, tarihsel açıdan mecmuanın farklı sayılarında ele alınan tarihi veya dönemin güncel olaylarının mahiyeti, tarihsel görüş, tarihi vakalar, kişilikler, Türk edebiyatı ve Türk tarihi konuları mecmuanın ilk on beş sayısı itibariyle derlenmiş ve incelenmiştir.

Çalışmanın amacı arasında mecmuanın Türk tarihine dönemin bakış açısını ortaya koymak olmuştur. Tarihte yazarların sanat, kültür, edebiyat, ekonomi, sosyal yaşam, bilim, teknik, hukuk, devlet yönetimi, ordu donanma, dinsel yaşam, felsefi düşünce, siyasal yaşam gibi insanın hayatında dolaylı veya doğrudan yer edinen kavramların mecmuanın ve toplumun hayatındaki varlığına ne ölçüde yer edindiği araştırılmıştır.

Araştırmanın önemi mecmuanın Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Latin harfleri ile yayınlanan ilk tarihi popüler mecmua olması ve Belleten dergisinden sonra Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Latin harfleri ile yazılmış ikinci tarihi mecmua olması hasebiyle tarihteki yeri ve önemini ortaya koyma bakımından önem arz eder.

İncelemelerde karşılaşılan sınırlılıklar arasında mecmuanın sayılarına ulaşamama ve orijinal metinlerin yok denecek kadar az bulunması, 16-25. sayıların bulunamayışı, yazar kadrosunun geniş ancak yazarlar hakkında yeteri kadar kaynak, araştırma konusu, kitap ve biyografi yazılarının olmayışı incelemelerde kaynak sıkıntısı doğurmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.MECMUANIN MİZANPAJ ÖZELLİKLERİ VE YAZI DİZİNİ

1.1.1. Mecmuanın İsmi ve Tarihi Önemi

Tarihten Sesler Mecmuası Türk Tarihini aydınlatma, tarihe verdiği önem Tarihi değerleri bir bütün içerisinde ele alma, milli tarih ve edebiyatı yayması ve yeni Türk Harfleri ile basılması yönünde tarihte önemli bir yere sahiptir. Türkçülük akımı ve cereyanları, Tarihe yön veren ulusal ve evrensel liderler, olaylar, ulusal değerlerimiz, milli kültürümüz, mimari yapıtlarımız, tarihte yer edinmiş güncel olaylar, şehirlerin tarihi konularını okurları ile buluşturup onlara ulusal tarih bilincini yerleştirmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda ilk sayıda mecmuanın yazarlarından Prof. Dr. Yavuz Abadan “Tarihçi görüş, milli inancın kaynak ve desteğidir. “, Salahaddin Demirkan” Bu günü tanımadan dünü tanımak mümkün değildir.” Va-NÛ Tarih Telakkisi (görüşü) yazıları ile tarih ve tarihi öğrenmenin gerekliliği üzerinde fikirlerini beyan etmişlerdir.

Prof. Dr. Yavuz Abadan tarihe bakış açısı tarihi bilmenin önemini vurgularken hukuk tarih ilişkisi kapsamında bugünkü hukukun oluşmasında geçmiş hukuktan yaralanılması, tarih mekteplerinin kurulması, tarih öğrenmenin bir sonucu olarak Tarihten Sesler Mecmuasının ortaya çıkışını ve şu şekilde belirtmektedir:

Mecmuamız, halkımız arasında tarihçi görüşün revaç bulmasını temin maksadıyla çıkıyor. Arkadaşlarımız, okuyucularımıza tarihten aksettirecekleri seslerle bir yandan umumi tarihin, halin müesseselerini aydınlatma ve ihtimallere de dayansa istikbal hakkında bir inşa planı çizme, diğer yandan ise milli tarihin toplumsal bilinci yaratan tekâmül seyrinden müşterek ülkünün gerçekleşmesi için inanç ve kuvvet toplama gayelerine hizmete çalışacaklardır. Beşeri ve milli kıymetleri yayma, tanıtmaya cehdimizde temiz maksatlarımıza ulaşabilme kudretini en küçük hizmetleri de karşılıksız bırakmayan asil, civanmert, kadirşinas halkımızın ilgi ve sevgisinden toplayacağımıza emin bulunuyoruz. Biliyoruz ki halkçı bir hayat çerçevesi ve görüşü içerisinde halk duygusuna dayanarak çalışma, başarının hem şartı, hem de teminatıdır¹.

¹ Yavuz Abadan “Tarihçi görüş, milli inancın kaynak ve desteğidir “, *Tarihten Sesler*, 1, İstanbul, 1943,2.

Salahaddin Demirkan” Bu günü tanımadan dünü tanımak mümkün değildir.” Yazısında geleceği aydınlatmanın geçmişten yararlanmaktan geçtiğini, tarihin milli kültürü kuvvetlendirdiğini yazısında şöyle ifade etmektedir.

Eğer milli bir tarih, gerçek manasıyla bir tarih olacaksa, önce bize bu günkü milli hayatı tanıtmak mecburiyetindedir. Bu günü tanımayan milletler dünü tanıyamazlar. Böyle bir tarih, bir terbiye vasıtası olmaktan ziyade bir gurur, bir hayal unsuru ve - bir sırça köşk olur. Tarih telakkimizi böyle bir görüş zaviyesine göre ayarlamak zamanı gelmiştir kanaatindeyim².

Va-NÜ (Ahmed Vala Nureddin) Tarih Telakkisi yazısında tarihi görüşünü ifade ederken tarihte olayların önem kazandığını şu cümleler ile ifade etmektedir:

Eskiden, tarih deyince akla bir takım hikâyeler silsilesi gelirdi: Padişahların, vezirlerin, düşman hükümdarlarının ve saray erkanının menkıbeleri... Bunlara dair uzun uzun teferruat

Mizacı şahanenin her manada mülayim mi, zâtı sadaretpenahinin mavi gözlü mü, pembe yanaklı mı olduğu bile ehemmiyetli sayılırdı. Tarihte bütün bunlar rol oynar gibi gösterilirdi.

Hatta meşhurdur: Cleopatra'nın burnu ile insanlık mukadderatının münasebeti varmış derler. Sonra gitgide anlayış değişti.

Kalabalıkların hayatı, cemiyetin tekâmülü, iktisat meseleleri, yeni sınıfların zuhuru bütün bunlar birinci plana getirildi ve en ehemmiyetli sayıldı. Fertlerin karakterleri, iradeleri yahut bozuklukları ise devede kulak sanıldı³.

Behçet Adil Bağdatlıoğlu mecmuanın ikinci yılında mecmua ismi ile kaleme aldığı Tarihten Sesler yazısında mecmuanın ortaya çıkışını ve mecmuanın müessisi (kurucusu) İskender Fahrettin Sertelli'nin vefatını ve yaşadığı üzüntüyü ve Sertelli'den sonra mecmua sayılarının maddi sıkıntılar sebebiyle birleştirilerek yayımlandığını ifade ise şöyle ifade eder:

Kalemiyle, Türk halkının tarihi zevkini tatmin etmek için, kısa hayatında yüzlerce eser veren İskender Fahreddin Sertelli, Eminönü Halkevi'nin Dil Edebiyat odasındaki mütevazı masasından, bu mecmuayı kurmakla, eserleriyle halkı tatmin edemediğini düşündüğünü ruhundaki tarih aşkını, dinmek bilmeyen bir kaynaktan aldığı gibi Türk gençliğinin dimağına akıtacağı arkadaşlarına anlatıyordu.

1943 senesinin birinci ayında, değerli bilgin Yavuz Abadan'ın da yardımıyla, mecmuanın ilk sayısını neşretmişti. Bu ilk sayıyı ve müteakip

² Salâhaddin Demirkan” Bugünü tanımadan dünü tanımak mümkün değildir.”, *Tarihten Sesler*, 1, İstanbul, 1943,6.

³ Vâ-NÜ;”Tarih telâkkisi”,*Tarihten Sesler*, 1, İstanbul, 1943,7.

sayıları zevkle, heyecanla okuduk. Onun kudretli kalemini ve tarih aşkını tekrar takdir etmiştik.1943 senesinin Mayıs başlangıcından haziran sonuna kadar, Ankara’da idim. Mecmuayı oradan takip etmek de benim için ayrıca bir zevk olacaktı; fakat bir gün gazetelerde, İskender Fahrettin’i kaybettiğimizi, içimi sızlayarak okudum. İskender Fahrettin, mecmuasının ancak 5. sayısını neşredebilmişti. Onun kurduğu ve milli kültürümüzün gelişmesi için üzerinde çalıştığı bu mecmuanın ne olacağını tabii olarak endişe ile düşünmekteydim⁴.

Mecmuada da belirtilen hususlardan da anlaşılacağı üzere Tarihten Sesler mecmuası milli tarih bilinciyle bir araya gelmiş yazar kadrosu ile ismini tarihe verdiği önem ve yaptığı araştırmalardan almıştır.

Ayrıca Osmanlı Tarihi ve Edebiyatı Mecmuası’ndan sonra özel kişiler tarafından yayınlanan ikinci dergi olmasının yanında Aynı zamanda Latin harfleriyle yayınlanan ilk popüler tarih dergisi unvanını sahiptir⁵.

1.1.2. Mecmuanın Mizanpaj Özellikleri

Yayına Mecmua Sahibi ve U. Neşriyat Müdürü: Prof. Dr. Yavuz Abadan olarak başlanmış 6-7.sayıdan itibaren İmtiyaz Sahibi: Eskişehir Mebusu Prof. Dr. Yavuz Abadan olarak ifade değişmiştir. Ayrıca aynı sayıda Yazı İşleri Müdürü Tarık Zafer Tunaya olarak belirtilmiştir.

1943’te yayına başlayan Mecmua 1945 yılına kadar 25 sayı çıkarmıştır. Tez çalışmamızda ulaşabildiğimiz 15 sayı teknik özellikler, içerik bakımından incelenebilmiştir.

10-11 sayıda ise Mecmua iç kapağında Sahibi Behçet Adil Bağdatlıoğlu Yazı İşleri Müdürü Emin Oktay olarak değişmiştir.

Mecmua İstanbul Rıza Köşkün Matbaasında basıma başlanmıştır.13-14. Sayıdan itibaren Numune matbaasında basılmıştır.15.sayıda kapak baskısı Resimli Ay Matbaası T.L.Ş tarafından basılmıştır

Mecmua Müessisi (kurucusu) Kuruluş itibariyle İskender Fahrettin Sertelli ’dir.

Aylık tarih mecmuası olan “Tarihten Sesler” iletişim için iç kapakta Çağaloğlu yokuşu acı musluk sokağı no: 15 İSTANBUL adresini belirtmiş ancak 10-

⁴ Behçet Adil Bağdatlıoğlu, ” Tarihten Sesler”, 13-14, İstanbul, 1944,1.

⁵“ Sosyal Bilimler Dergisi”,3, Malatya, 2015,76-77.

11 sayılar itibariye Cağaloğlu yokuşu no: 27 İSTANBUL olarak adres değiştirmiş ve telefon numarası olarak 24008'i eklemişlerdir.

Daha önce aylık ayrı ayrı basımı yapılan mecmuaların, mecmua müessisi İskender Fahrettin Sertelli'nin ölümü üzerine gecikmeli olarak 1 Ağustos 1943'te yayınlamıştır. Ayrıca 6-7. sayı tek mecmuada birleştirilmiştir.

Birlikte basımı yapılan diğer mecmualar ise şöyledir: 8-9. Mecmua, 10-11. mecmua ve 13-14.mecmualardır. Sayı 15 cilt 2 şeklinde ifade edilmiştir. Mecmuaların bu şekilde birleştirilerek yayınlanmasını mecmuanın 13-14. sayısında Behçet Adil Bağdatlıoğlu Tarihten Sesler yazısında maddi imkânsızlıklar sebepliyle ancak bazı sayıların birleştirildiğini veya gecikmeli olarak yayınlanabildiğini ifade etmektedir.

Mecmuanın 10-11. sayılarından itibaren reklam tanıtım ücretleri belirlenmiş olup Son kapak sahifesi Bir defa 35 Lira, Tam Bir defa 25 Lira, Yarım Bir defa 15 Lira, çeyrek Bir defa 10 Lira, Küçük ilanlar Bir defa 5 Lira olarak ilan ücreti olarak alınmaya başlanmıştır.

Mecmua A4 ve A5 boyutları aralığında saman kâğıda basılmış, Kapak resim ve fotoğrafı renkli baskı yapılmış, diğer yazı resim, fotoğraf, reklamlar tamamen siyah baskı yapılmıştır. Baskı kalitesi olarak saman kâğıda baskı yapılmıştır. Mecmuada 15.sayının 16-22 sayfaları arasında öncelik sonralık açısından baskı hatası olduğu görölmektedir. Yazının devamı niteliğinde notlar eklenerek sayfaya sığdırılamayan yazılar mecmuanın sonuna ek olarak yazılmıştır.

Mecmuanın ilk sayıdan itibaren bütün sayıların sonunda iki sayfa ile on iki aralığında reklam ve tanıtımlara yer verilmiştir. Reklamların alt köşesine adres, telefon ve telgraf adresi bulunmaktadır. Genellikle bakkaliye, ticarethane, tamir evi, ihracat-ithalat, Nalbant, yorgancı, garaj, oto tamir, oto lastik, boya ve kimyevi temizleme atölyesi, boya baskı, terzihane, mecmua-kitap işleri, matbaa, kadın erkek şapka giyim atölyeleri, saatçi, elektrik radyo malzemeleri, sigorta, deri kösele, ipek döşeme kumaş, oyuncak, yumurta tanıtımları yapılmıştır. Bunun yanı sıra deri tecim (ticaret) evi, zeytinyağı, demir kaynak hırdavat, kundura tamir evi, memur kooperatif şirketleri, inşaat, banka, zahire meyve sebze, kırtasiye, emlak, rakı, bira, tuz, trikotaj, kuyumcu, lokanta, kereste, un fabrikası, pamuk fabrikası, yağ, peynir, motosiklet,

tornacı, nalbur, dokuma, kundura fabrikası, tuhafiyeye, manifatura, gaz benzin motorin makine yağları, sabun reklamlarına da yer verilmiştir.

1.1.3.Mecmuanın İlk Sayısından İtibaren Belirlenen Abonelik Ücretleri

Mecmuanın 11.sayısından 11.sayısı dahil abone veya mecmua ücreti 1 yıllık abone 300 kuruş 6 aylık abone ücreti 150 kuruş, yabancı memleketlere yıllığı 400 kuruştur.

12. Sayı abone veya mecmua ücreti 1 yıllık abone 350 kuruş 6 aylık abone ücreti 180 kuruş, yabancı memleketlere yıllığı 500 kuruştur.

13-14. Sayı abone veya mecmua ücreti 1 yıllık abone 360 kuruş 1 yıllık abone taahhütlü 500 Kuruş 6 aylık abone ücreti 180 kuruş, taahhütlü 250 kuruş yabancı memleketlere yıllığı 500 kuruştur.

15. Sayı abone veya mecmua ücreti 1 yıllık abone 360 kuruş 6 aylık abone ücreti 500 kuruş, 1 yıllık taahhütlü 500 kuruş yabancı memleketlere yıllığı 750 kuruştur.”Eski sayıların bedeli bir misli fazla alınır.” denilmektedir.

1.1.4. Mecmuaların Sayılarına Göre Basım Tarihleri

I. sayı 15 Ocak 1943 te, II. sayı 15 Şubat 1943’te, III sayı 15 Mart 1943’te, IV. sayı 15 Nisan 1943’te , V. sayı 15 Mayıs 1943’te, VI-VII. sayı 1 Ağustos 1943’te, VIII-IX. sayı 15 Eylül 1943’te, X-XI. sayı 25 Aralık 1943’te, XII. sayı 1 Şubat 1944’te, XIV-14. sayı Şubat 1944’de, XV. sayı Mart 1944’te yayınlanmıştır.

1.1.5. İskender Fahrettin Sertelli

Ocak 1943’te yayına başlayan Tarihten Sesler Mecmuasının kurucusu yazar İskender Fahrettin Sertelli Cumhuriyet Döneminde yayınladığı tarihi romanlar ile de tanınmaktadır. Barbaros, Abdulhamid ve Afrodit, Deliler Saltanatı, Telli Haseki, Hint Yıldızı, Fizyonomi, Sümer Kızı, Bizans'ın Son Günleri, Asya’dan Bir Güneş Doğuyor Sertelli’nin önemli romanları arasındadır.

İskender Fahrettin Sertelli'nin ölümünden sonra mecmuanın 6-7.sayısında Prof. Dr. Yavuz Abadan'ın kaleme aldığı “ İskender Fahrettin Sertelli ” yazısında onun ölümü ile duyduğu üzüntüyü ifade etmekte yazısında onun çalışkanlığından, neşeli olduğundan bahsetmektedir:

Onun sessiz, gösterişsiz fakat ısrarlı bir çalışma, velût(verimli) bir yaratma kabiliyeti ile bezenmiş şahsiyeti, arkadaşlarımız arasında galat(yanlı) bir duygu yaratmıştı. Onu, daima özlerdik, aramızda bulunmasını dilerdik. Yalnız çok defa aramızda bulunup bulunmadığının farkında olmazdık. Çünkü O, en heyecanlı münakaşaların, en neşeli hasbıhallerin en yüksek kıvamını bulduğu anlarda yarma veya bir saat sonraya bırakılmasını caiz görmediği bir işe dalarak vazife için nefsinin her zevkten mahrum etmeye, aramızdan muvakkat bir zaman için çekilmeye bizi alıştırmıştı. Bu yüzdendir ki ondan ayrı olduğum, zamanlarda da onu yanımda yazılarına dalmış çalışır bir halde tasavvur etmek itiyadına kapılmıştım. Heyhat ki bu tasavvur, bugün artık bir daha hiç gerçekleşmeyecek bir hayaldir⁶.

Abadan, İskender Fahrettin Sertelli ile Eminönü'nde tanışma anını ve tanıştıktan sonra onu fikir işçisi, yazı kahramanı olarak nitelemekte, halkı bütün her şeyden çok sevdiğini okuma zevkini tatmak ve onlara tattırmak hedefinde olduğunu ifade etmektedir.

İskender'i ilk defa şahsen Eminönü Halkevinde tanıdım. Çok daha evvel, birçok gazetelerimizin tarihi roman tefrikaları(bölüm) üzerinde imzasını görürdüm. Ancak bu yazılarla alakam tesadüfî ve sathi(yüzeysel) olduğu için muharriri(yazar) hakkında açık ve doğru bir kanaate sahip değildim. İskender, hakiki manası ile bir fikir işçisi, bir yazı kahramanı idi Ölüncüye kadar muharrirlik mesleğine ölçsüz bir sadakatle bağlı kaldı. Yazılarından başka hiç bir gelir kaynağı yoktu. Sistemli bir şekil, de çalışır, çok okur, çok yazardı. Bütün zevki ve emeli de, yazıları ile geniş bir halk kitlesine faydalı olma esasında toplanırdı. Kendisine bir Eskişehir seyahati dönüşümde, dört yeğenimi ayrı ayrı romanlarını okur gördüğümü söylediğim zaman sakın yüzünde içten kopan bir sevinç ve heyecan dalgasının pek nadir bir tecellisine şahit olmuşum. İskender'in her şeyden üstün tuttuğu ve sevdiği halktı. En büyük arzusu da halk tarafından tutulmak ve sevmektir. Yüzden fazla çeşitli ve faydalı eserile halk arasında okuma zevkini yayan ve kökleştiren yazı kahramanları safında İskender'in yeri ön sıradadır⁷.

Sertelli'nin ölümünden duyduğu üzüntüyü yazısının sonuç bölümünde de belirten Abadan, onun ölümünden sonra bayrağı ülkücü ve genç diye nitelendirdiği arkadaşlarının devralacağını, Mecmuanın gelirlerinin ise Sertelli'nin eşinin ve öksüz

⁶ Yavuz Abadan, “İskender Fahreddin Sertelli ”, *Tarihten Sesler*, 6-7, İstanbul, 1943,1.

⁷ Abadan,a.g.m.,2.

kalan çocuğuna bağışlanacağına yazmaktadır. Buradan Sertelli'nin evli ve bir çocuk babası olduğu da anlaşılmaktadır.

İskender Fahrettin Sertelli, en çok yaşamaya layık olduğu bir yaşta, kendisinden daha pek çok faydalı hizmetler ummakta haklı bulunduğumuz bir kudret ve enerji hazinesine malik olduğu halde dđnyayı terk etti. Bđtđn arkadaşlarının yđreklerinde duydukları olđsüz acı, kapanmaz bir yara gibi sızlamakta ve kanamakta devam edecektir. Onun aziz ruhuna, temiz hatırasına borçlu olduğumuz arkadaşlık vazifesini son gđnlerinin emeğini harcayarak okuyucularımıza beğendirdiği bu mecmuayı yaşatmakta buluyoruz. İskender'in genç ve ũlkücü arkadaşları başta Eminönu Halkevindeki değerli halefi olmak ũzere benim yalnız başıma devama ve Israra cesaret edemeyeceğim bu işin gerçekleşmesini ũzerlerine aldılar.

Mecmuanın sahibi ve çıkarılmasını omuzlarına yđklenen arkadaşlar, bu işte hiç bir maddi menfaat gayesini gđtmüyorlar. Mecmuanın, İskender'in özlediği ve istediği bir mükemmellik içinde gelişmesi ve yaşaması birinci emelimizdir. Masraflardan artan gelir, doğrudan doğruya İskender'in öksüz kalan çocuğuna ve ailesine tahsis edilecektir. Bu kararın sevgili ve değerli arkadaşımızın aziz ruhunu hoşnut edeceğine kani olmaktan başka bir teselliye malik değiliz. Acımız onulmaz derecede büyüktür. Okuyucularımızın İskender'in hatırasına sadık kaldıklarının görmek, müşkül vazifemizde tek kudret kaynağımız olacak, emeklerimizin biricik karşılığını teşkil edecektir⁸.

1.1.6.Kronolojik Yazı Dizini

Birinci Sayıdaki Konular:

ABADAN, Prof. Dr. Yavuz ;“Tarihçi Görüş, Milli İnancın Kaynak ve Desteğidir “, Tarihten Sesler, I/1,Ocak 1943,s.1-2.

DEMİRKAN, Salahaddin;” Bu Gđnđ Tanımadan Dđnđ Tanımak Mđmkđn Değerdir”, Tarihten Sesler, I/1,Ocak 1943,s.3-6.

Va-NŪ;”Tarih telakkisi”,Tarihten Sesler, I/1,Ocak 1943,s.7-8.

DİRİMTEKİN, Feridun; “Birinci İnönü”,Tarihten Sesler, I/1,Ocak 1943,s.9-15.

KOÇU, Reşad Ekrem; “İlk Kurşun”,Tarihten Sesler, I/1,Ocak 1943,s.16-18.

OĞAN, Aziz ;”Çinili Kōřkđn Önemi”,Tarihten Sesler, I/1,Ocak 1943,s.19-25.

⁸ Abadan,a.g.m.,3.

BORAN, Dr. Celal Tahsin;"Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları",Tarihten Sesler, I/1,Ocak 1943,s.26-28 .

ÇELİK, Fahreddin; "Yusufelili Huzuri",Tarihten Sesler, I/1,Ocak 1943,s.29-35.

SERTELLİ, İskender ;" Şair Nedim",Tarihten Sesler, I/1,Ocak 1943,s.36-39 .

KAYGILI, Osman Cemal;" Mısır Tarlasında Meşhur Tipler",Tarihten Sesler, I/1,Ocak 1943,s.40- 42.

ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman; Kabadayı Çeşitleri",Tarihten Sesler, I/1,Ocak 1943,s.43-45.

TUNAYA, Tarık Zafer" Tarihten Parçalar",Tarihten Sesler, I/1,Ocak 1943,s.46-47.

İkinci Sayıdaki Konular:

F. SERTELLİ, İskender;" İnkılâp Tarihimiz ve İnkılâp Edebiyatımız", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.1-3.

ESEN, Muzaffer;" Milli Tarihi Yaymak ", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.4-5.

OĞAN, Aziz ;"İstanbul'un Tarihi Binaları ve Restorasyon İşleri", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.5-8.

ŞAMLI, S;" Avrupalılar ve Barbaros", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.9-12.

KAFILİ, Kadircan;" Soluk Mehmed", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.13.

ADAM, Dr. B. N.;" Tello Harabelerinde", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.14-16.

ÇAVDARLI, Rıza;" İlk Türkçülük Cereyanları", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.17-20.

BORAN, Dr. Celal Tahsin;"Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.21-22.

BORAN, Dr. Celal Tahsin;"Tarih Ansiklopedisi", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.23.

BORAN, Dr. Celal Tahsin;"Cleopatra ", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.24-25.

ÇELİK, M. Fahreddin;" Yusufelili Huzuri", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.26-31.

RAGIP, Mustafa ;"İhtisap Ağası Hüseyin Bey", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.3234.

KOÇU, Reşad Ekrem;" Kavakdereli Köylü Fatma", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.35-36.

ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman," Fıkıhçı Yobazların Davası", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.37-39.

F. SERTELLİ, İskender;" Avrupa'yı Kurtaran Kadın", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.40-43.

Tarık Zafer TUNAYA, Tarihten Parçalar ", Tarihten Sesler, I/2,Şubat 1943,s.44-46.

Üçüncü Sayıdaki Konular:

OĞAN, Aziz ;"Fatihin 500. Yılı Münasebetiyle (Yedikule Surları) ", Tarihten Sesler, I/3,Mart1943,s.1-7.

F. SERTELLİ, İskender;" Ayda Bir (Tarihi Romanlar Bize Ne Öğretir?) ", Tarihten Sesler, I/3,Mart 1943,s.8.

ŞAPOLYO, Enver Behnan;" Tarihe Yardımcı İlimler (Antropoloji) ", Tarihten Sesler, I/3,Mart 1943,s.9-12.

DAĞLIOĞLU, Hikmet Turhan;" Mezarlarımız ve Mezar Taşlarımız", Tarihten Sesler, I/3,Mart 1943,s.13-18.

RUNCİMAN, Prof. Steven;" Tarih Devirleri Boyunca İstanbul", Tarihten Sesler, I/3,Mart 1943,s.19-22.

ALANGU, T.;" Maykop Kurganı (En Eski Harita) ", Tarihten Sesler, I/3,Mart 1943,s.23-26.

GERÇEK, Selim Nüzhet;" Eski Adetler (Helva Sohbetleri) ", Tarihten Sesler, I/3,Mart 1943,s.27-29.

BORAN, Dr. Celal Tahsin;"Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları", Tarihten Sesler, I/3,Mart 1943,s.30-32.

Tarih Ansiklopedisi", Tarihten Sesler, I/3,Mart 1943,s.33.

TUNA, Doçent Dr. Orhan;" Eski Devirlerde Çocuk İstismarı", Tarihten Sesler, I/3,Mart 1943,s.34-36.

İstanbul Müzeleri", Tarihten Sesler, I/3,Mart 1943,s.37.

F. SERTELLİ, İskender;" Apollon'un Heykeli (Tarihten Hikâyeler) ", Tarihten Sesler, I/3,Mart 1943,s.38-41.

Tarık Zafer TUNAYA , "Tarihten parçalar", Tarihten Sesler, I/3,Mart 1943,s.42-46.

Dördüncü Sayıdaki Konular:

GENÇOSMAN, M, Nuri;" Fantazi mi, Tarih mi? " ,Tarihten Sesler, I/4,Nisan 1943,s.1-6.

IŞILAV, Necati;" Ayda bir (Tarihini Unutanı, Tarih de Unutur) " ,Tarihten Sesler, I/4,Nisan 1943,s.7.

OĞAN, Aziz ;"Tarihi Abideler (Profesör Gabriyel'in Eseri) " ,Tarihten Sesler, I/4,Nisan 1943,s.813.

ŞAPOLYO, Enver Behnan;" Tarihe Yardımcı İlimler (Etnoloji) " ,Tarihten Sesler, I/4,Nisan 1943,s.14-17.

RUNCİMAN, Prof. Steven;" Tarih Devirleri Boyunca İstanbul" ,Tarihten Sesler, I/4,Nisan 1943,s.18-22.

SADAK, Necmeddin;" Benares Mabedi (Hindistan hatıraları) " ,Tarihten Sesler, I/4,Nisan 1943,s.23-26.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir;" Candaroğlu İsmail Bey" ,Tarihten Sesler, I/4,Nisan 1943,s.27-28.

YESARİ, Mahmut;" İstanbul'un Eski Bahçeleri (Şifa bahçesi) " ,Tarihten Sesler, I/4,Nisan 1943,s.29-30.

ALANGU, T;" Sihir ve Mitolojide Yılan" ,Tarihten Sesler, I/4,Nisan 1943,s.31-35.

Şehirlerimizin Tarihiçesi (İzmir) " ,Tarihten Sesler, I/4,Nisan 1943,s.36.

F. SERTELLİ, İskender;" Apollon'un Heykeli (Tarihten Hikâyeler) " ,Tarihten Sesler, I/4,Nisan 1943,s.37-39.

Beşinci Sayıdaki Konular:

F. SERTELLİ, İskender;" Mimar Sinan, 355 inci Yıl Dönümü", Tarihten Sesler, I/5,Mayıs 1943,s.1-3.

ŞAPOLYO, Enver Behnan;" Türk Müverrihleri", Tarihten Sesler, I/5,Mayıs 1943,s.4-7.

SADAK, Necmeddin; "Müslüman ve Mecusi Hindliler", Tarihten Sesler, I/5,Mayıs 1943,s.8-10.

ÇAVDARLI, Rıza; ” Türk Sanayi Tarihçisi”, Tarihten Sesler, I/5,Mayıs 1943,s.11-13.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir; Âlim ve Şair Türk Hükümdarları (Uluğ Bey) ”, Tarihten Sesler, I/5,Mayıs 1943,s.14-16.

Çinili Köşk Hakkında Bir Tavzih”, Tarihten Sesler, I/5,Mayıs 1943,s.17-19.

YESARİ, Mahmud;”İstanbul’un Eski Bahçeleri (Papasın Bahçesi) ”, Tarihten Sesler, I/5,Mayıs 1943,s.20-22.

EFE, Neced Rüştü;” İki Zafer: Budin, Tunus (Şiir) ”, Tarihten Sesler, I/5,Mayıs 1943,s.23.

F. SERTELLİ, İskender;” Tuna boyunda Türkler (Korkusuz Jan) ”, Tarihten Sesler, I/5,Mayıs 1943,s.24-26.

Tarih Ansiklopedisi”, Tarihten Sesler, I/5,Mayıs 1943,s.27.

Tarihten parçalar”, Tarihten Sesler, I/5,Mayıs 1943,s.28-30.

Altıncı ve Yedinci Sayıdaki Konular:

ABADAN, Prof. Dr. Yavuz ;”İskender Fahreddin Sertelli”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.1-4.

TANSU, Samih Nafiz;”Müşir Gazi Osman Paşa ve Plevne”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.5-8.

FINDIKOĞLU, Prof. Z. Fahri; ”Bizde Tarihçilik”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.9-11.

OĞAN, Aziz ;”İstanbul Hamamları”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.12-15.

GERÇEK, Selim Nüşet;”Leventname”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.16-17.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir; “Şimali Afrika’da Türkler”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.18-20.

KOÇU, Reşat Ekrem;” Zenci Esirler”,Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.21-22.

ŞAPOLYO, Enver Behnan; ”Türk Müverrihleri”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.23-27.

Tarihçi; ”Tarihte Temmuz Bayramları”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.28-29.

ÇAPANOĞLU, M. Süleyman; ”Şair Eşref”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.30-34.

BORAN, Dr. Celal Tahsin; ”Tarihte Zehirlenmeler”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.35-36.

“Tarih Ansiklopedisi”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.37.

ALAGEYİK ;” Kitap Konuşmaları”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.38-40.

KUTLUK, İbrahim; ”O şehir ve Oradakiler”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.41-45.

Ayın Tarihi Mayıs ve Haziran Kronolojisi”, Tarihten Sesler, I/6-7,Ağustos 1943,s.46-49.

Sekizinci ve Dokuzuncu Sayıdaki Konular:

Mustafa Kemal'in 30 Ağustos 1922 Tarihli Beyannamesi”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.1.

TANSU, Samih Nafiz;” 30 Ağustos ”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.2-5.

FINDIKOĞLU, Prof. Dr Fahri;” Bizde Tarihçilik”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.6-8.

YİNANÇ, Prof. M. Halil;” İcazetnameler ve Seyyid Şerif Curcani”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.9-10.

ÜNVER, Prof. Dr. Süheyl;” Molla Lütfü”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.11-13.

ÇELEBİ;” Abdülhamit ve Yatalak Donanma”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.14-15.

KOMAN, Mesut;” Karamanda Yunus Emre Mekânı”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.16-19.

ŞAKIR, Ziya;” Hind Demlerinde Türk Denizcileri”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.20-22.

AKTAY, Salih Zeki;” Mitoloji”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.23-25.

ALUS, Sermet Muhtar;” 35 Yıl Evvelki Deniz Hamamları”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.26-29.

BALCI, Refik;” Tarih Ansiklopedisi”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.30.

KURTOĞLU ALAGEYİK, Fevzi;” Kitap Konuşmaları”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.31-33.

TARİHÇİ ;”Türk Tarihinde Ağustos Ayı”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.34-36.

ÜLKER, Reşit;” Tarihten Parçalar”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.37-38.

S. N. T. ;” Hezarpare Ahmet Paşa (Tarihi hikâye) ”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.39-44.

Ayın Tarihi”, Tarihten Sesler, I/8-9, Eylül 1943,s.45-47.

Onuncu ve On Birinci Sayıdaki Konular:

TANSU, Samih Nafiz;” Ebedi Şef –Atatürk”, Tarihten Sesler, I/10-11, Aralık 1943,s.1-4.

Tarihçi;” Türkün En Büyük Deniz Savaşı: Preveze”, Tarihten Sesler, I/10-11, Aralık 1943,s.5-8.

OĞAN, Aziz ;”Kadim Region Şehri”, Tarihten Sesler, I/10-11, Aralık 1943,s.9-13.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir; Çin Seddi”, Tarihten Sesler, I/10-11, Aralık 1943,s.14-16.

ALUS, Sermet Muhtar;” İkinci Abdülhamid Devrinde Mimli kişiler”, Tarihten Sesler, I/10-11, Aralık 1943,s.17-18.

GİZ, Hasan Adnan;” Büyük Bir Türk Hükümdarı: Baybars”, Tarihten Sesler, I/10-11, Aralık 1943,s.19-23.

AKTAY, Zeki;” Mitoloji: Fatum”, Tarihten Sesler, I/10-11, Aralık 1943,s.24-25.

KOÇU, Reşat Ekrem;” Kitap Konuşmaları: Yazma Kitaplar”, Tarihten Sesler, I/10-11, Aralık 1943,s.26-27.

---Tarihten Parçalar: Paşalarımız Bursa’da”, Tarihten Sesler, I/10-11, Aralık 1943,s.28-29.

On İkinci Sayıdaki Konular:

TOGAN, Prof. Dr. Zeki Velidi; ”Dobruca Türklüğünün Tarihi Hakkında Yeni Nazariyeler”, Tarihten Sesler, I/12, Şubat 1944,s.1-3.

HALİFE, Seferlili Mehmet;”1659’da İstanbul”, Tarihten Sesler, I/12, Şubat 1944,s.4-6.

KONRAPA, M. Zekâi; “Edirne Muahedesi ve İç Yüzü”, Tarihten Sesler, I/12, Şubat 1944,s.7-11.

RASOL, Sahur; “ Kafkasya’da Yasa ve Türeler”, Tarihten Sesler, I/12, Şubat 1944,s.12-17.

ÖKTEM,M.; “Nureddin Zengi”, Tarihten Sesler, I/12, Şubat 1944,s.18-19.

TANSU, Samih Nafiz; “ Makbul ve Maktul İbrahim Paşa”, Tarihten Sesler, I/12, Şubat 1944,s.20-26.

YÜRÜK, Suat;” Kartaca’nın Kuruluşu Efsanesi”, Tarihten Sesler, I/12, Şubat 1944,s.27-31.

On Üçüncü ve On Dördüncü Sayıdaki Konular:

BAĞDATLIOĞLU, Behçet Adil;” Tarihten Sesler”, Tarihten Sesler, I/13-14, Şubat 1944,s.1-2.

SAYER, Prof Malik;” Milattan önce Makedonya Altınları”, Tarihten Sesler, I/13-14, Şubat 1944,s.3-12.

ÇAPAN, Münir Süleyman;” Şair Eşref”, Tarihten Sesler, I/13-14, Şubat 1944,s.13-17

S. A.; “Tarihte Polonya Hudutları ”, Tarihten Sesler, I/13-14, Şubat 1944,s.18-20.

TEKİNDAĞ, M.C; “ Şahabettin Şeydi Ali Reis Hakkınca Düşünceler”, Tarihten Sesler, I/13-14, Şubat 1944,s.21-24.

OKTAY, Emin; “Nasıl Yazıp Okumalı”, Tarihten Sesler, I/13-14, Şubat 1944,s.25-26.

SUR, Tarık;” Memun Nasıl Doğdu”, Tarihten Sesler, I/13-14, Şubat 1944,s.27-28.

On Beşinci Sayıdaki Konular:

OKTAY, Emin Maraş; “Kurtuluş Mücadelesinin İstiklal Savaşındaki Yeri ve Önemi”, Tarihten Sesler, II/15, Mart 1944,s.1-8.

YİNANÇ, Prof. Mükrimin Halil;” Seyyid Şerif Cürcani”, Tarihten Sesler, II/15, Mart 1944,s.9-11.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir; Sinop'ta Pervane Oğulları”, Tarihten Sesler, II/15, Mart 1944,s.12-15.

GİZ, Hasan Adnan;” Şehzade Korkut”, Tarihten Sesler, II/15, Mart 1944,s.16-21.

SAYAR, Prof. Malik; “M. Ö. 350 - 280 Yıllarında Anadolu, Trakya ve Makedonya'da Basılan Bazı Altın Paralar”, Tarihten Sesler, II/15, Mart 1944,s.22-30.

ÇOLPAN, Tan; “ Tarihten Fıkralar”, Tarihten Sesler, II/15, Mart 1944,s.31

İKİNCİ BÖLÜM

2.1.MECMUANIN TARİHİ ANLAYIŞI

2.1.1. Tarih Görüşü ve Tarih Öğrenmenin Önemi

Tarih öğrenimini yaygınlaştırma ve ulusal tarih bilinci etrafında bir araya gelmiş Tarihten Sesler Mecmuası yazar kadrosunun evvelce üzerinde durdukları hususlar tarih telakisi(görüşü), tarihten hareket ile bugünü ve yarını anlama, milli tarihi tanımak, onu yaymak olmuştur. Zaman zaman mecmua yazarları ulusal tarihi, batı ve diğer toplumların tarihiyle kıyaslama yoluna da gitmişlerdir.

Mecmua sahibi ve neşriyat(yayın) müdürü Prof. Dr Yavuz Abadan mecmuanın ilk sayısında ve ilk yazısında “Tarihçi görüş milli İncanın kaynak ve desteğidir.” Yazısı ile tarihi görüşlerini ifade etmişlerdir. Abadan yazısında hangi alanda olursa olsun kurumları hakkıyla tanıyabilmenin yolunun onları bir bütün halinde tanımaktan geçtiğini, milli bilincin toplumsal kurumlara yerleşmesi gerekliliğini ve siyasi birliği oluşturmanın önemini şu şekilde ifade etmektedir:

Bütün İctimai müesseselerin halkın müşterek şuurundan doğduklarını, bu itibarla da her milleti diğerlerinden ayıran hususiyetleri aksettirdiklerini, bu müesseseler hakkında, tarihi bir tekâmül mahsulü olmaları yüzünden ancak tarihi metoda başvurularak bilgi edinilebileceği esaslarını kültürel inkişafın vazgeçilmez mevzuları haline yükseltmiştir. Bu itibarla tarihi mektebin zaferi, milli tarih görüşünün zaferi demektir. Milli şuurun gelişmesi, İctimai müesseselerin milli hususiyetlere göre ayarlanması hususlarıyla sıkı sıkıya ilgili bulunan bu tekâmül, tarihi metodu en şaşmaz bir bilgi vasıtası, milli tarihi de en yüksek bir tetkik mevzuu haline getirmiştir. Siyasi birlik ve varlığın kutsal ve sağlam temelleri üzerinde milli cevher ve bütünlüğün mesut inkişafını(gelişimini) sağlamak davasını güdenlerin, muvaffakiyete ulaşmak için, muhtaç buldukları inan, güven ve kudreti milletlerinin şerefli tarihinden toplayıp çıkarmalarından daha tabii ne olabilir? Bu sebeplerledir ki yazımızın başlangıcında tespit ettiğimiz gibi tarihçi görüş, milli incanın kaynak ve desteğidir⁹.

⁹ Yavuz Abadan, “Tarihçi görüş, milli incanın kaynak ve desteğidir. “, *Tarihten Sesler*,1,İstanbul, 1943,1.

Tarihi anlama çabasının bir sonucu olarak , doğayı, insanları ve onların geçmiş zamanlardaki yaşayışlarını ,iktisat faaliyetlerini, eğitim ,sanat, askeri ,hukuk kurallarını bize tanıtmak isteyen tarih kavramı hakkında günümüze kadar yazılmış olan kitapların yazıların sayısından bile söz edilemeyecek kadar çok olduğunu belirtmiştir., Fani bir varlık olan insanın gelecek ile ilgili korkularını geçmişine bakarak yenebildiğini,tarihin insanı yüceltebildiği gibi yaratıcısını inkar edebilecek kadar isyankar yapabildiğini,kişi ve olayları zaman zaman efsaneleştirebildiğini tarihten yoksun insanlığın düşünülmemeyeceğini “Bugünü tanımadan dünü tanımak mümkün değil” yazısında belirten Selahaddin Demirkan tarihi görüşünü şöyle ifade ediyor:

Tabiatın ve insanların geçmiş zamanların bize tanıtmak isteyen tarih kelimesi ve mefhumu hakkında, bu güne kadar yazılmış olan kitapların sayısını Allah bilir. Şimdiki bilgimize göre, tarih öyle bir ummandır ki genişliğini ne göz görebilir, derinliğini ne akıl kavrayabilir.

İnsana fanilik hissini hem korkutan, hem yükselten ıstıraplarını telkin eden odur, insanı hem ilahlaştıran, hem de münkir ve asi yapan yine odur.

Ruhumuzdaki tarih hissi nereden gelmiş, nasıl bizim içimize yerleşmiş? Bu, ne çeşit bir hayal yahut ne biçim bir gerçektir ki seraplardan koca bir yaşanmış cihan yaratıyor yahut gözle görünen ve içinde yaşanan bir saltanatı bir anda efsaneye çeviriyor.

Kâinat dediğimiz şu tezatlar, şu facialar veya saadetler mahşerinde, yalnız onun, tarihin hükümranlığından başka bir kudretin tesiri yoktur, diyebiliriz. Miniminicik kafamızın içine sonsuz âlemleri sığdıran o, değil mi? Şu koca varlığı bizim gibi cılız ve nadan(bilgisiz) mahlûka esir yapmağa çalışan yine o, değil mi?

Düşüncelerimiz, onun eleğinden elene elene, adı sanı bilinmeyen diyarlardan süzüle süzüle bu güne kadar gelen hayal ve hislerin kafa şekline girmiş. Bir yumurcağı, söz kılığına bürünmüş bir ucubesi değil mi? Tarih olmasa insanlar ve şu âlem acaba şimdi karşımda bulunabilir miydi; tarihsiz insan ve insansız hayat, bayatsız bir kâinat tasavvuru mümkün müdür acaba?¹⁰

Demirkan, insanı meçhul bir varlık olarak nitelemekte insanın bilinmeyen yönünün bilinenden çok daha ağır bastığını belirtmektedir. Bu bilinmezliklerin insanı gerçeği aramaya yönelttiği kişinin kendisini, yaratıcısını bulma gayesi içerisine girdiğini bunu yaparken yapmak yerine yıkıcı bir tutum sergilediğini ifade

¹⁰ Salâhaddin Demirkan,” Bu günü tanımadan dünü tanımak mümkün değildir.”, *Tarihten Sesler*, 1,İstanbul,1943,3.

etmektedir. Bütün bu korku ve meraklar neticesinde insanın gerçeği bulunca rahatladığını, tarihi bilme anlama çabasının bütün toplumlarda olduğunu, tarihe bakış açısının toplumdan topluma da farklılık gösterdiğini ifade etmektedir.

Evet, insan denen meçhul, tarihin ta kendisidir. Ve galiba öyle olduğu içindir ki henüz bilinmeyen tarafı bilinen taraflarına nispetle Okyanuslar kadar büyüktür. Fakat âdemoğlu, bütün bu meçhuller, bu karanlıklar ortasında, ışığa, Nirvana'ya kavuşmak için olanca kuvvet ve heyecanını harcayarak Allah'ını yahut kendini bulmağa çalışıyor ve bu mücadele sırasında da yapmadan ziyade yıkmaya, yerleştirmeden fazla ayırma ihtirasları içinde kıvranıyor. Bütün bu didinmeler, savaşmalardan bugün elinde ne kalmıştır? İnsanın tarihten nasibi ne olmuştur? Dünün tecrübelerinden ne kazanmıştır? Yarınları yaratma işinde onun dünden eline geçen malzemenin miktarını ve değerini nasıl ölçebiliriz? İnsan nedir, bu kara toprak üstünde ne yapmak istiyor?

Bütün bu korkular, tecessüsler(bilme merakı) ve araştırmaların, hayal ve düşüncelerin, ıstırap ve ümitlerin bir tek kaynağı vardır: Gerçeği tanımak ihtirası. Ve tanıdıktan sonra da hayatı daha mesut, daha rahat yaşanılır bir halde idare etmek selikası(güzel söz söyleme). Bu düşünce iledir ki insanlar her vakit kendilerini düne bağlamaktan hoşlanmışlar yahut buna mecbur olmuşlar eski zamanlardaki hayatı bugünkünden daha iyi görmeğe alışmışlar, yarının meçhulleri karşısına çıkarken dünden kalan eserleri silah olarak kullanmayı denemişlerdir.

Burada tarih felsefesi hakkında bir deneme yapmak aklımdan geçmiyor, fakat tarih mefhumuyla (kavram) karşı karşıya gelince insan ister istemez bir uçurum karşısında imiş gibi ürüyor, korkuyor ve bir şeyler söylemek, zorunda kalıyor.

Her insanın ve her milletin bir tarih telakkisi(görüş) vardır. Hatta bu telakkiler aynı insan ve milletlerde devir devir değişebilir. Bunun böyle oluşu, tarihin hususi karakterinin icabıdır. Hele Yirminci asırda hemen her millete göre bir tarih anlayışı vardır, demekte mübalağa yoktur sanırım¹¹.

Selahaddin Demirkan tarih biliminin bir milletin elinde kişiden kişiye değişen bir kavram olmaktan çıkarıp bilimsel bir olgu haline getirmenin zorluğunu ifade etmektedir. Tarihin insanlar için düşünce ve onları harekete geçiren bir unsur olarak görmekte, tarihteki olaylara sebep olanları, olayların sonuçlarını tam anlamıyla aydınlatılmadığını, tarihte yaşanan vakaların bugün olsa aynı sonuçları doğurmayacağını bu sebeple tarihin tekerrürden baret olamayacağını savunmaktadır.

Tarihi sübjektif vasfından sıyrıp objektif bir hale koymak, ondan bir ilim yapmak için harcanan emekler ne kadar fazla ve devamlı olursa olsun

¹¹ Salâhaddin Demirkan, " Bu günü tanımadan dünü tanımak mümkün değildir.", *Tarihten Sesler*, 1, İstanbul, 1943,4.

yine o, milletlerin elinde bir terbiye vasıtası, bir propaganda silahı, bir edebiyat unsuru veya bir hükümlanlık bayrağı olmak rollerinden her hangi birini yapmaktadır.

Tarih bir ilim midir, bir sanat mıdır? Ne olursa olsun, o, insanlar için mükemmel bir düşünce ve bir hareket unsurudur. İlim de olsa sanat da olsa tarihten bizim istifadelerimiz pek çoktur. Yahut böyle olması lazımdır. Fakat insanlığın bu gün, geçmiş asırlardan kalan birçok tecrübelerden ne gibi dersler öğrenmiş olduğunu, bu arada kendimize sormak tam yerinde değil midir? Burasını şimdi kurcalamayalım. Bir ilim, bir sanat, bir vasıta veya gaye olarak, her ne nam ve maksatla tarihi karşımıza almış olsak, en açık? ve doğru gördüğümüz şu oluyor:

Maziye henüz istediğimiz gibi tanıyamıyoruz, çünkü hadiselerin sebep ve amilleriyle(sebep olan) neticelerini iyice tayin edemiyoruz, sayısız vakalar arasındaki alaka ve münasebetlerin mekanizmasını layıkıyla keşfedemiyoruz.

Bildiklerimiz hem pek az, hem de şüphelidir. En iyi ve en doğru olduğuna hükmettiğimiz vakaların bile o günün şartlarına göre nasıl zuhura gelmiş olduğunu ve bunların bu gün aynıyle tekrarında aynı neticelerin alınabileceğini kim bize doğrulukla söyleyebiliyor?

Tarih bir tekerrür müdür, değil' midir? Bildiğimiz bir şey varsa, bu âlemden hiç bir şeyin düne benzemediğidir. Hiç bir hareketin düne nispetle aynı şartlar altında tekrar edildiği ispat olunamamıştır. Yahut şimdiki ilimizin hududu buraya kadardır. O halde, ne demek, ne yapmak istiyoruz?

Mademki mazi hakkında bu kadar şüpheli ve bu kadar ürkek davranıyoruz; hiç olmazsa bu günü olsun öğrenmek, elimizden gelmez mi? İki, üç, beş batın(iç yüzü) evvelki ailemi yalnız isimleriyle yahut çiftliğimdeki hayalleriyle tanıyorum; yüz, beş yüz sene evvelki Türk tarihinin ana hatlarını ya Evliya Çelebinin efsanelerle. Yüklü ciltlerinden yahut mahkeme sicillerinin sert kâğıtlar üstüne nakşolunmuş kara cümlelerinden öğrenmeğe kalkıyorum. Padişahların, askerlerin, orduların, âlimlerin, vezirlerin, harplerin, zaferlerin, bozgunların, ilerlemelerin, gerilemelerin ve sayısız halk kütlelerinin şimdi hayali bile mümkün olmayan med ve cezirleri ortasında geçen bir ömrün bana vereceği ne gibi dersler olabilir?

Ecdadım bana bir sürü atasözleri, binlerce maddi kültür eserleri, efsaneler, masallar bırakmış. Bunlar; gerçekten birer ders midir, yoksa birer ders malzemesi midir? Hep ayrı ayrı, hepsi birbirinden farklı ve birçoğu şeklini, ruhunu kaybetmiş olan bu sayısız tarih yadigârlarından hakikati ben nasıl öğrenebilirim?¹²

İnsanların yakın zamanda yaşadıkları olaylardan ders almadan çok daha eski tarihlerde yaşanan vakalardan ders almasına anlam veremediğini bunun en iyi

¹² Salâhaddin Demirkan, " Bu günü tanımadan dünü tanımak mümkün değildir.", *Tarihten Sesler*, 1, İstanbul, 1943, 5.

örneğinin de İstiklal harbini o dönem unutan insanlara eleştiri getirmektedir. Yaşayan tarihi eserleri toplumun iyi anlayamadığı ve bu yüzden buhran yaşadığını ifade etmektedir. Geçmiş anlamının bugünü anlamaktan geçtiğini ifade eden Demirkan düşüncelerini şu sözleriyle ifade eder:

Kaldı ki, bugün içinde bulunduğum hayatın şart ve imkânlarını bile takdirden acizim. Evimin yirmi beş sene evvel nasıl kurulduğunu tahayyüle(imge) başladığım vakit, bu temeli ve bu binayı vücuda getiren maddi ve manevi şartları ne tahlile ve tersime muktedir olamıyorum. Mahallemden ayrılalı henüz yirmi sene geçmediği halde, bu gün tekrar oraya dönünce karşıma çıkan manzara beni ürkütüyor, burada rastladığım insanlar bana o kadar yabancı geliyor ki.

Değil başkalarını, değil dış muhiti, içimi tahlil edemiyorum. Kafes ardında yaşayan ben nasıl oldu da bu gün serbest havada didiniyorum. Kadın, erkek, aile ahlak, meslek, terbiye, ilim, din, dünya hakkındaki telakkilerim o kadar çabuk değişmiş ki, günün birinde bir nefis muhasebesine kalkıştığım vakit, başım dönüyor, muhakemem kararıyor, hiç bir müspet hükme varmadan sokağa, cihana fırlıyorum. Ve yollarda deli gibi koşuyorum. Allah'ım, aklım sana emanet diye haykırıyorum.

Tarih eğer dünün bir romanı ise, bundan zevk alanlara şaşarım. Bugün gözümüzün önünden geçen ve her biri ayrı ayrı bir tetkik ve bir zevk kaynağı olan binlerce vaka durup dururken, kitapların tozları arasında külkedisi gibi yuvarlanmakta ne saadet bulunabilir?

Tarih eğer diünkü vakalardan bir ders almak için okunuyorsa, bugünün vakalarından ders alamayanların aczine ve korkusuna hayran olurum, acırım. Daha İstiklal Harbinin hatıralarını zapt edemeyen insanların binlerce sene evvelki masallardan ibret dersi almağa kalkışması feci bir tezat değil midir?

Tarih eğer milli kültürü kuvvetlendiren bir vasıta ise bunu bir şartla kabul ederim: Bugün yaşamakta olan eserleri tanımalı, onları tahlil etmeli, onları yeniden yaşatmalıdır. Onlardır ki bize tarih hissi, tarih dersi verebilir...

Köy, kasaba ve şehirlerde geçen ve her bir evinde tarihimizin birçok gerçekleri canlı olarak yaşayan Türk hayatını, her birimizin aile ve meslek hayatlarını hangimiz tanıyoruz. Biz onun mahsulü, mazinin mirasları değil miyiz? O halde beni, bizi tanımadan maziye tanımağa çalışmak boşuna bir zahmet olmaz mı?

Mesela, Süleymaniye camiini, Mimar Sinan'ın köprülerini, halk edebiyatını tanımak Türkün mazisi hakkında bize doğru bir fikir verebilmiş midir? Eğer verebilmiş olsaydı, bugünkü ahlak, menfaat, hukuk, aile buhranlarına mahal bırakır mıydık sanki.

*Bir insanın bugünkü fizyolojisini, biyolojik vasıflarını tanımadan onun geçmiş devirlerdeki tekâmül unsur ve şartlarını tahkike imkân var mıdır? Şimdiki köylü aileyi tetkik etmeden bu memleketin neden dolayı sultanlara asırlarca müddet boyun eğmiş olduğunu anlamak mümkün müdür? Bugünkü İctimai bünyemizin temel taşları olan aile terbiye, kadın, meslek hakkında esaslı malûmat edinmeden, loncaların niçin kaldırılmış, köylünün neden murabahacılara (tefeci) esir olmuş, ne gibi sebeplerle memurla halk arasında, bir anlaşamazlık zuhur etmiş olduğunu tanımak kolay olur mu, dersiniz?*¹³

Selahaddin Demirkan tarihin bilimsel metoda bağlı kalması gerektiğini, geçmişin mirasının günün değerleri ile anlam kazanacağını ifade eder. Tarih bir ilim ise, İlmi metotlara sadık kalması lazımdır. İlmi metot ise istidlale, spekülasyona müsaade etmez. Vakaları karşısına alır. Müşahede, tahlil, tecrit eder. Hadiselerin önce karip (yakın) illetlerini araştırır. Bir tek kelime ile fonografik metotla çalışır. Ortaya bir yığın müspet, mücerret(soyut) ve müşahedesi kabil malzeme yığar. Nazariyeleri, faraziyeleri, muvakkat surette bir tarafa terk eder. Maziyi yeniden inşa etmek için kitaptan değil, bu günkü hayattan malzeme derler, milletin aile meslek, idare, menfaat hayatına girer. Buralarda, canlı bir halde yaşamakta olan ve hepsi de yine dünün mirası bulunan, fakat şimdiki şartlara, göre kalıplarını alan kıymetleri topladığını beyan eder.

Demirkan, milli bir tarih, gerçek manasıyla bir tarih olacaksa, önce bize bu günkü milli hayatı tanıtmak mecburiyetindedir. Bu günü tanımayan milletler dünü tanıyamazlar. Böyle bir tarih, bir terbiye vasıtası olmaktan ziyade bir gurur, bir hayal unsuru ve bir sırça köşk olduğu yazısında beyan etmiştir.¹⁴

Tarih Telakisi ile tarih görüşünü ifade eden gazeteci yazar VA-NÜ (Ahmed Vala Nureddin) geçmişten farklı olarak tarih anlayışından bir değişimin olduğunu belirtirken kişilerden ziyade artık tarihi olayların önem kazandığını belirtmektedir. Önceki tarih anlayışında tarihi kişiliklerin yüz güzellikleri, gözünün rengi, burnunun şeklinin önemli iken bu anlayışın yerini toplumsal olaylara bakış, iktisat meseleleri, yeni sınıfların ortaya çıkışı gibi toplumsal ve tarihsel değeri olan konular yer aldığını eskiden, tarih deyince zihnimize bir takım hikâyeler silsilesi gelirdi. Padişahların, vezirlerin, düşman hükümdarlarının ve saray erkânının menkıbeleri akıllara gelirdi. Bunlara dair uzun uzun teferruat olduğunu yazısında belirtmektedir.

¹³ Demirkan, ,a.g.m.,5.

¹⁴ Demirkan, ,a.g.m.,6.

Yazar bu duruma da şöyle bir örnek vermektedir: Mizacı şahanenin her manada mülayim mi, mavi gözlü mü, pembe yanaklı mı olduğu bile ehemmiyetli sayılırdı. Tarihte bütün bunlar rol oynar gibi gösterilirdi. Hatta meşhurdur: Cleopatra'nın burnu ile insanlık mukadderatının münasebeti varmış derler.

Sonra gitgide anlayış değiştiğini de belirten Demirkan, kalabalıkların hayatı, cemiyetin tekâmülü, iktisat meseleleri, yeni sınıfların zuhuru... Bütün bunlar birinci plana getirildi ve en ehemmiyetli sayıldı. Fertlerin karakterleri, iradeleri yahut bozuklukları ise devede kulak sanıldı¹⁵.

Muzaffer Esen'in "Milli Tarihi Yaymak" adlı kaleme aldığı köşe yazısında geçmiş olmayan bir milletin geleceğinin de olamayacağını, geçmişini hatırlamadan bugünün yaşayan insanların ıstırap içerisinde bir yaşam sürdürebileceğini şu cümleler ile ifade eder:

Hafızası olmayan bir insanı tasavvur ederek bunu eserine mevzu yapmış sanatkâr bilmem var mıdır? Fakat onu hatırlamayan, yalnız bugünün içinde yaşayan insanın ıstırapı hiç şüphe yok ki çok korkunçtur. Bir gün evvelini bilmeyen dimağ(beyin), bir gün sonrayı nasıl tasavvur edebilir? Mazisi olmayanların istikbali de yoktur.

Düşüncemizi fertlerden milletlere teşmi (genişletme)l edebiliriz. Bir topluluk, bir fertten daha ziyade bugünün içerisinde yarını tasavvur eder, yarını hazırlar, daha doğru bir tabirle yarın içinde yaşar. Hal içinde istikbali aramak, bulmak ve yaşamak ancak maziden kuvvet almakla mümkündür.

Bunun içindir ki, varlığının şuurunu bulmuş her millet mazisine ve mazisinin aynası olan tarihine kıymet vermiştir. Birtakım tesadüflerin zoruyla, muvakkat hadiseler içerisinde peyda olmuş türedi milletler bile kendilerine ir tarih uydurmak için ellerinde;, gelen gayreti yapmaktadır¹⁶.

Türk tarihinin ilk insanın varlığı kadar eskiye dayandığını ifade eden Esen, tarihte Türklerin sayısız sanat eserini var ettiğini ve bu eserlere yenilerini eklemeye devam ettiğini ifade etmektedir. Tarih yapmak kadar onun yaymanın da önem arz ettiğini ancak bunların unutulmaya yüz tuttuğunu bizim için şüphe yok ki, bu zahmete ihtiyaç yoktur. Tarihimiz, insan denilen mahlûkun görüldüğü günden kaynağını alıyor, dünya kadar eski olan bu tarih içinde sayısız, sonsuz destanlar, hikâyeler, ibret levhaları, acı ve tatlı hakikatler olduğunu belirtmektedir.

¹⁵ Vâ-NÛ;"Tarih Telâkkisi",*Tarihten Sesler*,1, İstanbul, 1943,7.

¹⁶ Muzaffer Esen," Milli Tarihi Yaymak ", *Tarihten Sesler*, 2,İstanbul, 1943,4.

Bir taraftan da eserlere şimdiye kadar unutulmuş kalmış, yenilerini eklemek için çalışılması gerektiğini belirtmektedir. Öyle ki işin yalnızca milli tarihi yapmak değil aynı zamanda yaymak gerektiğinin de altını çizmektedir.

Bir milletin tarihini yaymak için yalnız okul, yalnız kitap kafi gelmez. Sanat maziyi hatırlatmak da mektebe ve öğretmene yardım etmek mecburiyetindedir. 93'ün Plevne şaheserine dair hangi şiirimiz, hangi romanımız, hangi tablomuz, hangi heykelimiz var? Bütün bunlar yapamadığı için bugünün neslinden bir kısım hayatı, yalnız maddi refah şeklinde görüyor ve öyle yaşamak istiyor¹⁷.

M. Nuri Gençosman'ın "Fantezi mi, Tarih mi?" yazısında tarihi gerçekliğe dikkat çekmekte Türkçülük davasına hizmet için hayali ve belgelere dayanmayan bilgiler üretmenin bu davaya bir ihanet olduğunu yanlış ölçülere dayanan ve tarihi hakikatlere uymayan fantezilerin de mahiyetini belirtmektedir. Milli tarihimizi karıştıranlar, hadiseleri daima müspet ilim zaviyesinden(köşe) tetkik etmedikçe Türklüğe ve Türkçülüğe hizmet edeyim derken farkında olmayarak bu mukaddes davaya ihanet etmiş olurlar. Tarih vesikalara dayanan bir bilgidir. Her mücerret fikir, her fantezi, tarih olamaz. Hayali unsurlarla örülmek istenilen bir tarih nescinin(dokunmuş) örümcek ağı kadar mukavemeti olmadığını beyan eder¹⁸.

Gençosman Türkçülük şuurunun İslamiyet öncesine dayandığını, Çin ve İran coğrafyası arasında kalan bölgede Türk birliğinin hedef alındığı İslamiyet ile birlikte Türk-İslam medeniyeti sentezinin oluştuğunu Türkçülük davasına bir başlangıç aramak için (Ebu Müslim) den işe başlamanın doğru olmadığını belirtmektedir. Türkçülüğün, Müslümanlıktan çok evvel şuurlaşmış bir dava olduğunu kabul etmek gerektir. Pamir yaylasının ikiye ayırdığı Türkistan şarkta ve garpta aynı siyasi ve coğrafi şartları haiz değildi. Bir tarafta (Çin), diğer tarafta (İran) tesirleri Türk birliğini yıkmak için rol çevirirken Türkistan ve daha geniş manası ile (Turan) yepyeni bir hadise olan İslam istila maruz kaldığı belirtir.. İslam dininin Arap ordularıyla, getirdiği yeni akidelere ve yeni cemiyet nizamına karşı bütün Türkler arasında aynı şiddette bir mukavemet olamazdı ve nitekim böyle oldu. (Mavera ün nehir) ve Türkistan'da İslam dininin yerleşmesi onuncu asır sonlarına

¹⁷ Esen, Demirkan, ,a.g.m.,12.

¹⁸ M. Nuri Gençosman, " Fantazi mi, Tarih mi? " ,*Tarihten Sesler*, 4,İstanbul,1943,2.

kadar uzadı Türkistan'ın İslamlaşması İslam dinine karşı menfi bir mukavemet hissinden ziyade bilakis bir Türk İslam birliği, bir Türk İslam medeniyeti yarattığı için pek hayırlı ve faydalı neticeler vermiştir. Yüksek bir intibak kabiliyeti gösteren Türkler, Arap ve Acem medeniyetlerine bir İslam damgası vurmakla beraber milli geleneklerinden birçok unsurları da bu medeniyetin kültür abidelerine karıştırmış olduğunu yazısında kaleme almıştır¹⁹.

Necati Işılav' "Tarihini unutan milleti, tarih de unuttur" yazısında, tarihe karşı olan kayıtsızlık ve küçümseme, alaya alma konusunda sitem etmekte, bugünü anlamanın yolunun dünden geçtiğini, tarih öğrenmenin her Türk'ün vazifesi olduğunu ifade etmektedir.

Biliyorum ki bu konuda çok şey söylenmiştir. Fakat neşriyat sahasına yeni doğan bu güzel dergide içimi açmak istemedim. Çünkü bazı yozlaşmış muhitlerde öz malımız olan şeylere ve bu arada tarihimize karşı gösterilen kayıtsızlık, hatta daha ileriye giderek açığa vurdukları küçümseme, alay, gönlümü kanatmaktadır. Bu günü bilmek, kavramak, dünü bilmekle olur. Yaşanan günler hakkında söz söylemeğe kalkışanlar tarih bilmiyorlarsa verecekleri hükümle bir mahalle kahvesi politikacısının durumuna düşerler. Tarih, insanı, yıllar değil, asırlar değil, çağlar üstünde dolaştırdıkça hayali genişler, insanlığı daha iyi anlar. Tarih, insanı, ulusal benliğinin sıcaklıklarına götürür. Dünyanın en eski ve en ünlü ulusu olan Türklerin başından geçen iyi ve güzel şeyleri okurken bağrının derinliklerinden gelen ve "Ben de Türküm" diye öğünen tatlı ve kasırgalı sesi duyar²⁰.

Fertler için kötü şey olan öğrenme, bir milletin ağızında çiçeklenir, gürbüzleşir, hamle verici olur. Türklerin başarı ve kahramanlıklarıyla dolu olan tarihini öğrenmek her Türkün ödevidir²¹.

Prof. Z. Fahri Fındıkoğlu " Bizde Tarihçilik" yazısında pozitif bir ilim haline dönüşen tarihin siyasi propagandalar neticesinde Rusya, Almanya, Fransa gibi ülkelerde siyaset hizmetine girdiği ve objektiflikten uzaklaştığını, ülkemizde ise aksine tarih eğitimine müdahalede bulunmamış bunun neticesinde tarihimiz ile ilgili olumsuz yazıların kaleme alındığını şöyle ifade eder:

Tarih telakkisi, cemiyetlerin tabii ihtiyacını tatmin eden ve destansı şekilden pozitif şekle doğru serpilen bir cereyan halinde geliştikten sonra bile varmış olmakla mağrur bulunduğu müspet olumlu) ve ilmi

¹⁹ Gençosman ,a.g.m.,3.

²⁰ Necati Işılav," Ayda bir (Tarihini Unutanı, Tarih de Unuttur) ",*Tarihten Sesler*,4,İstanbul,1943,7.

²¹ Işılav,a.g.m.,26.

safhadan sık sık inhiraf(eğilim) ediyor. Hele XX. asrın ikinci çeyreği esnasında bu inhiraf, ilim için çok alçaltıcı bile oldu. Çünkü ilim ile siyaset arasındaki ahenk bozuldu ve siyaset, ekseriya ilmin mümessillerini kendisine ram etmeğe çalıştı. O kadar ki tarihi hadise, artık tarihi hadise olmaktan çıkmış, gündelik siyasi ihtiyaçların propagandacısı olmuştur. 1917 de Rusya'da, 1933 de Almanya'da, 1940' da mağlûp Fransa'da mekteplerin tarih derslerine kadar nüfuz eden siyaset hizmetine giren tarih düşüncesi, artık objektif görüşten pek eser bırakmamıştır, denebilir. Bizde asıl otoritenin, yüksek siyasi bir endişe ile bile olsa, tarih tedrisatına müdahale etmemesi, bizzat ilmin doğru, sıhhatli neticelerinin dolayısıyla milli de olabileceği fikrinden ileri geliyor. Bu cihet, işaret ettiğim gibi, birkaç yıldan beri daha iyi anlaşılmalıdır. Bununla beraber siyasi otoritenin tarihçiliğimizi böyle İlmi ve normal bir cereyana bırakmasına rağmen ötede, beride Türk tarihçiliği için zararlı olacak bazı satırların yazıldığına rastlıyoruz. Millet mecmuası gibi az zamanda muhitte iyi tesirler uyandıran bir neşriyat organında da bu neviden satırlara maalesef tesadüf ettiğimiz, meseleye parmak basmak için bir vesile teşkil ediyor ²².

Fındıkoğlu, tarihi olayları değerlendirirken olayları, olayların yaşandığı zaman ve tarihsel mekanları bir bütün halinde değerlendirmenin bir kural olarak kabul gördüğünü ancak farklı zamanlarda yaşanan olayların o dönemim şartlarının göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamakta, Tarihi hadiseleri araştırırken gerek bu hadiselerin cereyan ettiği umumi muhiti ve zamanı, gerek hadiseler hakkında fikir yürütenlerin mantığını toptan göz önüne almak, en basit bir yöntembilim kaidesidir. 1943'ün yabancı unsurlardan temizlenmiş Türkiye'sinde hâkim mantık ile 1908 vukuatını düşünmenin, baştanbaşa bir hata olduğunu yazmaktadır. Diğer taraftan bu neviden tarihi olayları yoklayan müelliflerin genel sezgisi hadiseler etrafındaki hükümlerini, hatta bu müelliflerin gizli veya açık kavmi duygularını da aydınlatacağı için, çok mühim olduğunu belirtir. ²³.

Tarihi olayları anlatan Fındıkoğlu I.Dünya Savaşından sonra İtilaf Devletlerinin Arnavutluğun önemli bir parçasını, şekillendirdikleri Yugoslavya'ya ihsan etmiş oldukları ve neticesinde de daha önce Türk egemenliği altında bulunan ancak Serkeş Arnavutların yaşadığı toprakların da Yugoslavya'ya dâhil olduğunu belirtmektedir. Daha önce Türk egemenliği altında rahat bir yaşam sergileyen Arnavutların o dönemlerde baş kaldırdıklarını, çarşı kapadıkları, vergi vermedikleri,

²² Fahri Fındıkoğlu, "Bizde Tarihçilik", *Tarihten Sesler*, 6-7, İstanbul, 1943,9.

²³ Fındıkoğlu, a.g.m., 6.

nüfusa yazdırmadıkları, silahlarını teslim etmedikleri, vali kaymakam istemediklerini haykırdıkları, Arnavut halkına zulüm yapıldığı yaygarası yaptıklarını belirtmektedir. Ancak Yugoslavya egemenliği döneminde ise Yugoslavya hükümetinin bu hareketleri cezalandırması münasebetiyle kuzu gibi sustuklarını ve Arnavut halkının pişmanlığını şu cümleler ile ifade ediyor:

Balkan ve nihayet birinci cihan harbinden sonra itilaf devletleri Arnavutluğun mühim bir parçasını yeni teşkil ettikleri Yugoslav devletine ihvan etmişlerdi. Şimalin, de Üsküp, Orhaniye “Koçanil, Vilciterin, Kalkandelen, Firzovik, Mitreviçe. İpek,, gibi yerlerdeki serkeş Arnavutlar ve onların bayraktarları Yugoslav devletinin tabiiyetine girmişlerdi. Fakat hani bizim zamanımızdaki gürültü ve nümayişleri, çarşıları kapamalar, vergi vermemek, silahları teslim etmemek, nüfus yazdırmamak gibi serkeşlikler? Valiyi, mutasarrıfı, kaymakamı istemeyiz gibi yaygaralar, Avrupa matbuatında sık sık hayretle okuduğunuz (Arnavutlar hakkında zulümler yapılıyor, köyleri yıkılıyor) gibi şikâyetler? Hani Arnavut mektepleri, hani Arnavutça alfabe davası? Yugoslavya hükümeti o gibi hareketleri cezalandıracağını herkese iyice anlatmıştı. Bu halde ya kuzu gibi oturmak ve çocukları mahallinde açılan Sırp mekteplerine ve daha sonra Belgrat Üniversitesine göndermek ve Sırbistan’ın Arnavutluk’a getirdiği medeniyeti beğenip övmek veyahut pılı pırtıyı toplayıp yine Türklerin şefkat kanadı altına sığınmak lazımdı. Bugün İstanbul’da, Bursa’da, İzmir’de, Konya’da... Birçok ipekli, Yakovalı, Priştineli, Debrelı, Arnavutların bu ikinci şıkkı tercih ederek yurdumuza geldikleri ve hala gelmekte oldukları ibretle görülüyor²⁴.

2.1.2.Tarihe Yardımcı İlimler

Mecmuanın üçüncü ve dördüncü sayılarında ele alınan “Tarihe Yardımcı İlimler” başlığı altında etnoloji, antropoloji ve arkeoloji ele alınmıştır.

2.1.2.1. Antropoloji

Antropoloji ilmini irdeleyen Enver Behnan Şapolyo konuyu etraflıca değerlendirmektedir. Şapolyo, Antropoloji ilminin son yıllarda önem kazandığını, bizde layık olduğu değeri kazandığını belirtmektedir.

Tarihe yardımcı ilimlerden biri de “Antropoloji” ilmidir. İnsanların ırklarını tayin eden bu ilim, son asır, da büyük bir önem kazanmış, üniversitelerde kürsüsü kurulmuş ve enstitüleri doğmuştur. Bilhassa Antropolojiye, milli cereyanlar büyük bir kıymet vermişlerdir. Türk

²⁴ Fındıklıoğlu,a.g.m.,7.

inkılâbında (Türkçülük cereyanı) bir ehemmiyet verdiğiinden, bizde de antropoloji layık olduğu değeri kazanmıştır²⁵.

Şapolyo, antropolojinin geçmişten günümüze geçirmiş olduğu evreleri ise yazısının giriş bölümünde Anthropologie eski Yunanca (Anturopos - insan), (Logus-bahis) kelimelerinden vücuda getirilmiştir. Bu ilim Türkçeye İnsaniyet, yeryüzünde ırkların yayılışını Irkiyat diye tercüme etmiştir.

Antropoloji, yani beşerin tabii tarih ile uğraşmak pek eski olduğunu ifade eden Şapolyo, yazısında bazı âlimler bunu eski Yunanın büyük filozoflarından (Aristo) zamanında bile belli olduğunu, insanların maddi azalar ile uğraşıldığı söylenmektedir. Bu zamanlarda bu ilim, insanların tasniflerini göstermekte idi. Doktor (Topinar) yazdığı bir eserde antropoloji kelimesini ilk defa kullanan 1501 tarihinde Magnushunt'un eserlerinde görülmekte olduğunu iddia etmiştir. Bu ilim daha sonraları ruhun izahı, vücudun teşrihini ve ruhla vücudun arasındaki tabii kanunların izahına bakan bir hal aldı. Bundan sonra antropoloji ile karıştırıldı. Bazı âlimler de antropolojinin bir hususi şubesi addettiler. Fakat son zamanlarda bazı âlimler, etnoloji ırkları, etnografya kavimleri, antropoloji de kavimleri araştıran bir ilim addedildi. Fakat antropoloji kelimesi XVI. yüz yılın başında (İlmi ruh) olarak kullanılıyordu. Bu kelimenin (Beşerin tabii tarihi) halinde kullanılması ancak 1838 tarihinde Paris'te tarihi tabii müzesine ilave olunan dersle başladı. Bu ilim, bunun üzerine beşerin umumi hallerinden bahsetmeği üzerine almıştır. Antropoloji kelimesini ilk defa belli başlı kullanan 1772 yılında Didero oldu. Alman filozofu (Kant) da 1788 tarihinde (Ruhیات) adıyla yazdığı bir eserinde Essai sur Lan. thropologie adını verdi. Fakat antropolojiye verilen bugünkü manası 1752 yılında Almanya'da doğan Bölümen Bah'tır. "İnsani ırktaki beş nev'in(çeşit) ayrılması" adıyla bir eser neşretti. Bu âlim ilk antropologlardan biridir. Bu ilim, son zamanlara kadar istiklalini kazanamadığını da belirtmektedir²⁶.

Şapolyo, yazısının devamında seyyahların antropoloji biliminin gelişimine katkıda bulunduğunu ifade eder. Bunların farklı ırklardan belgeler topladığını toplanan belgeler sonucunda ise iki ayrı ekolün oluştuğu belirtmiştir.

²⁵ Enver Behnan Şapolyo, " Tarihe Yardımcı İlimler (Antropoloji) ", *Tarihten Sesler*,3,İstanbul,1943,9.

²⁶ Şapolyo,a.g.m.,14.

Antropolojinin terakkisine(gelişme), seyyahlar sebep olmuşlardır. Bunların birçok ırklara ait elde ettikleri vesikalar, Paris'te Tarih müzesinde toplandı ve bu vesikalar üzerinde çalışılarak antropolojide iki ekol meydana geldi.

Şapolyo Klasik Ekolü: Ortodoks tabiiyat ekolü adını aldığını, bu ekolün en mühim şahsiyeti Jori Güvye'dir. Bunlar ilmi usullerin dışında skolâstik fikirlerle beşerin vücut buluşunu izaha kalkıştılar. Bu ekolün fikirleri XVIII inci asırda birçok münakaşalara sebebiyet verdi. 1859 da bunların fikirleri tebellür etti. Klasikler, beşeri ırkları birliğini ve hepsinin bir kökten çıktıklarını kabul ettiler. Bu mektebin ise Monoglsmisteler adını aldığını belirtir.

Şapolyo bir diğer ekol olarak Filozofik ekole (Fikri ekol) demektedir. Bu mektebi en ileri geleni (Beşerin umumi kökleri) hakkında bir eser yazan Jam Lamark'dır. Lamarkcılar, bütün hayvan nevilerinin, zamanla istihale ederek bir ayrılık gösterdiklerini iddia ediyorlardı. Lamarkcılar veraset meselesi ile de çok uğraştılar. Verasetin yeni nesiller üzerine tesirlerini araştırıp ispata çalışmışlardır²⁷.

Şapolyo, insanların ırklara göre ayrılmalarını ise insanların renklere göre ırkları, insanların dillerine göre ırkları, tarihi ırklar, kafataslarına göre ırklar olmak üzere dört çeşide göre olduğu, F. Bernier 'in insanların renklere göre ırkını ise Avrupa beyazları, Asya sarıları, Afrika siyahlan, Şimal Laponları. Dil âlimlerinin insanları dillerine göre beş kısma ayırdığını ve Türk dilini de bu gruplar içinde şöyle göstermektedir

A Türk dili

B Ari Hind Avrupa

C Sami dili

D Hami dili

E Mongolist dili

²⁷ Şapolyo,a.g.m.,15.

Türklerin de lehçelerine göre altı gruba ayrılmış olduğunu, Arilerde Latin Grek Slav olmak üzere üçe ayrıldığını yazmaktadır²⁸.

2.1.2.2. Etnoloji

Enver Behnan Şapolyo Ethnologie Kavmiyat yazısında tarihçilere düşen bir sorumluluğu hatırlatmakta, yazılı belge bırakmayan en ilkel toplumların bile tarihin etnoloji biliminden yararlanarak araştırmasını istemektedir. Özellikle Türk tarihçilerine, Türk tarihinin en eski devirlerini etnolojiden yararlanarak incelemelerini ve bu dönemleri aydınlatmasını istemektedir.

Tarihe yardımcı ilimlerden biri de “Ethnologie Kavmiyat” ilmidir. Bir tarihçi; yazılı vesika bırakmamış olan iptidai(ilkel) kavimlerin hayatını ve müesseselerini araştıran etnolojiden istifade etmesini bilmelidir. Bilhassa Türk milletinin umumi tarihini yazacak müverrihlerimizin, behemehâl (herhalde) etnoloji ve etnografyadan istifade etmeleri lazımdır. Türk milletinin engin bir tarihi olduğundan, yazılı vesika bırakmadıkları devirlere ait müesseseleri mukayeseli bir şekilde tetkik edebilmeleri için Kavmiyat ilminin vesikalarını da tetkik etmeleri behemehâl lazım gelir²⁹.

Şapolyo etnoloji ve tarih arasında fark olduğunu tarihinin ölü olayları incelediğini buna karşın etnolojinin ise ilkel toplumların toplumsal kurumların ahlak, din, ekonomik ve sosyal yaşamını incelediğini belirtmiştir.

Şapolyo Etnolojinin diğer ilimlerden kendini ayırdığını, tarih ile etnolojiyi birbirinden ayırt eden farkları da şu şekilde açıklar: Tarih, “ölü vakalar” dır. Yani doğrudan doğruya tecrübe ve müşahedeye tabi tutulamayan vakalardan bahseder. Etnoloji ise diri vakaları araştıran bir ilimdir. Tarihin mevzuu geçmiş zamanlardaki eski insan cemiyetleri olduğu halde, etnolojinin mevzuu ise hâlihazırdaki insan cemiyetleridir. Tarih, eski insan cemiyetlerinin zaman ve mekan gösterilecek geçmiş hayatını, doğru bir surette yazılı vakalara dayanarak İçtimai müesseselerini ve medeniyetini tetkik eder. Etnoloji ise, ne yazılı vesika ve ne de abideler bırakmamış olan, iptidai(ilkel) cemiyetlerin, İçtimai(toplumsal)

²⁸ Şapolyo, a.g.m., 16.

²⁹ Şapolyo, a.g.m., 14.

müesseselerini, yani dini. Ahlaki, hukuki, İktisadi ve güzel sanatlarını tetkik eden bir ilim olarak meydana gelmiştir³⁰.

Şapolyo sözlü geleneklerin de kayıt altına alınması gerekliliğine vurgu yaparak, sözlü geleneklerin tespit edilmesi durumunda dikkat edilecek hususlar konusunda tarihçileri uyarmaktadır.

Etnoloji bununla beraber aşiret, kabile kavmi hayat yaşayan insanlar arasında tetkikat yapmakla beraber tarikatların de bütün ayin, merasim ve itikatlarını tetkik eder. Bilhassa Türkiye, yeni bir hayata girdiği için halk arasında yaşayan bu şifahi(sözlü) ananeleri(gelenek) ve müesseseleri bugünden kaydetmesi lazımdır. Çünkü bunlar bizim medeniyet tarihimizin en iptidai malzemeleridir. Etnoloji âlimleri bu şifahi ananeleri tespit ettikleri zaman, şu esasa da riayet etmeleri gerektiği yönünde telkinde bulunmaktadır.

1 Tetkik edilen halkın yaşadığı cemiyetin coğrafyası.

2 O kavimin, ırkını da tayin etmek lazımdır.

3 Cemiyetin hangi devresindedir. Klan, kabile aşiret, kavim midir? bu da tespit edilmelidir.

4 Bu tetkiklere ait fotoğraflar çıkarılmalı.

5 Bu tetkikler fişler halinde tasnif edilmelidir³¹.

Etnoloji ve etnografyayı ayırt edemeyenlerin olduğunu. Etnolojinin bir kavmin kültürünü, etnografyanın ise medeniyet tarihini belgelendiren bir ilim olduğunu aralarında bir iş bölümü olduğunu belirtmektedir. Fakat etnoloji ile etnografyayı bugün de karıştıranlar vardır. Etnoloji bir kavmin has kültürünü etnografya da medeniyet tarihini, medeniyet vesikalarını toplayan bir ilim olmuştur. Etnoloji ile etnografya aralarında bir iş bölümü yaparak, birbirine yardımcı ilim olmuşlardır³².

³⁰ Şapolyo,a.g.m.,15.

³¹ Şapolyo,a.g.m.,16.

³² Şapolyo,a.g.m.,17.

Şapolyo, Dünyanın dört bir yanında yaşamış olan veya yaşayan Türklere ait etnolojik incelemelerin tam manası ile yapılamamış olmasından ötürü büyük Türk tarihinin yazılmadığı ve etnoloji ilminin yaygınlaşmasına öncülük edecek uzman kişilerin olamayışından da yakınmaktadır.

Kore yarımadasında, İskandinavya'ya, oradan Tuna boylarına, Balkanlardan, Asya'nın güneyine ve Afrika'nın kuzeyine kadar yayılmış olan doksan milyon Türk âleminin daha henüz etnolojisi tetkik edilmemiştir. Büyük Türk tarihi, büyük bir Türk medeniyet tarihi ancak etnolojik tetkiklerden sonra yazılabilecektir.

Türklerin din tarihinin iktisat tarihinin hukuk tarihinin, sanat tarihinin önce etnoloji ilminin bulmuş olduğu vesikalardan sonra yazılması mümkündür. Bu sahalarda çalışmalarımız mevcut olmadıkça, büyük bir Türk tarihi yazılmasına imkân yoktur.

Maalesef Türkiye'de ne bir (Etnoloji) kürsüsü ve ne de bir Etnoloji âlimimiz henüz yetişmemiştir³³.

2.1.2.3. Arkeoloji

Aziz Oğan, Turistik bakımından Asarı Atika harabeleri ve Bizans'ın Küçükçekmece'de keşfolunan Kadim Region şehri yazısında arkeoloji ilmi sayesinde geçmişteki yapıların nasıl gün yüzüne çıktığını belirtmektedir. Tarihin arkeoloji ilmine dayandığı ve bunsuz tarih tedvin(yazmak,toparlamak) edilemediği çoktan kabul edilmiş bir hakikattir. Bu itibarla arkeoloji ilmine son zamanlarda çok artmıştır. Bunun en canlı delillerini yer yer ölmüş şehirler üzerinde yapılan ve bir taraftan da ciddi bir enerji ile devam olunan hafriyatlar göstermektedir. Toprak altından çıkan kitabe ve tablet gibi tarihi ve yüksek değerdeki taş ve emsali sanat eserleri, tarihin karanlık kalmış sayfelerini aydınlatmakla beraber memleket müzelerini de zenginleştirdiğini belirtmektedir³⁴.

³³ Şapolyo, a.g.m., 18.

³⁴ Aziz Oğan, "Kadim Region Şehri", *Tarihten Sesler*, 10-11, İstanbul, 1943, 9-10.

Memleketimizde de böyle uzun seneler arkeoloji âlimleri tarafından hafriyat yapılarak tiyatroları, mabetleri, statları, hamamları, belediye daireleri ve kütüphaneleri toprak altından meydana çıkarılan şehirler yok değildir. Bunların başlıcaları Ege ve Akdeniz sahil mıntıklarında tesadüf edilir. Bergama, Efes harabeleri, nakil vasıtaları olmak ve aynı zamanda mahalli müzeleri de bulunmak itibariyle en fazla ziyaretçi celbeden harabelerdir. Yazısında Ogan, Region şehrinin nasıl gün yüzüne çıktığını yapılan kazı çalışmalarını anlatır³⁵.

Tarih Kurumu tarafından Küçükçekmece’de yapılan hafriyatta keşfolunan Region harabeleri kasabanın hemen yanı başında ve İstanbul Edime turistik yolu üzerindedir. Hafriyata başlanmadan evvel burada bir şehir harabesinin mevcudiyetine delalet eden hiçbir emare mevcut değildi. Asari Atika meraklısı ve bir zat tarafından buralarda bir gezinti esnasında, köylüler tarafından açılan çukurlarda muntazam kesme ve yontma taştan yapılmış bazı eski binalara tesadüf olunduğu bildirilmiş. Yaptığımız incelemelerde ve bilhassa bu mevki hakkında aydınlatıcı kâfi malûmata tesadüf edilmiş ve mevcut edebiyat dilinde Bizans devrinde Regium adlı bir şehir olduğuna şüphe bırakmamıştır. Region’da bulunan karakteristik hamam, Bizans hamam tipidir. Mozaik döşeli tepidarium ve frigidarium daireleriyle mermer havuzları ihtiva eden bu hamamın Romen hamamlarından ayrı bir vasıfta, olduğu söylenebilir³⁶.

Region’un turistik yol üzerinde bulunması ve 'bilhassa Florya gibi cazibeli bir mevkie yakın olması deniz banyosu mevsiminde buraya bir hayli ziyaretçi çekmektedir. İstanbul fethinin 500. yıldönümü dolayısıyla meydana konulacak arkeolojik çalışmalar arasında önemli bir yer alacak olan Region hafriyatına birkaç senelik hafriyat İstanbul’un yanı başındaki kadim şehrin meydana çıkmasına vesile olacaktır³⁷.

2.1.3.Tarihten Parçalar

Mecmuanın düzenli olarak kaleme aldığı tarihten parçalar yazı dizisinde tarihe damgasını vurmuş önemli kişi ve olaylar ele alınmıştır. Mecmuanın ilk sayısının, ilk ele aldığı önemli tarihi kişilik T.Z.Tunaya’nın kaleme aldığı “Büyük İskender’e Dair” yazısı olmuştur.

³⁵ Ogan,a.g.m.,11-12.

³⁶ Ogan,a.g.m.,12-13.

³⁷ Ogan,a.g.m.,13.

Tunaya, yazısında Büyük İskender'in olaylara farklı bakış açısını, olayları çözmedeki becerisini, Filip'e getirilen bir atı tecrübe etmek isteyenlerin amacına ulaşamayınca hatayı atta aramaları üzerine kendilerinde aramalarını söylemiştir. Büyük İskender'in at sürmedeki becerisini ve ata yaklaşımını izah ederken olay ile ilgili şu tarihi notları düşmektedir: Filonikus adında bir Tesalyalı, Filip'e, Busefal isimli bir at getirdi. Atı tecrübe etmek için ovaya indiler; fakat çok vahşi, huysuz, idaresi imkânsız görüldü. At, kimsenin üzerine binmesini istemiyordu. Filipin seyislerinden birisinin sesine dahi tahammül edemiyor ve onlardan birini yaklaşıp görünce şahlanıyordu. Neşesi kaçan Filip, ehlileştirilemeyecek olan bu atın iade edilmesini emretti. Orada hazır bulunan İskender kendini tutamadı ve:“ Ne güzel at, dedi, onu tecrübe ve bilgisizlikleriyle elden kaçırıyorlar.”

Yazıda sözü geçen olayda, İskender ata yaklaştı, gemleri yakaladı; hayvanın başını, gölgesinden korktuğu için, güneşe karşı çevirdi. Soluduğunu gördükçe, onu tatlı tatlı sesi ve eliyle okşadı; sonra mantosunu yere atarak, hafif bir sıçrayışla ve büyük bir kolaylıkla atın üzerine atladı. Evvela gemleri gayet sıkı tuttu ve hiç vurmadı; fakat huysuzluğunun geçtiğini ve koştuktan başka bir şey istemediğini görünce, elini indirip daha sert bir sesle konuştu ve mahmuzlarını bastırarak dörtlüğe sürdü. Filip ve maiyeti, derin bir sessizlik içinde müthiş bir hayretle bu sahnenin şahidi idiler. Fakat atı büyük bir neşe ve emniyet içinde geri döndürdüğünü gördükleri zaman, bütün seyirciler alkışladı. Filip sevinç yaşları döküyordu; İskender atta inince kolları arasına aldı ve: “Oğlum, dedi, sen kendine layık bir krallığı başka yerde ara, Makedonya sana çok az” demektedir.”³⁸

Mecmuada ele alınan bir diğer konu ise Tunaya'nın kaleme aldığı gerçek ismi Velad olan Kazıklı Voyvoda'nın ilginç yaşam öyküsü olmuştur. Voyvoda'nın insanları terbiye etmek için kazıklara oturtma yöntemi, başlarından çivilemesi, yakarak öldürmesi, kafalarını kesmek gibi insanları acı ve ıstırap içinde öldürme şekli ele alınmıştır.

“Ulahya Voyvodası olup Kazıklı Voyvoda denilen “Velad” adındaki adam Fatih'in yanında idi. Pek güzeldi Nihayet Voyvoda olmuştu. Gayet zalim bir adamdı. Velad dünyanın meşhur zalimlerindenidir. İşkenceden büyük bir zevk alırdı. En sevdiği işkence de insanı kazıklayıp yere dikmekti. İnsanları rütbelerine göre yüksek ve alçak kazıklara dikip kışından karnına

³⁸ Tarık Zafer Tunaya,“Tarihten Parçalar”,*Tarihten Sesler*, 1,İstanbul,1943,46.

kadar zorla sokmak üzere kazıkların üstüne oturtmak ve bu insan ormanlarının ortasında ziyafet vermek, onların ah ve figanlarını mızık gibi dinlemek en sevdiği eğlence idi. Bu insanlar öyle ölür, cesetler kazıklar üzerinde kokardı. Bir gün bu kokuya nasıl tahammül ettiğini soran bir nedimini de hepsinden yüksek bir kazıkla kazıklamış ve kendisine:“ Koku duymayasın diye seni yüksek bir kazığa koydum!” demiştir.

Huzuruna giden murahhaslarımızın kavuklarını çıkarmamasına kızıp “Peki, kavuklarınızın daima başınızda durmasını temin edeyim!” demiş, üçer çivi ile kavuklarını başlarına çivilemiştir. Fukarayı, ziyafet vereceğim diye toplayıp barakalara doldurmuş, yakmıştır. Bir gün meme isteyerek ağlayan çocuğa kızıp, ne kadar emzikli kadın bulmuşsa onların memelerini, çocuklarının da başlarını kestirip başları memelerin yerine mihlatmıştır. Dil tahsiline gelen 400 Macar gencini, ticarete gelen 500 Bohemyalıyı kazıklara oturtmuştur. Bu harikulade cani, muhtelif milletlerden 20.000 kişiyi kazık ve çividen geçirmiştir. Türklere ettiği sayısız zulümler üzerine asker sevk edildi. Velad Macaristan’a kaçtı. Orada hapsedildi”³⁹.

Mecmuanın ikinci sayısında Tarık Zafer Tunaya, Teofil ve Eykasiya ilk konu olarak ele almıştır. Hikâyede hükümdar olan Teofil ve genç kız Eykasiya arasında geçen diyaloglar ele alınmıştır. Mecmuanın aynı sayısında ele alınan diğer iki konu “Karadağlılara Dair” ve “Maraş’ta Bir İstiklal Kahramanı” olmuştur. Karadağlıların savaşta yaralı ve esir düşme ihtimali olan yaralıların kafasını kestikleri ve bu kafa kesme vakalarına ilginç bir örneği şu şekilde bize aktarmaktadır:

“Karadağlılar gayet cesur ve bahadır iseler de muharebede, irtikâp ve esir tuttukları adamlara aman vermeyerek başlarını kesip almayı büyük şeref ve iftihar sayarlardı. Şöyle ki içlerinden birisinin muharebede yaralanıp yürümeğe mecali kalmadığını gördüklerinde düşman eline düşmemek üzere derhal kellesini kesip beraber alıp götürürler”⁴⁰.

Tunaya devamında 1806 yılında Karadağlılar ile savaşan Rusya askeri anlattığına göre bir savaşta Rusyalılardan esir düşen ve yürümeye takati kalmayan birine iyilikte bulunmak ve nezaketen başını kesmeyi teklif ettikleri ancak askerin ise kalkıp yürüyebileceğini gerek olmadığını ifade ettiğini bize aktarmaktadır.

Aynı mecmuada Tunaya’nın ele aldığı bir diğer konu ise “Maraş’ta Bir İstiklal Kahramanı” olmuştur. Düşman komutanı Guvernör’ün Maraş’ı

³⁹ Tunaya, a.g.m.,47.

⁴⁰ Tunaya, a.g.m.,47-48.

dolaşırken Âşık oğlu Hüseyin ile karşılaşmasında aralarında geçen diyaloglara yer vermektedir. Governör'ün tehditkâr sözlerine Âşık oğlu Hüseyin'in cesaret dolu sözlerini şöyle aktarmıştır:

Governör Bir bez parçasından başka bir şey olmayan bayrak için, bu kadar gürültü yaptınız, yarın kullanacağımız tüfeğe karşı ne yapacaksınız? Çoluğunuza, çocuğunuza acımiyor musunuz?

Hüseyin ben anamdan doğdum, kalede bayrağımı gördüm ve şimdiye kadar da görüyorum. Onu görmemek için ya kör olmalıyım yahut da ölmeliyim. Mademki ölürsem görmeyeceğim, onu görmediğim gün ölmüşüm demektir.

Her gün ölmekten bir defa ölmek üstündür. Hem de bayrak için ölmek her Türk için bir şereftir. Yalnız ben değil, çoluk çocuk, kadın, erkek, büyük küçük her Maraşlı Türk cuma sabahları yatağından kalkar kalkmaz ilk bakacağı ver kaledir, ilk göreceği şey bayraktır. Yasamakta olduklarına, bu alamettir. Onu görmekle göğüsleri kabarır, görmezlerse öldüklerine hükmederler. O vakit ne topu, ne tüfeği, hiç bir şeyi düşünmezler. Sen bizi korkutacağını sanma, biz eli silah tutamayanlara top, tüfek sesi duyurmayız. Karşımıza silahla çıkacak olursanız, evvela çoluk çocuğumuzu öldürür, sonra şehre ateş verir, ondan sonra karşına çıkarız. Arkamızda bekleyenimiz, ağlayanımız kalmadığı ve şehir de kül olduğu için ölümden yüz döndürmeyiz; istersen o vakit bütün dünyanın silahlarını getir, karşıdayız⁴¹.

Mecmuanın üçüncü sayısında T.Z.Tunaya'nın kaleme aldığı konular:" İki Churchill ve Türkler", "Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin'in Gayesi", "Alp Dağları Üzerinde İlk Tayyare", "1331 Senesinde Bir Osmanlı Mahalle Mektebi" olmuştur.

" İki Churchill ve Türkler" yazısında tarihi sınırlar üzerinden bir kıyaslamaya gitmektedir. Akif Paşanın anlattığına göre, Churchill adında bir İngiliz, Kadıköy'ünde bir Türk çocuğunu yaraladığı için tevkif edilmiş, elçilik tercümanı, serbest bırakılmasını istemek için hariciyeye gelmiş ve ağır sözler söylemiş. Kendisine hukuku düvelden bahsedilmiş. Tercüman terslikle şu cevabı vermiş: "O, size göre değildir. Bu sözün söylendiği gün Osmanlı devletinin hududu Tuna'da, Adriyatik'te, Umman denizinde ve Afrika ovalarında idi. Bugün, milli Türkiye'nin

⁴¹ Tunaya, a.g.m.,48.

sınırı Meriç'te ve Anadolu'dadır. İngiltere hükümet reisi Churchill parlamentoda Türkiye'den dikkat, itina ve saygı ile bahsediyor⁴².

“Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin'in Gayesi” yazısında Tunaya, döneme ait sosyal yaşamdaki din, mezhep farklılıklarına değinmektedir. “Alp Dağları Üzerinde İlk Tayyare” yazısında 1908 yılına kadar en yüksek uçuş mesafesi olan 30 metre sınırını, 1909'da aşan Chavez'i kaleme almıştır.

1908'de, yükselme rekoru 30 metre idi. 1909'da, Lambert Eiffel kulesi üzerinde uçuyordu. 1910 Eylülünde Issy des Moulinaux'de, nazik çehreli, yirmi üç yaşında bir pilot tek satırlı bir Bleriot tayyaresi ile 2600 metreye yükselmişti, bu Geo Chavez'di. Sekiz sene sonra Alpları aşmak üzere Bringue'e vardı.

Chavez, Semplon geçidine doğru yol aldı, 2500 metre yükseklikte üzerinden geçerek Toee vadisinde yere indi. Öğleden sonra saat bir buçukta hareket eden pilot, ikiyi on bir geçte Domodassola üzerinde göründü. Ve zaferinden emin olarak inmek istedi. O anda küçük bir yol gözüne çarptı. Matin gazetesinin vakayı gözlerde gören muhabiri hadiseyi şöyle anlatıyor: ‘Birden, tayyarenin her iki kanadının düzleşerek gövde üzerine devrildiğini gördük. Tayyare, bir taş gibi, on metre yükseklikten düştü. Baygın Chavez'i kaldırdılar, ayakları kırılmıştı, ağzından kan kaybediyordu.’ Altı gün sonra Chavez hastanede ölüyordu. Mağlup Alplar uçan adamdan intikam almıştı.⁴³

Tarık Zafer Tunaya, “1331 Senesinde Bir Osmanlı Mahalle Mektebi” yazısında mahalle mekteplerinin cami ve mescit yakınında kurulduğunu, mektebin içinde sümüklü, elleri yüzleri kirli çocukları tasvir etmekte, Mahalle mektebinin fiziksel ortamına da ayrıca dikkat çekmektedir.

Tunaya, mecmuanın beşinci sayısında ise Fransız devrim lideri Robespierre ile kıyasladığı, Nikola Yejofo'yu ele almaktadır. Bolşevik ihtilalinin bu meşhur şahsiyeti Nikola Yejofo Sovyet Rusya'da, sıkı düzeni elinde bulunduran, bütün siyasi idamları sevk ve idaresinde bulunan, Enver Paşaya karşı gönderilen askerlerin de siyasi kumandanı olduğu için Enver Paşayı da öldürten kişidir.

Tunaya, tarihte iz bırakan Nikola Yejofo'nun hayat hikâyesini aktarmıştır. Kısa bir telgraf haberiyle, Sovyet Rusya'da, Nikola Yejofo'nun kurşuna dizildiği bildirildi.

⁴² Tunaya, a.g.m.,44.

⁴³ Tunaya, a.g.m.,42.

Sovyet memleketlerinde sıkıyönetimi elinde bulunduruyordu. Bir kaç sene evvel vukua gelen bütün siyasi idamlar onun sevk ve idaresinde olmuştur. Yejof, Enver paşaya karşı gönderilen askerlerin de siyasi kumandanı olduğu için Enver Paşayı o öldürtmüştür. Çeka diye meşhur olan teşkilatın reisiydi. Evvelce idam edilenler arasında bulunan Yagoda onun rakibiydi. Yejof'u yavaş yavaş zehirlemek suretiyle öldürtmek istediği iddia edilmiştir.1895'de doğan Yejof, 14 yaşından beri Leningrad'da ameleliğe başlamış, 1917'de yani ihtilalın başlangıcında Bolşevik fırkasına girmiştir. Dâhili muharebelere iştirak etti. Kızıl ordu'nun muhtelif kısımlarında komiserlik etti. Kazakistan komitesinde eyalet sekreteriydi.1927'den itibaren yetkili mevkilere geçti. Ziraat komiserliği muavinliğinde bulundu. Derken merkezi komite azası ve fırka kontrol komisyonu azası oldu. 938 sonlarına kadar dâhiliye komiseriyken lakin geçen senenin son ayında kendi rızasıyla bu mühim vazifeden ayrıldı. Suyolu nakliyatı halk komiserliği gibi sudan bir işe getirildi. Yejof, Sovyet Rusya'da şiddeti, tedhişi temsil eden bir şahsiyetti. Tunaya tarihin kendisini her halde Robespierrele mukayese edeceğini de o dönemde ifade etmektedir.

Tunaya, milattan önce 232-147 yaşayan Romalı Caton'un yaşam Hikâyesini aynı mecmuanın tarihten parçalar bölümünde ele almıştır. Valilik görevinde bulunmuş filozof tutkunu olan gençler kovdurtmuş. Grek düşüncesinin Romalılarda hâkim olmasını ister, lükse, israfa karşı birisi olup kendisi murabahacı (aşırı karla bir malı satan) ve kendisi ise zevk ve sefa düşkün olması sebebiyle çelişkiler ile dolu bir kişiliktir.

“Eski Caton” yahut “Sansör” diye maruf olan bu Roma vatandaşı kızıl saçlı, enerjik yüzlü, hatip, lüksten kaçınır, yorulmak bilmez bir şahsiyetti. On yedi sene müddet Kartacalı Annibal'le çarpıştıktan sonra köylü hayatı yaşamağa başladı. Orijinalliği ile şöhret kazanıp yeniden mühim askeri vazifeler aldı. Sardonya valisi iken teftişlerini yaya yapar, maiyetinde yalnız bir adam gezdirirdi. Genç vatandaşlarının meclûp(tutkun) olduğu bazı filozofları kovdurdu. Lüksle ve yeni adetlerle mücadele etti. Süse ve israfa düşkün mühim şahsiyetleri senatodan attı. Fantezi eşyaya şiddetli vergiler koydu. Halk onun bir heykelini yaptırmıştır. Kırk

dört kere itham edilmiş, her seferinde muzafferane yakayı sıyırmıştır. Bu sert adamın fena huyları da vardı: Murabahacılık ederdi. Sonraları zevk ve sefa düşkünüydü⁴⁴.

Mecmua on ve on birinci sayısında “Milli Şef ve Mareşal Çakmak Bursa’da” yazısı kaleme alınmıştır. Yazıda Babalık Gazetesinin, Milli Şef ve silah arkadaşı Fevzi Çakmak’ın yirmi yıl öncesinden Bursa’ya girişini aktaran bir yazı ele alınmıştır. Gazete, kendi anlatımıyla Milli Şef İsmet İnönü ve Fevzi Çakmak’ın Bursa’ya girişleri ve cereyan eden olayları okurları ile şöyle paylaşmıştır:

İsmet, Fevzi, Refet ve Asim paşalar hazretinin Bursa’ya ilk girişleri pek heyecanlı olmuştur. Hitabına Fevzi Paşa Hazretleri: Sizi biz değil, millet kurtardı. Bizler milletin hadimiyiz

2.1.4.Tarih Ansiklopedisi

Farklı tarihi yerler, tarihi kişilikler ve tarihi vakaları Tarih Ansiklopedisi başlığı altında birleştirip her hafta yeni bir sayısı ile okurlarını bilgilendiren mecmua ikinci sayısında İstanbul’un yedi tepesi Asor adaları ve 12.000 Müslüman nüfusunun zamanında yaşamış olduğu Kandiye Adasını konu edinmiştir.

Mecmuada İstanbul’un yedi tepe üzerine bina edildiğini, bahsi geçen tepelerin birisinin Sarayburnu’nda olup üzerinde Topkapı sarayı, Ayasofya ve Sultanahmet camilerinin yer aldığı belirtir. İkincisinin Nurousmani camisiyle Çemberli taş mevkiini havi olup Divan yolu sırtı ile birincisine bağlı olduğunu, üçüncüsünün Beyazıt ve Süleymaniye Camileri ile üniversite binasını ve yangın kulesini üzerinde taşıdığını ve İstanbul’un en yüksek noktası olduğunu belirtir. Dördüncüsünün Fatih camisinin mevkiisi, beşincisinin Sultan Selim camisi ile Çarşamba mahallesinin bulunduğu yer, altıncısının Balat’ın üstünde olduğunu, yedincisi Yedikule cihetinde olduğunu belirtmektedir⁴⁵.

Ansiklopedinin ikinci sayısının ele alınca ikinci konusu Atlantik Okyanusunun kuzeyinde bulunan Asor adalarıdır. Adaların Portekiz sınırları

⁴⁴ Tunaya, a.g.m.,28.

⁴⁵ Tarih Ansiklopedisi”, *Tarihten Sesler*, 2,İstanbul,1943,23

içerisinde yer aldığı ve Portekiz'e 1300 kilometre uzaklıkta yaklaşık 300.000 civarında nüfusu olduğunu belirten mecmua bu adalar ile ilgili şu cümlelere yer vermiştir.

Bu adalar dokuz tanedir. İsimleri şunlardır: Samte Marie ve Sainte Michel, Terceria, Saint Georges, Graciosar Fayal, Pico (ortada) ; Corvo ve Flores bu çıkışlı, volkanik, rüzgârlara ve zelzelelere maruz adaların iklimi çok mutedil ve güzeldir. Toprak da iyi sulanır, verimlidir. İgnam denen Hind patatesi, muz portakal, limon, kıymetli şarap yetişir.

Merkez Terceria adasındaki Angradır Fayal adasında Horta en iyi limandır. Bu takımadalarını, 1431'de Cabral keşfettiği zaman çok miktarda çaylağa rastladı. Yerli dilde Asor çaylak demektir. Adaların adı da bundan kinayedir⁴⁶.

Mecmua Girit muharebeleri dolayısı ile Kandiye şehrini ele almıştır. Fransızca isminin Candie olan bu şehrin, adanın en büyük şehri ve merkezi olduğunu, Kandiye'nin kuzey sahili ortasında ve Hanya'dan 130 kilometre doğuda yer aldığını Üç köşeli bir surla çevrildiğini ve Osmanlı Devleti dönemindeki ticari, dini, mimari yapıları, tarım, sanayi ürünlerini; ismini nereden aldığını, tarihini anlatmıştır:

Ekserisi Müslüman olmak üzere 12.000 nüfusu vardı. (Bir iddiaya göre de 24.000 ve yarı yarıya Müslüman ve Rum) müteaddit camileri, işlek pazarı, sağlam, mahfuz, lakin sığ ve kumla dolmuş limanı; zeytinyağı, deri, rakı, yemiş ve sabun ihracatı vardı. Kandiye, dokuzuncu asırda Araplar tarafından tesis edilmiştir. Etrafında hendek olduğu için adı da Hendek'ti. Venedikliler, Hendek sözünü Kandiye'ye çevirmişlerdir ve adaya da bu ismi vermişlerdi.

Nicephore Fhocas burasını Bizans imparatorluğu namına Araplardan fethetti. Sonra Kandiye bütün adayla birlikte Venediklilere geçti. Onlar burasını tahkim ederek uzun müddet Osmanlı donanmasına karşı kullandılar.

Osmanlılar 1009 hicri tarihinde Üçüncü Sultan Mehmed devrinde Kandiye'yi fethettiler. Şehir yine Venediklilerin eline geçti. Nihayet Dördüncü Sultan Mehmed devrinde 1030 hicri senesinde büsbütün Osmanlılara intikal etti.

⁴⁶ Tarih Ansiklopedisi", a.g.e.,23-46.

Osmanlılığın son safhasında isyanlar içinde kıvrandı ve nihayet Balkan harbini müteakip bütün Girid ile birlikte tamamı Yunanlı oldu⁴⁷.

Mecmuanın üçüncü sayısında ansiklopedik bilgiler arasında sadrazam Talat Paşa ve Amerika'dan önce bu topraklarda hüküm sürmüş olan Amerika'nın Sonora mıntikasındaki meçhul Moğol Türkleri kaleme alınmıştır.

Mecmuanın Meşrutiyet inkılâbının kahramanı olarak nitelendirdiği Sadrazamı Talat Paşa'nın biyografisini ele alırken Talat Paşa'nın fakir bir ailenin çocuğu olduğunu, öğretmenlik, posta memurluğu görevinde bulunduğunu, hukuk eğitimi aldığını, politik sebeplerden kaleye kapatılma cezası aldığını, İttihat ve terakkide ihtilal için çalıştığı anlaşılınca da görevinden alındığı anlatılmaktadır. Edirne milletvekili olarak girdiği mecliste İç işleri Bakanlığına getirildiğini ve I.Dünya Savaşının başlamasıyla ülkeyi nasıl terk ettiğini yazısında tarihe not düşüyor:

Meşrutiyet inkılâbının kahramanlarından biri ve İttihat ve Terakkinin son sadrazamı olan Talat Paşa son asrımızın unutulmamaya layık mühim bir simasıdır. 1874 Ağustosunda Edirne'de doğdu. 1921 Martının 15' inde Berim'de vuruldu. Fakir bir aileye mensuptur. Babası Kırcaalili Ahmet Vasif efendidir. Talat Edirne'de iptidai ve rüştü tahsilini bitirdikten sonra iki sene kadar Türkçe muallimliği yaparak Fransızcasını ilerletmiş, Sonraları ise hukuk mektebine ikinci sınıfa kadar devam etmişti. 18 yaşında iken Edirne telgrafhanesine maaşsız olarak girdi. Bu sırada politikacılık kabahatiyle 3 sene kaleye kapatılma cezası almıştır. İki sene sonra affedilerek 1898'de Selanik' ile Manastır arasında posta seyyar memurluğuna biraz sonra Selanik telgraf başmüdürlüğü kâtipliğine ve 1903'te başkâtipliğine tayin edildi. O zaman gizli siyasi bir cemiyet olan İttihat ve terakkide ihtilal için çalıştığı anlaşılarak 1907'de vazifesinden azledilmişti. 1908 meşrutiyet inkılâbından sonra İstanbul millet meclisine Edirne mebusu olarak girdi. Meclis reis vekili 1909 Temmuzunda dâhiliye nazırı, sonra posta ve telgraf nazırı daha sonra mecliste İttihat ve terakki fikrası reisi ve tekrar dâhiliye nazırı olduğu anlatılmaktadır.

⁴⁷ Tarih Ansiklopedisi", a.g.e.,23-46.

Sait Hâlim Paşanın istifası üzerine 1916 da vezir rütbesi ile sadrazamlığa getirildi. 1918 Cihan harbi mütarekesi kabul edilince Avrupa'ya kaçmış 1921'de Berimde Tayliryan isimli bir Ermeni tarafından oturduğu apartmandan çıkarken vurulmuştur. Kâtibi muhakeme neticesinde beraat etmiştir. Tahsili basit fakat zekâsı, karakteri gibi kuvvetli olan Talat Fransızca, Rumca konuşur, Arapça İngilizce anlardı. Sevimli, faal, millet ve memlekete candan bağlı idealist bu adamdı. 1943 Şubatında, naşı Bellinden İstanbul'a getirilerek, Hürriyeti ebediye tepesine merasimle gömüldüğü yazılmaktadır⁴⁸.

Mecmuan üçüncü sayını Tarihi Ansiklopediler yazısında ,1940 yılında Amerika'nın Sonora mntikasında meçhul bir şehrin keşfolunduğunu Amerikan gazetelerinin yazdığını ve Anadolu Ajansının bu haberi Türk matbuatında kısaca yayınladığını.Son gelen haberlere göre bu şehirde 20 bin yıl önce buralarda Asya kaynaklardan gelme bir Moğol ırkının yaşadığı tespit edildiğini belirtip bu bilgilerden şu yargıya varmaktadır:.

Asya Türklerinden biri olduğunda şüphe edilmeyen bu ırka ait birçok mezarlar bulunmuş ve yapılan kazılarda elde edilen vesikalar buralarda 20 bin yıl önce bir Moğol cemiyetinin her hangi bir sebep ve ihtiyaçla Asya'dan, Amerika'ya göç ederek burada bir şehir kurduğu anlaşılmıştır. Sonora'da kazı ve tetkik işlerde meşgul olan arkeologlar medeniyet tarihine yepyeni vesikalar verecek ve Amerika'nın keşfinden binlerce yıl önce buralarda bir Moğol ırkının nasıl bir sebep ve ihtiyaçla Asya'dan, Amerika'ya geldiğini çok yakında belirtecektir⁴⁹.

Beşinci sayısında “Eyüp Camii” ve Atatürk'ün çağrısıyla basılan sekiz “Posta Pullarını” okurları ile paylaşan mecmua, Fatih Sultan Mehmed zamanında yapılan Eyüp camisinin tarihi, ismini nereden aldığı anlatmaktadır. Caminin ön kısmında bulunan Ebu Eyyup Halid Ensari'nin kabri hakkında açıklamalarda bulunurken 670 yılında Muaviye'nin ordusunun İstanbul işgalinde Yezid kumandasında bulunan Ebu Eyyup Halid Ensari'nin geçirdiği hastalık sebebiyle İstanbul'da vefat ettiğini, İstanbul'a defnedildiğini Fatih Sultan Mehmed zamanında Fatih'in muazzam ordular ile şehri Türkleştirmek üzere kuşattığı belirtilmektedir. Bu orduda, Hacı Bayram Veli'nin müritlerinden Osmancıklı Ak

⁴⁸ Tarih Ansiklopedisi” , a.g.e.,23-33.

⁴⁹ Tarih Ansiklopedisi” , a.g.e.,23-33.

Şemseddin isimli bir âlimin olduğu, bu âlimin rüyasında Ebu Eyyub'un nerede defnolduğunu, daha sonra yapılan kaz sonrası elde edilen bulgular ışığında bura türbenin nasıl yapıldığını ve yazının devamında şu cümleler sarf edilmiştir:

Bu mabet, Fatih Sultan Mehmed zamanında yapılmıştır. Sebebi de şudur: Peygamberin sahabelerinden ve Müslüman kumandanlarından Ebu Eyyub Halid Ensari'nin kabri burada bulunduğu dair kanaat hâsıl olmuştur. Peygamber, Mekke'den Medine'ye hicret ettiği zaman Halid'in babası Zeyd'in evine misafir olmuştu. Bunun için bu aile büyük şeref kazanmış, "Peygamber mihmandarı" lakabını almıştı.

670 senesinde, yani Hicretin ellinci yılında Şam hâkimi Muaviye'nin ordusu İstanbul'u kuşattı. Peygamber, İstanbul'u fethedecek olan Müslümanlara büyük manevi değer verdiği için, İslamiyetlin genişleme devrinde buna fevkalade ehemmiyet veriliyordu. Yezid'in kumandasında sonradan gelen dört bin kişilik ordu içinde Ebu Eyyub de bulunuyordu; fakat çok ihtiyardı. Basura yakalanarak vefat etti ve şehir kalesinin dışında defnolundu. Araplar çekildiler. Ve nihayet, Ebu Eyyub'un vefatından 783 sene sonra Fatih Sultan Mehmed muazzam ordular ile şehri artık ebediyen Türkleştirmek üzere kuşattı. Bu orduda, Hacı Bayram Veli'nin müritlerinden Osmancıklı Ak Şemseddin isimli bir âlim vardı. Dini, tasavvufi, tıbbi bilgisiyle meşhur olan ve muhtelif eserlerin müellifi bulunan bu zat, Ebu Eyyub'un nerede medfun bulunduğunu rüyada gördüğünü ileri sürdü. İddia ettiği yerde kazı yapıldı. Mezara delalet eden bir taş zuhur ettiği şayi oldu. İstanbul alındıktan beş sene sonra, Ak Şemseddin'in işaret ettiği yere bir türbe ve bir cami yapıldı. Mühim kabirler bu semt etrafında teessüs etti. Müslümanlar buranın kutsiyetine kani(inanma) oldular. Ecnebler uhrevi manzarasına hayran kaldılar. Padişahlar, tahta çıktıkları zaman kılıç kuşanma merasimi burada yapılırdı.

Eyüp camisini 1591 tarihinde Ekmekçi zade Ali paşa büyütüştür. 1723 senesinde her camiın üzerinde ay bulunması ferman edildiğinden, Eyüb'ün iki küçük ve alçak minaresi yerine, beheri iki şerefeli iki yüksek minare yapılmıştır. Birinci Sultan Ahmed büyük pencereyi açtırmıştır. Birçok meşhur şahsiyetlerin burada eserleri ve makber eleri vardır⁵⁰.

Mecmua Posta pulları yazısında Türkiye'nin, Atatürk'ün muhtelif çağlarına ait fotoğrafları taşıyan sekiz pul çıkardığını, Bunlardan İlk pulun Rowland Hill yahut James Chal Mers'in teşebbüsüyle 1840 senesinde İngiltere'de oluşturulduğunu anlatır. Üzerinde kraliçe Viktorya'nın başını temsil eden bir resim olduğunu, yedi sene sonra Amerika'da da kullanılmaya başlandığını, Pulların evvelce, posta parası,

⁵⁰ Tarih Ansiklopedisi", a.g.e.,27.

mektubu gönderen değil, alan tarafından ödendiğini, mesafeye göre ücretin artıp ya da azaldığını, Türkiye’de ilk pulun ise 1865’te basıldığını yazısında belirtmiştir⁵¹.

“Necmeddin Hasan Efendi”, “Tek göz Mehmed Ağanın Gözlüğü”, “Mimar İbrahim Ağa” başlıklı yaşam öyküleri, mecmuanın ansiklopedik bilgiler bölümde işlenmiştir.

Necmeddin Hasan Efendi’nin yaşam hikâyesi aslında Türk İslam kültürünün bir parçası haline gelmiş mevlit kandillerinde, camii şerefelerine kandil asma geleneğinin ortaya çıkışını ve bir geleneğin nasıl var olduğunu anlatmaktadır.

Olayın gerçekleşmesi ve geleneksel hale dönüşmesi şu cümleler ile anlatılmıştır: Ramazanlarda büyük camilerin minareleri arasına mahya kurmak âdeti, Lale devrinden kalmıştır; iki yüz küsur senelik bir şeydir. Minarelerin şerefelerini kandillerle donatmak da, üçüncü Murat zamanında Koca Mustafa Paşa tekkesi şeyhi Necmeddin Hasan Efendi’den kalmıştır. Bu zat, bir mevlit gecesi, Koca Mustafa Paşa camiinin şerefesine kandiller astırmış, halkın fevkalade hoşuna gitmiş, Üçüncü Murad’a anlatmışlar, O da gidip seyretmiş, çok beğenmiş, bundan böyle, bütün camilerin mevlit gecelerinde kandillerle donatılmasının adet olmasını emretmiş⁵².

“Tek Göz Mehmed Ağanın Gözlüğü” yazısında On sekizinci Yüzyılda Hasan Paşa adında ölen bir vezirin yaşça küçük çocuğuna bırakılan mirasına sahip çıkmasını anlatır. Çocuğun israf etmesi adına dönemin sadrazamı Ali Paşa tarafından küçük çocuğa bir gözü görmeyen, bir gözü de hastalıklı ancak namuslu olarak bilinen Tek Göz Mehmed Ağanın vasi tayin edilmesini konu edinir. Bunun üzerine küçük ama zeki çocuğun olay karşısındaki tepkisini aktarmaktadır.

*Çok zeki bir çocuk olan Hasan Paşa'nın oğlu, bunu haber alınca hemen sadrazamın sarayına koştu ve şehit Ali Paşanın huzuruna çıktı;
Efendimiz, diye sordu, Tek Göz Mehmet Ağayı bana niçin vasi tayin ediyorsunuz?*

Sadrazam;

Babandan kalan malı israf etmeyesin diye! Cevabını verdi.

Çocuk, gayet alaycı bir tavırla;

Mehmet ağa tek göz olduğu halde çift camlı gözlük takar, görmeyen gözünün tarafındaki camı bile çıkartmamıştır. Bu kadar müsrif adam bana nasıl vasi olabilir? Dedi.

⁵¹ Tarih Ansiklopedisi”, a.g.e.,27.

⁵² Tarih Ansiklopedisi”, a.g.e.,37.

Çocuğun zekâsı şehit Ali Paşanın hoşuna gitti ve servetinin idaresini kendi eline bıraktı⁵³.

Mimar İbrahim Ağa yazısında, iki yüz on sene kadar evvel III. Ahmet'in, oğullarına on beş gün on beş gece süren büyük bir sünnet düğünü yaptırdığını, bu düğünde, en usta oyuncuların, cambazların, sanatkârların çeşitli hünerler gösterdiğini anlatır.

Mimar İbrahim ağa adında bir Türk sanatkârın da, deniz altından yürüyen bir gemi icat ettiğini, bu geminin bir timsah şeklinde olduğunu, Kasımpaşa'da tersane sarayında cambazların oyun oynadığını, halkın da kayıklara dolduğunu ifade eder. Cambaz seyrine çıktığı sırada, denizin yüzünde binlerce kayığın olduğunu görülür. Birdenbire ortalığı acı çığlıklar kapladığını ve müthiş bir timsahın kayıklara doğru ağır ağır ilerlediğinin görüldüğünü belirtmiştir. Kayıkların ise açılarak canavara yol verdiğini; fakat canavar sarayın önüne gelince suya daldığını, gözden kaybolduğunu aktarmaktadır. Herkes merak içinde olayı seyretmekte olduğu ve sonrasında daha ileride yine su yüzüne çıktığını, tekrar saray önüne geldiğini ağzını kocaman açtığını, açılan bu ağızdan oyuncularla çalgıcıların çıktığına, timsahın ağzından çıkan çalgıcıların üzerinde saz çalıp oynamaya başladığını anlatmaktadır⁵⁴.

Sekizinci sayıda Tarih Ansiklopedisi yazı dizisinde tarihe geçmiş isimlerden "Cezayirli Hasan Paşa" ve "İshak Efendi" Refik Balcı tarafından kaleme alınmıştır.

Refik Balcı yazısında Cezayirli Hasan Paşa'nın Osmanlı devrinde deniz cenklerinde şan almış ve gazi unvanını kazanmış bir Türk paşası olup zamanında Palabıyık lakabıyla tanındığını, Tekirdağ'da yerleşmiştir. Gelibolulu Hacı Osman Ağa'nın kölesi iken azat edilerek yeniçeriliğe girmiştir. Avusturyalılara karşı Hisarcık muharebesinde yararlık göstermiş, muharebeden sonra Cezayir'e gitmiş ve orada da cesaret ve maharetiyle şöhret kazanarak İspanyollara karşı muzaffer olduğu belirtmiştir. Fakat Cezayir beyi onu kıskandığından Hasan Bey oradan İspanya'ya geçmiş ve bu şöhretli asker ve gemiciye İspanya kralı IV. Şarl pekiyi kabul göstermiş, ondan sonra da Napoli kralı da kendine hürmette bulunmuştur. 1760'da

⁵³ Tarih Ansiklopedisi",a.g.e.,37.

⁵⁴ Tarih Ansiklopedisi",a.g.e.,37.

III. Mustafa devrinde İstanbul'a döndüğünü ifade ediyor. Cezayirli diye tanınmaya başlaması bu uzun sergüzeştlerden sonradır. Derhal donanma kaptanlıklarından birine tayin edilmiş. 1770'de Akdeniz'de Ruslara karşı Çeşme deniz muharebesinde bulunmuş. Bu muharebelerde Ruslar galip gelmişlerdi. Fakat Hasan Bey kahramanlıklarıyla bir efsane şahsiyeti gibi yükseldiğini ifade eden Refik Balcı yazısına şöyle devam ediyor:

Muharebede bindiği gemi birden ateş almış Hasan kaptan etrafını alan diğer gemileri yarararak yanmakta olan gemisini Rus amiral gemisine borda etmiş, iki gemiyi de yaktıktan ve birçokta Rus'u da kılıçtan geçirdikten sonra kanlı kılıcı ağzında sekiz yarasından kanlar sızarak denize atlamış ve sahile kadar yüzerek kurtulmuştur. Oradan Çanakkale'ye gelmiş, bu mağlûbiyetin intikamını almak için Limni'ye taarruz ve Rusları orada büyük bir bozguna uğratmıştır. Adanın zaptı üzerine kendisine paşalık rütbesi verilmiştir.1790'da Sadrazam olarak vefat etmiştir. Bu büyük Türk denizcisine Avrupalılar (Muharebeler denizi timsahı) derler. Çeşmede mahvolan Osmanlı donanmasını kuran Üçüncü Selim zamanında Tuna'da Rus askerine öldürücü darbeler indiren o'dur⁵⁵.

Refik Bacı'nın kaleme aldığı bir diğer tarihi kişilik Baş Hoca diye anılan ve 19. asır başlarında riyazî (matematik) ilimlerdeki bilgisi ile tanınmış ve Mühendishanede uzun zaman hocalık etmiş âlimlerimizden İshak Efendi 'dir. Hoca İshak'ın, 1815'te Mühendishaneye hoca olduğu, orada muallimken tersane tercümanlığı da yaptığı, divanı hümayun tercümanı olduğu, istihkâmlara(korunak) bakmak üzere Rumeli ve Balkanlara gönderildiği yazılmaktadır. İshak Efendi'nin Türk, Arap, Fars, Yunan, Latin, Fransız ve Yahudi dillerini pekiyi bildiğini İshak Efendi'nin On bir kadar eserinin mühim bir kısmı Avrupa dillerine çevrildiğini ifade etmektedir. Bunların içinde en mühim eseri ise Mecmuai Ulumu riyaziyedir⁵⁶.

2.1.5.Şehirlerin Tarihçesi

Mecmuada İstanbul'un tarihçesi, binaları, Müzeleri, bahçeleri, hamamlarına her sayıda ayrı ayrı yer verilmişken İzmir, Bursa, Sinop ve Maraş şehirlerinin kapsamı daha dar tutulmuştur. Mecmuanın ikinci sayısında şehir tarihleri

⁵⁵ Refik Balcı, Tarih Ansiklopedisi, *Tarihten Sesler*,8-9, İstanbul,1943,30.

⁵⁶ Balcı, a.g.m.,36.

ile ilgili ilk yazıyı dönemin İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü ve aynı zamanda mecmua yazarlarından Aziz Ogan, “İstanbul’un Tarihi Binaları ve Restorasyon İşleri“ konusunu ele alırken yenileme çalışmalarında yaşanan aksaklıkları da dile getirmektedir.

2.1.5.1.İstanbul’un Tarihçesi

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Aziz Ogan’ın kaleme aldığı İstanbul’un Tarihi Binaları ve Restorasyon İşleri yazısında, İstanbul kadar tarihi ve mimari eserleri olan bir şehrin çok nadir gösterilebileceğini belirtmiştir. Cami, medrese, han, hamam, hastanelerle güzel çeşme ve sebiller, muhteşem köşkler ve saraylar gibi milli abidelerle bezenen İstanbul’un arkeoloji ve güzel sanatlarla mühim bir şehir olduğunu yazmıştır. Ayrıca Ecdat yadigârı bu eserlerin muhafazaları hususunda göstereceğimiz itina hiç şüphesiz milli varlık ve benliğimizin bize emrettiği mühim bir ödev olarak görmektedir. Bazı harap medrese, çeşme, sebil vesaire gibi binaların neden bu hale geldikleri konusunda analiz yapmaya çalışan Ogan, abidelerimizin büyük bir kısmının yer yer yıkılmağa yüz tuttuklarını bir değil birçok nedene bağlamakta ve bu nedenleri sıralamaktadır⁵⁷:

Birincisi birçok hayratın değerli gelirleri, milli hudutlar dışında kalarak artık bunlardan istifade imkânı kalmamıştır. İkincisi şehirde sık sık vukua gelen sayısız büyük yangınların getirdiği zararlardır. Üçüncü olarak yer sarsıntıları, dördüncü sebep tabiat hadise ve kuvvetlerinden başka insan eliyle gelen hasar ve yolsuz ve fena yapılan tamirlerdir. Son olarak da abidelerin ömürlerini kısaltan sebeplerin olarak sayabileceğimiz bu hadiselerin en fazla üzerinde durulması gereken konular olarak belirten Ogan, gelişi güzel yapılan tamir ve restorasyonların binaların asli bünyesini değiştirmekle, bir daha ıslahı olmayacak derecede şeklini tahrif ve mimari ve tarihi değer ve önemini yok ettiğini yazısında belirtmiştir⁵⁸.

Ogan, mecmuanın III. sayısında “Yedikule’yi Bu Halde Bırakacak mıyız?” yazısında ise Anadolu ve Rumeli hisarları kadar zamanının mühim ve

⁵⁷ Aziz Ogan, İstanbul’un Tarihi Binaları ve Restorasyon İşleri, *Tarihten Sesler*,2,İstanbul, 1943,5-6.

⁵⁸ Ogan, a.g.m.,7-8.

heybetli bir yapısı olmakla beraber muhtelif asırlarda sahne olduğu tarihi vakalar dolayısıyla da dikkate şayan bir eser olarak nitelendirmektedir. Yedikule hisarını, İstanbul içinde bulunduğu için normal zamanlarda çok miktarda ziyaretçi çeken ve Bizans ve Osmanlı devirlerinin inşa teknik tarzlarını bir arada göstermek itibariyle sık sık kendinden bahsettiren ve müstahkem bir kale olarak inşa edildiğini ifade etmiştir⁵⁹.

Fatih, İstanbul'u aldıktan beş sene sonra yani 1458 senesinde Yedikule'yi inşa ettirdi. Mimarı bilinmemekle beraber 1452'de akıllara hayret verecek bir süratle Rumeli hisarını yapan mimar Muslaheddin olduğu söylenir. Hisarın içine geniş bir tavanı kubbeli bir kapıdan girilir. Ortası bir meydanlıktır. Altın kapıya doğru giderken sağda tuğladan minaresi henüz ayakta duran mescit Fatih tarafından yapılmıştır. Kalelerden bazılarının harap olmasından ötürü zaman zaman tamir edilmişlerdir⁶⁰.

Yedikule'nin Fatih zamanından III. Murat devrine kadar muharebelerden getirilen ganimet mallarının muhafazasına tahsis edilmiş olduğu görülür. Kan kuyusu diye anılan ve denizle gizli bir yol ile muvasalası(ulaşım) olduğu söylenen dar, susuz fakat derin bir kuyu da vardır. İdam edilenlerin başları bu kuyuya atıldığı hakkındaki rivayetler olduğu; fakat bu rivayetlerin uydurmadan başka bir şey olmadığını kaydeden müellifler de vardır⁶¹.

Yedikule'nin istimal şekillerinden en garibi de, vahşi hayvanların burada toplanmaları suretinde tecelli eder. Sultan Ahmet meydanındaki Aslan hanede mevcut aslanlar 1831'de buraya nakil olunmuşlardı. Hayvanların birer birer telef olması üzerine kısa bir zaman için barut deposu olarak kullanılan Yedikule, 1856'da tahliye olunmuştur. Bunca vaka ve lakaplara sahne olan Yedikule, nihayet 1895'ten beri müzeye bağlanarak müze halinde muhafaza edilmektedir. Türk hisarının bugünkü durumu Rumelihisarı gibi iyi bir halde değildir⁶².

Tarih Devirleri Boyunca İstanbul yazısını kaleme alan Prof. Steven Runciman, coğrafi konumu, binalarının güzelliği ve sonsuz zenginliği itibariye

⁵⁹ Oğan, a.g.m.,1-2.

⁶⁰ Oğan, a.g.m.,3-4..

⁶¹ Oğan, a.g.m.,5-6.

⁶² Oğan, a.g.m.,7.

dünyanın en harikulade şehri olan bu muazzam İstanbul hakkında batılı orta çağ gezginlerinden biri İstanbul'u ilk gördüğü zaman hayranlığını işte şu sözlerle ifade etmiştir. "Nasıl anlatayım, nasıl tarif edeyim" Tarih boyunca büyük bir şöhret kazanmış emsalsiz bir şehir olan İstanbul'u layıkıyla canlandırmak isteyen birçok seyyah yazılarında aynı duyguları belirtmişlerdir. "Ben de kendimde aynı aczi duyuyorum. Ve onun içindir ki bu günkü İstanbul'u canlandırmaktan kaçınıyorum."diyerek " İstanbul'a olan hayranlığını giriş bölümünde bu şekilde betimlemektedir⁶³.

Runciman, İstanbul'un geçmişine değinirken, İstanbul ile alakadar olmuş olan bir sürü amatör arkeologların başında gelen Romalı Pliny IX. asırda Sarayburnu'nda bulunan Lygos adında bir köyden bahsetmekte olduğunu; fakat şehrin hakiki tarihi 2600 sene önce yani milattan evvel 660 senesinde başladığını yazısında ifade etmektedir⁶⁴.

İstanbul'a ilk yerleşen milletler ile ilgili Runciman, Yunanistan'dan Megara şehriden gemilerle gelen bir grup insan halice girmiş ve yerleştikleri yere başlarındaki reisleri Byzas'm adına izafeten Bizantium ismini verdiklerini anlatmaktadır. Bununla beraber İstanbul boğazına ilk yerleşen Yunanlılar bunlar olmadıklarını ifade etmektedir. Devamında kendilerinden önce yine Megaralı hemşerileri Anadolu sahiline, bizim Kadıköy dediğimiz semte Schalcedon'a yerleşmiş olduklarını ve karşı yakadaki güzelliği göremeyip orayı tercih ettikleri için bu sonrakiler tarafından körlükle itham edilmişlerdi. Hâlbuki bu ilk kabile pek muhtemel ki kuvvetli bir akıntı ile şimal rüzgârlarına rastlamış ve zar zor Kadıköy körfezine sığınabildiklerini belirtmiştir⁶⁵.

Prof. Steven Runciman, yazının devamında İstanbul ile ilgili şu cümlelere yer vermektedir:

Bu şehrin kendine has hususiyetleri pek çoktur. Yunan şehir devletleri arasında cereyan eden harplerde mühim bir rol oynamıştır. Milattan evvel IV. asırda kendisini Makedonyalı Filipin ordularına karşı başarılı bir şekilde müdafaa etti. Konstantin'nin, İstanbul'dan bazı temeller ve bir kaç sütundan gayri bugün hiç bir şey kalmamıştır. Fakat o zamanki genel görünüşü

⁶³ Steven Runciman, Tarih Devirleri Boyunca İstanbul, *Tarihten Sesler*,3,İstanbul,1943,19.

⁶⁴ Runciman, a.g.m.,20.

⁶⁵ Runciman, a.g.m.,21.

hakkında bir fikir edinebiliriz. Marmara ve haliç sahili boyunca uzanan alçak bir su haliçte Cibaliyi Marmara sahilinde takriben Davut Paşa civarını birbirine bağlayan yüksek bir su ile mahallerde bağlanmıştı. Bu mintikanın yani bu surlar dâhilinde kalan sahanın toplamı binalarla kaplı değildi. Arada bahçeler meyve ağaçlıkları ve muazzam açık meydanlar vardı. O günkü ana caddeler bugün takip ettikleri yolu takip ediyorlardı. İstanbul tramvayları hala Konstantin'i kendi zamanında şehrin bir yanından öte bir yanına çıkan yolu takip ediyorlar. Başlıca alış veriş merkezi Ayasofya'dan, Beyazid'a uzanan cadde idi. Bu yol boyunca sütunlar gerisinde dükkânlar bulunuyordu. Saray tepesindeki eski Acropolis kışla ve kale olarak muhafaza ediliyordu. Günündeki saha Ayasofya ve hipodromdan denize inen Ayasofya'nın bugün bulunduğu yerde bir küse, Cenabı Hakkın basiretine ithaf edilen ilk Ayasofya inşa edilmişti. Şehrin muhtelif yerlerinde kiliseler ve asillerin sarayları ve bunların da etrafında fakir fukaranın ahşap evleri bulunuyordu. Bütün dünyada toplanmış ve buraya getirilmiş sütunlar, dikili taşlar ve heykeller mevcuttu. IV. asırdan beri şehrin ana hatlarında pek az değişiklik vuku olmasına rağmen şehrin arz ettiği manzara çabuk değişti. Şehrin nüfusu arttı. Bir müddet için boş kalmış olan sahalar doldu. Aradan bir asır geçmeden şehir hudutlarını genişletmek icabetti. 413'te Theodorus zamanında icrasına başlanan ve günümüze kadar kalan muazzam surlar o gün bugün şehrin hudutlarını tayin etmektedirler⁶⁶.

Mecmuanın III. sayısının devamı olan “Tarih Devirleri Boyunca İstanbul” yazısını IV. sayıda da keleme alan Prof. Steven Runciman, Haliç boyunca şahane Balchernaie sarayını dâhil etmek için yeniden inşa edilen surlar istisna edilecek olursa, bu surların birçok tamirlere gördüğünü belirtir. 439'da ise sahil surları takviye edilerek uzatıldığı ve kara surlarla birleştirildiğini izah etmektedir. Deprem ve yangınların eski binalardan birçoğunu harap ettiğini, Birinci Ayasofya ile civarındaki binalar 402 yılında meydana gelen bir olaydan ötürü yandığını, ikinci Ayasofya da dâhil olmak üzere, 532 yılındaki kargaşada harap olduğunu belirtmiştir. Runciman, Yangından sonra yeni binalar inşa edildiğini yeni tarzı mimari takip edildiğini bize aktarmaktadır⁶⁷:

Binalar yükseldiğini, çatı duvarlarının dâhil dikleştiği ve şehirde bilhassa göze kubbeler çarpmaya başladığını ifade eden Runciman, İmparator Jüstinyen 532'deki kargaşadan sonra, Ayasofya mabedini yeniden inşa ettirdiğini belirtmektedir. Bütün civarı da yeni baştan ihya etmiştir. Onun zamanından itibaren şehirde bugünkü halini hatırlatan bazı emareler belirmeğe başlamıştır. Bu devri takip

⁶⁶ Runciman, a.g.m.,22.

⁶⁷ Runciman, a.g.m.,18.

eden altı asır boyunca bir hayli kilise ve binalar inşa edilmiş olmasına rağmen İstanbul'un genel görünüşünde fazla değişiklik göze çarpmadığını da ifade etmektedir. Marmara'dan doğru gelen gezginler şehre yaklaştıkça sağında sarayın kubbelerini, yaldızlı damlarını, kiremit döşenmiş methal üstlerini ve bunların gerisinden yükselen ve eski kaleyi (Ac ropolisi) gölgede bırakan Ayasofya'yı görür ve set set denize kadar inen, bahçelerle bunların arasından sivrilen bir fener kulesini fark ederlerdi. Ayrıca küçük Ayasofya ile St. Sergius kilisesi ve süslü saray limanının gerisinde yükselen ve hala hipodromun güneyinde muazzam kıvrıntılı surlar gözlerine çarpardı. Batıya düşen mıntika saraylarla doluydu. Surlar, Halice geçmeğe gönüllü olmayan gemileri sığdırmak üzere küçük limanlar halinde açıklıklar verirlerdi. Bu limanların etrafındaki evler sık olmasına rağmen yine sırtlarında çiçek ve meyve bahçeleri ve hatta çayırlar bulunuyordu⁶⁸.

Runciman, Orta Çağda seyyahları tesiri altında bırakan bu şehrin bugün olduğundan daha basıkmış hissini verdiğini, Binalar ekseriyetle daha alçak olmakla beraber ufku süsleyen narin minareler de eksikliğini hissettirdiğini ifade etmektedir. Bizanslı mimarların binaların dışından ziyade içi ile meşgul olduklarını belirtir. Bunun neticesi olarak seyyahların şehrin büyüklüğüne, sarayların güzelliği ile zenginliğine hayran olduklarını, onlar için o zamanki İstanbul güzellik misali olduğunu ancak 1204'te Venediklilerle Franklardan müteşekkil bir deniz filosunun şehre en zayıf tarafından Haliç sahilindeki surlardan saldırdığını ve şehre girdiğini yazmaktadır. Dünya tarihinde eşi olmayan bir yağma neticesinde İstanbul'un bütün serveti, zenginlikleri ve hazinesinin, pervasızca, talan edildiğini belirten Runciman, akabinde gelişen olayları şöyle özetlemektedir⁶⁹:

Bizans İmparatoru sürgün edildi. İstanbul'da Frank imparatorları elli yedi sene hüküm sürdüler. Bu devir feci bir devirdi. Şehirde hiç bir imar hareketine başlanmadığı gibi, sürekli her tarafı harap ediliyordu. Franklar ellerine geçirdikleri her şeyi sattılar. Ve hatta imparatorun borçlarını karşılamak için sarayın altın damlarını dahi erittiler. 1261'de, Bizans imparatorları şehre davet ettikleri zaman, İstanbul'u bir harabe halinde buldular. Saray o denli kirlenmişti ki oturulabilir gelmesi için bir kaç aylık temizliğe ihtiyaç vardı. Bizans imparatorluğu bundan sonra, iki asır daha

⁶⁸ Runciman, a.g.m.,19.

⁶⁹ Runciman, a.g.m.,20.

devam etti. Bu devirdeki İstanbul'u anlatan muhtelif yazılara rastlamaktayız. Fakat hepsi de feci bir hali tasvir etmektedirler⁷⁰.

Fatih sultan Mehmet'in harap olan şehre yeni bir hayat, yeni bir ümit getirdiğini anlatan Prof. Steven Runciman Fatih'in gelmesiyle, şehrin yeni bir kurucu kazanmış olduğunu ve nüfusun sayıca arttığını, tamirlerin yapıldığını, Osmanlı döneminde ki İstanbul'u ise ahenkle anlatır:

Fatih'in başkenti, bir taraftan yeni güzelliklerle doldurmağa azmetmişken, diğer taraftan aynı özenle eski ihtişamını koruma arzusunda olduğunu anlatmaktadır. Hatta "İlahi Havariyun" kilisesinin önce tamirine kalkışıldı ve ancak harap olduğu görüldükten sonradır yerine Fatih camii yükseldi. Fatih ile Kanuni Sultan Süleyman devirleri arasında geçen zaman istihale devri (biçim değiştirme) idi. İstanbul yeniden ihtişamını kazanıyordu. Fakat Sultan Süleyman'ın saltanatı esnasında büyük Mimar Sinan'ın sayesinde İstanbul bugünkü görünümüne kavuşmuştur. Her tepe şimdi yüksek kubbeli birer camiden taç giymiş ve ufukta zarif ve narin minareler bir incelik ve hale getirmiştir. İşte o günden sonra gezginleri büyüleyen manzara bu olmuştur. Sonraları ise şehrin güzelliğinin herkesi hayran bıraktığını belirtmektedir⁷¹.

Mecmuanın üçüncü sayısında İstanbul müzelerinden: İstanbul Asari Atika Müzesi, Çinili Köşk, Eski Şark Eserleri Müzesi, Yedikule, Türk ve İslam Eserleri Müzeleri, Topkapı Sarayı, İstanbul Müzeleri, Porselen Müzesi ve Hazine Daireleri tanıtımına yer verilmiştir. Müzelerin açık olduğu gün ve saatlere ise müzelerin tanıtımından hemen sonra yer verilmiştir. Müzeler ile ilgili yapılan değerlendirmede şu satırlara yer verilmiştir.

Asari Atika Müzesi, Yunan Roma, Bizans devirlerine ait mermer heykeller, büstler, lahitler ile kabartmaları ve bronz ve cam koleksiyonlarını, topraktan mamul heykelcikler, mütenevvi vazolar, mozaik levhalar mermer mimari eserler ihtiva eder. Diğer müze ise Asari Atika müzesinin karşısındaki Çinili Köşktür. Halı, oyma ağaçlar, çeşitli kapaklar, yazılar, kitap ciltleri, lahit sandukaları, yazı takımları gibi bütünü İslam devirlerine ait eserlerden ibarettir.

⁷⁰ Runciman, a.g.m.,21.

⁷¹ Runciman, a.g.m.,18.

Asari Atika müzesinin karşısındaki diğer müze ise Eski Şark Eserleri Müzesi, Asari Atika müzesidir. İhtiva ettiği eserler: Sümer, Asur, Hitit, Mısır gibi şark kavimlerine ait, heykeller, kabartmalar, mimari tezyinat, lahitler, mumyalar, tabutlar ve çok kıymetli tarihi vesikalardır⁷².

Yedikule, Türkler tarafından inşa edilen bu şato Bizanslıların Yıldızlı kapı denilen bir takı ile kuşanmış bir haldedir. Sürgün yeri ve hapisane olarak tahsis edilen bu bina birçok olaya sahne olmuş tarihi bir şatodur. Karanlık yerleri elektrikle aydınlatılmıştır. Türk ve İslam Eserleri Müzeleri ise Süleymaniye Camii karşısındadır. Bu müze eski ve çok kıymetli Selçuk ve Türk ve Acem halıları ile XV ve XVI. asra ait kumaşlar, cilt ve yazmalar, minyatürler, oymalar, bakır eşyayı ihtiva etmektedir⁷³.

Topkapı Sarayının ihtiva ettiği binalar farklı asırlarda meydana getirilmiştir. İstanbul Müzeleri ise Türk mimarisinin birer şaheseri olup ihtiva ettiği koleksiyonlar Silah müzesi son derece zengin bir müzedir. Diğer müzemiz ise Porselen Müzesinde, sarayın açık olan pavyonları: Kubbealtı, silah müzesi, arz odası, Mecidiye köşkü, Bağdat köşkü, Lale bahçesi, çiniler, çeşitli daireler, Sultan Osman köşkü yer almaktadır. Hazine Daireleri, Bu önemli ve tarihi bina Osmanlı devrinin altı yüz, senelik hatırası, Billûr ve gümüş hazinesi, murassa(değerli) tahtlar, murassa miğfer ve silahlar, çok değerli taşlar ile süslü elbiseler, eşyalar, halılar ve kumaş ve yazı levhaları ihtiva eder⁷⁴.

Mecmuanın dördüncü sayısında Mahmut Yesari'nin kaleme aldığı Kadıköy'ündeki eski Şifa bahçesinin eskiler için birçok mana ifade eden bir yer olduğunu, Cevzlik olan şifa bahçelerinde vaktiyle akşam evlerine dönen memurların, iş adamlarının, çocuklarını alıp, ellerinde sepetlerle akşam keyfi yaptıklarını yazısında ifade etmiştir. Yesari cevzlikleri ve şifa bahçelerini yazısında şöyle betimler:

Cevzlikte oturuyorum. Sabahları Şifaya çıkıyorum, Yervant, kahvemi getiriyor, solda köşedeki incirlikleri altında bir masaya yerimi kuruyorum, yazımı yazmağa başlıyorum. Yazımı alıp matbaaya götürüyorlar. Yervant bir hasır seriyor, başımı bir bodur iskemleye yatırarak

⁷² İstanbul Müzeleri, *Tarihten Sesler*,3,İstanbul,1943,37.

⁷³ İstanbul Müzeleri, a.g.e.,37.

⁷⁴ İstanbul Müzeleri, a.g.e.,37.

yastık yapıp uzanıyorum. Akşam olunca, uyanıyorum. Yervant, bol yeşil biberli, domatesli, peynirli yumurtayı hazırlamış, yiyorum, kahvemi içiyorum.

Şifa bahçesinde şimdi eski ay doğuşlarının zevkini duyamazsınız. İçme zevkini, tabiat zevkini öldüren bu insanlara kızıyorum, acıyorum.

Şifaya, o “kübik” köşkleri kuranlar, hodbinlikleri ile yurda fenalık etmişlerdir. Çünkü kendileri, orada, oranın zevkini tatmıyorlar, başkalarına tattırıyorlar “Şifada köşküm var!” deniliyor, övünmesinler, utansınlar!”⁷⁵

Mecmuanın V. sayısında ise Mahmut Yesari Fenerbahçe stadyumunun arkasına düşen “Papasın Bahçesi” olarak bilinen “İstanbul’un Eski Bağçelerinde Kadıköy’ünde Papasın Bahçesi” yazısında bahçeyi betimler. Bahçenin önünden geçenlerin, saz sesleri, gazeller, heyheyleyler, ahlal, kahkahalar duyduklarını, bahçedeki köşk bulunduğunu, Ahmet Rasim ve ünlü diğer şair yazarların uğrak yeri olduğu, eğlence merkezi olarak birçok ünlüye ev sahipliği yaptığı anlatılmaktadır⁷⁶.

Aziz Ogan’ın, mecmuanın altı ve yedinci sayısında Türk ulusunun temizliğe verdiği önemi anlatmak üzere kaleme aldığı İstanbul Hamamları, yazısında İstanbul’daki Hamamların sayısına dikkat çekerek zamanla hamam sayılarının azalmamasına dikkat etmek gerektiğini ifade etmektedir. Ogan, İstanbul ile yurdun diğer büyük, küçük şehir ve kasabalarında bulunan hamamların sayılarının çokluğuna bakılırsa ecdadın temizliğe karşı olan ilgi ve sevgilerinin derecesi anlaşılabilir yazısında bize şöyle nakleder:

Hamamların umumi sıhhate olan hizmetlerini takdir eden dedelerimiz, hamamları bir irat ve bir gelir vasıtası olmaktan fazla çeşme, sebil ve imaret gibi birer hayrat eserleri olarak telakki etmişlerdir. Şehrin muhtelif semtlerinde cesim kubbeleri kurşunla örtülü ve içerisi Marmara ve Anadolu’nun güzel mermerlerde düşenmiş ve bazılarının içerisi çinilerle süslü hamamlar vücuda getirmişler ve ekseriya bunları birer camie vakfetmişlerdir⁷⁷.

Yalnız Türk hamamları Rumen hamamlarına benzemekle beraber iç tertibatı itibariye yekdiğerinden farklı olduğunu söylemek lazımdır. Türk hamamlarında bildiğimiz şekilde geniş ve üstü kubbeli ve bazılarının etrafında küçük odaları havi zemini mermer döşeli, ortada havuzu bulunan

⁷⁵ Mahmut Yesari, İstanbul’un Eski Bahçeleri (Şifa bahçesi) ”, *Tarihten Sesler*, 4, İstanbul, 1943, 29-30-39

⁷⁶ Yesari, a.g.m., 20-22.

⁷⁷ Aziz Ogan, İstanbul Hamamları, *Tarihten Sesler*, 6-7, İstanbul, 1943, 12-13.

bir soyunma yeri vardır. Buradan küçük bir kapıdan soğukluğa girilir. Bu kısım, hamamın serin olan kısmıdır ki fazla sığağa tahammülü olmayanlar, ara sıra buraya çıkar⁷⁸

2.1.5.2.İzmir'in Tarihçesi

Şehirlerimizin tarihçesi yazı dizisinde mecmuanın köşesine taşıdığı fuarı ile meşhur ilimiz İzmir ve O'nun köklü tarihidir. Yazıda fuarın açılması dolayısıyla İzmir'in kendine büyük bir alaka celp ettiği, şehrin nasıl meydana geldiği ile ilgili şu tarihi bilgiye yer veriliyor:

“Bu güzel şehrin bir Amazon yani kadın şef tarafından tesis edildiği rivayet olunur. İsmi de onunkinden bozma imiş. Bu kadın Ephes'i de ilhak ettiği için İzmir, eskilerce Ephes'in müstemlekesi(sömürge) sanılmıştı. Lakin Ephesliler çok geçmeden Salyalılar tarafından kovuldular.”Batı kaynakları İzmir'in menşeiini böyle anlatırken, Türkçe hayat ansiklopedisi şu tarzda anlatıyor: “İzmir ve civarı bugünkü Avrupa medeniyetini doğuran eski (3000 sene evvel) parlak bir medeniyetin kıymetli eserlerde doludur. Bu tarihi yerler eski medeni milletlerin hatıratını canlandıran bir müzeye benzer. Akdeniz tarafında Mısır, Finike ne ise İzmir tarafları da tarih itibariye odur⁷⁹.”

Yazıda en eski İzmir şehri için bir kısmı dolmuş bulunan Mersinli koyu'nun kenarında ve Bornova civarında Lelejliler tarafından kurulmuş ufak bir yerden var olduğunu yazar. Selçuk (Ephes) taraflarında bulunan İyonyalılar, Lelejlilerin memleketine hücum edip burayı dağıtırlar. Ephes'in bir mahallesinin adı olan Smyrn yani İzmir adını buraya vererek ve yeni kasabayı imar ederek büyüttüklerini anlatır. Bir müddet sonra, Milattan önce 1015 tarihinde Ealyalıların, İzmir'e hücum ile şehri zapt ettikleri ancak çok geçmeden şehir yine İyonyalıların eline geçtiği aktarılmaktadır:

Son zamanlarda bulunan eserlere bakarak denebilir ki buraları Etilerin elinde de kalmıştır. İzmir'in Kadife kaleden görünüşü Böylelikle, “İzmir” isminin bir kadın isminden mi, bir mahalle isminden mi geldiği uyuşmazlık konusudur. İzmir'e 1324 Meşrutiyetinin ilanına kadar (Gâvur İzmir'i) derlerdi. Bunun sebebi, Yunanistan'dan birçok Rumların İzmir'e hicret etmiş olmasıydı.

⁷⁸ Oğan, a. g. m., 14-15.

⁷⁹ Şehirlerimizin Tarihçesi (İzmir) ,Tarihten Sesler, 4,İstanbul,1943,36.

Sonradan İzmir'e birçok Türk muhacirleri de yerleşmiş, giderek mahalli ticaret Türklerin eline geçmesiyle şehirde Türk yoğunluğu da artmıştır. İstiklal Harbinden sonra "Güzel İzmir" tam manasıyla bir Türk şehri olmuştur. Amerikalı seyyah Harison, Abdülmecit zamanında Türkiye'yi gezdiği zaman İzmir hakkında şunları yazmıştı: "İzmir sokakları, bahçeleri, köyleri ve bağlarıyla tam bir Türk şehridir. Buraya güzel İzmir demek Türkler çok haklıdır. Zira İzmir'i, üzüm ve inciriyle bütün dünya bir Türk şehri olarak tanımıştır"⁸⁰.

2.1.5.3. Bursa'nın Tarihçesi

Mecmuanın altıncı ve yedinci sayısında İbrahim Kutluk Hikâye tadında "O Şehir ve Oradakiler" yazısı ile kaleme aldığı yeşilliği ve tarihi yapılarıyla ünlü Bursa şehrimizdir. Kutluk, 1920'li yıllara ait Bursa'dan Yeşil Camii, Emir Sultan mahallesini ve bütün bu abideleri kaplayan o zamanki mistik hayatı aksettirmektedir. Vapurların tıklım tıklım dolu olduğunu, kışın bu havasının ılık, sabahtan akşama kadar, tepesinde parlayan güneşe rağmen çözülmeyen buzlu yolları, rutubeti, çinili camiler, servi ağaçları, minareler ve şehitliklerin ile Bursa şehrinde ramazan ayını anlatırken anlatımını hikâyeleştirmektedir⁸¹.

Artık türbe arkasını, camiin dış avlusunu ve mezarlıkları dolaşmak lazım gelir. Ramazanları ezanı sağ minarede bekleyen müezzin, bir sürü irili ufaklı çocuk ve büyükler. Bazılarının dudakları çatlamış. Kimi de Tophanede atılan topla beraber, top gibi, eve koşmaya hazır. Hâlbuki daha topla yarım saatten fazla var. Burada müezzinden tutunuz da ihtiyarlara kadar herkes aceleci. Karınlan aç değil fakat Ramazan mübarektir. Onun adabını yerine getirmek lazım. Küçükler vakit geçirmek için iddia ederler, büyükler bunları kızıştırır. Amma kimse sövmez. Çünkü Allah sövenleri sevmez. Hele oruç ağız insan söverse Allah onu taş yapar.

Ertesi gün güreşe karar verilir. Bu Ramazan ne mübarektir. Cenabı Hak öyle bir gece vermiştir ki bütün günahlar affolunur. İhtiyarlar abdest almaya gider. Akşam namazını kılıp eve gideceklerdir. Oruçlarını su ile bozacaklar. Çünkü su çok azizdir. Güzel şadırvanın etrafında kolları ve paçaları sıvanmış birçok sevimli yüzlü, sakallı ihtiyarlar. Top ve müezzinin sesi, dudaklarda sesli sessiz iftar duaları ve koşuşmalar... Sofralar hazır olmalı çünkü babalar şimdi camiden gelecek. Ağır ağır eve giden biri onun

⁸⁰ Şehirlerimizin Tarihçesi (İzmir) , a.g.e.,36.

⁸¹ İbrahim Kutluk, "O Şehir ve Oradakiler", *Tarihten Sesler*,6-7,İstanbul,1943,41.

*evde bekleyecek babası yok. O iftar da etmemiştir. Evde eder. Dudaklarında Aziz Allah ve kalbinde O.Mahallede böyle babalarını beklemeyenler vardır. Fakat ne ziyarı var*⁸².

Şehirde Caminin mahalle kapısının yan altında dehlizlerin olduğunu, Türbe arkasında Kurban hane mühim iki ayrı yerdir. Adak kurbanlarının burada kesilip ve fakirlere dağıtıldığı, camilerde dış avluların bulunduğu, yüzlerce senelik mezarların hala var olduğunun ve hepsinin üstünde çeşit çeşit kitabeler yazılarak fatihalar istenildiği yazısında ele alınmıştır⁸³.

2.1.5.4. Sinop'un Tarihçesi

M.Şakir Ülkütaşır'ın, "Sinop'ta Pervane Oğulları" yazısında Karadeniz sahilinde mühim bir ticaret merkezi olan Sinop şehri ve bu şehirde hüküm sürmüş Selçuki veziri meşhur Muinüddin Süleyman Pervane'nin oğlu Muinüddin Mehmet" tarafından tesis olunan küçük beylik olan Pervane Oğulları yazıda anlatılmaktadır. "Sinop" şehri beyliğin merkezi ve Karadeniz sahilinde mühim bir ticaret merkeziydi. Ülkütaşır, yazısının devamında Sinop'un 1214 yılında, Selçuklu hükümdarı I.İzzeddin Keykavus tarafından Trabzon Rum İmparatorluğu elinden alındığı, buna sebep olarak da Rumların civar Türk yurtlarına karşı yaptıkları akınlar, Türk halkına karşı reva gördükleri zalimce yaklaşımlarıydı. Bununla beraber Kafkas, Kıpçak, Rusya ve Kırım ile daimi surette ticari ilişkileri olan Anadolu Türklerinin Karadeniz sahilinde böyle bir limana bizzat sahip olmalarına duydukları ihtiyaçtan kaynaklı olduğunu söylemektedir.

Sinop'un, İzzeddin Keykavus tarafından, alınmasından yarım asır sonra Selçuklu sultanlarından II. Kılıç Aslan ile II. İzzeddin Keykavus arasındaki mücadelelerden istifaden eden Trabzon Rum İmparatorluğu burayı tekrar elde ettiğini, bunun üzerine vezir Muinüddin Süleyman Pervane, 1262'de, iki sene kadar süren bir kuşatmadan sonra, Sinop kalesinin geri alındığı belirtilmektedir. M.Şakir Ülkütaşır, Pervane Oğulları'ndan sonra Sinop'ta Gazi Çelebi'nin vefatıyla sona eren

⁸² Kutluk, a.g.m.,42-43.

⁸³ Kutluk, a.g.m.,44-45.

Pervane Oğulları Beyliğinin, yarım asır gibi kısa bir zaman sürdüğünü de aktarmaktadır⁸⁴:

Anadolu'nun kuzeyinde önemli ticaret ve ihracat merkezi olması dolayısıyla, Pervane Oğullarının Sinop'tan çok yaralandıklarını belirtmektedir.

Günümüzde ise Sinop'ta bu aileye ait, Gazi Çelebi türbesinden başka hiç bir tarihi esere karşılaşılmadığını kaleme almıştır. Mühezzebüddin Mesut Çelebi'nin Sinop'ta ölmesi dolayısıyla kabrin burada bulunması, dışında önemli bir eser mevcut değildir. Yalnız Sinop şehrine on beş dakika kadar bir mesafede ve iç limana bakan bir tepe üzerinde, halk arasında "Pervane türbesi, tepesi" adı ile tanınmış ve etrafı adi taşlarla çevrilmiş üstü açık bir kabir bulunmaktadır. Bu mezarın hiç bir yerinde Pervane oğullarından birine ait olduğunu gösteren ne bir kitabı, ne de başka bir iz bulunmadığı anlatılır⁸⁵.

2.1.5.5. Maraş'ın Tarihçesi

Emin Oktay'ın ulusal mücadelede çok önemli yere sahip Maraş'ın kurtuluşunu konu alan "Maraş Kurtuluş Mücadelesinin İstiklal Savaşındaki Yeri ve Önemi" başlıklı yazısından derlemiştir.12 Şubat 1944 cumartesi günü kurtuluş yıldönümü kutlanan Maraş İstiklal savaşımızda kendisine ayrılan büyük bir şeref payı vardır. Baştanbaşa büyük bir destan olan İstiklal savaşı içinde Maraş kurtuluş mücadelesi ayrıca şanlı bir destan teşkil eder. Oktay, İstiklal Harbini ve Maraş destanını dile getirir⁸⁶.

Osmanlı devleti I.Dünya Savaşında yenilmiş 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros mütarekesi ile müttefik orduları elimizde kalan yurdumuzun topraklarına da ayak basmışlardır. Memleketi felaket uçurumlarına sürükleyenler yurdu ve milleti yüzüstü bırakarak birer tarafa kaçmışlardı. Padişah ve hükümeti ise aciz ve korkak bir durumda idi. Bu durumda Türk yurdunu korumak ve kurtarmak yine Türk milletine düşüyordu⁸⁷.

⁸⁴ M. Şakir Ülkütaşır, "Sinop'ta Pervane Oğulları", *Tarihten Sesler*, İstanbul,1944,12-13.

⁸⁵ Ülkütaşır, , a.g.m.,14-15.

⁸⁶ Emin Oktay,"Maraş Kurtuluş Mücadelesinin İstiklâl Savaşındaki Yeri ve Önemi", *Tarihten Sesler*, İstanbul, 1944,1-2.

⁸⁷ Oktay, a.g.m.,2-3.

İngilizler de 23 Şubat 1919 günü Maraş'a girmişlerdir. Maraş o tarihlerde elli bin nüfuslu büyük ve zengin bir şehrimizdir. Maraş halkının çoğu Türk idi. Bununla beraber şehrin içinde bir hayli de Ermeni vardı. Türklerin Ermenilerle öteden beri araları iyi değildi. Maraş'taki Ermeniler Osmanlı devletinin son devirlerinde zaman zaman isyan ve ihtilaller çıkartarak devleti çok zor duruma düşürmüşlerdi. Bu defa da Osmanlı devletinin yenilmesinden ve İngilizlerin Maraş'a girmelerinden faydalanarak milli emellerine kavuşmanın sırası geldiğine inanmışlar ve derhal harekete geçmişlerdi. Devlet ve hükümetin her şeyden vazgeçtiği bir sırada içten ve dıştan düşmanlarla sarılmış olduklarını gören Maraşlılar ne yapacaklarını, ne yolda hareket edeceklerini şaşırılmışlardı Kendilerine yol gösterecek bir baş yoktu. Herkes birbirine ne yapacağını, bu beladan ne suretle kurtulabileceklerini soruşturuyorlardı⁸⁸.

Oktay, Maraş'ta böyle bir atmosferde Fransızların Maraş'a gelmesini Ermenileri dört gözle beklediklerini, bu hususta Fransızlara daha çok güvendiklerini belirtmektedir. Fransızların Maraş'a girişleri Türkler için büyük bir matem günü olmuştur. 29 Ekim 1919'da Yüzbaşı Julie komutasında Maraş'a gelen Fransız kuvveti yerli Ermenilerin alkışları arasında şehre girerken Maraş Türkleri kan ağladığını, daha dün kendilerine yaltaklanan ve uşaklık eden Ermenilerin bu küstahça hareketlerine, hele Türk milletine, bayrağına sövüp saymalarına Maraşlıların bir türlü tahammül edemediklerini belirtmektedir. Lakin Ermeniler, Fransızların Maraş'a girmesiyle azgınlık ve taşkınlığa başlamışlardı.31 Ekim cuma günü Fransız askeri kılığına girmiş birkaç Ermeni, Maraş'ın hamamından çıkarak evlerine gitmekte olan üç Türk kadınına sataşmışlardır. Zorla peçelerini açarak çarşaflarını yırtmak istemişlerdi. Şeref ve namusunu her şeyden mukaddes bilen Türk kadınları Ermenilerin bu küstahça hareketlerine karşı bağırmağa ve kendilerini müdafaaya başlamışlardı. Bu sırada hamamın karşısındaki kahvehanede oturan Maraşlılardan bazıları hemen yerlerinden fırlayarak Ermenilerin üzerlerine atılmışlardı. İşte tam bu sırada bu faciayı gören bir Maraşlı bu hale daha fazla dayanamamış, belindeki tabancasını çekerek azgın ermeni üzerine boşaltmıştı. Onu atan küçük bir sütçü

⁸⁸ Oktay, a.g.m.,4.

dükkânına sahip olan İmam adlı bir Maraşlıdır. Hadisenin devamında Oktay Maraş mücadelesini şöyle anlatır⁸⁹:

Sütçü İmam'ın kurşunu Maraş Türkü'nün düşmana fırlattığı garaz ve kini idi. Bu kurşun; Türk İstiklal ve hürriyet hareketlerinin başlangıç işareti, memleketin kurtuluş müjdecisidir. Bu kurşun; şaşkınlıktan sinenleri şahlandırmış, Maraş halkının şanlı bir destan yazmasına sebep olmuştur. Bu kurşun Sütçü İmam'ın kurşunudur⁹⁰.

Emin Oktay, Bugün Türkiye’de İstiklal madalyası taşıyan sancağa sahip tek bir memleket olan Maraş’ın bu şanlı madalyayı sancağına neden ve nasıl taktırdığını anlatır. Maraş kurtuluş destanını Milli mücadelede ve Maraş’ın kurtuluşuna öncülük ettiğini bu sebeple Bayrak Hadisesi önemli tarihi bir olay olarak görür. Bunu okurları ile paylaşır. Fransızların Maraş’a yerleşerek Ermenilerle işbirliği yapmasından ve sütçü İmam vakasından tam bir ay sonra Maraş’ta yeni bir hadise daha olur. Bu sırada Maraş’a Andrew isminde yeni bir askeri vali gelmiştir. Maraş Ermenileri bu yeni komutanı büyük bir merasimle karşılamışlardır. Onun şerefine birçok ziyafetler tertip etmişlerdir. İşte bu ziyafetlerden en parlağı Maraş’ın en zengin bir ermeni ailesi olan Hırlakyanların Kuyucak mahallesindeki konaklarında veriliyordu. Ziyafet günü 28 Kasım1919 Cuma gecesini idi. Oktay, bayrak indirme olayının öncesinden nasıl geliştiğini ve nasıl sonuçlandığını şöyle anlatır⁹¹:

Hırlakyanların konağında Hırlakyan'ın güzel gelinine dans etmek isteyen Governör'e Ermenilerin büyük ideallerine hakkiyle vakıf olan ateşli ve genç kadın, Governör'ün dans teklifini reddetti. Governör bununu sebebini öğrenmek istedi. O zaman genç kadın:

— Sizinle dans etmekte mazurum. Çünkü kendimi hala esaret ve zillet içinde yaşayan bir kadın olarak görüyorum, dedi.

Governör gelinin ne demek istediğini anlamıştı. Derhal yaverini çağırıldı. Ona gayet ciddi bir tavırla:

— Yarından itibaren kaledeki Türk bayrağı indirilecek ve onun yerine Fransız bayrağı çekilecektir.

Oktay, bu durum üzerine ertesi gün namaz vakti yaşananları da kaleme alır. Hocanın cemaate hitaben yabancı bir bandıra altında cuma namazı kılmanın caiz dolmadığı anlatılır. Eğer namaz kılmak istiyorsanız evvela kaledeki bandırayı indirip

⁸⁹ Oktay, a.g.m.,5-6.

⁹⁰ Oktay, a.g.m.,6.

⁹¹ Oktay, a.g.m.,7.

yerine Türk bayrağı çekmek gerekir. Dinini, milletini seven her Müslüman'ın yapacağı ilk iş bu olmalıdır.

Bu söz üzerine saflar dalgalanır. Önden birkaç genç fırlar. Minberin yanında duran sarılı sancağı kaptıkları gibi dışarı çıkarlar. Bu hareket bütün camidekileri yerlerinden oynatır. Bir anda Ulu camiin kapısından muazzam bir halk kütlesi Boğazkesen yoluna doğru akar. Nereden çıktığı belli olmayan silahlar, tabancalar patlamağa, kurşunlar yağmağa başlar. Halk gittikçe çoğalan bir kütle halinde kaleye doğru koşar.

Bunu gören Fransız'lar korkularından ateşi keserek kalenin kuzey kapısından kaçarlar. Bir anda Fransız bayrağı direnişten indirilir. Parçalandı. Onun yerine şanlı Türk sancağı çekilmiştir. Oğan bu olaydan sonra Tekbirlerin alınarak ve Cuma namazının Türk sancağının altında büyük bir huşu içinde kılındığını aktarır⁹².

Maraş'ın kurtuluşunu anlatırken daha önce Osmanlı Devletinde huzur içinde yaşayan Ermenilerin Maraş'ta, Fransızlar ile birleşerek ihanet içine girmeleri ve Maraş halkında öfke yarattığı gibi Emin Oktay'ın da anlatımında öfkeye sebep olmuştur. Ayrıca Maraş mücadelesinin Ulusal bağımsızlığa öncülük etmesinin de önemini Oktay yazısında defalarca dile getirmektedir.

2.1.6.Tarihi Karakterler

2.1.6.1 Yusufelili Huzuri

M. Fahrettin Çelik “ Yaşayan âşıklarımızın en ustası Yusufelili Huzuri” yazısında Artvin ilinin Yusufeli (eski Riskim) kazasının merkez nahiyesine bağlı ve o çevrenin en büyük köylerinden 1000 nüfuslu Zor köyünün Cami mahallesinde dünyaya gelen Yusufelili Huzuri'yi kaleme almıştır. Derginin basım yılı olan 1943'te hayatta olan ve 56 yaşında bulunan Huzuri'nin çağın en usta ve değerli âşıklarından olduğu halde, ne yazık ki, şimdiye kadar gereğince tanıtılmadığını ifade eden Çelik, hem şair hem de âşık olan Huzuri'nin yaşayışı ile eserlerini bize aktarıyor⁹³.

⁹² Oktay, a.g.m.,8.

⁹³ Fahreddin Çelik, “Yusufelili Huzuri”,*Tarihten Sesler*,1,İstanbul,1943,29-30.

Huzuri, 15 yaşında iken saz vurmaya başlayıp, köylülerinden Aşık İzni ile birlikte çalışmıştır. Medresede yıllarında yani 20 yaşına kadar, o zaman kazalarının bağlı olduğu Erzurum ile çevresinde dolaşmıştır. Karadeniz'in doğu ve kuzey kıyılarındaki şehir ve kasabalarla çevrelerindeki Türk mahalle ve kahvelerinde âşıklık ederek dolaşmıştır. Huzuri'nin eserlerini başlıca şu bölümlere ayırabiliriz⁹⁴.

Lütfi Bey Hikâyesi, İki gecelik türkölü bir Hikâye olan ve bütün öteki türkölü halk Hikâyelerimize benzeyen bu eserini, âşık, 20 yaşında iken düzmüştür. Mevlidi Nebevi ise Büyük Harpten sonra yazıp bitirmiştir. Divan Heceli Deyişleri, Halk Şiirleri diğer eserleridir. Çağındaki toplumsal sorunları ve düzensizlikleri, en başarılı ve en güzel bir biçimde şiirlerinde belirtmiştir. Yalnız bu yöndeki güzel, canlı ve pek değerli şiirleriyle de Huzuri, gelecekte çok incelenip, tanınmaya değer bir varlık sayılır. Taşlama (hiciv) ve gülmece (mizah) yolundaki başarısı da pek önemli değerlidir. Huzuri'nin şiirinden ” Âdemiz âdem gibi âlemde biz âdemleriz.”⁹⁵

İkinci sayının devamında Huzuri'nin eserlerine yer veren M. Fahrettin Çelik, Huzuri'nin 16 destanı bulunduğunu bunlardan şimdiye kadar Kars Destanı, “Bugün Git Yarın, Satıl Destanı olmak üzere yalnız üç tanesinin yayınlanabildiğini belirtmiştir. Ayrıca destanlarından kesitler sunmuştur⁹⁶.

Ters İş Destanı

Yeni bu destanı eyledim icat

Dinleyen ahbaba yadigarım var.

Mahzun gönülleri etmek içim şad

Ağlarım sızlarım ah ü zarım var.

Yüz bin deve gelir gider katarım

Nerde akşam oldu orda yatarım

Her ne ister isem olur satarım

Kimse karışamaz ihtiyarım var.

Ben icat eyledim havai yolu

Yazda ferahlarım sağ ile solu

⁹⁴ Fahreddin Çelik, “Yusufelili Huzuri”, *Tarihten Sesler*, 1, İstanbul, 1943, 31-32.

⁹⁵ Çelik, a.g.m., 33-35.

⁹⁶ Çelik, a.g.m., 26-28.

*Hep mağazalarım ruzigar dolu
Kafdağı ardında bir pazarım var.
Görmediğim şeyi asla sezmem
Korku bilmem hiç yalnız gezmem
İcap etse kendi adım yazamam.
Kâtiplikte istiharım var⁹⁷.*

2.1.6.2.Şair Nedim

İskender Fahreddin Sertelli, Şair Nedim'in başından geçen duygu yüklü ancak sonu hazin bir aşk Hikâyesini anlatırken sadece Nedim'in değil bütün saray halkının, padişahın hayranlıkla duygu besledikleri esir pazarından Nedim tarafından satın alınmış Fatış adında genç ve güzel bir kızın başından geçenleri anlatmaktadır. Nedim'in aşk uğruna yaşadığı duygularından ötürü nasıl ölümden döndüğünü ise "Cellâdın Palasından Kellesini Nasıl Kurtardı?" yazı başlığıyla okurları ile paylaşmaktadır. Olayın geçtiği tarih kesin olarak belirtilmemişse de olayın III. Ahmet döneminde İstanbul'da vuku bulduğu yazıda belirtilmiştir. Olay kısaca şöyle izah edilir⁹⁸:

Şair Nedim, esir pazarında dolaşırken Nedim, satılık kızlara şöyle bir göz gezdirdi. İçlerinden bir tanesini hem çok beğenmiş, hem de çok acımişti. Nedim, genç kızın yanına yaklaştı. Seni güzel, yağlı bir kapağa sattıracağım; fakat dediklerimi yaparsan...

-Satılık kız, sevinmişti. Ne isterseniz yaparım, kişi zadem. Yalnız beni bu insafsız adam Jarın elinden kurtarın!

Pazarlık etti, esirci ile uyuşturdu. Fatış'ı arabaya bindirirken, Nedim genç kızın kulağına şu sözleri fısıldadı:

-Ben konağa geldikçe, kimseye sezdirmeden, yavaşça yanıma gelmeyi unutma.

⁹⁷ Çelik, a.g.m.,29-31.

⁹⁸ İskender Fahreddin Sertelli, "Şair Nedim", *Tarihten Sesler*, 1, İstanbul, 1943, 36-37.

Fatış memnun, arabaya bindi. Nedim o dakikada kızın canını bile istese, verecekti.

Güzelliği padişahın kulağına gitti. Bir sabah padişah, İbrahim Paşa'ya dairesinde sakladığı kızdan bahsederek şimdi getirsinler dedi.

Üçüncü Ahmet, Fatış'ın adını değiştirdi: Onu sarayda "Güzel Zereşan" diye çağırıyorlardı. Bu adı ona padişah koymuştu.

Aradan üç ay geçti. Sarayın bahçesinde lalelerin boy saldığı ve birbirine yaslandığı bir mayıs gecesiydi. Çağlayan başında saz çalınıyordu. Üçüncü Ahmet gözdesi Zereşan'ı yanı başına oturtmuştu.

Padişah birdenbire kameriyenin karşısındaki set üstünde oturan süzgün gözlerini Zereşan'a dikmiş bir adam gördü. Kim olduğunu tanyamadı. Tanımak da istemedi. Arkada dolaşan cellâda seslendi:

Vurun şu herifin başını!

Cellât, karanlıkta sinen adamın ensesinden yakalamıştı. Palasını çekeceğı sırada, Sadrazam kameriyesinden dışarıya fırladı. Hümkâr kameriyesine koştu: Ne yapıyorsunuz şevketlim? Şair Nedim gibi bir adamın kellesi vurulur mu hiç?

Nedim o yıl kadınları parmağına dolamıştı. Sokak aşiftelerini hicvedip duruyordu. Hatta bir gün teyzesinin Eyüp'teki sahil hanesinin duvarına beyaz tebeşirle şu cümleyi yazmıştı: "Kadına inanmak, kendini aldatmak demektir! Rüzgâr ölçüye girer mi hiç? Kâh lodos eser kah poyraz."

Nedimin bu sözünü padişahın kulağına kadar erİştirmişlerdi.

Aradan bir yıl bile geçmemişti. Bütün İstanbul, gençleri uzaktan uzağı "şehla bakışlı dilber" için yanıp tutuşuyordu⁹⁹.

Bir sabah padişahın çok hiddetli olduğunu söylediler şair Nedim'i bulup saraya getirdi. O gün Üçüncü Ahmet, şair Nedim İle öğle yemeğini birlikte yemek istemişti.

Nedim padişahın huzuruna girdi. Padişah çok neşesizdi. Sofrada ikisinden başka kimse yoktu. Çorbayı içtikten sonra, harem ağası, sofraya küçük bir altın tepsi getirmişti. Sultan Ahmet, şair Nedime eliyle işaret ederek: Şunun kapağını aç bakalım! Dedi.

Nedim tepsiye elini uzattı. Kapağı kaldırdınca ağzı bir karış açık kaldı ve kapak elinden gürlütlü ile düştü. Altın tepsinin içinde Zereşan'ın, uzun kumral saçları boynuna dolanmış kesik başı vardı.

Padişah acı bir gülüşle başını salladı: "Aşçı yamağına göz kırparken onu elimle yakaladım, dedi. Zereşan, bu sabah, cellâdın palası altında, yıldırım çarpmış bir gül yaprağı gibi derhal soldu."

⁹⁹ Sertelli, a.g.m.,38-39.

“Seni affediyorum, Nedim! Haydi, nakkaşlara haber ver: Teyzenin sahil hanesindeki duvara tebeşirle yazdığın sözlere altın yıldız vursunlar!”¹⁰⁰

2.1.6.3. Barbaros

Mecmuanın II. sayısında S. Şamlı'nın ‘Avrupalılar ve Barbaros’ yazısında, Preveze kahramanı Barbaros Hayreddin'dir. Şamlı' yazısında Barbaros'un zaferlerini, kısa hayat öyküsünü anlatmaktadır. Barbaros isminin nereden geldiğini ve denizlerdeki zafere giden yolu izah eder¹⁰¹:

Şamlı, “Barbaros” isminin Baba Oruç adından mı, yoksa sakalının kırmızı renginden mi geldiğinin belli olmadığını belirtmektedir. Hayreddin, kısa bir müddet zarfında o kadar büyük bir şöhret kazanmıştı ki, Kanuni Sultan Süleyman denizde Andrea Doria'ya karşı çıkabilecek bir adam olarak Barbaros'u seçti ve onu İstanbul'a davet etti. Hayreddin, birçok limanı, gemileri yağma ederek, padişaha deve kuşları, aslanlar, develer ve güzel esir delikanlılarla genç kızlar hediye götürürdü. Kanuni Sultan Süleyman, Hayreddin'i Büyük Amiral tayin etti. Bu andan itibaren Barbaros bütün deniz hareket ve muharebelerine iştirak etti¹⁰².

Kaptan Paşa, Enghien dükünün kumandası altında bulunan Fransız ordusu ile beraber Savoie Dükünün elinde bulunan Nis şehrini muhasara etti, Barbaros Fransızların muvaffakiyetsizlikleriyle alay etmekten çekinmiyordu. Muhasara(kuşatma) kaldırıldıktan sonra, Barbaros kışı geçirmek üzere donanması ile beraber Toulon limanına çekildi. Kaptan paşa cüretkârlığı son haddine vardırıarak Toulon'u bir Türk şehri haline soktu. Kiliselerin çan çalmasını bile yasak etti. Barbaros'un Fransa'dan ayrılmak niyetinde olmadığını gören Birinci Fransoa, Türk donanmasının yol masrafını karşılamak mecburiyetinde kaldı. Donanma İtalya sahilini takiben geri dönerken Barbaros şehirler zapt ediyor, yağmalar yapıyor ve binlerce esir alıyordu¹⁰³.

Mecmuanın X. ve XI. sayısında Tarihçi “Türkün En Büyük Deniz Savaşı Preveze” yazısında Barbaros'un Preveze zaferini kaleme almıştır. Barbaros'un 162

¹⁰⁰ Sertelli, a.g.m.,39.

¹⁰¹ S. Şamlı,” Avrupalılar ve Barbaros”, *Tarihten Sesler*,2,İstanbul,1943,9-10.

¹⁰² Şamlı, a.g.m.,11.

¹⁰³ Şamlı, a.g.m.,12.

parça gemi ve otuz bin askerle Yunan kıyılarına geldiğini haber alan düşman amiralinin, elinde 600 parça Hıristiyan milletlerinin gemileri altmış bin deniz askeri ve iki bin beş yüz topa güvenerek, hücumla geçtiğini anlatır. Preveze limanında yatan Türk donanmasının 24 Eylül sabahı, limanın iki mil açığında bütün bir ufku karartan düşman gemilerini gördüğünü ve düşman amirali Anderya Dorya'nın yenildiğini ve nasıl kaçtığını anlatmaktadır¹⁰⁴.

2.1.6.4.Soluk Mehmet

Kadircan Kafı'nın İskenderiye Beyi Soluk Mehmet'in öyküsünü yazdığı "Eski Deniz Kahramanları" yazısında Soluk Mehmet'in kahramanlık dolu mücadelesini şöyle bize aktarır:

Suriye sahillerinde İngiliz ve Fransız donanmaları arasında harp olduğu yazılıyor. Siroco yahut Sirrocco Akdeniz'de ve Afrika sahillerinde güney doğudan eserek mahsulleri kurutan ve bizim "sam yeli" dediğimiz yakıcı Rüzgârdır. Türk tarihinde bu ismi alan bir amiral vardır. Ona Sirrokko ismini İtalyanlar vermişlerdir; zira Hıristiyanların fırsat buldukça Türk sahillerini ve Türk gemilerini vurdukları ve Türklerin de mukabele ettikleri o devirde "Mehmet" düşman karat sularında ve düşman sahillerinde gerçekten bir sam yeli gibi eser; her tarafı mahvederdi. İtalyanların verdikleri ve dost düşman herkesin dilinde yerleşen bu kelimeyi Türkler Soluk şekline sokmuşlar.1571 senesi birinci teşrin'in yedinci pazar sabahı Akdeniz'de sahilleri bulunan bütün Avrupa devletlerinin gemilerinden mürekkep haçlı donanma ile Türk donanması arasında İnebahtı muharebesi başlıyordu. Soluk Mehmet, o sırada Türk ordunun sağını kumanda ediyordu. Düşman gemileri Türk gemilerinden hem büyüktü, hem de içindeki askerler çoktu¹⁰⁵.

Kafı yazısının devamında Soluk Mehmet'in sahilde düşman safları arasından süratle geçip ve göğüs göğse muharebeye başladığını, Soluk Mehmet'in dosdoğru düşman amirali Barbarigon'un gemisine saldırdığını, Barbarigon'un sol gözüne bir ok isabet eder ve ertesi gün öldüğünü belirtir. Soluk Mehmet'in gemisine dört taraftan sarılmasına rağmen Soluk Mehmet ve arkadaşları son nefeslerine kadar dövüşürler.

¹⁰⁴ Tarihiçi," Türkün En Büyük Deniz Savaşı Preveze", *Tarihten Sesler*,10-11, İstanbul, 1943,5-8.

¹⁰⁵ Kadircan Kafı, "Soluk Mehmed", *Tarihten Sesler*,2,İstanbul, 1943,13.

2.1.6.5.Cleopatra

Güzelliği, cazibesi ve zekâsı ile insanlığın hafızasına kazınan Sezar'ın aşkı Cleopatra'yı kaleme alan Dr. Celal Tahsin Boran, Cleopatra'nın Sezar ile olan ilişkilerini İskenderiye ve Roma'da gelişen olaylar ile ilişkilendirerek ele almıştır. Milattan önce 60 yılında doğup 30 yaşındayken ölen edebiyatta yazarların hayranlıkla bahsettiği Cleopatra'nın babası Ptolema Olet ölünce tahtı hem kızı Cleopatra'ya hem de büyük erkek oğluna bırakır; ancak Mısır gelenekleri gereği iki kardeşin evlenmesini de şart koşar. Yeni erkek hükümdar Ptoleme Dionidod tek başına saltanatı sürdürmek istediğinden Cleopatra'yı sürgün eder. Sezar ile anlaşılan Cleopatra saraya girer. Ptoleme de Roma'ya karşı koyamamıştır. Cleopatra' da, en genç biraderine varır. Sezar, büyük işleri yüzünden olduğu kadar aşkı sebebi ile de bir kaç ay daha Mısır'da kalır. Sezar'ın ölümünden sonra Antuan Şarkın idaresini üzerine almıştır. Gelişen olayları Tahsin, Cleopatra'nın zekâsını ve güzelliğini nasıl kullandığını bize anlatmaktadır¹⁰⁶:

Bunun üzerine Cleopatra, altı dil bilen; güzel, zarif bu kadının sihrine Antuan kapılır. Her şeyi ve bu meyanda vazifesini unutup akla gelmedik icatlarla eğlenceler tertibine koyuldular. Git gide hiç bir zevkle tatmin edilemez oldular. Kraliçe, sirkenin içinde inci eritir ve içerd. Gündüzleri yollarda adam döver, birlikte "fena yerleri" ziyaret ederlerdi. Birbirlerine ölüme kadar vefakâr kalacaklarına dair yemin ettiler. Lakin Cleopatra, Antuana gizlice ihanet ediyordu. Oktav'a İskenderiye'yi teslim etti. Antuana da öldüğüne dair yalan bir haber yollayınca adam intihar etti. Derken Kraliçe, Antuan'ın yerine geçen Oktav'ı etkilemeye uğraştı; bu emelinde muvaffak olamadı. Roma'nın hâkimi onu esir olarak götürüp teşhir etmek istiyordu. Bunun üzerine, Cleopatra, incir sepetinde getirdiği bir yulana kendini ısırtarak, sırtında hükümdar elbiseleriyle, 15 Ağustos 30 da intihar etti. Aşkı ile birlikte gömüldü¹⁰⁷.

Tahsin'in anlatımında göze çarpan önemli hususlar arasında Mısır geleneklerine göre aile içi kardeş evliliklerinin bir gelenek olduğu, taht

¹⁰⁶ Celâl Tahsin Boran, "Kleopatra", *Tarihten Sesler*, 2, İstanbul, 1943, 24.

¹⁰⁷ Boran, a.g.m., 25.

mücadelelerinin ve kadınların hükümdarları elde etme yoluyla devletlerin üzerinden olumlu veya olumsuz etkilerinin olabileceği anlaşılmaktadır.

2.1.6.6.İhtisap Ağası Hüseyin Bey

Mustafa Ragıp'ın köşesine taşıdığı” Eski İstanbul'da Şehir İşleri ve İhtisap Ağası Hüseyin Bey” yazısında İhtisap Ağası Hüseyin Bey'in belediye başkanlığı yaptığı ve kentin güvenliğinden sorumlu tutulduğu dönemdeki icraatlarını anlatırken şehreminliğinde(belediye başkanlığı) ve ihtisap ağalığında bulunduğu zamanlarda şehir işlerinde çok dikkatli ve şiddetli halini anlatmakta. Düzeni bozan esnafa yönelik yaptırımlarından bahsetmektedir. Şehrin temizliğine riayet etmeyen, o zamanki usule göre süprütüsünü çöpçüye kaldırtmayan kimseyi, fazla fiyat ile malını satan esnafı, hamur, bozuk, noksan tartılı ekmek çıkararak; fırıncıyı, müşteriye kokmuş et satan kasabı, çürük meyve satan manavı velhasıl bu gibi suçları görülenleri (İplikhane) ye hapsederdi. Çürümüş ve kokmuş mallarını denize döktürür, noksan tartılı ekmekleri fakir halka dağıtırdı. Belediye başkanlığına getirilmesi ve icraatlarını yazar kendi dilinden bize şöyle anlatır¹⁰⁸:

“İhtisap ağası Hüseyin Bey” idi. İlk defa Sultan Mahmud zamanında ihtisap nezaretine tayin edilen Hüseyin Bey, 1250'den 1284 'e kadar dört defa ihtisap nazırlığına ve iki defa da şehreminliğine getirilmişti. Aradaki başka memuriyetleri olmasına rağmen, üç padişah zamanında 34 sene boyunca devrinin zihniyetine ve hükümetin takip ettiği dâhili politika şartlarına göre en mükemmel bir şehremini olmuş, halkın, özellikle esnafın da cezanın, şiddetli icraatıyla çok şöhret kazanmıştı.

Cezaların müddeti, Hüseyin Beyin şahsi takdirine ve keyfine tabiydi; suçluların hiçbir itirazı makbul değildi. Şayet, söylenenler olursa bir aylık hapis, iki aya çıkarılırdı. Bu itibarla itirazdan fayda yerine zarar geleceğini bilenler, verilen hapis kararına itaat ederek iplikhaneye gitmeğe razı olurlardı. İplikhane Eyüp ile Bahariye arasında halat imaline mahsus bir kışla idi¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Mustafa Ragıp, ”İhtisap Ağası Hüseyin Bey”, *Tarihten Sesler*, 2, İstanbul, 1943, 32

¹⁰⁹ Ragıp, a.g.m., 33.

Hüseyin Bey'in esnafa yönelik icraatları menfaatleri bozulan esnafın saray ile irtibatı sağlayıp görevden alınmasına sebep olurlar. Sultan Aziz, bu tecrübeli ve çok etkili olan eski ihtisap ağasını affederek tekrar iş başına getirmek istemez. Sultan Aziz'in mizacını bilen devlet adamları, Hüseyin Bey'in şehreminliğine tekrar tayin edilmesini padişaha teklif edemezler ve bu maksatla olayı tiyatro yoluyla anlatmak isterler. Tiyatronun sonunda Padişah'ın tavrı şu şekildedir¹¹⁰:

Huzuru şahanede ara sıra (Orta oyunu) tertip edilirdi. Bir akşam Pazar' isminde bir oyun temsil ediliyordu. Sahnede şehir pazarlarına iştirak eden esnaftan her birinin taklitleri yapılıyordu. Başta padişah olarak bütün seyirciler güldürülüyordu. Sultan Aziz işte bunun üzerinedir ki Hüseyin Bey resen sadır olan bir irade ile Şehremanetine tayin olundu¹¹¹.

Mustafa Ragıp, yaşanan düzensizliklerin, çıkar çatışmasının, her dönemde de yaşandığını bu sorunların o dönemlerde de var olduğunu belirtmiştir. Ragıp, toplumsal düzenin gerekliliğine ve bu düzeni diri tutmanın önemine de vurgu yapmıştır.

2.1.6.7.Kavakdereli Köylü Fatma

Reşad Ekrem Koçu'nun gerçek yaşanmış olayı Ödemişli kahveci Mehmet'ten dinleyip yazıyı döktüğü "Kavakdereli Köylü Fatma" ile kurtuluş mücadelesi yıllarını yaşanan trajedileri, kahramanlıkları okurları ile paylaşıyor. Ödemiş'in küçücük köylerinden biri olan Kavakdere köyünde 1919' da yaşları on beşle yirmi beş arasında, on beş yirmi delikanlının Yunan askerlerine karşı çete kurdukları, çetenin başında bir Mehmet Efe vardır. Mehmet askerde iken, komşularının kızı, Fatma'yı, Mehmed'in anası, oğlu askerden gelince, ona, her gün biraz daha serpilene ve büyüyen bu kızcağızı almağa karar verir. Sözü edilen Kavakdere köyündeki Fatma da bu kişi olup başından geçen olay da kısaca şu şekildedir¹¹².

¹¹⁰ Ragıp, a.g.m.,34.

¹¹¹ Ragıp, a.g.m.,39.

¹¹² Reşad Ekrem Koçu," Kavakdereli Köylü Fatma", *Tarihten Sesler*,2,İstanbul,1943,35.

Bir gün İzmir'e Yunan askerinin çıktığı öğrenilir. Yunanlılar Ödemiş'e gelirler. Yunan'ın Ödemiş'te ne işi vardı? Bir gece köy kahvesinde bir delikanlı:

"Anamız bizi bugün için doğurdu!" der. Ertesi sabah da Mehmet Efe'nin çetesi dağa çıkar. Akşamına da düşmanın bir nakliye kolunu basarlar. Baskınların ardı arası kesilmez. Düşman önce şaşırır, sonra kızar, daha sonra korkar., oralara büyük kuvvet yığar. Çetenin izini bulamaz. Dağları kuşatır, köyleri kuşatır. Bu adamlar ot kök yiyecek değil ya elbette ki köylülerden elleri var.

Bir gün, bir dağ yolu karakolunda iki düşman nöbetçisi, yüz, yüz elli adım kadar ilerde bir köylü kadının, omzunda dolgun bir heybe ile hızlı hızlı yürüdüğünü görürler. Bu askerler adımlarını açarak peşine takılırlar. Askerler koşmaya başlayınca, o da koşmaya başlar. Bir ara, kadın, bir yol dirseğinde gözden kaybolur. Takip eden düşman askerleri, bir kaç saniye içinde, beyinlerini ezen iki müthiş kaya parçasının altında yere cansız olarak serilirler. Bu kadın, Mehmet Efenin karısı Fatma'dır¹¹³.

2.1.6.8. Avrupa'yı Kurtaran Kadın Prenses Maryana

İskender F. Sertelli'nin yaşamını yitirmeden önce yayınlanmış son yazılarından bir tanesi de Avrupa için kendini feda eden "Avrupa'yı Kurtaran Kadın Prenses Maryana" yazısıdır. Maryana, Emevi İslam orduları Endülüs'ü fetih ve istila ettikleri zaman, kara cübbeli bir rahiple İslam ordusu aleyhinde tuzaklar kurmaya ve güzelliğine güvenerek, İslam ordusu kumandanlarını pusuya düşürmeye çalışıyordu. Rahip Fernando çok kurnaz bir adamdır. O, yalnız İspanya'nın değil, bütün Avrupa'nın ilerisini herkesten iyi gören Fernando, Tarık, İspanya dönüşünde Avrupa'nın göbeğinden geçeceği ve bütün Avrupa krallarının da yıkacağını biliyordu. İşbiliye kalesi önünde bir yüksek kulede semavi kuvvetler bekleyen rahip Fernando, Endülüs'ü baştanbaşa istila eden bu korkunç ejderin yakında beni de yutması muhtemeldir. Diyerek, Prenses Maryana'yı bir sabah dizinin dibine oturtur. Avrupa'nın geleceği için planlar kurar¹¹⁴.

Gökler feryadımızı duymuyor, Maryana! Mesih derin bir uykuya dalmış. Şeytanlar kulağıma: "Artık başınızın çaresine bakınız ve kimseden

¹¹³ Koçu, a.g.m.,36.

¹¹⁴ İskender F. Sertelli ,” Avrupa'yı Kurtaran Kadın”, *Tarihten Sesler*, 2,İstanbul,1943,40.

yardım ummayınız!” diye haykırıyor. Yarın sen de, ben de müstevlilerin eline düşeceğiz. Benim sağ kalacağım şüpheli. Fakat sen, güzelsin. Birçok kaleleri kılıçla fetheden Tarık gibi bir kahramanı, bir bakışta kendine secde ettirecek kadar cazibeli ve sevimli bir kadınsın! Evet, nihayet sen bir kadınsın. Yaşayacaksın! Yaşamak esir olsan bile yine senin hakkımdır! Eğer Tarık’ın karargâhına düşersen, onu mutlaka avucunun içine almağa çalışmalısın! Tarık bu, bütün Hıristiyanlık âlemini istilaya azmetmiş bir kumandandır. Onun yolunu şaşırtmak ve Hıristiyanlık âlemini bu suretle korkunç bir istiladan kurtarmak senin elindedir, Maryana! Yalnız senin elinde.

Maryana! Sen, İspanyayı içinden yıkan bir kadınsın! Hele bir düşün: Yengenle Kralın arasını açan ve kralı çocukları ile birbirine tutuşturan sen değil misin? Yarın esir olduktan ve Tarık’ın eline düştükten sonra, Musa ile onun arasını da açmak ve Tarık’ı Avrupa yolundan alıkoymak¹¹⁵

Tarık’ın ordusu İşbiliye kalesinin yüksek surlarını aşarak şehri kuşattır. Teslim olmayan Fernando kulenin içinde yanar. İki ateş arasında kalan güzel Prensese, İslam ordusuna teslim olur.

Prensese Maryana, Tarık, ve Musa’nın arasını bozup Tarık’ın hapsedilmesine sebep olur. Avrupa’ya olan akınlar durur. Maryana sıradaki kişi olan Musa ile Vezir Haccac’ın arasını bozmaya çalışır. Maryana, ikinci rolünde de muvaffak olur. Dünyanın göbeğinde iki büyük ve canlı zafer abidesi gibi duran ve etrafına dehşet salan Tarık’la, Musa’nın göz kamaştırıcı yıldızlarını söndürdükten sonra, gözlerini Haccac’a dikiyor. Maryana, bu zeki ve atılgan devlet adamını da yenerse Emevi saltanatını yıkmış olmasa bile Haccac’ın ölümüyle İspanya’nın tekrar dirileceğine inanıyor ve Haccac’ı, yine bir sefere çıkmadan, öldürmek teşebbüsüne geçiyor. Durumu anlayan Haccac, Maryana’yı yakalayıp zindana atar¹¹⁶.

Maryana zindanda yüzüğünün içinde Haccac için sakladığı bir damla zehri, suya karıştırdı, içip öldü. Onun oynadığı rolleri, yine Haccac keşfetmişti. Zindana döndüğü zaman Maryana’nın vücudu çoktan soğumuştur.

Yerdeki kumların üstünde İspanyolca bir kaç kelime yazılıydı. Haccac, başka bir İspanyol cariyesi vasıtasıyla bu kelimelerin manasını öğrenmişti. Halife Velid, vezirine: Maryana son nefesinde neler söylemiş? diye sorduğu zaman, Haccac, halifeye, kum üstünde yazılı olan kelimeleri aynen okudu:

¹¹⁵ Sertelli , a.g.m.,41.

¹¹⁶ Sertelli , a.g.m.,42.

“Avrupa’yı ben kurtardım!”¹¹⁷

2.1.6.9.Candaroğlu İsmail Bey

1443-1460 yılları arasında yaşayan Türk âlim, şair ve aynı zamanda hükümdar olan Candaroğlu İsmail Bey’in yaşam Hikâyesini konu edinen M. Şakir Ülkütaşır mecmuada “Türk Âlim ve Şair Hükümdarlar Candaroğlu İsmail Bey” isimli yazısında Kastamonu ve civarında hüküm sürdüğünü anlatır. Candaroğulları (İsfendiyar) Beyliğinin son hükümdarı İsmail Bey’in, memleketinin birçok yerinde medrese, kütüphane gibi İlmî; imaret, köprü, hamam vesaire gibi medeni birçok eserler meydana getirir. Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmet’ in Arnavutluk işlerini hallettikten sonra büyük bir ordu ile Bolu ve Ankara üzerinden, Kastamonu’ya yürüdüğünü belirtir. Bu hadise üzerine, Kastamonu’nun elinden çıkacağını anlayan İsmail Bey de Sinop kalesine sığınır. Fatih, Kastamonu’ya gelir ve burasını zapt eder. Sonrasında Fatih’in İsmail Bey’e muamelesi yazıda şöyle aktarılmaktadır¹¹⁸.

1459’ da Kastamonu’dan Sinop’a gelerek burayı da İsmail Bey’den aldı ve ona Bursa Yenişehir’i ile İnegöl ve Yarhisar tımar olarak verdi. Fatih, gerek İlmî ve gerek ahlaki faziletlerine yakından vakıf bulunduğu İsmail Bey hakkında bir kardeş muamelesi yaparak onun şahsına karşı fevkalade hürmette bulundu. İsmail Bey, Kastamonu’ya döndü ve oradan “Devrekâni” ye giderek ailesini aldı; veziri “Şahin oğlu Şahabeddin” ağa ile birlikte tımar merkezi olan Yenişehir’e geldi. Fakat bir müddet sonra kendisine “Filibe” sancağı verilerek orada ikamete memur edildi. İsmail Bey Filibe’de öldü. Bizzat yaptırdığı “Bey mescidi” yanındaki türbeye gömüldü¹¹⁹.

2.1.6.10.Mimar Sinan

İskender F. Sertelli’nin Mimar Sinan’ın 355. yıldönümü dolayısıyla kaleme aldığı yazısında Mimar Sinan’ın yaşamı, eserleri hakkında bilgiler

¹¹⁷ Sertelli, a.g.m.,43.

¹¹⁸ M.Şakir Ülkütaşır, “Candaroğlu İsmail Bey”, *Tarihten Sesler*, 4, İstanbul, 1943, 27.

¹¹⁹ Ülkütaşır, a.g.m., 28.

aktarmaktadır. Mimar Sinan'ın bu denli önemli sebebi ömrüne 81 cami, 50 mescit, 55 medrese, 26 türbe, 14 imaret, 3 darüşşifa ve bunlardan başka sayısı yüzleri geçen çeşme, kemer, köprü, küçük türbe ve birçok abideler yapmış olmasındadır. 1490 yılında doğmuş ve 1588 de doksan sekiz yaşında hayata gözlerini yuman Koca Sinan'ın eserlerinin bir kısmı mecmuda şöyle ifade edilmektedir¹²⁰.

İstanbul'da Süleymaniye, Rüstem paşa, Piyale ve Kılıçalipaşa, Şehzade başı, Sokullu Mehmet Paşa ve Mihrimah Sultan camileri Sinan'ın şaheserleri arasındadır. Edirne'de ihtiyarlığında yaptığı Selimiye Camii bu şaheserlerin başında sayılabilen dünya mabetlerinin en meşhurlarındandır. 1569'da başlayıp 1575'te bitirdiği bu yüksek muhteşem mabet, Mimar Sinan'ın üzerinde en çok işlediği, dikkat, zekâ ve emek sarf ettiği eserlerinden biridir¹²¹.

Selimiye Camii ise Kıbrıs adasının alınan paralarla yapılmıştır. Camiinin içerisi 1575, harimi 2475 metre murabbaıdır. Cami harimindeki mermer direkler Kıbrıs'tan, Aydıncık ve Suriye harabelerinden toplanıp getirilmiştir. 1561'de ölen Kanuni Süleyman'ın damadı Rüstem Paşanın, Mimar Sinan'a yaptırdığı (Rüstem paşa hanı) da vaktiyle Edirne'nin meşhur binalarındandı. Yine Edirne'deki Sokullu Mehmet paşa hamamı, bugün metruk ve harap bir halde bulunmaktadır. Mimarlık bakımından büyük bir değer taşıyan bu hamamın saçakları çökmüş, ön kubbesi yıkılmağa yüz tutmuş, hâsılı bakımsızlıktan bu hale gelmiştir¹²².

2.1.6.11.Korkusuz Jan

İskender F. Sertelli'nin "Tuna boyunda Türkler ve Korkusuz Jan" yazısında 1395'te bugünkü Bulgaristan'ın Plevne ilinde bulunan Niğbolu şehrinin Yıldırım Beyazıd'ın ordusunun Bizans ve haçlı ordusuna karşı yaptığı ilginç bir savaş taktiği ile Niğbolu zaferini ve dönemin meşhur savaşçısı Korkusuz Jan'ı konu edinmiştir. Beyazıd'ın Niğbolu önlerine ilerleyişini fırsat bilen papanın, Avrupalı haçlıları kışkırtarak Osmanlı Devleti ordusuna karşı birlik çağrısı ile haçlılar birlikte hareket etmiştir. Yıldırım Beyazıd Bizans kapılarında beklerken, yüz bin kişilik bir Ehlisalip ordusunda Alman, Fransız, Macar ve daha birçok küçük devletler

¹²⁰ İskender Fahrettin Sertelli, "Mimar Sinan, 355 inci Yıl Dönümü", *Tarihten Sesler*, 5, İstanbul, 1943, 1.

¹²¹ Sertelli, a.g.m., 2.

¹²² Sertelli, a.g.m., 1-3.

şövalyeleriyle beraber asker verirler. Yıldırım Beyazıd, Bizans'tan dönüncüye kadar, onlar da Tuna boylarındaki Türk kasaba ve kalelerini birer birer işgal edeceklerdir. Bizanslıların inanışına göre, bu sefer gelen Ehlisalip orduları çok kuvvetlidir ve düşman ordusu üç kola ayrılmıştır. Birinci ve en kalabalık olan Fransız ordusunun kumandasını da Korkusuz Jan almıştır. Kont Dö Never adını taşıyan bu adam o zaman yirmi iki, yirmi üç yaşlarındadır. Korkusuz Jan ve Yıldırım Beyazıd'ın tarihte eşine az rastlanır savaş taktiği ise Sertelli tarafından şöyle izah edilir¹²³.

Korkusuz Jan Türklere o kadar atıp tutuyordu ki, Ehlisalip ordusu harekete geçmeden, Yıldırıma şöyle bir haber göndermek küstahlığını bile göstermişti:

“Bursa'dan Edirne'ye geçtiniz. Oradan Tuna boylarına yayılıyorsunuz. Çok yakında Edirne'ye geleceğim. Osmanlı tahtım yıkmak emelimdir!”

Hâlbuki Yıldırım Beyazıd kendi kuvvetinden emindi Şild Berger'in iddiasına göre, Yıldırım Korkusuz Jan'a şöyle bir cevap vermişti:

“Gök düşecek olsa, mızraklarınızın ucu ile tutacağınızı söylüyorsunuz. Hakikat harp meydanında belli olur. Ben de çok yakında hayvanıma, Sen Piyer kilisesinin mihrabında yulaf vereceğim.

Yıldırım burada bir hile yaptı: İlk safa başıbozuk ve gayri muntazam alaylar gönderdi. Bunlar hemen tamamıyla telef oldular. Ehlisalip kumandanları, kati zaferi temin ettiklerinden emin olarak, büyük şenlikler yapıyor ve artık Türk kuvvetlerine. Arkadan gelse bile ehemmiyet vermiyordu¹²⁴.

Bilhassa Macar kralı Sikizmond ile Korkusuz Jan zafer neşesi ile başları dönmüştü. Ertesi gün düşman orduları, arkalarında beraber getirdikleri yüzlerce genç kadınlarla içki içip eğlenirken, hiç yıpranmamış Türk sipahileri, atlarını sürerek meydana çıktılar.

Düşman kumandanları hala işin farkında değillerdi. Firuz ve Yiğit Beyler kumandasındaki kuvvetler iki koldan düşmanın merkez hattını yararak Ehlisalip ordularını ikiye bölmüş ve bir kuvvetli kolunu iyice çevirmişti.

O gün akşamüzeri Osmanlı ordusu on binden fazla esir almıştı. Kral Sikizmond'un bir köylü kıyafeti ile küçük bir kayığa binerek Tuna'nın karşı sahiline kaçtığı, Türklere meydan okuyan Korkusuz Jan'ın da geri hatta bir köy samanlığına saklandığı ve ortadan kaybolduğu haber veriliyordu.

¹²³ İskender Fahrettin Sertelli , “Tuna boyunda Türkler (Korkusuz Jan) ”, *Tarihten Sesler*, 5, İstanbul, 1943,24.

¹²⁴ Sertelli, a.g.m.,25.

Türklere esir düşenler arasında sayısız şövalyeler ile Alman, Fransız asilzadeleri vardı.

Bir harp hilesiyle, yüz bin kişilik Ehlisalip(haçlı) ordusu perişan olmuş ve harp meydanında yine kendi müverrihlerinin iddiası ile altmış binden fazla kayıp vermişti.

Düşman ordusunun gerisinde hala başı zafer neşesi ile dönmüş şövalyeler vardı. Bunlar henüz ayılmamışlar ve orta malı kadınların koynunda yatarak içki içmekte devam etmişlerdi. Bir köy ağzında nasılsa ele geçirdikleri bir Türk akıncısını sorguya çeken birkaç Fransız şövalyesi:

“ Padişah nerede saklandı? Bize onun sindiği yeri göster! Diyerek zavallıyı işkence ile söyletmek istiyordu¹²⁵.

2.1.6.12. Uluğ Bey

M.Şakir Ülkütaşır, 1393 yılında Sultaniye’de doğan Semerkant, Horasan ve Maveräünnehir’de hüküm süren Timur devletinin dördüncü hükümdarı, Timur’un torunu, Şahruh’un büyük oğlu, âlim, şair, musikişinas Uluğ Bey’i konu edinmiştir. İdaresi esnasında bir taraftan Özbeklerin taarruzlarına karşı harp edip, diğer taraftan da Semerkant’ta medrese, rasathane gibi İlmi müesseseler kuran Uluğ Bey’in bu otuz sekiz yıllık zamanı, Maveräünnehir için büyük bir refah devri olmuştu. Semerkant, Türk mimarisi ile süslenmiş, diğer yerlerde de birçok ilim ve hayır müesseseleri açılmıştır. Ülkütaşır yazısında Uluğ Bey’in oğlu Abdüllatif’in babası aleyhine isyan ettiğini isyan sonrası yaşanan gelişmeleri ise şöyle aktarmıştır¹²⁶.

Uluğ Bey, asi oğluna mağlûp oldu ve perişan bir halde Semerkand’a kaçtı. Uluğ Bey nihayet oğlunun merhametine sığındı ise de, Abdüllatif bir bahane ile babasını öldürttü. Öldüğü zaman elli sekiz yaşlarında idi. Uluğ Bey, Osmanlı hükümdarlarından ikinci Murad ile aynı dönemde yaşamışlardır¹²⁷.

Bütün hayatını ilme hizmetle geçirmiş olan Uluğ Bey, şiirler yazmıştır. Türkçe, Arapça ve bilhassa Farsçayı çok iyi biliyor ve yazıyordu. Uluğ Bey,

¹²⁵ Sertelli, a.g.m.,26.

¹²⁶ M.Şakir Ülkütaşır,” Âlim ve Şair Türk Hükümdarları (Uluğ Bey) ”, *Tarihten Sesler*,5,İstanbul, 1943,14.

¹²⁷ Ülkütaşır,a.g.m.,15.

*Timuriler arasında Türkçe yazılı para bastırılmış. Semerkant'ta büyük bir medrese, rasathane inşa etmiştir*¹²⁸.

2.1.6.13. Gazi Osman Paşa

Altıncı ve yedinci sayıda yazar Samih N. Tansu “Tuna Boylarında Bir Kahramanlık Destanı Müşir Gazi Osman Paşa ve Plevne” yazısında Müşir (Mareşal) Gazi Osman Paşa ve Plevne destanını okurları ile paylaşmaktadır. Gazi Osman Paşa Balkanlarda sınır tanınan Tuna boylarına, Çarlık Rusya’yı Akdeniz’e çıkarmamıştır. Bu sebeple Müşir(Mareşal) Gazi Osman Paşa ve Plevne kalesinden ismini alan Plevne destanının büyük kahramanı olarak tarihe ismini yazdırmıştır. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşlarını anlatan yazıda Düşman kuvvetleri Rusya ve Romanya ile mücadele anlatırken Gazi Osman Paşa’nın verdiği üstün mücadele anlatılmaktadır¹²⁹.

2.1.6.14.Şair Eşref

Edebiyatımızın son hicivcisi ve en son mizah şairi olan Şair Eşref’i, yazar Münir Süleyman Çapanoğlu: ince zekâsından fişkiran, muhatabına zehirli bir ok gibi okuyucusuna bir nazım halinde akseden kıtaları, kasideleri, edebiyat tarihinde zarif ve nükte dolu hicivleri ile tanımlamaktadır. Onu, altında iftira, yalan, haset, kin, gülüyor zannedilen dudaklar arasında düşmanlık ve hıyanetin dişleri gıcırdamadıkça, nefis sanatlar arasında yer almaya layık bir sanat şubesine benzetmektedir.¹³⁰

*İnsanlar doğrudan doğruya söylenen hakikatlerden, hadislerden hoşlanmazlar, bu sözlerle hatalarını anlayıp doğruya ve eğriye dönmezler, fakat işin içine mizah girdi mi iş değişir, hicivden çıkan hakikatten bir ibret çıkarıp doğru yola dönerler. Fakat mizahın en ince şekli işin ustası olmayanların karı değildir. Çünkü bu sanatın özünü kavrayamayanlar bu işte muvaffak olamazlar. Karşılarındakini güldüreyim, derken; kendileri gülünç olurlar*¹³¹.

¹²⁸ Ülkütaşır,a.g.m.,16.

¹²⁹ Samih Nafiz Tansu, “Müşir Gazi Osman Paşa ve Plevne”, *Tarihten Sesler*,6-7,İstanbul, 1943,5-8.

¹³⁰ M. Süleyman Çapanoğlu,” Şair Eşref”, *Tarihten Sesler*,6-7,İstanbul, 1943,30.

¹³¹ Çapanoğlu,a.g.m.,31-32.

Çapanoğlu, Hicve gelince, mizahın bu şeklini bizde ayağa düştüğünü, hüviyetini kaybetmiş, bir küfürbazlık sayıldığını belirtmiş. Bunun içindir ki, hicivde, hemen herkes küfürbazlık kabiliyeti nispetinde muvaffak olduğunu, hâlbuki Şair Nedim'in bu anlayıştan uzak zarif ve nükte dolu hiciv ile diğerlerinden farklı olduğuna vurgu yapmıştır. Şair Nedim 'in kaleminden dökülen sanat eserlerine ayrıca yer vermektedir¹³².

*Yattı biçare yatakta dört beş ay kurtulmadı,
Eylesin kevser verip izaz ve hürmet murtaza.
Nekregûluktan yataktayken bile vazgeçmedi;
Kimseye derdinden etmezdi zavallı istika.
Ağladıkça akrabası, burada, oğlu, zevcesi
Eylesin Eşref kenarı havzı kevserde sefa,
Sen neden methiye yazmazsın? Diyen âdemlere,
Verdi merhum: Var mıdır bizde olan medhe seza?¹³³*

Eşref, cesur, cüretkâr, titiz ve mücadeleci bir ruhu vardı. Onun zarif şairliği edebiyat tarihi ona Patavatsız lakabını verebilirdi. Ancak, kınalarının, kasidelerinin, manzumelerinin ve gazellerinin her satırını, sanatkârane bir ifade ve ince bir mana ile işlemesini bildiği, böyle bir kudret gösterdiği içindir ki, tezinin eşsiz hâkimi, hicvin kudretli şairi olarak kaldı¹³⁴.

Çapanoğlu, Şair Eşrefin cesaretini anlatırken Onun en tehlikeli, en korkunç bir istibdat devrinde yaşadığını ve hicivlerini böyle bir zamanda yazdığı için ayrıca bir şöhret kazandığına vurgu yapmaktadır. Yazdığı yazıların, bu bakımdan önem taşıdığını belirtmiştir¹³⁵.

Ona göre, o karanlık günlerde, bütün halk Padişahın sıhhatine, ömrünün uzun olmasına dualar ederken, bu duaların üstünde, Eşrefin beddualı lisanı, yaman hicvi

¹³² Çapanoğlu, a.g.m., 33.

¹³³ Çapanoğlu, a.g.m., 34.

¹³⁴ Çapanoğlu, a.g.m., 13-14.

¹³⁵ Çapanoğlu, a.g.m., 15.

dolaşırdı. O devrin bütün icraatını şiddetli bir lisanla tenkit eder, hükümetin rezaletlerini, hatta bir dost evinde söylemek cüretini gösteremezken. Eşref, ağzına geleni sövüyordu¹³⁶.

2.1.6.15. Seyyid Şerif Curcani

Medreselerde tahsil edenler, tahsil ettikleri ilimden icazetnameler alırlardı. Sözü geçen icazetnameler tahsil eden kimsenin o ilmi iyice kavramış olduğu ve kendisinin de okutabileceğini bildirirdi. Bunu takiben de icazeti veren hoca icazetnamesinde ilmi kimden öğrendiğini ve yine kimden icazet aldığını bildirir, kendi hocasına kimin icazet verdiğini ve daha sonra hocasının hocasını bir silsile halinde sonuna kadar zikrederdi. İcazeti alman âlimler tefsir, hadis ve Fıkıh veya diğer din bilgilerine ait bulunduğu takdirde bu silsile sahabilere ve nihayet peygambere dayanır ve onunla biterdi. Prof. Mükrimin Halil YINANÇ, ” İcazetnameler ve Seyyid Şerif Cürcani “ yazısında Seyyid Şerif Curcani hakkında icazetle ilgili yazısına şöyle devam eder¹³⁷:

XIII. asrın sonuna doğru İran’da yetişen iki büyük âlim tesirlerini Anadolu’ya da yaymışlar ve bizde teessüs etmiş olan icazet zincirlerini bozmağa ve kırmağa uğraşarak bilhassa XV. asrın ikinci yarısından itibaren ve XVI. asırda bu zinciri kendilerine bağlayıp kendi yollarından Fahrüddini Razi’ye ulaştırmışlardır. Bu iki büyük âlimin birisi Sadeddini Teftazani, diğeri Seyyid Şerif Cürcani’dir. Gerek zamanında gerekse devrinden sonraki asırlarda, âlimleri üstatlarından biri ad olunan Seyyid Şerif Cürcani’nin tercümeihali unutulmuştur. Diğer Türkçe tarih kitaplarında da bu büyük bilginin tercümeihali yazılmamış ve meydana getirilmemiştir¹³⁸.

Biz bu boşluğu doldurmak gayesiyle, Anadolu ve bütün Osmanlı ulemasına XV. asır sonundan itibaren medreselerin ilgasına kadar verilen icazetnameler içinde, icazet zincirlerinin en büyük halkası olan bu büyük adamdır¹³⁹.

¹³⁶ Çapanoğlu,a.g.m.,16-17.

¹³⁷ Mükrimin Halil Yinanç,” İcazetnameler ve Seyyid Şerif Curcani”, *Tarihten Sesler*,8-9,İstanbul, 1943,9.

¹³⁸ Yinanç,a.g.m.,9-10.

¹³⁹ Yinanç,a.g.m.,10.

Prof. Mükrimin Halil Yinanç, mecmuanın on dördüncü sayısında Seyyid Şerif Cürcani yazı dizisinin devamında Seyyid Şerif Mısır'da tahsilini yaptıktan sonra arkadaşları ile birlikte İran'a döndüğünü, memleketinde büyük bir şöhret kazandığını ve az zaman sonra bütün İslam dünyasına şöhreti yayıldığını ifade eder. Timurlenk'in, Şiraz'a geldiği ve bu şehrin yağmalanmasını emrettiği zaman yalnız Seyyid Şerif'e hürmet ettiği belirtilir¹⁴⁰.

Yinanç, Timurlenk'in veziri efendisine Seyyid'in emsali bulunmaz bir âlim olduğunu anlatarak onun kadrini yükselttiğini belirtmektedir. Timurlenk ona hürmet göstermiş ve Maveraünnehre gelmesini rica etmiştir. O da bu ricayı kabul etmiş ve Semerkand'a giderek orada tedrisatına devam etmiştir. Seyyid Semerkand'de bulunduğu esnada bir taraftan akli ve nakli ilimlerde uğraşır, sarfa(kelime kurma ilmi), nahve(cümle kurma ilmi), belagate(sözü düzgün söyleme ilmi), mantık ve felsefeye, riyaziyata ve nihayet fıkıh, tefsir ve diğer dini mevzulara dair eserler yazardı. Kendisinden feyiz almak üzere dünyanın her tarafından gelmiş olan yüzlerce kimseye tedris ile meşgul olurken tasavvufa da merak sardırılmıştır. Seyyid tasavvufa dair eser yazarken bir taraftan da Nakşibendî tarikatına girmiş ve adam akıllı mutasavvıf olmuştur¹⁴¹.

Timurlenk'in ölümü üzerine Semerkant ve bütün Maveraünnehir büyük bir fesat ocağı haline gelince Seyyid gibi diğer ulemanın birçoğu burayı terk etmişlerdir. O, Şiraz'a dönmüş ve orada yine tedrisatına devam etmiştir. İrili ufaklı yüze yakın eser yazdıktan ve bir kaçını kendi ayarında olmak üzere yüzlerce âlim yetiştirdikten sonra Haziran 1413 Çarşamba günü dünyanın en muhterem adamlarından biri olarak şerefli hayatına veda etmiştir¹⁴².

2.1.6.16.Molla Lütfü

Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in, Fatihin hususi kütüphanesi ilk kütüphaneci Molla Lütfü'nün vefatında söylenen tarihler üzerinde derlediği yazıda dönemin

¹⁴⁰ Yinanç,a.g.m.,9.

¹⁴¹ Yinanç,a.g.m.,10.

¹⁴² Yinanç,a.g.m.,11.

âlimlerinden Molla Lütü'nün söylediği bir sözün çarpıtılmasından ve etrafında onu çekemeyen insanların çarpıtılan bu sözden ötürü verdiği hükümle idama mahkûm edilmesini anlatır. Ünver yazısında bir eleştiride de bulunarak II. Beyazıt'ın idama göz yumduğunu da iddia etmiştir. Molla Lütü'nün anlattığı ve çarpıtılan hadise ise şudur¹⁴³

Bir gün dersinde, Peygamberimizin damadı ve sonra dördüncü halifesi olan Hazreti Ali'nin bir kazada vücuduna bir okun isabet etmesinden ve ucundaki demirin vücutta kalması üzerine çıkarılmasından bir münasebetle bahsediyor.

Kendisi de bu parçanın çıkarılırken acısına dayanamayacağını görünce, ben namaza durayım, o esnada çıkarın diyor ve öyle yapıyorlar ve bundan haberdar olmuyor, yani acı duymuyor. Molla Lütü bunu ağlayarak talebesine anlatmış ve Bu namaza nazaran bizim namazlarımız boş yere eğilmek ve doğrulmaktan ibarettir diyor. Dersinde bulunanlardan birkaçı bu sofinin sözünü ters anlıyorlar ve namaz hakkında boş bir eğilmek ve doğrulmaktadır, dedi diye şahadette bulunuyorlar. Hakiki Müslüman ve Anadolu'nun bu temiz özlü ve doğru çocuğuna mühlit ve zındık lekesini sürüyorlar. Garazkârları da zavallı Mollanın şahadetine sebep olacak bir yaygara koparıyorlar. Nihayet biçare hapis ediliyor.

Müftü Efdal Zade bu isnatları tetkik ediyor. Ölüm fetvası verecek bir sebep bulamıyor. Kendisine pek mağrur olan zamanının âlimlerinden Hatip Zade katline fetva vermekten çekinmiyor. Zira Mevlana Lütü'nün bunun bir kitabını tenkit etmek istediğini duyarak ürkmüş bulunuyor. Kendi küçüklüğünü kızmakla ortaya koyuyor. Bu o Hatip oğlunun eline geçmiş son bir fırsattır. II. Beyazıt'ın bizce hatalarından biri de bu hakiki âlimin canına kıyılmasına göz yummasıdır¹⁴⁴.

Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, 1495'te bir salı günü bu yüksek âlimin at meydanında kanına girildiği ve bu âlimin vefatı onu sevenler ve kıymetini takdir edenlerin yanında pek acı ve ağır bir tesir ettiğini belirtir. Bu âlimimizin vefatından duyulan acılar hem devrin hakiki âlimlere gösterdiği saygıyı ve hem de her devirde hakiki âlimlere hakiki olmayanlar tarafından reva görülen iftiraların ne gibi acı neticeler verdiğini göstermesi itibariyle yazıyı kaleme aldığını belirtmiştir¹⁴⁵.

¹⁴³ Süheyl Ünver, "Molla Lütü", *Tarihten Sesler*, 8-9, İstanbul, 1943, 11.

¹⁴⁴ Ünver, a.g.m., 12.

¹⁴⁵ Ünver, a.g.m., 13.

2.1.6.17. II. Abdülhamid

Sahici Masallar yazı dizisinde Çelebi, “Abdülhamid ve Yatalak Donanma” yazısı ile padişah ve vezirlere ağır sözler ile eleştiri getirmekte Sultan Abdülaziz ve II. Abdülhamid’i ise ekonomi ve ordunun gerilemesinden sorumlu tutmuştur. Abdülhamid için ise ocağa incir diktiğini, her şeyden fazla canını ve saltanatının devamını düşündüğünü belirtmiştir¹⁴⁶.

Ona göre, az çok tarihi tetkik edenlere malûm olduğu üzere vaktiyle denizciliğimiz ve donanmamız dünyaya parmak ısırttırmıştır. Gitgide, padişahların kafasızlığı, vezirlerin beyinsizliği yüzünden bu hal günden güne eksilmiştir. Abdülaziz başına buyruk, devlet hazinesinin altından girip üstünden çıktığı ve Avrupalılardan ödünç para ala ala donanmayı kuvvetlendirmekten geri kalmamıştır. II. Abdülhamid bu ocağa incir dikti. Her şeyden fazla canını ve saltanatının devamını, düşünmede; buluttan nem kapmada amcasının tahttan indirilmesinde Beşiktaş sarayı önündeki zırhlılar mürettebatının elebaşlarıyla birlik oluşuna mim koymuş. Ya günün birinde bu işi kendi başına da açarlarsa!

Böylece, o güzelim donanma Haliçte çürümüştür. Mesela zırhlılarımızdan “Mesudiye” dünyada mevcutların en modern ve mükemmeli sayılıyormuş. Nelerini pas tutmuş, diplerine dağlar gibi midyeler yığılmış, adeta yatalak hale dönmüştü. İçler acısı hale şu vaka bir numunedir¹⁴⁷.

Çelebi, Yazısının sonunda sitem ve eleştiri karışımı Mesudiye’nin de içler acısı halini dile getirip Abdülhamid’i yeren şu cümlelere yer vermektedir.

1908 meşrutiyeti ilan edildiği sıralar (Gıdık) mizah gazetesi bir karikatür yapmış, herkes kapışmıştı: Abdülhamit sarayında piyanonun önüne oturmuş, “Seni gördükçe titriyor yüreğim” türküsünü çalıyor. Açık pencereden de Mesudiye gözüküyor¹⁴⁸.

¹⁴⁶ Çelebi, “Abdülhamid ve Yatalak Donanma”, *Tarihten Sesler*, 8-9, İstanbul, 1943, 14.

¹⁴⁷ Çelebi, ,a.g.m., 14.

¹⁴⁸ Çelebi, ,a.g.m., 15.

2.1.6.18. Yunus Emre

Mesut Koman “Karamanda Yunus Emre Mekânı” başlığı altında büyük halk şairimiz Yunus Emre’nin hayatı, menkıbeleri, makamları ve sairin hakkında bilgiler ile Karaman’daki Yunus Emre makamı hakkında bilgilere yer veriyor. Yurdun dört bucağında, sekiz yerde Yunus Emre’nin türbesi veya mezarı olduğu bunların: Bursa’da, Saruhan Emre köyünde, Erzurum’un Dutçu karyesi,(köy) Isparta Keçiborlu kasabası, Sivas civarı, Sakarya nehri civarı, Sarıköy, Aksaray Taptuk köyü ve Karaman’dır. Koman, Karaman’da Yunus Emre’nin gömülü olduğunu keza hususi kitaplarım arasında bulunan üç yazmada Yunus’un Karaman’da gömülü bulunduğunu kaynaklar ile belirtmiştir. Mevlana Celaleddin’in Yunus Emre ile ilgili şu sözlere de ayrıca yer veriyor¹⁴⁹.

Hazreti Mevlana’ya sorduklarında: Ben hangi makama ayak basmış isem bu Türkmen hocasını daima ileride gördüm¹⁵⁰.

2.1.6.19. Atatürk

S.Nafiz Tansu “Hayır O Ölmedi” deyip Atatürk’ü ve Atatürk’e olan sevgisini, özlemine, Atatürk’ün ölümsüz olduğunu, Erzurum da, Sivas’ta kurtuluş savaşında verdiği mücadeleyi, cesaretini, Lozan sonrası gerçekleştirdiği yenilikleri, İnkılâpları, diğer Türk liderlerinden farkını, milletin ona sevgisinden bağlılığından, anlatıyor¹⁵¹.

Atatürk, beş yıl önce, ılık bir sonbahar sabahı, saat 9’u beş geç, dünyaya gözlerini kapamıştı. Dolmabahçe sarayının sancak direğinde yarıya inmiş olan Türk bayrağı, boynunu bükmüş, bütün bir memleketin ıstırap ve kederle dolu gözleri yaşarmıştı. Fakat O, Türklerin büyük atası ölmemişti. Hiçbir şef, Türk milletini onun şahit olduğu kara, günlerde görmedi. Ve hiçbir önder, onun karşılaştığı müşküllerle kucaklaşmadı. Birinci Cihan harbinin kapkaranlık ve ümitsiz mütareke yıllarında, Onun sesi, Erzurum’da, gök gürültüsü gibi akisler bırakarak bütün bir yurda yayıldı. Sivas’ta açtığı bayrağa, vatanını seven her Türk, her taraftan koşup geldi¹⁵².

¹⁴⁹ Mesut Koman,” Karamanda Yunus Emre Mekânı”, *Tarihten Sesler*, 8-9, İstanbul,1943,16-17.

¹⁵⁰ Koman,a.g.m.,19.

¹⁵¹ Samih Nafiz Tansu,” Ebedi Şef –Atatürk”, *Tarihten Sesler*,10-11, İstanbul,1943,1.

¹⁵² Tansu,a.g.m.,2

Lozan'dan sonra başladığı İnkılâplar, altı yüz senelik bir saltanatı yıkmak, dini ve tarihi hilafet müessesesini kaldırmak gibi yalnız büyük değil, bir milletin hayatında baş döndürücü hareketler olarak daima tarihte yaşayacaktır.

Hiçbir millet, tarihte bir insana bu kadar bağlanmamış, bir başbuğun arkasında: onun açtığı bayrağın altında bu emsalsiz hareketleri yapmamıştır. Hiçbir millet, hiçbir zaman bu kadar kısa zamanda bu kadar muhteşem bir değişme kaydetmemiş, başka uluslarla açık olan mesafeyi bu müthiş süratle kapatmamıştı¹⁵³.

Atatürk, en büyük şeref ve gururu Türk olmakta görüyor, onuncu yılda, eserinin onuncu yaşında bu gururu bütün cihana çekinmeden şu cümle ile tekrarlıyordu:

Ne mutlu Türküm diyene¹⁵⁴.

2.1.6.20.Baybars

Hasan Adnan Giz'in kaleme aldığı "Büyük Bir Türk Hükümdarı Baybars" yazısı Ord. Prof. Şerefeddin Yaltkaya'nın tercümesinden ele alınmıştır. Hasan Adnan Giz' Baybars'ın öyküleri aratmayan yaşam öyküsünde Cengiz ordularının her tarafı kasıp kavurduğu dönemlerde esir tacirlerinin, Kıpçak kabilesinden birbiriyle süt kardeşi olan iki küçük çocuk çaldıkları ve satmak için önce Sivas'a, sonra Halep'e ve Şama götördükleri izah ediliyor. Bu kardeşlerden Baybars'ın esmer tenli, mavi gözlü, gülbüz ve güzel bir çocuk olduğu Şam'da bir kuyumcuya, sonra da Hama'da sürgün bulunan Mısır ordusu kumandanlarından Emir Alâeddin Aytekin'e satıldığı anlatılmaktadır. Bir müddet sonra Kahire'ye dönen Emir Alâeddin'in satın aldığı çocuğu Mısır Sultanı Melik Salih'in Harzem ve Kıpçak Türklerinden kurduğu bahriye kölemenleri arasına kattığı belirtilmektedir. Ailesinden acı bir şekilde ayrılan Baybars'ın asıl yaşam öyküsü de "bahriye kölemenleri" arasında sıkı bir tâlim ve terbiye gördükten sonra başlar. 1249 yılında, Mısır Sultanı Melik Salih'in Suriye'de bulunduğu bir sırada Fransa Kırallı Saint Louis yedinci haçlı seferini açarak büyük bir ordu ile Mısıra saldırı ve Arapların ihaneti yüzünden Dimyatı ele geçirir¹⁵⁵.

¹⁵³ Tansu,a.g.m.,3.

¹⁵⁴ Tansu,a.g.m.,1-4.

¹⁵⁵ Hasan Adnan Giz,"Büyük Bir Türk Hükümdarı: Baybars",*Tarihten Sesler*,10-11,İstanbul, 1943,19.

Dimyattan ilerleyen haçlı ordusu Masura'da, Mısır ordusuna şiddetli bir baskın yapar ve başkumandanın şehit düşmesinden sonra ordu dağılır. Bütün Mısır bir istila tehlikesine maruz kalır. Hasan Adnan Giz' Baybars'ın zekâsı ve cesareti ile Mısır'daki tehditten halkının nasıl kurtulduğunu ve Moğol istilasından yerinden yurdundan kaçan Türklerin ve kendi yurttaşlarının intikamını alarak Aynelcalut'ta Moğol hükümdarı Hülagu'yu yenerek Moğolları nasıl darmadağın ettiğini devamında şöyle anlatır¹⁵⁶.

Bu tehlike karşısında kendilerine Baybars'ı başbuğ yaparak yola çıkan bahriye kölemenleri haçlıları bozarak Mısır istiladan kurtardılar. Veliht Turan Şah, Suriye'den gelip tahta cülûs etti. Yine Masura'da yapılan meşhur savaşta haçlı ordusu imha edilerek Kral Saint Louis bütün maiyeti ile beraber esir düştü. Toy ve tecrübesiz bir hükümdar olan Turan şah Suriye'den getirdiği nedimlerin sözüyle hareket ediyor, memleketi felaketten kurtaran kölemen emirleriyle üvey annesi Şeceretüddür'e karşı çok sert davranıyordu. Zaten Mısır'ın mukadderatı gündün güne büyük bir kudret olan kölemenlerin eline geçiyordu. Şeceretüddür'ün tahrikiyle Memlükler isyan ettiler. Turan Şah yemek yerken Baybars hükümdara bir kılıç vurdu. Parmakları doğranan Turan Şah kaçtı. Peşinden koşan kölemenler kanlı bir sahnedan sonra genç hükümdarı öldürdüler. İşte böyle ihtiraslı bir hayatın peşinde koşan Baybars, Suriye'de birçok maceralar geçirdikten sonra Mısır'da idarenin değişmesi ve yeni sultan Kotuz'un daveti üzerine tekrar Kahire'ye dönmüştü¹⁵⁷.

Kahire'ye döndükten sonra haçlılardan daha büyük bir tehlike Mısır tehdit ediyor, bütün yakın şark ve Suriye'yi çiğneyen Helagü orduları aman vermeyen bir dehşetle kölemenlerin ülkesine doğru yürüyordu. Kölemen ordusu ki ekseriyetle Cengiz'in önünden kaçan Harzem ve Kıpçak Türklerinden kurulmuştu. Onların hepsi yurtlarını istila ederek mesut yuvalarını yıkan ve binlerce yurttaşlarını kılıçtan geçirdikten sonra şimdi Mısır'da bile peşlerini bırakmayan Moğollara karşı sonsuz bir intikam arzusu besliyorlardı. Bu intikam hırsıyla yola çıkan kölemen ordusunun başına Baybars geçmiş ve " Aynelcalut " mevkiinde yapılan büyük meydan harbinde Helagü ordularını darmadağın ederek bütün yurttaşlarının' intikamını almıştı. Timuçin'in bu büyük mağlubiyetini mecmuanın yazısında Hasan Adnan Giz şöyle ifade eder:

¹⁵⁶ Giz,a.g.m.,20.

¹⁵⁷ Giz,a.g.m.,21.

Timuçin'in avuçları kan içinde doğduğu günden beri ilk defa, olarak Moğollar böyle ağır bir hezimete uğramışlardı. Bu zaferi yaratan Baybars şüphesiz ki büyük mükâfatlara hak kazanmıştı Fakat Sultan Kotuz ona önceden Halep vilayetini vaat ettiği halde sonra bu vaadinden dönmüştü. Dönek hükümdar bir gün atıyla bir avın takibinden dönerken Baybars karşısına çıktı ve elini öpmek ister gibi bir hareket yaparak koynundan çıkardığı hançeri hükümdarın kalbine sapladı. Arkadan arkadaşları yetişerek işini bitirdiler. Sonra Atabeyin yanına gittiler. Atabey onlara:

“ İlk darbeyi kim vurdu?” diye sordu. Baybars cesaretle:

“ Ben vurdum!” cevabım verdi. Atabey: “Öyle ise yerine sen hükümdar ol!” dedi. Tamamen bir tarihi romana benzeyen böyle heyecanlı vakalardan sonra! Hedefini bulan Baybars tahta geçer geçmez hakiki hüviyetini göstermiştir. Mısırdaki bir altın devri yaratan çok adil, merhametli, cesur, muzaffer, ilmi ve maarifi koruyan bir hükümdar olmuştur. Baybars on sekiz yıl Süren saltanatında evvela askeri alanlarda yüksek muvaffakiyetler kazanmış, bütün İslam âlemi için üç büyük tehlike olan Moğollar, haçlılar ve İsmailileri defalara mağlûp etmiştir¹⁵⁸.

Pek samimi bir Müslüman olan ve bütün müminler tarafından sevilen Baybars'ın en dikkate şayan bir hususiyeti yabancı ülkelerde ve ekserisi yabancı milletlerden mürekkep bir imparatorluk kurduğu halde Türklüğe son derecede bağlı olması, pek küçük yaşta ayrıldığı yurdunun bütün türe ve adetlerini Mısır'da tatbik etmesiydi. O, Moğollardan kaçan hatırlı Harzem emirlerinden Berke hanın kızı ile evlenmiş, oğullarına Barka ve Salameş gibi orijinal Türk isimleri koymuş, Kıpçak'ta hüküm süren Batuhan oğlu Berke hanla çok sıkı münasebetler kurmuştu¹⁵⁹.

2.1.6.21.Nureddin Zengi

Mecmuanın on ikinci sayısında M. Öktem, Türk büyüklerinden Nureddin Zengi'yi ele almıştır. Nureddin Zengi, On ikinci asır Türk İslam âleminin yüce ruhlu bir siması, Türk kahramanlığının kudretli bir timsalidir. Nureddin Zengi, 1117'de doğmuş ve 1174 tarihinde eli yedi yaşında Şam'da vefat eder. Burada yaptırdığı medreseye gömülür. Saltanat müddeti, 1146'dan 1174 tarihine kadar yirmi sekiz yıl sürer. Babası İmadeddin Zengi'nin “Caber” kalesini kuşatması esnasında bir gece köleleri tarafından öldürülmesi üzerine, ülke iki oğlu arasında taksime uğrar. Nureddin Zengi, Suriye'yi, ağabeyi Seyfeddin Gazi ise Musul ve El Cezire'yi alır.

¹⁵⁸ Giz,a.g.m.,22.

¹⁵⁹ Giz,a.g.m.,23.

Nureddin Zengi yaşamı boyunca tehlikeye karşı İslam âlemini koruma, ülkenin birçok yerinde medrese, cami, tekke, hastane, yol, köprü, kervansaray gibi ilmi ve medeni bir takım müesseseler de vücuda getirmiş, haçlılara karşı verdiği mücadeleyi kendisinin yetiştirdiği Selahaddin Eyyübi devam ettirmiş yaşamında verdiği mücadeleyi ifade eder:¹⁶⁰

Nureddin Zengi, babasının ölümü sırasında yanındaydı. Caber'den kalkarak Halep'e geldi ve burada hükümdarlığını ilan etti. Bütün Suriye'ye hâkim oldu. Mısır da hâkimiyetini tanıdı. Bu suretle Mısırdan ta Fırat kıyılarına kadar uzanan bir devletin hükümdarı olan Nureddin bu sahadaki bütün Müslümanları da bu büyük Türk saltanatı altında birleştirmeye muvaffak oldu. Nureddin Zengi, bu dönemde Türk İslam tarihinin büyük ve mümtaz bir simasıdır. Bütün tarihçiler onu, fevkalade bir yaratılış olarak tasvir ederler Nureddin uzun boylu, sevimli, güzel yüzlü, ablak şimali ve pek seyrek sakallı idi. Askerlikteki iktidarı kadar teşkilatçılık, idarecilikte de büyük bir kudrete malikti. Adalet ve medeniyete hizmet gibi büyüklükleri, düşmanları olan, haçlıları bile hayrette bırakmıştı. Bütün Müslümanların ve hatta Hıristiyanların sevgi ve saygısını celp etmişti. Hükümeti zamanında birçok ecebiler adil bir hükümdarın idaresi altında rahatça yaşamak için Şama gelmişlerdi¹⁶¹.

Büyük bir Türk kahramanı olan Nureddin, hayatını sadece savaş meydanlarında geçirmekle kalmadı, memleketinin birçok yerlerinde Şam, Halep, Humus'ta medrese, cami, tekke, hastane, yol, köprü, kervansaray gibi ilmi ve medeni bir takım müesseseler de vücuda getirdi. Birçok şehirlerin ve kalelerin surların tamir ve inşa ettirdi. Bununla beraber Frankların hareketlerini gözlemek üzere hudutlarda kaleler de yaptırdı. Şam'da yaptırdığı büyük hastane, o zaman şark tıbbının en önemli merkezi olmuştu. Medreselerde ise, Hanefi ve Şafii mezhepleri dairesinde tedrisat yapılırdı. Nureddin yaptırdığı bu ilim ve hayır müesseseleri için büyük vakıflar da tahsis etmişti. Melik şah saltanatı gibi, kuvvetli bir imparatorluk bulunmaması hasebiyle bu müthiş tehlikeye karşı İslam âlemini korumak Türk liderlerine kalmıştı.

¹⁶⁰ M. Öktem, "Nureddin Zengi", *Tarihten Sesler*, 12, İstanbul, 1944, 18.

¹⁶¹ Öktem, a.g.m., 18-19.

Meşhur Selahaddin Eyyübi, Nureddin Zengi'nin kumandanlarından. Selahaddin Eyyübi, Nureddin'in terbiyesi altında yetişmiş ve bütün hayatında onu taklit etmiştir. Selahaddin Eyyübi'yi, Mısır'a gönderen Nureddin Zengi'dir. Fakat Nureddin Zengi'nin vefatı üzerine yerine geçen oğlu "Meliküs Salih İsmail" in henüz on bir yaşında bir çocuktur. Bunun üzerine Selahaddin Eyyübi, Nureddin Zengi'nin yolunda yürür. Haçlılara karşı Nureddin Zengi'nin açmış olduğu mücadeleyi Selahaddin devam ettirmiştir¹⁶².

2.1.6.22.Evvela Makbul Sonra Maktul İbrahim Paşa

Samih Nafiz Tansu'nun kaleminden" Evvela Makbul Sonra Maktul İbrahim Paşa" yazısında Kanuni Sultan Süleyman'ın henüz şehzadeyken Mehtaplı bir yaz gecesi, Manisa'nın bir sokağında genç delikanlı döneminde, beyaz sarığı, kırmızı cübbesiyle, gecenin güzelliğinden istifade etmek istediği bir vakit arkasında iri yarı kölesi, onu bir gölge gibi adım adım takip eder. Babası Yavuz Selimin Mısır seferine hazırlandığı bu tarihi günlerle, delikanlı Süleyman, Manisa'nın mehtaplı gecesinde, bir ziyafetten döndüğü saatlerde, uzaktan yanık ve acı bir keman sesinin bir su dalgası gibi yayıldığını işitir. Bu keman sesinde tatlı bir ıstırap duyduğunu ve yanındaki kölesi Kara Mustafa'ya, kemanı kimin çaldığını merak ettiğini ve bulmak için sese doğru yürümleri gerektiğini söylerler¹⁶³.

Bir katlı, ahşap bir evin önünde durup kapıyı çalarlar. Keman sesi durur, 17 yaşında bir genç oğlan bahçe kapısında gözüdür, saçları dökülmüş, yüzü ay ışığında daha çok beyaz, iri siyah gözleri, ince zarif kaşları fidan gibi uzun ve güzel boyu ile bir Rum delikanlısı kapıyı açar.Bu genç daha beş yaşında korsanlar tarafından kaçırılıp satıldığı hanımının evinde kalmaktadır.Genç Süleyman,Rum delikanlısına adını sorar .Delikanlı isminin İbrahim olduğunu,aslında nereden geldiğini bilmediğini ,sadece buraya bir kadına satıldığını bildiğini belirtir.Genç Süleyman, delikanlının çalgısına hayran kaldığını onu yanına almak istediğini ve hemen yarın sabah köşke gelip, yeni vazifene başlamasını söyler. Yazarın öykü tadında

¹⁶² Öktem,a.g.m.,19.

¹⁶³ Samih Nafiz Tansu; "Makbul ve Maktul İbrahim Paşa", *Tarihten Sesler*, 12, İstanbul,1944,20.

okuyucusu ile paylaştığı tarihi bir kişilik olan ve korsanlar tarafından kaçırılıp satıldıktan sonra, şöhret merdivenlerine doğru basamak basamak ilerleyen Rum delikanlısı İbrahim'in hayatının değiştiği anı şu şekilde bize aktarmaktadır¹⁶⁴:

Bir kaç gün sonra şehre bir haber yayıldı, Genç şehzade Süleyman, bir Rum delikanlısını kendisine arkadaş olarak seçmiş. Güzelliği, zekâsı, hele esrarlı kemani dillere destan olan bu genç köle, Manisa'da, Makbul İbrahim diye anılmaya başlamıştı. Kendisinden beş yaş büyük Süleyman ile Makbul İbrahim dostluğu, gün geçtikçe ilerledi. Bir ara Manisa'ya gelen Süleyman'ın anası Valde Sultan Hafıza da oğlunun bu yeni arkadaşını pek beğenmiş, henüz on beş yaşında olan kızı Huma Sultan'a, Makbul İbrahim'i koca olarak derhal içinden seçmişti. Bir kaç ay sonra da, Huma Sultan Manisa'ya getirildi. Manisa'nın bu güzel sonbahar günleri bir kaç sene tekerrür etti. İbrahim, Huma'ya daha yaklaştı. Artık birbirlerine eş olduklarını onlar da anlamışlardı¹⁶⁵.

Makbul İbrahim ile Şehzade Süleyman'ın dostluklarının ne denli kuvvetli olduğunu Samih Nafiz Tansu'nun aşağıda ki sözlerinden de anlamaktayız.

Şehzade Süleyman genç arkadaşını çok seviyordu. Beraberce bir ananın elini öptükleri bu arkadaş, onun kölesi değil, yol arkadaşı, dert ortağı idi. Beraberce atlara binerek ava gidiyor, akşamları havuz başında bağların içildikçe içi yakıp tutuşturan, ruha ferahlık, gözlere başka bir parlaklık veren nefis şarapları ile pınarda soğumuş üzüm salkımlarıyla ömürlerini hoşça geçiriyorlardı¹⁶⁶.

Yavuz Sultan Selim'in Edirne'ye giderken yolda ölmüş olması ve beklenilmeyen ölümle genç şehzade, sultan olur. Tarihlerin Kanuni Sultan Süleyman adını verdiği genç padişah, Makbul İbrahim'ini Enderun'a memur eder. Hangi nereye gitse hep hayalinde İbrahim'i vardır. Yakınında durması için Rodos seferinden sonra Makbul İbrahim, bütün kubbe altı vezirlerinin kıskançlık ve kin dolu nazarları önünde veziri azam yapar. 18 yaşma varan kız kardeşi Huma Sultanla dostu ve arkadaşı Makbul İbrahim'i tarihte asla görülmemiş bir eğlence ile at meydanında evlendirir. Birlikte seferlere gider aralarındaki sevgi bağı da oldukça kuvvetlidir. Ve Kanuni Sultan Süleyman'ın, Makbul İbrahim'e ise güveni tamdır.

¹⁶⁴ Samih Nafiz Tansu, " Makbul ve Maktul İbrahim Paşa", *Tarihten Sesler*, 12, İstanbul, 1944, 21.

¹⁶⁵ Tansu, a.g.m., 22.

¹⁶⁶ Tansu, a.g.m., 23.

Aralarının bozulmasını ve Makbul İbrahim'in nasıl Maktul İbrahim olduğunu Samih Nafiz Tansu yazısında aktarmaktadır¹⁶⁷:

Bu seferden sonra Kanuni Süleyman vezirini yine önden göndererek İran seferine çıktı. Sadrazam yolları açıyor, menzillerde iâşe işlerini tanzim ediyor, düşman öncülerıyla çarpışıyor, velhasıl büyük hizmetleri dokunuyordu. Hiç sevmediği bir adam vardı. O da İskender Çelebidir. Bu çok zengin ve namuslu adamın orduda büyük bir itibarı vardı. Nasıl etseydi de onu yerinden oynatsa, hatta kolayım bulursa başını uçursaydı. Bir fırsat zuhur etti. Çarpışacak ordu bulamadan İran'dan dönen ve Bağdat'a, çakıl döşeli yollardın inen Osmanlı ordusu, dar boğazlarda, sarp dağ yamaçlarında çok zorluk çekmiş, hatta ağırlıklarını toprağa gömmeye mecbur olmuştu. Bu kötü ve zahmetli yol, padişahı çok hiddetlendirmiştir. Bunu kimin tavsiye ettiğini sadrazama sormuştu. Sadrazam da defterdarı kötülemiştir. Hatta sultanım, demişti, Tebriz'den kalkarken hazine develeri yola çıkmadan, (hırsız var) seslerini duyunca bağiranları yakalatmış ve hırsızları meydana çıkartmışım. Padişahıma o zaman arzını münasip görmedim amma, şimdi hepsini söyleyeyim ki, bu hırsızlar, defterdarı ele verdiler.

Padişah bunun iftira olduğunu ümit etmeden Bağdat'ta defterdar, İskender Çelebiyi idam ettirmişti. O günden sonra Makbul İbrahim'in yıldızı sönmüştü. Dedikodu göklere yükselmiş, herkes onun yıkılmasını bir an evvel istemekte bulunmuştu. Veziri azam ise kendisini methetmekten vazgeçmiyor, yabancı devlet elçilerine: "Padişahlar, birer aslana benzerler, vezirler de onların mürebberidir, biz kırbacımızı şaklatır, onları istediğimiz yola getiririz."diyordu. Fakat tercümanlar, kubbe alt vezirlerine İbrahim'in bu yüksekten atıp tutmasını taşıyorlardı. Hele buyrukların altında, serdar sultan, gibi kendine bas bir takım rütbe ve payeler yazılması, Kanuni'yi bu çapkınlık arkadaşından günden güne soğutuyordu. Süleyman'da garip rüyalar birbirini takip ediyor, bir takım kâbuslar içinde İbrahim'in bir gün kendisini zehirleyerek onun yerine geçeceği vehmini uyandırıyor¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Tansu,a.g.m.,24.

¹⁶⁸ Tansu,a.g.m.,25.

Bir kış gecesi, sarayda el ayak çekildikten sonra, geç vakit kendi dairesine giren veziri azam Makbul İbrahim Paşa, meçhul bir takım kimselerin hücumuna uğramış, ses çıkarmadan haremın dar koridorunda boğulmuştur. Kümeste sansarın ani baskını ne neye uğradığını anlamadan boğulan tavuklar gibi koskoca vezirin ölümü, 14 senelik vezirliğine ve 17 senelik dostluğuna rağmen ona hayatım bağışlamamıştı. En kuvvetli sanıldığı bir zamanda, bir kaç kışının saldırısıyla onu saltanat kürsüsünden yuvarlamıştı. Bu suretle yılların Makbul İbrahim'i, şimdi de Maktul İbrahim olarak tarihe geçiyordu¹⁶⁹.

2.1.6.23.Şeydi Ali Reis

Mecmuanın on üçüncü sayısında Şahabettin Tekindağ, “Şeydi Ali Reis Hakkınca Düşünceler” yazısında XVI. asrın büyük Türk denizcisi, seyyah ve Şair olan Kâtibi Rumi diye şöhret kazanan Şeydi Ali Reis'i kaleme almıştır. Ceddi İstanbul'un fethinden beri denizcilik ve donanma ile ilgilenmişlerdir. 1552'de Kanuni ile birlikte Rodos seferine iştirak etmiş, Akdeniz'in hemen her yerini bilmekteydi¹⁷⁰. Kafkasya ve Azerbaycan'dan geçerek, Halep'te kış istirahati esnasında bir filozof nezareti altında “Hulasatül Hiey'e” adlı kitabı tetkik etti. Mevlana Ali Çelebinin, “Risale' fi elhey” ismindeki klasik eserinin ilaveli tercümelerini hazırlamağa başladı 960'ta ise Kanuni kendisine mısır kaptanlığını ihsan ederek, Basra'da Piri beyin bıraktığı gemileri alıp, Mısır'a götürmesi emri verilmiştir. Şeydi Ali Reis de Halep'ten çıkıp Musul, Bağdat yolundan Basra'ya varıp orada bulunan beş parça gemiyi tamir eder. Mısır tarafına giderken o zaman oralarda eksik olmayan bir Portekiz donanmasına rast gelir. Gerek o donanma ile yaptığı harpte (maskat harbi diye meşhurdur) gerek fırtınanın şiddetinden Hindistan'ın sahiline gelebilmiş. Gemileri oranın hâkimi Melik Esed' e emanet etmiştir. Şahabettin Tekindağ, yazısında şöyle devam eder¹⁷¹:

Sind, Pencab, Efganistan, Mavera'un nehir, Horasan, Azerbaycan ve İran'dan geçerek, buraların İslam hükümdarlarının vermiş oldukları

¹⁶⁹ Tansu,a.g.m.,26.

¹⁷⁰ Şahabettin Tekindağ, “Şeydi Ali Reis Hakkınca Düşünceler”, *Tarihten Sesler*,13-14,İstanbul,1944,21.

¹⁷¹ Tekindağ,a.g.m.,22.

mektupları yanına alarak 964 senesinde Bağdat yolu ile İstanbul'a gelmiştir. Kendisi bu seyahatte şarkın sultanları ile görüşmüş, 4 sene süren bu seyahatini "Mir'at-ü memalik" ismi ile vasıflandırarak Edirne'de, Kanuni'ye takdim etmiş, gerek kanuni ve gerek büyük vezir Rüstem Paşanın iltifatına nail olarak evvela yevmiye 80 akça memurluğu, biraz sonra Diyarbakır tımar defterdarlığına ihsan edilmiştir. Bir müddet sonrada yani 970 Hicri 1562 miladi senesinde vefat etmiştir. Şeydi Ali reisin dört senelik serüvenini ihtiva eden (Mir'atül memalik) adlı kitabı birçok mühim vakaları göstermesi ve görüştüğü sultanların şahsiyeti hakkında verdiği malumat 16. asrın şark tarihi noktasında da ayrı bir ehemmiyeti haizdir¹⁷²

Şeydi Ali Reis'in aynı zamanda beş makale üzerine (Mir'atı Kâinat) adı ile Türkçe bir kitabı, bir de (Fethiye Tercümesi) adlı bir eseri daha mevcuttur. Şiirleri halk arasında rağbet kazanmış ve başına gelen haller darbu mesel olmuştur. Başına felaket gelen kimseler için Başına Şeydi Ali halleri geldi demek adet olmuştur.

Nola mücrim isek yarın şefa'at hâkimiz vardır.

*Dayansın zühdüne zahid bizim Allah'ımız vardır*¹⁷³.

2.1.6.24.Şehzade Korkut

Hasan Adnan Giz ,” Yavuz'un hassas ve bedbaht kardeşi Şehzade Korkut “ yazısında Beyazıt'ın yedi oğlundan Şehzade Korkut'u kaleme almıştır. 35 yaşında tahta geçen Beyazıt'ın yedi oğlu vardır. En büyükleri Şehzade Abdullah babası padişah olduğu zaman yetmiş bir delikanlı idi. Fatih zamanında sancağa çıkmış sonradan Saruhan ve Karaman valisi olmuştur. 1483'de de ölmüştür. Ondan sonra Şehinşah (1461-1511), Ahmet (1466-1513), Âlemşah (1466-1502) ve beşinci olarak Korkut geliyordu. Korkut'tan sonra Selim ve Mahmut dünyaya gelmişti. Korkut babası öldüğü zaman 24 yaşındadır. Dönemin geleneklerine göre bu yaştaki bir şehzadenin sarayda değil bir vilayette bulunması gerekirdi¹⁷⁴.

Beyazıt'ın oğulları birbirine uymayan farklı davranışlara sahiptiler. Hele tarihte yer tutmuş olan üç şehzadenin; Ahmet'in, Korkud'un ve Selimin ahlakı hiç birbirine uymuyordu. Ahmet, daha ziyade babasının gençliğini hatırlatan bir

¹⁷² Tekindağ,a.g.m.,23.

¹⁷³ Tekindağ,a.g.m.,24.

¹⁷⁴ Hasan Adnan Giz, ” Şehzade Korkut”, *Tarihten Sesler*, 15, İstanbul,1944,16.

karaktere sahip bulunuyordu. Ruhen gevşek ve yumuşaktı Saray hayatını, rahat yaşamayı seviyor, savaştan, askerlik işlerinden pek hoşlanmıyordu. Korkud'un ise biraz da amcası Cem'i andıran hassas, sanatkâr bir ruhu vardı. İlim ve edebiyata, musikiye büyük bir alaka gösteriyordu. O da Cem gibi sarayında büyük zevk âlemleri tertip ediyor, hayatın manasını ince sözlerde ve güzel namelerde arıyordu. Selime gelince, o büsbütün başka bir tabiata sahipti. O büyük gayelerin insanı, faniliğin hudutlarını asan yüksek bir hayatın hülyalarını kuruyor ve gayesi uğrunda her zevki, her ihtivacı hatta dünyayı bile hiçe sayan bir hayat yaşıyordu¹⁷⁵.

Beyazıt, oğulları arasında en çok Ahmed'i sever, onu veliaht yapmak isterdi. Korkud da liyakatli bir gençti ama tahta geçmesine engel olan büyük bir kusuru vardı. Kısırdı; kısır bir şehzade elbette Kostantaniye fatihinin tahtına geçemezdi. Selimin de yalnız bir tek oğlu olmuştu. İhtiyar Beyazıt, hiç de kendine benzemeyen bu hırçın, sert sözlü ve lüzumundan fazla cüretkâr şehzadenin gidişini pek beğenmiyordu. Onu düşünürken tarihte babalarını zorla tahttan indiren asi prensleri hatırlıyordu. Yumuşak başlı, uysal Ahmed'i hepsine tercih ediyordu. Beyazıt'ın oğulları arasında taht mücadelesi kaygılarını, oğullarının tahta geçme uğruna verdikleri mücadeleyi ve Osmanlı geleneğini bir bütünlük içerisinde yazısında ele alıyor. Yazar Hasan Adnan Giz Şehzade Ahmet'in tahta geçme konusunda diğer kardeşlerinden ne kadar avantajlı olduğunu ancak yeniçerilerin ne kadar etkin olduğunu da yazısında belirtir¹⁷⁶:

Zamanın en nüfuzlu veziri Hadım Ali Paşa da Ahmed'in dostu ve taraftarı idi. Fakat yeniçeriler Selim'i seviyor, kendileri gibi mütevazı ve levendane bir hayat yaşayan, askerliğin her cefasına seve seve katlanan Selim'in padişah olmasını istiyorlardı. 1503 tarihindeki Beyazıt ipin ucunu henüz elden kaçırmamıştı. Şehzadeler Şehinşah Mentеше, Ahmet Amasya, Korkut Samban ve Selim Trabzon valiliklerinde bulunuyorlardı. Bu tarihte dış görünüşe göre birbirleriye dost gibi geçinen şehzadeler babalarına karşı yumuşak davranarak göze girmeğe çalışıyordu. Korkut, Saruhan'da kendine güzel bir muhit yaratmış zamanın bir çak sanatkârlarını

¹⁷⁵ Giz, a.g.m.,16-17.

¹⁷⁶ Giz, a.g.m.,17.

sarayına almıştı. Devrin Şehzadenin Teke sancağına tayin edilmesini ve sadarete (başbakanlık) de Ahmed'in dostu Hadım Ali Paşanın gelmesi bu mesut günlere nihayet verdi. Memlekette ve padişah üzerinde büyük bir nüfuza sahip olan Ali Paşa sadarete geçmekle, Ahmed'in veliahtlığı artık tahakkuk etmiş sayılırdı¹⁷⁷.

Hasan Adnan Giz, tarihi Cem olayına benzerlik teşkil etmesi yönüyle Şehzade Korkud'un, başkaldırdığını sonradan pişmanlık duyduğunu, kendi satırları ile tarihi mecmuaya not düşmektedir. Bu tarihte Oruç Reis'in Antalya'da Korkud'un hizmetine girerek bir gemiye ikinci kaptan seçildi. Artık veliahtlıktan ümidini kesen Korkut, icabında kaçabilmek ve Cem Sultanın akıbetine düşmemek için Antalya'da oldukça kuvvetli bir donanma temin etmişti. Babasını bir kere daha denemek isteyerek Saruhan'a naklini diledi. Ali Paşa Mora valiliğinden sadaret makamına gelince padişahın kendine gösterdiği yüksek iltifattan ötürü bu hasların yine sadaret makamına iadesini rica eder. Padişah sevgili vezirinin arzusunu derhal yerine getirir. Ali Paşa da ihtimal, her şeyden evvel, Korkud'a bir darbe indirmek arzusu ile hasları teslim almak için memurlar gönderir. Korkut fena kırılmıştır. Veliathlıktan çoktan ümidini kesen şehzade artık hayatından da endişe ediyordu¹⁷⁸.

1508 yılında bütün kapı halkını dağıtarak Antalya'ya indi. Padişah telaşa düşerek öğütler ve vaatler ile dolu mektuplar gönderdi. fakat hiç bir nasihat dinlemeyen Korkut: "Bana saltanat gerekmez!" diyor da başka bir söz söylemiyordu. Haslarına, İzmir gelirlerini ilave ettiler. Hatta daha ileri giderek haraç akçesinden her sene on sekiz yük akçe tahsisat vaat ettiler. Hakikatte şehzade hiç bir vaade kanmıyor, el altından mühim hazırlıklar yapıyordu. 1509 Mayısının ilk günlerinde elli sadık adamı ve seksen yedi kölesi ile Antalya'dan beş parça gemiye binerek Mısır'a doğru açıldı. Bu haber padişahı fena halde üzmüş, yeni bir Cem olayının hayali ihtiyarın rahatını, huzurunu kaçırmıştı. Mısır Sultanı Kanso şehzadeyi bir hükümdara layık törenlerle karşıladı. Ona ve adamlarına hususi binalar tahsis edip, ziyafetler verdi. Bir Osmanlı şehzadesi, imparatorluğun komşuları için daima iyi bir koz sayılırdı. Fakat şehzade yaptığı işten pek çok pişman olmuştu. Mısırlılar da

¹⁷⁷ Giz, a.g.m.,17-18.

¹⁷⁸ Giz, a.g.m.,18.

Osmanlı devleti ile yeni baştan uzun harplere girmek istemiyorlardı. Bir müddet sonra şehzadenin geri dönmek arzusunu Kanso memnuniyetle tasvip eyledi¹⁷⁹.

Mısır filosundan yirmi gemi Korkud'u, İskenderiye'den Antalya'ya getirdiler. Bu gemilerden birine Oruç Reis kumanda ediyordu. Rodos şövalyeleri Cem gibi Korkud'u da kaçırmak için denizlerde beyhude dolaşmış fakat Mısır gemilerine tesadüf edememişlerdi. Şehzade babasına mektuplar göndererek affını diledi, ihtiyar Beyazıt meselenin bu şekilde bitmesinden memnundu. Oğluna sancağını geri verdi. Korkut şimdi sancağının bir köşesinde dikkatle İstanbul'da olup bitenleri gözlüyordu. Bu müddet zarfında Beyazıt büsbütün çökmüş, tahtın etrafında ciddi çarpışmalar baş göstermişti. Korkut gibi her şeyi oluruna bırakmak istemeyen Selim babasının Ahmed'i kati şekilde veliaht yapmak kararında olduğunu anlayınca Trabzon'dan tedarik ettiği kuvvetlerle Edirne'ye yürümüş, fakat padişahın kendi sağ kaldığı müddetçe oğullarından hiçbirini veliaht yapmak niyetinde olmadığını bir ahitname ile bildirmesi üzerine kendine verilen Semendere sancağına çekilmişti. Antalya'da bu vakayı haber alan Korkud Selimden cesaret bularak kalkıp kendiliğinden Sarohan'a gitmiş ve orada yerleşmişti¹⁸⁰.

Hasan Adnan Giz, Osmanlı tarihinde bir dönüm noktası Hadım Ali Paşa'nın şehit düşmesi ve sonrasındaki gelişmeleri de şöyle nakletmektedir:

O sırada Hadım Ali Paşa, Şehzade Ahmed ile birlikte Şahkulu isyanını bastırmaya memur edilmişti. Hadım Ati Paşanın şehit düşmesi Şehzade Ahmed'i kuvvetli bir destekten mahrum bırakmıştı. Yeniçeriler isyan ettiler. Ahmed'in Şahkulu isyanında Ali Paşaya yardım etmemesinden şikâyet ederek: "Böyle korkak bir adamın saltanatına razı değiliz. Selimden başkasını istemeyiz diye ayak dirediler. Selim'i istemeyen vezirlerin konaklarını yağmaladılar. Ahmet geri dönmeğe mecbur oldu"¹⁸¹.

İstanbul'da bulunan Korkud'un dostları derhal şehzadeye haber göndererek: "Hüdavendigâr Hazretleri Sultan Ahmet'ten tamamen alaka ve iltifatlarını kestiler. Saltanatı şimdi Sultan Selim'e vermek istiyorlar. Eğer gönlünüzde padişahlık hevesi varsa kimse duymadan İstanbul'a gelin. Korkut zaten Anadolu'ya hâkim olan Sultan Ahmet'ten çekiniyordu. Bu haberi alınca hemen ata atlayarak üç adamı ile beraber bir kaç günde İstanbul'a geldi. Kale kapılarının açıldığı bir sırada şehre girdi. Doğru Kapıkulunun

¹⁷⁹ Giz, a.g.m.,18-19.

¹⁸⁰ Giz, a.g.m.,19.

¹⁸¹ Giz, a.g.m.,19-20.

mescidine girerek yeniçerilere misafir oldu. Hayatını emniyet altına almak ve hafif bir ümit de olsa saltanata ulaşmak için evvela onlarla anlaşmak, onların kalbini kazanmak lazımdı. Yeniçeriler onu hürmetle karşıladılar. Ocak ağaları, şehzadeye gerçi çok hürmet ve alaka gösterdiler. Fakat kapıkulu kararında sabitti. Selimden başka kimseyi istemiyorlardı. Korkud'a vaziyeti anlatarak, Sultan Selim padişah olurca kendisine hiçbir zarar gelmeyeceğini taahhüt ettiler. İhtiyar Beyazıt yıllarca üzerine titrediği taç ve tahtını hayatta bulunan oğullarının en küçüğü Sultan Selim'e terk ediyordu. Selime biat edenler arasında Korkut da vardı. İki kardeş o gün kardeşlik hukukunu gözeterek birbirlerine fenalık etmeyeceklerine and içmişlerdi. Sonradan Korkut Sarohan'a dönmüştü. Beyazıt, saltanatı terk ederken oğluna birçok öğütler vermiş, bir zarar görmedikçe kardeşlerine dokunmamasını onlara merhamet edip hayatlarını bağışlamasını rica eylemişti¹⁸².

Hasan Adnan Giz, yazısında tahta mücadelesinin erken başladığını belirtmiş. Bursa'ya tecavüz eden Şehzade Ahmed'in oğlu Alâeddin'i cezalandırmak için Anadolu'ya geçen Selim, Ahmet'ten kaçıp hakikatte ne kadar tehlikesiz olursa olsun bütün şehzadeler gibi Korkud'un ölmesi lazım geliyordu. Osmanlı Devletinin kanunlaşmış ananesi bunu emrediyordu. Bir tahtın etrafında elbette bir kaç prens yaşayamazdı. Kardeşini gafil avlamak isteyen Selim av bahanesiyle ansızın Manisa'ya gitti. Yeniçeriler birden şehzadenin sarayını sardılar. Korkut zaten her an bu felaketi bekliyordu. Sarayın sarıldığını görünce en sadık dostu Piyale Beyle kaçmağa karar verdiler. Yanlarına bir miktar altın alarak bahçenin bir gizli kapısından çıktılar. İki Yörük ata atlayarak dağlara açıldılar. Sarayı boş bulan Selimin askerleri dört yana dağılmış, her tarafı arıyorlardı. Korkut evvela Bursa'ya gitmek istedi. Fakat askerler bütün geçitleri tutmuş, kuş uçurtmuyorlardı. Yakalanmak tehlikesi artınca iki arkadaş kimsenin aklına, hayaline gelmeyen ıssız bir mağaraya girdiler. Yirmi gün korku, azap ve açlık içinde o mağarada kaldılar. Nihayet Teke vilayetine kaçmaya ve oradan bir gemi ile Frengistan'a gitmeğe karar verdiler¹⁸³.

Korkut uzun zaman Teke'de bulunmuş halka kendini sevdirmişti. Piyale Bey de o tarafın yollarını karış karış biliyordu. Karanlık bir gecede mağaradan çıkarak Teke'ye kadar gittiler. Yine dağda bir mağaraya gizlendiler. Bir kaç gün geçti.

¹⁸² Giz, a.g.m.,20-21.

¹⁸³ Giz, a.g.m.,21.

Yanlarındaki yiyecekleri bitmiş, açlık her korkuya galebe çalmıştı. Piyale Bey şehzadenin atına binerek mağaradan çıkmış, yiyecek bir şey bulmaya gitmişti. Devamında Hasan Adnan Giz, olayların akışını değiştiren köylüden ve Şehzade Korkud'un infaz edilmesine kadar geçen olayları anlatır¹⁸⁴:

Dağ yolunda bir köylüye rastladı. Yüzünden iyi bir adama benziyordu. Ahbap oldular. Açlık ve ıstırap içinde kıvranan ve kendinden ziyade Korkud'u düşünen Piyale köylüye her şeyi anlattı. Öyle saf ve iyi bir adamdı ki bu köylü, can ve yürekten şehzadeye her türlü hizmette bulunacağını vaat etti. Piyale bir kaç altın ile beraber şehzadenin atını ona vermiş ve derhal kendilerine yiyecek getirmesini rica ederek gizlendikleri mağarayı göstermişti. Fedakâr köylü artık sadakatle onlara hizmet ediyor her istediklerini alıp getiriyordu. Nihayet bir gemi tutmak için onu limana gönderdiler. Köylü şehre inince yıllardan beri tanıdıkları bu yoksul adamın muhteşem bir küheylana binmiş olması herkesin dikkatine çarptı. Başına toplandılar. Atı nereden buldun diye sordular. O saklamak istedi. Takımlarını tetkik ederek Korkud'un atını tanıdılar. Derhal adamı atından devirip işkence ettiler¹⁸⁵.

Şehzade Korkud'un nerede olduğunu öğrenerek sevinç içinde Teke Bey'i Kasım Beye koşmuşlardı. Kasım mağaraya giderek zavallı Korkud'u sadık dostu ile beraber esir aldı ve padişaha haber gönderdi. Bu haberden sevinen Selim şehzadeyi getirmek için evvela Kara Cinoğlu'nu arkasından Kapıcı başı Sinan ağayı yollamış, kardeşine iyi muamele edilmesini emretmişti. Korkud'u teselli edici sözlerle karşılayan Sinan ağa bir evde muhafaza altına aldırdı. Piyale Bey o sadık mağara dostu, şehzadeyi muhafaza kaygısı ile bir an yanından ayrılmıyor, ötekiler, de onun bu hareketini hoş görüyorlardı. İki dost yalnız kaldıkları zaman acı acı dertleşiyor, hazin hazin ağlıyorlardı. O gece yorgunluğun tesiri ile Korkut biran uykuya dalmış, fakat Piyale Bey kendini tutarak uyumamıştı. Bu sırada bir nöbetçi gelerek: "Sinan Ağa sizi çağırıyor" dedi. Piyale bir şeyden şüphe etmeyerek gitmiş, kurnaz kapıcı başı onunla uzun boylu görüşürken cellâtlar şehzadeyi ebediyen uyutmuşlardı. Zavallı Piyale odaya dönüp dostunun feci halini görünce teessüründen deliye

¹⁸⁴ Giz, a.g.m.,21.

¹⁸⁵ Giz, a.g.m.,21-22.

dönmüş, iki eline iki taş alarak dövünmeğe başlamıştı. Sinan Ağa onu teselliye çalıştı. Padişahın kendine her istediğini vereceğini söylüyor; fakat o hiç bir ümitten teselli bulmuyordu. Korkud'un naaşını Bursa'ya götürerek cediti Orhan'ın türbesine gömdüler. Piyale Bey de onun türbe darı oldu ve yıllarca mezarı başında ağladı, durdu¹⁸⁶.

2.1.7.Tarihi Eserler ve Mekanlar

2.1.7.1.Milli ve Sivil Mimarimizde Çinili Köşk

Aziz Oğan'ın mecmuanın birinci sayısında ele aldığı “Milli ve Sivil Mimarimizde Çinili Köşkün Önemi” yazısında milli ve sivil mimarimizde Çinili Köşkün mühim bir mevki olduğunu belirtir. Yurdun her köşesinde yer yer yükselen abideler arasında sivil mimariye ait temel eserler zamanımıza kadar kalmış olanları pek sınırlıdır. Bunlar da yer sarsıntıları ve uzun seneler devam eden bakımsızlık yüzünden kısmen harap bir hale gelmişlerdir. Halkın ziyaretine açılan ve birçok bina gruplarından Topkapı sarayı ile yeni cami Mahfil köşkü, Topkapı dışında Davut Paşa köşkü ve Bakırköy civarında büyük bir havuz içinde dört ayağa dayanana Siyavüş Paşa köşkü milli ve temel eserler arasında yer almaktadırlar. Böyle önemli eserler arasında yer alan bir diğeri 1472'de Fatih Sultan Mehmed tarafından inşa ettirilmiş olan Çinili Köşktür¹⁸⁷.

Fatih İstanbul'un fethinden bir sene sonra eski Harbiye Nezareti binası olup şimdiki Üniversite binasının yerinde bir saray inşa ettirmişti. Zaman zaman bir takım inşaatla büyüyen ve sonra“Topkapı sarayı” unvanını alan binaları ihtiva eden mevkide dahi bir saray yaptırmıştı. Bundan böyle ilk saraya “Eski Saray” ve sonra yapılan saraya da “Yeni Saray” dendi. Topkapı sarayı adı ise Sarayburnu'nda deniz kenarında mevcut olup 19'uncu asırda yanan ahşap saraya izafeten verilen isimdir. Bu mevki Avrupa ve Asya kıtaları gibi iki kıtanın görüş noktasında olup Boğaziçi ile Marmara denizi ve Halicin teşkil ettiği zaviye üzerindedir¹⁸⁸.

¹⁸⁶ Giz, a.g.m.,22.

¹⁸⁷ Aziz Ogan , ”Çinili Köşkün Önemi”,*Tarihten Sesler*,1,İstanbul, 1943,19.

¹⁸⁸ Ogan, a.g.m.,20.

Fatih Sultan Mehmet, Marmara ve Haliç Bizans surlarını birbirine birleştiren bir sur inşa ettirmiş ve böylece Yeni Saray bir sur içine alınmıştır. Çinili Köşk de buna dâhil ve zamanımıza kadar iyi muhafaza olunmuş sivil ve gayri dini mimari mühim bir Türk eseridir. Binanın bu ismi almış olması tam ve kâmil olarak mevcudu kalmayan çini kaplamalardan dolayıdır. Bina, 32x34 metre ebadında dikdörtgene yakın bir alan kaplar. Topografik bir meyil üzerine yapıldığı için esas cepheden batıya yani parka bakan cephesi yüksek olup iç ve dıştan bazı yerleri çini levhalarla süslüdür. En büyüğü merkezi kubbe olmak üzere sekiz kubbeli ise de çatı kısmı sonradan kiremitli bir çatı ile örtülmüştür. Merkezi kubbe oldukça yüksek ve her yüzünde birer penceresi olan bir kasnağa basmaktadır. Oğan, binanın ön cephesini de anlatır¹⁸⁹:

Binanın ön cephesinde uzunlamasına bir ütü örtülü önü açık bir yer (Revak) vardır. Burası basık sivri kemerlerle birbirine bağlanmış ve çok zarif başlıklar taşıyan fasetli on dört narin sütundan ibarettir. Sütunların aralıkları birbirine eşit ise de ortada ve kapı karşısında iki sütun arasındaki eliptiklik fazla olup bunlar, bir basık yuvarlak kemerle birbirine bağlanmalardır. Revakın iki yan tarafında üzeri baştan aşağı çini levhalarla süslenmiş ve zemine yakın yerde de karşılıklı birer pencere yerleri görülmektedir¹⁹⁰.

Binaya haricen yanlardan karşılıklı birer merdivenden küçük bir sahanlığa çıkıldıktan sonra dehlize girilir. Bu merdiven Edhem Paşa oğlu Hamdi Bey'in müzeye müdür tayininden bir sene sonra 1881'de ve köşkün mimari tarzına tamamıyla sadık kalınarak ve hiç bir zaman dıştan binaya ek olduğu hissini verilmeyecek derecede ustaca bir tarzda yaptırılmıştır. Bu hususa ait resmi vesikaların Saray Arşivinde bulunması beklenmektedir. Çok yüksek bir ressam, kudretli bir üstat olan Hamdi merhum bu merdiveni yapmakla cephenin azamet ve haşmetini artırmıştır¹⁹¹.

Aziz Ogan, köşkün iç kısmından ise iç tertibatı, kubbeleri ortaya tesadüf etmeyen uçlarda dört oda ve kapıya mukabil olan arka kısımda da dışarı çıkıntı teşkil eden yine üzeri kubbeli beş köşeli bir salonu olduğunu belirtmektedir:

¹⁸⁹ Ogan, a.g.m.,21.

¹⁹⁰ Ogan, a.g.m.,21-22.

¹⁹¹ Ogan, a.g.m.,22.

Ortadaki kısım bir istavroz halini alır. İki yanlarda kemerleri sivri, devam eden çok geniş birer pencere vardır. Dâhilen bu pencerelere paralel sivri kemerler, karşılıklı ikişer narin sütuna istinat etmektedir. Son nihayeteki salonda III. Murad tarafından yapılmış bir çeşme vardır. Bu çeşme mermerden olup boya ile yapılmış bir tavus kuşu resmini ihtiva etmektedir. 'Çeşmenin iki yanında zamanın meşhur şairlerinden birinin talik hat ile yazılmış bir şiiri de bulunmaktadır¹⁹².

İç kapının üzerinde ve geniş kemerin altında başlayarak biten bir kitabe vardır. Celi sülüs hat ile kitabe yazılmıştır. Alt kata gelince; buraya, merdiven, sahanlığın altından sonradan yapılmış kırka yakın kademeli dik bir merdivenden inilir. Aşağı kat zemin döşemesi çimentodur. Parka yakın odalar ışık aldığı için aydınlık olup diğer akşamı loştur. Ortadaki aydınlık odanın kubbesinde alçı ile kabartma olarak yapılmış mimari tezyinat mevcuttur, diğerleri sade bir tarzdadır. İki uçta karanlık ve mazgalı andıran menfezli küçük hücreler vardır. Aşağı katla yukarı kat arasında içeriden irtibat yoktur. Evvelce buraya kuzey doğu cephesine geçit veren bir merdiven varmış. Binanın bu kısmında ağzı mermer bilezikli bir sarnıç vardır. Binanın parka bakan cephesinde bilhassa orta kısımda biraz şakulden sapmış hatlar göze çarpmaktadır. Binanın saçağında üzeri altı köşe yıldızla kafes mermer korkuluk vardır. Bunun sonradan yapıldığının tahmin edildiği belirtilmektedir¹⁹³.

Aziz Ogan, köşkün iç kısmından cephe kısımlarını da betimler. Köşkün cephesinde sütun başlıklarının üstünde ve kemer çıkıntılarının orta yerinde dirsek (konsol) yerlerinin mevcut olması, binanın güneşe ve yağmura karşı bir setre bulunduğu kanaatini verir. Binada muhtelif tarihlerde birçok tamirat ve hatta tadilat dahi yapılmıştır. Burada sarayın diğer akşamında olduğu gibi topografik durum çok değişime uğramıştır. Hatta Arkeoloji Müzelerinden ilk kısım bu kısım Çinili Köşkün tamamen karşısına tesadüf eder yapılırken oldukça çok miktarda çini bulunmuştur. Bunlar 16,17. ve bunları takip eden asırlara ait olup köşkün altında saklıdır. Hiç şüphesiz bu kırıntılar, bu sahada evvelce yanmış, yıkılmış, izi kalmış çok binaların mevcudiyetine delalet eder¹⁹⁴.

Arkeoloji Müzeleri yapılmadan evvel Meyit kapısına varmadan büyük bir çeşme olduğunu seksen doksan sene evvel yapılan resimlerde görüyoruz. İşte bu

¹⁹² Ogan, a.g.m.,23.

¹⁹³ Ogan, a.g.m.,23-24.

¹⁹⁴ Ogan, a.g.m.,24.

enkaz dolayısıyla zemin 50 ila 60 santim kadar yükselmiş ve Çinili Köşkün alt sütun dizileri toprağa gömülü kalmıştır.

Çinili Köşk, tabii olduğu sanat ve mimarlık nazarından ne kadar mühimse Türkiye'nin 1875 senesinden beri ilk müzesi olmak itibariyle müzecilik tarihimiz yönünden de o kadar önemli bir eserdir. Aziz Ogan, Çinili Köşkün önemini ise şu şekilde ifade eder:

*Müze-i Hümayun namını alan Çinili Köşk, gerek Harbiye ambarından nakledilen ve gerek memleketin muhtelif noktalarında zuhur eden kadim medeniyetlere ait eserlerle muhteşiyatı günden güne artmakta idi*¹⁹⁵.

*1881 de Mösyö Dethier'nin vefatıyla yerine tayin olunan Hamdi Bey bu müzeyi esaslı bir surette tanzim etti ve yeni yapılan Asarı Atika nizamnamesi gereğince gerek tesadüfen ve gerek hafriyatta bulunan eserlerin yurdun dışına çıkarılması yasak edildiğinden Çinili Köşk muhteşiyatı çok fazla olmağa başladı*¹⁹⁶.

Çinili Köşk, Türk mimarisinin bir şaheseri olan Çinili Köşk Müzesi mimarlık noktasında ne kadar önemli ise Türkiye'nin ilk müzesi olması itibariyle müzecilik tarihi bakımından da o derece önemlidir.

2.1.7.2.Tello Harabelerinde

Mecmuanın ikinci sayısında Dr. B. N. Adam'ın Tello Harabelerinde yazısında bütün tarihçilerin, Mısırlıların Nil sahillerinde kuvvetli bir hükümet kurmaya çalıştığı ifade eder. Kendi bölgelerini genişlemeye çalıştıkları sırada Dicle ve Fırat kıyılarında da yeni bir medeniyetin başladığını kaydederler. Dr. B. N. Adam Bu medeniyetin kurucuları Güldaniler olduğunu, ilk merkezleri Sirtella şehri olduğunu anlatır. Güldaniye hükümetinin burada ne gibi coğrafi ve siyasi ihtiyaç ve zaruretlerle yerleştiklerine ve bu milletin buraya nereden hicret ettiğine dair düne kadar elimizde hiç bir esaslı belge olmadığını ifade eder. Tello hafriyatı bu medeniyetin kökeni ve kurucuları hakkında oldukça esaslı bilgi verdiğini belirtmektedir¹⁹⁷:

¹⁹⁵ Ogan, a.g.m.,24-25.

¹⁹⁶ Ogan, a.g.m.,25.

¹⁹⁷ B. N. Adam, "Tello Harabelerinde", *Tarihten Sesler*, 2,İstanbul,1943,14.

Eski mabet harabelerinde bütün başlıklarında, kitabelerde ve diğer mermer saray enkazı üzerinde kazılmış bulunan savaşçı resimleri bulunduğu ifade eder. Harpte ok atmak, düşmana okla hücum etmek gibi yalnız Sümerlilere ve Asya akvamına mahsus olan kahramanlık sahneleriyle dolu olması bize her şeyden ve her muhakemeden evvel bu milletin Asya'dan, Mezopotamya'ya hicret eden Türkler olduğunu göstermektedir¹⁹⁸.

Bu bölgede yaşayan ırkların suya fazla önem vermeleri; yağmur yağdığı zaman suların zayi olmaması için sarnıçlar yapmaları ve suyun taşmasını tutmak için büyük setler inşa etmeleri; suyu sahralara yaymak maksadıyla çok esaslı kanallar oluşturdukları görülür. Bu millet büyük ve elim bir kuraklıktan bezmiş bir halde buraya hicret etmiş ve bir damla suyun bile heder olmaması için, araziye sulama işini ön plana almıştır¹⁹⁹.

Dr. B. N. Adam yazısında Güldanilerin ve Sami kavimlerinden olan Sargon'un da Türk olduğunu ise şu gerekçelere dayandırmaktadır. Güldanilerin ilk hükümdarı Orhanna'nın daima at üstünde dolaşması, düşmana eski Türkler gibi okla saldırmayı ve okçulukta büyük maharetler göstermesi, kendisinin ve temsil ettiği milletin Orta Asya'dan göç ettiğine en canlı bir delil değil midir?

Eldeki tarihi vesikalarla sabittir ki, o tarihlerde çölde yaşayan halkın hemen hepsi oktan ziyade kılıç ve bıçak ve bilhassa cenbiye denilen ucu kıvrık bir hançer kullanırmış. Harbe bile bunlarla, Arabistan sakinleri ise ayrıca mızrak kullanmak sureti ile katılırlardı. Akad bölgesinde, Sami kavimlerden sayılan Sargon'un bile üç defa Basra körfezine kadar istilalar yapması ve Mezopotamya'daki prenslikleri tamamen kendi idaresine alması ile bilinir. Bizzat kendisinin ve maiyetinin okçulukta mahareti sayesinde olduğuna bakılırsa, ya Sargon'un da eskiden hicret eden Türk akvamının tesiri altında kaldığına hükmetmek veyahut bizzat kendisinin dahi Sami akvamdan birine mensup olmadığında şüphe etmemek icap eder²⁰⁰.

Dr. B. N. Adam okçuluğun yanı sıra Türkleri simgeleyen kurt figürleri ile Tello'daki harabelerden elde edilen kalıntılar doğrultusunda buranın bir Türk yerleşkesi olduğunu anlatır. Burada yaşayan Güldanilerin ise Türk olduğunu

¹⁹⁸ Adam, a.g.m.,14-15.

¹⁹⁹ Adam, a.g.m.,15.

²⁰⁰ Adam, a.g.m.,15-16.

belirtirken yazısının sonunda ise şu cümlelere yer verir. Kaldı ki, Sargon'un oğlu Naran Zin, babasının ölümünü müteakip Sirtella tacını giyerek, hükümdar olduktan sonra ilk işi Zıpar'daki büyük Güneş mabedini imar etmek olmuş ve zamanındaki icraatı ile Sirtella'da göz kamaştırıcı bir medeniyet kurmağa muvaffak olmuştur. İşte son tarih davalarında Sümerlilerin Mezopotamya'da kurduğu medeniyetin kökü burasıdır. Fakat bu kökün ana kökü ve hayatıyet kaynağı Orta Asya'ya uzanır.

Tello'da bugün hala büyük bir Türk medeniyetinin henüz meydana çıkarılmamış sonsuz eserleri gömülüdür. Tello harabelerinde meydana çıkarılan kitabelerden birinde güneş mabuduna hediye edilmiş bir boğa vardır. Bu boğa birkaç yerinden okla yaralanmıştır. Bu okların sapında kakma resimlerle küçük kurt işaretleri vardır. Bunlar Orta Asyalı Türklerin kullandıkları oklardı²⁰¹.

2.1.7.3. Mezarlarımız ve Mezar Taşlarımız

Türk, medeniyetinin en güzel örneklerinden birini hiç şüphesiz mezar taşları teşkil eder. Ankara, İstanbul, Edirne, Bursa, Konya, Sivas gibi büyük şehirlerimizde bulunan mezarlardan bazıları birer sanat birer mimari abidesidirler. Hikmet Turhan Dağlıoğlu'nun Mezarlarımız ve Mezar Taşlarımız yazısında Türkiye cumhuriyeti hükümeti mezarlıklar için her türlü Fedakârlığı yapmaktan çekinmediği gibi Belediyeler de mezarlıkların korunması ve süslenmesi için hususi bir itina göstermekten geri durmadıklarını belirtir. Bunun gerekçesini ise mezarlıkların yaşayan ve yaşamak isteyen bir medeni milletin tarih ve hatıralarına bağlılığının ve saygısının tecelli ettiği bir yer olduğunu belirtmekte mezar taşlarının öneminden dolayı mecmuanın yazıldığı dönemdeki faaliyetlere atıfta bulunmaktadır²⁰².

Bununla beraber milli tarihin en değerli vesikaları heykel, resim, yazı gibi şeyler olduğu için eski mezarlıkların milli kültürümüz bakımından emsalsiz bir hazine mahiyetindedir. Selçuk ve Osmanlı tarihini yazmak için esaslı kaynaklardan biri de mezar kitabeleridir. Yazılı mezar taşları Türk'ün bu topraklarda yaşadığına,

²⁰¹ Adam, a.g.m.,16.

²⁰² Hikmet Turhan Dağlıoğlu, "Mezarlarımız ve Mezar Taşlarımız", *Tarihten Sesler*,3,İstanbul,1943,13.

varlığını ebedileştirdiğine en canlı birer şahit ve aynı zamanda estetik ve etnoğrafik kıymeti haiz vesikalardır. Bu itibarla şehirlerin tarihleri hazırlanırken mezar taşları mühim rol oynarlar. Bu noktaları göz önünde bulunduran hükümet ve C. H. P. si her yerde mezarların korunması ve imar sebep ile mezar taşlarının kaybolmaması için çok hassas davranmaktadır²⁰³.

Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Türkler sanat eseri ve hatta abidesi olabilecek mezar ve Eyüp mezarlıklarında Tanzimat devrine ait serpuş kıyafetini gösteren ilk mezarlardan biri türbe yapmaktan geri durmamışlardır. Türk hükümdarlarının her devirde kendilerine güzel ve mükemmel mezar ve türbe yaptırmış olmaları bunun en güzel misallerini teşkil eder. Bilhassa Türkler mezar taşlarını yapmak ve onlara bir ruh ve mana vermek hususunda cidden büyük kabiliyet göstermişlerdir. Mezar taşlarındaki motifler, muhtelif serpuş örnekleri, yazı neveleri herkesi düşündürecek, imrendirecek bir üsluptadır. Biraz evvel arz ettiğimiz üzere Türkler mezarlardan başka türbeler de yapmışlardır. Türbeler üstü kapalı mezarlardır. Bunlar, hükümdarlara, vezirlere, büyük din adamlarına mahsus olarak yapılmıştır. Bursa'da Çelebi Sultan Mehmed'in (1379/1421) yattığı Bursa'daki Yeşil Türbe ile İkinci Murad'ın bulunduğu Muradiye Türbesi ve Kanuni sultan Süleyman'ın (1494/1568) kendi yaptırdığı camiin yanındaki türbesi ve Sarı Selim adile tanınmış olan Selim'in Ayasofya'daki türbesidir. Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mehmed'in ve Kızı Mihrimah Sultan'ın zevci sadrazam Rüstem Paşa'nın türbeleri ve bunların içindeki çiniler nefis birer sanat eseri olduğu görüşünü beyan eder²⁰⁴.

Ayrıca Hikmet Turhan Dağlıoğlu'nun Selçuk mezarları ile Osmanlı mezarları arasında büyük sanat farkları olduğunu, kadın-erkek mezarları arasındaki farklılığa bile şöyle değinir: Sekizinci ve dokuzuncu hicri asırları Selçuk sanatı ile Osmanlı Türkleri mezar işçiliği arasında bir köprü vazifesini görür. Edirne'deki Gazi Mihal ve Kasım paşa camii avlularındaki mezarlarla Bursa'daki bazı mezarlar buna iyi bir örnek teşkil ederler.

²⁰³ Dağlıoğlu, a.g.m.,14.

²⁰⁴ Dağlıoğlu, a.g.m.,14-15.

Mezarlar tiplerinden başka devirlere, mesleklere, yazılara, kadın ve erkeğe ait olmak üzere ikinci bir tasrife tabi tutmak mümkündür. Bütün bu izahattan anlaşılacağı üzere Türk mezarlarının mimari, kültür ve tarih akımından değerleri ayrı ayrıdır.

Atalarımızın mezarlara bizden ziyade devrin estetik ihtiyaçlarından dolayı önem verdikleri meydandadır. Mezarlara dikilen çiçekler, buralardaki hayır yerleri, çeşmeler, bunu bize ilk bakışta gösterir²⁰⁵.

Dağlıoğlu Türklerde taş oymacılığı, lahidler ile lahit biçimleri, Türklerde şiir, felsefe, güzel sanatlar ve sanattaki değişimin mezar taşlarına yansımaya da yazısında değinir.

Türklerde taş oymacılığın tetkik için mezar taşlarına bakılmalıdır. Çünkü her devrin üslubunu mezar taşları üzerinde vazih olarak görebiliriz. İstanbul'un fethi sıralarına ait olan mezar taşları Bursa ve İznik devrinin aynıdır. İstanbul'un fethi ve bununla beraber Marmara adası gibi bir mermer kaynağı olan adanın da Türkler eline geçmesi dolayısı ile XVI. asırdan itibaren mezarların mermerlerden yapılmasına imkân vermiştir²⁰⁶.

Geniş mezarlıklarımızda görülen lahidler çok zaman dikdörtgen biçindedir. Dört cephesini teşkil eden mermerden yekpare duvarların üstü bazen açıktır. Kapalı olanlarda da kapak taşının ortasında ufak bir havuzu andıran çukurluklar yapılmıştır.

Bu çukura kar ve yağmur suları toplanır. Yazın servilerin serin gölgelerinde bu sulardan kuşlar içerler. Üzerleri açık olan lahitlerin ortası topraktır. Buralara dikilen gülfıdanları o lahdin altında yatan ölünün hatıratını canlandırır. İşte bu lahitler, hayatın bütün felsefesini anlamak, ruhunda en temiz duyguları tatmış olan Türk sanatkarlarının İlahi eserleridir. Onlar vücuda getirdikleri mezarlık mimarisinin bu güzel eserlerde ölümün ayrılık şiirlerini asırlarca yaşatmışlar ve hala da yaşatıyorlar²⁰⁷.

Mezar taşlarında yalnız şiir ve felsefe görülmez. Türkler enerji ve kuvvetli olduklarını göstermek istedikleri yerlerde süs şeklinde kalkan resmi de

²⁰⁵ Dağlıoğlu, a.g.m.,15.

²⁰⁶ Dağlıoğlu, a.g.m.,16.

²⁰⁷ Dağlıoğlu, a.g.m.,16-17.

kullanmışlardır. Birçok mezar taşlarında motif olarak ufak kalkanlar veya kalkanların üzerindeki tepeli çivilere rastlanır²⁰⁸.

XIX. asırda ise yabancı sanat tesirleri mimarimizde olduğu gibi mezar taşlarımızda da kendini iyiden iyiye göstermeğe başlamıştır. Bu devirdeki mezar taşları üzerinde görülen yazı ve motifler eski sanata göre geridir. Sanat son zamanlarda asaletini kaybetmiştir. Son devrin mezar taşları ise kırmızı feslerde acemi ellerden çıkmış pürüzlüdür. Güzel sanatlarımızın gerilemesinin acıklı birer levhası gibidirler²⁰⁹.

2.1.7.4. Maykop Kurganı

T. Alangu Maykop Kurganı (En Eski Harita) yazısında Eski Mezopotamya kültürünün tesiri altında kalan Küçük Aysa ye Kafkasya kültürlerinin arasındaki münasebet, gün geçtikçe daha iyi aydınlandığını anlatır. Ön Asya'nın bakır devri dünya ticaretinde oynadığı rol, Truva II. Alişar, Malatya, Van, Alaca Höyük ve Kuban sahalarında bulunan eserler vasıtasıyla anlaşıldığını belirtmektedir. Bunlardan Kafkasya'ya ait bazı keşifler, Maykop kurganında görüldüğü gibi ehemmiyetli eserler meydana çıkardığını köşe yazısında taşımıştır²¹⁰.

İlk maden sanatının en garip buluntularının Kafkasya mıntikasından, Maykop'tan zuhur etmiş olması, belki de bir tesadüf eseri değildir. Kurgan denilen büyük mezarlarda görülmemiş derecede büyük ölçüde ilk bronz, altın ve gümüş işleri bulundu. Birçok kurganların hükümdar maskeleri oldukları anlaşılmaktadır. Muhteviyatın zenginliği muazzam mezar teçhizatı çok azametlidir. Malzemenin en büyük miktarını Maykop kurganı ihtiva etmekte idi. Bu kurgan, iki yolun birleştiği noktada ve topraktan 10,6 metre yükseklikte bulunmaktadır. 1895'te Vese Jovskij tarafından açılmıştır. Ancak büyük miktarda topraklar kaldırıldıktan sonra, kazıcılar üç metre derinlikte bir mezarla karşılaştılar. Çakıl taşları döşenmiş bir zemin üzerinde oturur vaziyette kırmızıya boyanmış bir iskelet bulunmakta idi. Üzerinde bakırdan yaprak biçiminde mızrak uçları ve gümüş spiral halkalar bulunmakta idi. Bu mezar esas defin yeri değildi. Zeminin altında tepenin 11 metre derinliğinde asıl defin bulunmakta idi. Dikdörtgen biçimindeki 5.3 boyunda ve 3.75 eninde

²⁰⁸ Dağlıoğlu, a.g.m.,17.

²⁰⁹ Dağlıoğlu, a.g.m.,18

²¹⁰ T. Alangu, "Maykop Kurganı (En Eski Harita)", *Tarihten Sesler*, 3, İstanbul, 1943, 23.

bir çukur Köşelerde ağaç direkler bulunmaktadır. Yukardan mezara tahta bir döşeme ile örtülüdür²¹¹.

T. Alangu yazısının devamında Maykop kurganı ile ilgili ayrıntılara yer verirken kurganın duvarlarındaki manzara resmine değinmiş olduğunu belirtir. Bu manzara resminin sanat tarihinde bulunan tespit edilen ilk manzara resmi olduğu belirtmiş milattan 200 öncesine ait oluşunu da yazısında ifade etmiştir. Maykop Kurgan'ının diğer özelliklerini bize aktarmaktadır:

Bütün metfen(mezar) ortadan iki eşit odaya taksim edilmiş olup, bunlardan biri tekrar ikiye bölünmüş böylelikle üç metfen meydana gelmiştir. Her birinde bir iskelet bulunmaktadır. Büyük odada bir ölü bulunuyor. Kemikleri kırmızıya boyanmış bütün vücudu kelimenin tam manası ile altın ile kaplanmıştır. Kazıcılar 68 tane düz, şekil halinde kesilmiş aslan tasviri buldular. 19 öküz rölyefi ve 38 tane halka, rozetler, altın ve gümüşten kesilmiş parçalar altın düğmeler ve yüzükler; sanki bütün vücudu altın ile kaplı idi. Boynunda altından bir gerdanlık bulunuyordu. Başında iki altın huzme vardı. Sonra dört tane birbirinin aynı 1.25 metre uzunluğunda altından direkler bulundu; bunlar hiç şüphesiz bir kubbenin direkleri olmalı idiler. İskeletin dizleri üzerinde çakmak taşından ok uçları bulunmakta idi. Bunlardan ikisi altından, 14 tanesi gümüşten, bir tanesi de boynu altın olmak üzere taştan yapılmışlardı. Madeni kapların karşısında diğer duvarda topraktan 8 kap bulunmaktadır. Mezarın bir köşesinde silahlar ve aletler, bakırdan ve taştan baltalar bulunmaktadır. Her iki yan odalarda oturur vaziyette, diğerinde olduğu gibi kırmızıya boyanmış iskeletler bulunmakta idi. iskeletlerden biri bir kadına aittir. Altından küpeleri ve boynunda altından kapılmış gerdanlık bulunuyor. Kapların hepsi bakırdandır. Diğer yan mezar, yine aynı gerdanlığı ihtiva ediyor; fakat topraktan yalnız bir kap vardır. Burada bir kral gömülmüştür. İki karısı ve belki üst mezarda en sadık hizmetkârı kendisine refakat etmektedir. O muhitte bulunan diğer mezarlarla mukayese neticesinde, milattan evvel 2000 senesinde yapılmış olarak tahmin edilmektedir. Fakat bunların en garibi gümüşten yapılmış iki kupadır. 11

²¹¹ Alangu, a.g.m.,24.

santimetre boyunda, yuvarlak gövdeli, dışarıya doğru taşkın boyunlu olan bu kapların bir tanesinde iki kulp yeri de bulunmaktadır. Her ikisi tek parça halinde yekpare madenden yapılmış olan bu kupaların en garip tarafı, üzerlerinde tasvirlerin mevcut oluşudur. İkinci kap adını verdiğimiz parça, birbirini takip eden dört büyük hayvandan mürekkep bir hayvan dairesini tasvir ediyor²¹².

Fakat meçhul olan şeyler için bu kadarı kafi değildir. Maykop'un birinci kupası dediğimiz kaptaki, hakiki bir manzara resmi bulunmaktadır. Bu, sanat tarihinde rastladığımız ilk manzara resmi. Şüphesiz bu manzara da, hayvanların mukaddes oluşu gibi mukaddestir. Yüksek tepeli dağlar, palmiyeye benzeyen ağaçlar resmedilmiştir. Dağlardan iki nehir akmaktadır; bu iki nehir, etrafında hayvanların dolaştıkları bir gölde birleşmektedir²¹³.

2.1.7.5. Apollon'un Heykeli

İskender F. Sertelli'nin yaşamını yitirmeden önce kaleme aldığı son yazılar diyebileceğimiz Apollon'un Heykeli yazısında Kanuni Süleyman devrinde Türk denizcilerinin Akdeniz'e hâkim olduğu günleri anlatır. Barbaros'un, kırk parçadan ibaret donanmasının ile enginlerde düşman gemileri aradığı ancak henüz Preveze harbinin olmadığı zamanları kaleme almıştır. Apollon efsanesinin anlatıldığı yazı dizisinde Sertelli Türk denizcilerinden Barbaros'un, denizleri iyi bilen ünlü denizci Sinan ile korsan avına çıkmalarından ünlü korsan Antoniyon'un meyhanede çalışan Lukreçya'nın yardımı ile yakalanmasını oradan Rodos'a Antoniyon'un efsanevi heykelini aramaya koyulmalarını konu edinmektedir²¹⁴.

Denizciler Rodos'a, doğru dümen kırmışlardı. Hamza Reis, Paşa gemisinde, Barbaros'un sağ eli gibi tanınmış Akdeniz'in en gizli yerlerini, en göze görünmez körfezlerini karış karış bilen eski bir kaptandı. Bir akşam Barbaros'un yanına sokulur, Tilos adasına uğrasak, belki orada Venedik korsanlarına rastlarız. Korsan

²¹² Alangu, a.g.m.,25.

²¹³ Alangu, a.g.m.,23-26.

²¹⁴ İskender Fahrettin Sertelli, "Apollon'un Heykeli (Tarihten Hikâyeler)", *Tarihten Sesler*, 3, İstanbul, 1943, 38.

Antoniyon'un oraya sık sık uğradığını söyler. Tilos, çok küçük ve ahalisini! Yüzde doksan beşi Rum olan kalabalık bir adaydı. Nüfusu o tarihte dört bine yakındı. Yerlileri şarapçılık, meyhanecilik, balıkçılık ve bunlardan başka da kadın kaçakçılığıyla tanınmıştır. Tilos'a iki yüze yakın muhafızımız vardır. Kale muhafızı Doğan Bey ihtiyar bir denizciydi. Adanın huzurunu kaçırın kaçakçılarla uğraşmaktan usanmıştır. O günlerde Doğan Beyin hastalanması da adadaki kaçakçıların her zamankinden fazla faaliyete geçmesine vesile olmuştur. Türk donanması Tilos'a geldiği zaman, Paşa gemisi ile beraber bir kaç kadırgadan başka, öteki gemilerin hepsi liman dışında demirlenmiştir. Sertelli kaleme aldığı olayı ve Türk denizcilerinin Tilyos'ta karşılanmalarını mecmuada okurlarına şu şekilde aktarmaktadır²¹⁵:

Paşa gemisi limana girer girmez, sahilde birçok meşaleler: Yaşasın Türk denizcileri sedaları yükselmeğe başlamıştı. Kale muhafızları sahile toplanmıştı. Barbaros o gece her gemiden onar kişinin karaya çıkmasına müsaade etti. Bunlara gizlice yolda gelirken şu talimat verildi²¹⁶:

“Sahil boyundaki meyhanelere gireceksiniz. Ve kimseye bir şey sezdirmeden, Antoniyon ile diğer kaçakçıların nerede bulunduğunu yerlilerden öğrenmeğe çalışacaksınız!”

Sinan Reis, donanma kaptanlarının en genci idi. Rumcağı da iyi bilirdi. Zaten karaya çıkanların hepsi Rum dilini bilenlerden seçilmişti. Sinan, on arkadaşı ile beraber, Tilos'un meşhur (Piyon) meyhanesine girdi. Tilos adası, Akdeniz'in en eğlenceli, en zengin ve en kalabalık bir sefahat beldesi olarak tanınmıştı. Venedik şövalyelerinden bile kıyafetlerini değiştirerek buraya gelenler günlerce kalıp eğlenenler vardı. Tilos'a uğrayan kaçakçılar burada, çaldıklarını ve vurdukları eşyayı paylaşırlar; kazançlarının büyük bir kısmını da burada yerlerdi. Sinan Reis, yakışıklı ve eğlenceyi çok seven bir gençti. Yaşı otuzu bulduğu halde kanı durulmamıştı. O zaten İstanbul'da da her gece gizli içer, sarhoş olurdu. Barbaros onu bütün kusurlarına rağmen severdi. Sinan atılgandı. Becerikliydi. Yurtseverdi. Üzerine aldığı bir işi başarmadan dönmezdi. Sinan yanına iki levent alarak, öteki arkadaşlarını meyhanenin diğer köşelerine dağıtmıştı. Bir aralık Sinan'ın yanına sokulan ve meyhanenin en güzel olarak tanınan bir kadın, eline bir kadeh şarap alarak bağardı²¹⁷:

²¹⁵ Sertelli, a.g.m.,39.

²¹⁶ Sertelli, a.g.m.,40.

²¹⁷ Sertelli, a.g.m.,41.

Bu gece şehrimize gelen aziz misafirler şerefine içelim, dostlar!

*Herkes kadehini kaldırdı. Ve birçok ağızdan çıkan bir ses yükseldi:
Yaşasın Türk denizcileri. Sonra Sinan'ın yanında oturdu:*

Burada çok kalacak mısınız, Nereden geliyorsunuz?

Sinan, kolundan tuttu kendi kadehini doldurarak genç kadına uzattı:

Adın ne senin?

Lukreçya.

Nerelisin?

Venedikliyim.

Sinan, kısa bir düşünmeden sonra, yavaşça sordu:

Sen neden ve kimin esirisin,

Apollon'un esiriyim. Eski ilahın rüyama girdiğinden beri.

Bir gece rüyamda bana dedi ki: "Rodos limanı önünde benim için dikilen büyük bir heykel vardı. Vaktiyle bütün dul kadınlar, koca arayan kızlar ve işsiz kalan sefiller bu heykelin altından geçince, koca ve is bulurlar. Mesut ve bahtiyar olurlardı Senin de nasibin oradadır! Rodos'a gideceksin. Oradaki limanda bugün hala enkazı duran heykelimin iki ayağı arasından geçeceksin. Ondan sonra karşına çıkacak olan ilk erkekle evleneceksin!"²¹⁸

Sinan, bari Rodos'a gittin mi? Bu eski mabudun söylediği heykelin bacakları altından geçtin mi?

Hayır. Gidemedim. Burada Antonyo adlı bir korsan yakama yapıştı. Beni Rodos'a bırakmıyor. Sinan birdenbire Seni burada tutan, o meşhur haydut mudur? Biz onu arıyoruz kaç haftadır²¹⁹.

Lukreçya sağına soluna bakınarak, uzaktaki kemerin altında oturan gemici kılıklı bir kaç kişiyi gösterdi Antonyo orada oturuyor. Eğer, beni Rodos'taki heykele götür, meyi vaat edersen, onu sana teslim ederim.

Sertelli, Antonyo'nun ele geçirilmesini ve Rodos'a, Apollon'un heykelini aramaya koyulmalarını da şöyle izah eder:

Lukreçya hazin türküler söyleyerek, haydudun yanına gitti: Sana bir kadeh şarap getirdim, Antonyo! Antonyo, iradesiz bir çocuk gibiydi. Yavaşça

²¹⁸ Sertelli, a.g.m.,45.

²¹⁹ Sertelli, a.g.m.,37.

yerinden kalktı. Lukreçya'nın peşine takıldı. Akdeniz'in bu meşhur korsanı, Lukreçya'yı çıldırasına seviyordu²²⁰.

Lukreçya kemer kapısından meyhanenin arka bahçesine çıktı. Antonyo, sevgilisini takip ediyordu. Bu arada bahçenin karanlıkları içinden beliren gölgeler birdenbire Antonyo'yu sardılar. Azılı korsan, saadetin son damlasını içerken, Türk denizcilerinin eline düştü. Karanlıkta acı boğuk bir ses yükseldi. O gece Antonyo'yu Paşa gemisine götürdüler. Donanma, ertesi sabah Rodos'a hareket etmişti. Lukreçya, amiral gemisinin arka kasarasından Rodos'u seyrediyor ve gözleri Apollon'un heykelini arıyordu.

Hüsrev Bey, Rodos'un tarihi kadimi pek parlaktır. Rodoslular ticarete olduğu kadar felsefe, mantık, şiir ve sanayide de ileri gitmişlerdir. Yol göstericileri olan Apollon namına Rodos şehrinin limanı kapısında tunçtan muazzam bir heykelini yaptırmışlar Yunan müverrihlerine göre, bir ayağı limanın bir kenarında, diğer ayağı öbür kenarında bulunan ve altından büyük yelkenliler geçecek surette mübalağa ile tarif olunan bu heykel Milattan çok önce yapılmış. O zaman Apollon henüz gökten yere nefyedilmiş.. Rodoslulara semadan cinleri vasıtası ile şöyle bir haber göndermiş: “Benim heykelimin altından geçen dullar, genç kızlar çabuk koca bulacaklar. İşsizler derhal karlı bir iş sahibi olacaklar!” Fakat Miladın 222 tarihinde bir takım barbarlar tarafından bu uğurlu heykel yıkılmış. Enkazı 900 tarihine kadar meydanda kalmış. Bugün ancak heykelin ayaklarının su içinde kalan kaidelerinden başka eser yoktur. Buna rağmen şuradan buradan bazı Hıristiyanlar aynı maksatla Rodos'a gelip, limanda kayıkla dolaştılar ve heykelin eski kaideleri arasından geçerdiler²²¹.

Lukreçya ile Sinan Rodos limanında evlenmeğe karar verdiler. Kanuni Süleyman'a hediye edilmesi kararlaştırılan Lukreçya Venedik'e gitmekten vazgeçti ve Sinan gibi tanınmış bir Türk denizcisinin karısı oldu.

2.1.7.6.Tarihi Abideler

Aziz Oğan Profesör Gabriyel'in eserinden derlediği “Tarihi Abideler” yazısında Gabriel'i tanımlarken Yurdumuzun, bazı şehir ve kasabalarında hakkında, yayınladığı önemli bir eseriyle bilinir. Yurdumuzun entelektüel kısmı arasında Mösyö Gabriyel'in hemen herkes tarafından tanındığı 1928'de üniversitemizde profesör olarak bulunduğu, bu tarihlerden sonra M. Gabriyel'i Fransa'nın, İstanbul'da Asan Atika Enstitüsü Müdürü olarak tanırız. Enstitü bir taraftan kazı sahasında çalıştığı gibi kıymetli eserler de yayınlamıştır. Profesör Gabriyel'in' birer

²²⁰ Sertelli, a.g.m.,37-38.

²²¹Sertelli, a.g.m.,39.

nüşhalarını bize lütfettiği yeni ve son eseri olan“Voyages archeologiques dans la turquie Orientale” Bu abidevi eser, 374 sahifelik bir metin kısmı ile yüzlerce resim levhalarını kapsar²²².

Aziz Oğan, Profesör Gabriyel arkeolog olmakla beraber güzel bir mimar ve kuvvetli bir ressam olduğunu ifade eder. Kitap içinde sık sık görülen tarama resimler, kendi eliyle yapılmış birer küçük tablodur. Kitabın tertibindeki intizam, aynı zamanda Gabriyel’in sanatsal beğenisi çok gelişmiş kimse olduğuna da şüphe bırakmaz²²³.

Kitabın birinci kısmında Mardin Hısn Kayfa; ikinci kısmında Diyarbakır; üçüncü kısmında Bitlis Ahlât; dördüncü kısmı Harput, Malatya, Urfa; beşinci kısmı da kitabeleri ihtiva etmektedir. Mardin’in dini ve sivil mimarisi, kale, cami, medrese, türbe ve sivil mimari eserler, Mardin kalesi, Mardin şatosunun ihtiva ettiği cami, konak ve saray, Ulu cami, Babiaşur, Abdüllatif, Hatuniye, Şahidiye, Sultan İsa, Sultan Kasım medreseleri, tarihi ve mimari hüviyetleri, hakkında bilgi vermektedir. Bütün abidelerin planını bizzat yaparak kitabı derlemiştir. Mardin kervansarayının da ciddi enteresan bir mimari eser olduğunu Gabriyel’in bu kitabından öğreniyoruz²²⁴. Mardin evlerinin itina ile inşa olunduklarını söyleyen Gabriyel kitabın büyük bir kısmı Diyarbakır’a tahsis edilmiştir. Diyarbakır surları için geniş bir yer ayırmıştır. Amid surları diye anılmakta olan Diyarbakır surları gayri muntazam bir daire şeklindedir. Dicle nehri surun dışında ve şarkında kuzeyden güneye doğru akmaktadır. Şehrin dört kapısı vardır. Şehre hâkim bir tepede iç kalesi bulunmaktadır. Sur ve kaleler, siyahımtırak renkte kesme ve yontma taştan inşa edilmiştir. Kale ve burçlar üzerinde yer yer kitabeler mevcut olup, Amid surlarının inşaatında Abbasiler, Mirvaniler, İnal oğulları, Selçukiler, Artıklılar, Eyublular, Osman oğulları çalıştılar. İslam kalesi olan bu metin istihkâm karşısında hadsiz hesapsız muharebeler oldu ve şehir, bin üç yüz küsur yıldan beri tamam yirmi üç İslam hükümetinin idaresi altında bulundu²²⁵.

²²² Aziz Ogan, ”Tarihi Abideler (Profesör Gabriyel’in Eseri) ”, *Tarihten Sesler*, 4, İstanbul, 1943, 8.

²²³ Ogan, a.g.m., 9.

²²⁴ Ogan, a.g.m., 10-11.

²²⁵ Ogan, a.g.m., 12-13.

2.1.7.7. Benares Mabedi

Necmeddin Sadak, Benares Mabedi (Hindistan hatıraları) adlı yazısında Ganj nehri kıyısında yükselen Benares şehrini uzaktan bakılınca, beyaz binalar ile suyun kenarında bu Mukaddes Hint şehrinin tekdüze çizgisi üstünde havaya fişkırmış tek hâkim anıt, imparator Evrenzgib'in yaptırdığı caminin minareleri olarak nitelemektedir²²⁶.

Bir inanca, bir düşünceye aşırı ölçüde bağlanıp ondan başkasını düşünemeyen bir Müslüman olan bu imparator, Benares'e girdiği zaman eski bir Hint mabedini camiye çevirmiş. Brahman papazını çağırarak: "Bak, sizin mabedinizi yıktım, camiye çevirdim. Mabutlarımız niçin bana bir şey yapamadılar?" demiş. Hikâyeye göre Brahman şu cevabı vermiş:" Bizim mabedimizin kerametini gör ki ey Padişah, yıkıldı fakat yerine gene Allahın evi geldi."Eski Hint mabedinden yapılan bu cami hala duruyor ve onun tam yanında Hintlilerin her gün dolup boşalan asıl büyük yeni mabetleri var²²⁷.

Hint mabedinin mimari tarzı her yerde birdir. Uzun külâh şeklinde, her yanından boydan boya ve çepçevre küçük tomurcukları fişkırmış sivri bir kubbe, altında türlü tanrıları temsil eden putların barındığı yerlerdir. Daracık, pis, ıslak sokakları karmakarışık bir kalabalık dolduruyor. Esmerden kuzguniye kadar çeşit renklerde, yarı çıplak, sargılı kadın erkek Hintliler. Alınlarında, taptıkları Tanrıya yahut sınıflarına göre kırmızı, sarı boya ile uzunluğuna, enliliğine çizilmiş tek, çift çizgiler, irili ufaklı noktalar görülüyor²²⁸.

Necmeddin Sadak, mabetlerin mevcut durumunu anlatırken bakımsız ve kirli olduklarını aktarmaktadır: Herkesin elinde bir kaç parça çiçek ve içi su dolu bir ibrik, Mabedin içine giremedik Zaten girilir gibi değil. Uzaktan seyrettik. Herkes, kendi ilahının yanına gidiyor, elindeki Ganj suyunu serpiyor, çiçekleri atıyor, biraz dolaşılıyor, sonra ortada bir ateş yakılıyor, yeni hayata kavuşuluyor, çıkılıyor. Fakat bu küçük mabedin içine her an binlerce kişinin yalın ayak girip çıktığını, su ve çiçek, yaprak serptiğini düşünürseniz mabedin ne hal aldığını anlarsınız Hint dininde

²²⁶ Necmeddin Sadak, " Benares Mabedi (Hindistan hatıraları) " ,*Tarihten Sesler*,4,İstanbul,1943,23.

²²⁷ Sadak, a.g.m.,23-24.

²²⁸ Sadak, a.g.m.,24.

temizlik anlamı büsbütün başkadır, sırf ruhidir. Bu mabede girenlerin hepsi sabah erkenden Ganj nehrine dalarak temizlenip gelmişlerdir. Mukaddes Ganj, kendisi çok çamurlu ve kirli olmakla beraber her şeyi temizleyen bir tanrıdır. Benares şehri Ganj kıyısında boydan boya merdivendir²²⁹.

Sebze hallerinin ıslak kirliliğini andıran mabetlerinde, Ganj kıyısında Nepal mabedi kara tahtadan oymalarla yapılmış olan bu eski mabet, bütün kabartmalar, medeni ceza kanunlarının “Müstehcen” dediği sahneleri tasvir eder. Necmeddin Sadak Hintlilerin inançları ile ilgili olarak oldukça ilginç konulara da değinmektedir.

Varlığın en yüksek mertebesi olan Nirvana'ya ermek için oruç tutar, günlerce aç kalır, bedenine türlü eziyet ve işkenceler yapar, çile çıkarır. Bundan başka Tanrı hizmetçisi kadınlar Siva mabedinin ilahları önünde de inilti bir musiki ile şarkı söyleyip raks ederler ve bu ilah uğruna kendilerini Brahmanlara ve ziyaretçilere feda ederlermiş. Bazı yerlerde, isteyen kadınların kendi isteklerde gizli olarak ateşe atıldıkları hala görülmüştür. Fakat vasıta olanlar için ağır cezalar veriliyor. Siva dininin siyah Kali Tanrısı uğruna asırlarca insan kanı kurban gitmiş. Bugün artık hayvanlar kesiliyor. Fakat bazen gizlice insan kurban edildiğini de bir Hintli kulağıma fısıldadı. Fakat türlü putlara tapan, ruhunu temizlemek için ineğin sütü ile idrarını karıştırıp içen Hintlinin gözünde, her insan için en iyi din, doğarken mensup olduğu dindir. Adı Allah olsun, İsa yahut Krişna olsun, hepsinde hakikat vardır ve hepsi İlahi bir cevherin tecellileridir. Bundan dolaydır ki Hindistan birliğinde, Hintli din bakımından Müslümanlarla kendi arasında uçurum görmüyor²³⁰.

2.1.7.8. Otuz Beş Yıl Evvelki Deniz Hamamları

Sermet Muhtar Alus, “35 Yıl Evvelki Deniz Hamamları” yazısında 1908-1909 yıllarındaki yaşam tarzına atıf yapmaktadır. O zaman plajların ne isminin ne de cisminin olmadığını sahillerin ve plajların olmadığını, Florya, Salacak, Caddebostanı, Suadiye, Yürükali, Heybeli, Küçüksu, Altinkum hepsinin yerinde yeller estiğini belirtiyor. Yabancı ülkelerin plajları ile ilgili kıyaslamayı da şu şekilde yapmaktadır:

²²⁹ Sadak, a.g.m.,25.

²³⁰ Sadak, a.g.m.,25-26.

Yabancı memleketlerdeki plajları duyan, mecmualarda resimlerine rastlayan gençlerin; ateşi küllenmemiş yaşlıların, gözü süprüntülükte kalmış horozların içleri titrer, ağızları sulanırdı. Haziran ayı geldi mi İstanbul'un göbeği yakınında iki yerde ve havalisindeki bazı sahillerde çata çat, çata çat! Sesler duyulur²³¹.

Sermet Muhtar Alus, plajların olmadığı dönemleri etraflıca betimlemekte ve plajların yerine erkek ve kadınlara ait deniz hamamları olduğunu belirtmekte, İstanbul sahilleri tasvir etmektedir:

Galata köprüsünün Haliç tarafına bitişik, yaz kış temelli, oralar minare boyu derin olduğu için altı ızgaralı, Yerebatan sarnıcından farksız, kapkaranlık, çifte hamam elde bir olmak üzere İstanbul yakasında ve civarında deniz hamamı yapılan yerlerdi.

Kumkapı, Samatya, Salıpazarı, Salacak, Haydarpaşa, Moda, Fenerbahçe, Caddebostanı, kurulanların hepsi de birer örnektir. Bir tarafta erkeklerinki; yüz elli, iki yüz adım ötede kadınlarinki mevcuttur. Eğri büğrü, gacır gucur esneyen iskele etrafında soyunup giyinilecek, tek kişilik, kapıları üstten ve alttan kesik, küçük küçük hücreler bulunmaktadır. Sağında veya solunda nihayete doğru bir koridor vardır. Koridorda kibarlara, kalabalığa karışmak istemeyenlere mahsus, suya birer merdiveni olan on, on iki kadar loca mevcuttur. Erkekler hamamının üç tarafı kapalı, deniz tarafı açık ve taraçalı, bir yancağızı da comburlop atlayacaklar için uzun kalaslıydı. Locaların nihayetinde bulunan ikisi süslü mü süslü, kese kâğıtlık, yaprakları soluk, kaç yıllık Avrupa gazetelerinden, Servetifünun, Malûmat gibi bizim haftalıklardan resimler; kesilerek mihlanmıştır²³².

Kadınlar hamamının etrafı, üstü sımsıkı örtülü; tahta; budakları bile tıkalıdır. Buranın biletçisi, eğri büğrü, gacır gucur esneyen içeride, kapının yanında duran masada, bir taraftan da kendi aksatasına bakar. Pandispanya, kurabiye, çörek, simit,

²³¹ Sermet Muhtar Alus, "35 Yıl Evvelki Deniz Hamamları", *Tarihten Sesler*, 8-9, İstanbul, 1943, 26.

²³² Alus, a.g.m., 27.

findık, fıstık, kabak çekirdeği gibi şeyler satar. Kumkapı, Samatya, Salı pazarında kiler adeta kahvecilik de eder. Kahve, çay, gazoz, lokum, nargile istediğin hazır²³³.

Sermet Muhtar Alus, hamamlara giriş ücretleri ve doluluk oranları ile hayatında deniz hamamlarına ilk kez gelenlerin sevincini ve hayretini, kadın hamamlarında çocukların ve kadınların heyecanları hakkında ise okurlarıyla şu bilgiyi paylaşıyor:

Duhuliye 60, loca 100 para, lüks localar çeyrekti. Gerek biletçiler; gerekse bellerindeki peştamal, yalın ayak başıkabak dört yana koşan, durmadan da çene işleterek komiklik taslayan hamamcılar ermeni din büyükleri beri taraftakiler de yaşlı Ermeni kadınlarıydı. Deniz hamamları sabah ve akşamları müşteri ile dolardı. Güneş biraz kıızıttı mı bomboş, Cumaları dairesi tatil kimselerle pazarları da Frenkler ve tatlı su Frenkler ile hıncahınç dolardı²³⁴.

Ömründe denize ayağını sokmamışlar bile arada; bileti kestirince yallah içeriyi boylamada. Artık seyretsen ortalığı: Sırıktan kafa aşağı, takla atlayanlar; kurbağalama, köpekleme, tam kulaç, tek kulaç, sırt üstü yüzenler; ta nerelere kadar açılıp herkese parmak ısırılanlar. Kadınlar hamamı şamatasının nam vermişliği malûm. Bunlarda da curcuna, yaygara deme gitsin. Cıvıl cıvıl sesler, berrak berrak kahkahalar, çığlıklar, cıyak cıyak çocuk bağırtıları sanki yer yerinden oynuyor²³⁵.

2.1.7.9. Çin Seddi

M. Şakir Ülkütaşır Çin Seddi yazısında tarihte Türklere karşı yapılmış setler içerisinde en uzununu olan Çin Seddi'ni konu edinmiştir. Türkler, tarihin tanıyabildiği ten eski milletlerden biridir. Bu eskilikte kendisine eş olan milletler varsa da, büyüklükte, kahramanlıkta onun derecesine varan bir millet yoktur. Beşeriyet tarihi, bu büyük milletin kahramanlık destanlarına uzun sahifeler ayırmıştır. Hele Çin, Hint, İran ve Arap tarihleri, diyebiliriz ki, Türk destanı hamasetiyle doludur. İşte, dünyanın üç büyük kıtası üzerinde muazzam ve medeni devletler kurmuş olan, bu azametli milletin önünde durmak için bir takım engeller vücuda getirmek diğer milletlerin hayati işlerinden birini teşkil etmiştir. Türk kahramanlarına, kahramanlığa karşı

²³³ Alus, a.g.m.,27-28.

²³⁴ Alus, a.g.m.,26-29.

²³⁵ Alus, a.g.m.,29.

koyabilmekten ümidini kesen milletler, Türklere karşı büyük duvarlar, kaleler yapmak çarelerini düşünmüş, bu maksatla Asya ve Avrupa’da bir takım büyük inşaat vücuda getirilmiştir ki, tarihte bunlar “Sedler” adı ile anılır²³⁶.

Bugün yer yer meydana çıkarılan tarihi eserler, Türklerin her hangi sahadaki kabiliyetinin ne derece parlak birer ifadesi ise, tarihte malûm olan bu sedler de Türk zaferlerinin büyüklük, genişliğinin önemli birer şahidi sayılır²³⁷.

Tarihte Türklere karşı yapılan bu setler, üçü Asya’da, biri Irak’ta, biri Anadolu’da ve biri de Avrupa’da olmak üzere altı tanedir. Şu kadar ki, bunlardan başka Mançuri’de, Kırım berzahında da bazı sed eserleri görülmektedir.

Tarihte Türklere karşı ilk şeddi vücuda getiren millet, Çinlilerdir. Türklerin en eski devri tarihçilerine, Çinlilerle ilk münasebet zamanlarına, bu meyanda ilk akınların olduğu ve Türklerin en eski tarihi devirleri hakkında bilgi veren, yine Çin kayıtlarıdır.

Şu kayda göre, Türklerin en eski cetleri kırk asır evvel Çinlilerce malûm bulunduğu gibi her iki milletin ilk münasebet devresini de bu nispette eski bir zamandan başlamış olarak görüyoruz. Milattan yirmi asır kadar önce başlayıp, yine Milattan üç beş asır sonralara kadar vakit vakit devam eden bu akınlar, Çinlileri sürekli bir endişe içinde yaşatmış ve bu istilalara karşı kuzey sınırlarında sur, sed yapmak çarelerini düşündürmeğe sevk etmiştir²³⁸.

Bu suretle bugün Çin Seddi adı verilen bu uzun ve muazzam duvar yapılmıştır. Bu duvarların yapılması sırasında milyonlarca insan çalıştırılmış, inşaat önünde vahşice telef edilmiştir²³⁹.

²³⁶ M. Şakir Ülkütaşır, “Çin Seddi”, *Tarihten Sesler*”, 10-11, İstanbul,1943,14.

²³⁷ Ülkütaşır, a.g.m.,15.

²³⁸ Ülkütaşır, a.g.m.,16.

²³⁹ Ülkütaşır, a.g.m.,29.

2.1.8. Tarihteki Popüler Olaylar

2.1.8.1 Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları

Dr. Celal Tahsin Boran'ın mecmuanın birinci, ikinci, üçüncü, altıncı yedinci sayıları yazı dizisinde “Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakalarında” yazısını okurlarıyla paylaşıyor. Tarihin içinde çok garip olanları ve akla, hayale sığmayacak kadar ruhu üşüten ve insan benliğinin elim halleri, bazen yok yere bilgisizliğe, batıl inançlara bağlı, hurafelere kapılarak sağlığını ve hatta hayatını kaybedenleri konu edinmiştir.

Zehir, insan varlığı kadar eskidir, kendi mevcudiyetini hissetmeğe başlayan insan zekâsının ilk devirlerde kendi muhitindeki bitkilerle, otlarla beslenmesini temine çalışmayı düşünmesi oldukça doğaldır. Bunun içindir ki zehir tarihini araştırdığımızda en eski zehrin otlardan, çiçeklerden, bitkilerden ibaret olduğu sonuncuna varılmaktadır. Dr. Celal Tahsin Boran yazısında Calinos, Ofye, Heros, Mandesyus ve Arat gibi bilim adamlarının görüşlerine başvurmuş zehirlenmeleri türlü kategorilere ayırmıştır. Bitki ve hayvan zehirlerinden bunların tedavisinde kullanılan panzehirlerden bahsetmiştir. Günümüzde az bilinen bir bilgi olarak zehirli otlardan toplanan bitki özlerinden arıların zehirli bal ürettiklerine de değinmiştir²⁴⁰.

Zehirlenme birkaç türlü olmaktadır. Zehir kana karışır, sinirlere dokunur, vücudun et kısmına dokunur ve yakıcı ve yaralayıcı olur.

1501-1576 yıllarında yaşayan Gardon panzehirler bulmaya ve zehirlenenleri kurtarmaya uğraştı. Hatta ılık zeytinyağı içirerek, bazı otları kaynatarak, zehirlenenleri sağlatıyordu. Fakat bunlar en çok nebati zehirleri biliyorlardı. 1866'da Hofer, menşei yalnız ottan olmayıp hayvandan olan zehirleri de tetkik ederek, hem zehir sayısını ve hem de kurtarma çarelerini arttırdı. Kuduz böceği, sülük, deniztavşanı, kara kurbağa, kertenkele, zehirli yılanlar hakkında en iyi malûmat veren Hofer'dir. Heraklid balı adı ile anılan, arıların zehirli otlardan topladıkları özle

²⁴⁰ Celâl Tahsin Boran, "Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları", *Tarihten Sesler*, 1, İstanbul, 1943, 26 .

yaptıkları bal da zehirler arasında sayılmaktadır. Ksenofon'un askerleri böyle bir baldan yemeleri üzerine ile zehirlenmeye benzer bir duruma düşmüşlerdir²⁴¹.

Ot zehirlerinden haşhaş özü afyon İsa'nın doğumundan 204 sene evvel biliniyor ve uyku getirici olarak kullanılıyordu. Eski Yunanlılar bir ara baldıranı adlı bir zehir olmak üzere kullanırlardı. Mücrim(suçlu) ve canileri idam etmezler, bu zehirle öldürürlerdi. Kaza eseri olarak baldıranla zehirleneni kurtarmak için de hususi surette hazırlanmış şarap kullanırlardı. Kurtboğan otu da çok eskiden, müessir bir zehir olmak üzere tanınırdı. Hatta Pelin adındaki bilgin, Katilina ve Besta adlı iki adamın karılarından kurtulmak için zevcelerini bu otlarla zehirlediklerini bildirmiştir²⁴².

Dr. Celal Tahsin Boran'ın zehrin sihirde uyuşturmak, savaşlarda okların ucuna zehir sürme yöntemiyle savaşlarda kullanıldığını, şeftali çekirdeğinden elde ettikleri zehir ile iki ay veya iki yıla kadar süre sonra öldürücü zehir icat ettiklerini anlatır. Leucauste ve Canidie'nin Romalılarda meşhur ve usta zehirciler olduğunu, Roma döneminde zehirli şaraplar yapıldığı ve Beni İsrail'den Maimonide, adında bir filozofun zehrin ilacını bulduğu ancak bunun formülünü gizlediğini belirtilmektedir.

Medee sihirbazları Colchiqpe acı çiğdemi kullanırlar ve kaynatıp insanlara içirerek onları hezeyana düşürürler. Yani zehirleyerek hüner gösterirlerdi. Çok eski devrimlerde Golvalılar, savaşa giderken, oklarını çöpleme denilen Ellebor ismindeki otun özümüle zehirli kırlarlardı²⁴³.

Eski Mısırlılarda, gizli din işlerini açığa vurup mabetlerin esrarını yayanların vücutlarını Mısır kâhinleri, hamızı kıyanusma ile yok ederler ve hamızı kıyanusmayı da şeftali çekirdeklerini ezerek özünü süzmek sureti ile elde ederlerdi. Daha sonraları kurd boğan otu ile beraber hazırlanan bir zehrin yenilmesinden ve içilmesinden sonra yavaş yavaş, iki üç ay içinde insanlar hastalandırılarak öldürülürlerdi. Hatta bir iki sene sonra tesir eden zehir yapmasını bilirler ve en ziyade otlardan çıkan zehirler

²⁴¹ Boran, a.g.m.,26-27 .

²⁴² Boran, a.g.m.,27 .

²⁴³.Boran, a.g.m.,27-28 .

kullanılırdı. Romalılarda, cumhuriyet devrinde, meşhur ve usta zehirciler vardı. Bunların en meşhurları Leucauste ve Canidie'dir²⁴⁴.

Eski tarihlerde Roma'da yirmi kadından mürekkep gizli bir cemiyet kurulup, bir fabrikada zehirli içkiler hazırlanıyor ve zehir ticareti yapılıyordu. O devirde zehirle öldürülenlerin sayısı çoktur. Beni İsrail filozoflarından Maimonide, zehirlere karşı hususi bir ilaç hazırlıyor ve bu ilacın terkiibini bir sır olarak saklıyordu. En eski panzehir tiryaktı ve bunun birçok neveleri vardı; bir ara Zümrüt tozu da panzehir gibi kullanılmıştır²⁴⁵.

Dr. Celal Tahsin Boran'ın Tarihte meşhur zehirlenme vakalarının şöyle sıralamaktadır:

Altıncı Sari, şair Wondreton'u, arsenikle zehirlemişti. Miladi On beşinci asırda, Bazil Valantin, antimuvan cisminin zehirliliğini araştırdı, buldu. Papa Altıncı Aleksandr Borciya, Borciya zehri diye bir mayi hazırlattırdı. Bununla zehirleyerek öldürdüğü kimselerin sayısı 600'ü geçmektedir ki, bunlar arasında Sultan Cem, Papa Üçüncü Pi ve On dördüncü Kledman da vardır. O tarihlerde Fransa'da bulunan Sultan Cem, kale muhafızı Baron Dösenaj'ın kızı Eelni ile sevişiyor ve onun aşkı ile şiirlerini terennüm ediyordu. Nihayet kendisi Borciyalara teslim edildi ve zehirci Tuffana tarafından hazırlanan Toffana suyu ile öldürüldü. Katerin dö Merici de birçok kurbanlarını arsenikli su yani Toffana suyu ile öldürmüştü²⁴⁶.

Dr. Celal Tahsin Boran'ın mecmuanın ikinci sayısında ise Zehirle uğraşma ve birbirinin canına kıymaya çalışma işinin her devirde ve her memlekette epeyce yaygın olduğunu insanların hemcinslerini yok etmek için ara sıra başvurdukları yapılan zehirlenmenin gizli kalması ve ölümünün bilinmeyen bir hastalığa, kaderinde yazıldığına inanırdı. Fenni araştırmaların bugünkü yüksekliğe varamadığı eski devirlerde bu işlerin pek rahat yaşanabildiğini ifade ediyor. Zehirlenme vakalarının sıklığı karşısında ise Osmanlı saraylarında alına tedbirleri ise şöyle izah etmektedir²⁴⁷.

Osmanlı saraylarında ayrıca bir memuriyet vardır ki, ekseriyetle kadınlardan seçilir ve nadiren harem ağalarından da olurdu. Bu memuriyetin

²⁴⁴ Boran, a.g.m.,28 .

²⁴⁵ Boran, a.g.m.,39 .

²⁴⁶ Boran, a.g.m.,26-28 .

²⁴⁷ Boran, a.g.m.,21.

adı (Çeşniyar usta) ilktir. Hükümdara gelen yemek önce bu şahıs tarafından bir iki lokma alındıktan ve şerbet ise içildikten ve biraz beklendikten sonra bir şey olmazsa hükümdarın yemeğe başlaması usulü konmuştu ki, son zamanlara kadar bu vazife saray kadınları tarafından yapılmakta idi²⁴⁸.

Dr. Celal Tahsin Boran'ın yazısında sarayda padişahın özel hizmetini gören kadınlarının aşk ve alakalarının tatmini yolunda, heves ve arzularının bastırılmasında, sevişmelerine engel olanların ortadan kaldırılmasında da başvuru çareleri arasında zehir ve zehirciler birinci sırayı tutmağa başladı. Buralarda hazırlanan zehirler, en ziyade afyonlu içkiler afyon katılmış yemekler ve esrarın: değişik tertipleri, baldıran gibi en ziyade otlardan çıkarılan zehirler olduğunu da belirtmektedir. Eğlencelerde ise ne kullanım amaçlarını şöyle izah eder:

Tatlı şaraplara katılan afyon hülasaları, uyutmak ve uyku halinde olan şahsın üzerinde her türlü arzuyu, istenilen şekilde tatbik için kolay bir vasıtasydı. Çırağan eğlencelerinde, köşklere, kurulan iş ve işret âlemlerini coşturan rakkaselerle başlarını döndürmek, her türlü teklife kolayca razı olmalarını temin etmek ve mukavemetlerini kırmak için uyuşturucu zehirler şaraba katılarak girilirdi²⁴⁹.

Dr. Celal Tahsin Boran'ın İslam tarihinde Hz Muhammed'in yanında üç sahabe ile birlikte zehirlendiğini, Yemeklere zehir koyan Zeynep'in sonra Hz Muhammed'in ayağına kapanarak: "Şimdi peygamber olduğunu anladım. Ötekiler ' zehirlenip öldüler. Fakat sen derhal işi anladın ve zehirlenmedin!" dediğini, bu zehirlenmeden sahabelerin derhal öldüğünü Hz Muhammed'in ise iki sene kadar yaşadığını iddia etmektedir²⁵⁰.

Kavimlerin alışkanlıkları arasında tedrici zehirlenmeler olduğunu Çöl Araplarının ağızlarına alarak çiğnedikleri "gat" denilen bir ot hem susuzluklarını gidermekte ve hem de hafif sarhoşluk vererek zehirlenmektedir. Amerika'da, Meksika ve Peru yerlilerinin ve Hindistan'da seyahat delilerinin koka ağacı yapraklarını çiğneyerek kuvvetli olmağa, şöhretlerini artırmağa, dağlara tırmanmağa ve uzunca açlığa dayanmağa çalıştıkları yazmaktadır²⁵¹.

²⁴⁸ Boran, a.g.m.,21-22.

²⁴⁹ Boran, a.g.m.,22.

²⁵⁰ Boran, a.g.m.,30.

²⁵¹ Boran, a.g.m.,31-32.

Dr. Boran mecmuanın 6-7. Sayısında ise Tarihi zehirlenme olayları arasında afyon ve esrarın oldukça önemli bir yeri olduğuna işaret eder. Esrar kanabilis endika denilen Hint kenevirinin yapraklarından toz edilmiş ve çiçekli tepeleri ve bunlardan yapılmış içkiler ve şekerle, meler ve tütünle içmeye yarar yapraklar veya tozlar halinde kullanıldığını ifade eder. En çok da doğuda Mısır, Hint, Çin, İran ve Türkiye’de hazırlanan ve kullanılan bir madde olduğunu belirtmektedir²⁵².

Afyon ve esrarın çeşitleri arasında Bhaug, Macun, Keyif, Liyanda, Dokka, Gubar, Kabak bunlardan başka masruh, malas, sara ve şıra gibi çeşitleri de olduğunu yazmaktadır²⁵³.

2.1.8.2. Mısır Tarlasında Meşhur Tipler

Osman Cemal Kaygılı, mecmuanın birinci sayısında “Mısır Tarlasında Meşhur Tipler” yazısında eski İstanbul’un yazlık seyir yerleri içinde meşhur mısır tarlasının, mısır zamanı bir mesire yeri olduğunu anlatır. Mısır zamanlarının cuma ve pazar günleri, ikindiden sonra, buralar, baştanbaşa, hıncahınç dolan, o koskoca sırtta iğne atacak yer kalmayan bir yer olduğunu yazmaktadır²⁵⁴. Kaygılı, mısır tarlalarını yazısında şöyle betimler:

Her cuma, pazar yüzlerce kadın, erkek, çoluk çocuk buraya akın eder ve gün batıp ortalık kararınca kadar burada mısır yiyerek eğlenirdi. Daha sabahtan buranın muhtelif yerlerine on beş, yirmi kadar gayet büyük mısır kazanı kurulur ve bu kazanlardan başka kebab mısır için de ayrıca yirmi, otuz mangal, ocak yanardı. Fakat bu mısırcılardan başka buraya sayılamayacak kadar çok, başka satıcılar da gelir ve onlar da, akşam geç vakit oradan tablaları, kutuları, camekânları, sepetleri, kavanozları, küfeleri bomboş dönerlerdi.

Omuzlarında şık bir sırtla taşıdıkları dondurma takımları zengin bir gelin odası kadar süslü ve kendileri baştanbaşa bembeyaz, sakız gibi giyinmiş, tertemiz dondurmacılar. Tablaları, o zamanın usta ressamı tarafından türlü çiçek, kuş resimleriyle süslenmiş ve tabak, kaşık, güveç, suibriği pırıl pırıl yanan, yepyeni ve alaca peştamallı muhallebiciler²⁵⁵.

²⁵² Boran, a.g.m.,35.

²⁵³ Boran, a.g.m.,36.

²⁵⁴ Boran, a.g.m.,40.

²⁵⁵ Boran, a.g.m.,41.

Osman Cemal Kaygılı, Mısır tarlasına gelen meşhur tiplerden, Sultan hamamlı Muharrem'i anlatmaktadır. Başında yırtık pırtık bir mavi veya pembe şemsiye ve şemsiyenin her telinin ucuna birer eski pabuç, birer baş sarımsak asılı, gözünde mavi gözlük, başında püskülsüz fes, boynunda kıpkırmızı kocaman bir kravat ve elinde birçok yelpazesi ile ve eşeğe ters binmiştir. Edirnekapı tarafından göründü mü, koskoca seyir yeri allak bullak olur. Çoluk çocuk birbirine girer, kahkahalar, el şakırtıları ayyuka çıktığını aktarmaktadır. Mısır tarlasındaki diğer tipler ise Âşık Ethem, ya kurabiyeci Nuri, Deli Hidayet, Turşucu Şakir Bey'in diğer meşhur tiplerden olduğunu yazısında belirtmiştir²⁵⁶.

2.1.8.3. Kabadayı Çeşitleri

Mecmuanın birinci sayısında Münir Süleyman Çapanoğlu, Kabadayı Çeşitleri yazısında Eski devirlerde, İstanbul'da birkaç çeşit külhanbeyi ve kabadayının, ikinci Abdülhamid zamanında ise çeşidi bir hayli arttığını belirtmektedir. Bunlardan bazılarının Küçük Beyler, Palavracı Kabadayılar, Fiyakacı Kabadayılar, Mahalle Kabadayıları, Meyhane Kabadayıları, Umumhane Kabadayıları, Dil Kabadayıları, Yumruk Kabadayıları, Bıçak Kabadayıları, Kalleş Kabadayılar, Büyük Kabadayılar, Mektep Kabadayıları, Hacamatçılar, Yedi Belalar, Kıyakçılar, Çamurlar, Sulular, Gözü Pekler, Sakarlar, Palavracılar ve Dayak Hastaları, Adi ve Yüzsüz Külhanbeyleri olarak sıralanabileceğini kaleme almıştır. Kabadayı tiplerinin özelliklerine değiniyor yazar²⁵⁷:

Külhanbeyleri mecbur ve darda kalmadıkça tabanca, bıçak çekmezler, ustura kullanmazlardı. Zora kalmadıkça da adam şişlemezler, cana kıymazlardı. Hele arkadaşlarının alakası olan kadınlara, o devrin tabiriyle manitalarına, gacolarına, (dost, metres) yan gözle, fena bir niyetle bakmazlar, onlara abla diye hitap ederlerdi. Meyhanelerde, birahanelerde, balozlarda, çalgılı gazinolarda bedava rakı içmek için, sarkıntılık yapmazlardı. Tehditler savurmazlardı. İçtikleri içkinin parasını vermemek için sulanmazlar, garsonları dövmezler, aynalara, lükslere şişe fırlatmazlar, mermer

²⁵⁶ Osman Cemal Kaygılı, "Mısır Tarlasında Meşhur Tipler", *Tarihten Sesler*, 1, İstanbul, 1943, 42.

²⁵⁷ Münir Süleyman Çapanoğlu, "Kabadayı Çeşitleri", *Tarihten Sesler*, 1, İstanbul, 1943, 43.

masaları, kadehleri, tabakları kırmazlardı. Umumi evlerden haraç almaya tenezzül etmezler, bilakis bol para verirler, saza, avuçla para atarlardı. Her işlerini “efendice” yaparlar²⁵⁸.

Daha sonradan gelen meşhur tiplerden Sultan Hamamlı Muharrem'den bahseden Süleyman Çapanoğlu, Halil Paşa'yı ise şöyle yazmaktadır²⁵⁹:

Hâlbuki Halil Paşa, bileğinin kuvvetiyle, acarlığı ile gözünü budaktan sakınmamakla şöhret kazanmış, dürüst, mert kabadayılardanmış. Bir masayı tutunca taşı ile beraber istediği kafaya indirir, dilediği yere fırlatmış. Tahta, demir, hiç bir kapı zoruna dayanamazmış! Hele bir yumruk atacak, bir yumruk aşk edecek olsa, çene ağız tuzla buz olurmuş²⁶⁰.

2.1.8.4. Fıkıhçı Yobazların Davası

Münir Süleyman Çapanoğlu'nun mecmuanın ikinci sayısında ele aldığı “Fıkıhçı Yobazların Davası” yazısında asırlarca bu devletin başına bela kesilen yobazları konu edinmiştir. Vakti ile tütün ve kahve içenlerin idamına fetva verdiği, bu yüzden binlerce Türk çocuğu boğazlanıp öldürüldüğünü ve dalkavukluk yüzünden nice kanlar aktığını belirtmektedir. Fakat kıyımların en önemlilerinin “Ulemayı Zahire” ile “Ulemayı Bâtını”(sarıklı din bilginleri arasında görünürde olan ile bir şeyin iç yüzü) arasındaki ihtilaftan çıktığını belirtmiştir. Bu davanın, yıllardan beri, bir nehir gibi akıp gelen eski bir dava olduğunu birbirlerini çekemeyen yobazların milletin başına musallat ettikleri dava, çoktan başlamış, seller gibi insan kanının akmasına meydan vermiştir. Yazar devamında şöyle anlatmaktadır. Memlekette, hür fikrin, hür düşüncesinin, hürriyet asaletinin kökleşmesine imkân kalmadı. Fikir ve gelişmeye aykırı bir sistem ve zihniyet yolu açıldı. Keyfi idare sistemi kökleşti ve din sürekli kaldığı için bu muamma sürdü gitti²⁶¹.

Sözünü geçirmek isteyen baskın bu İsyancılardan “Sofiyun” un Kutbu Sivasi saniyle ün alan Şeyh Abdülmecid'idi. Öteki tarafın başında da

²⁵⁸ Çapanoğlu,a.g.m.,43-44.

²⁵⁹ Çapanoğlu,a.g.m.,44.

²⁶⁰ Çapanoğlu,a.g.m.,45.

²⁶¹ Münir Süleyman Çapanoğlu, “Fıkıhçı Yobazların Davası”, *Tarihten Sesler*, 2,İstanbul,1943,37.

*Balkesirli Doğani zade Kadı Mustafa'nın oğlu Şeyh Mehmed vardı. İki de Dördüncü Murad zamanında sivrildi, şöret sahibi oldu. Etraflarına sürü sürü cahil ve mutaassıp insanları topladılar. Birbirlerini hiç sevmezlerdi.*²⁶²

Münir Süleyman Çapanoğlu, yazısında IV. Murad ile ilgili olarak ise Şu noktalara değinir. İki tarafı da, kah iltifat ederek, hediyeler, paralar vererek, kah korkutarak idare etti. İki elebaşı öldükten sonra, davalarını müdafaaya ayaklanmaları idare edenler Divane Mustafa, Türk Ahmed, Şeyh Üstuvani oldu. Bunlar ortalığı fesada boğdular. Divane Mustafa ve Ahmed, birer zır deliden başka bir Şey değildi; ikisi de tam manası ile tımarhanelikti²⁶³.

Çapanoğlu, Kadı zadelere bağlı olanların mantıki kıyaslarının ise peygamber asrında mevcut olmayan ve sonradan ortaya çıkan görüşlerdir. Yani sonradan ortaya çıktığını ifade etmektedir. “Bidat”, haiz olmadığına göre, caiz olmayan işlerde ısrar “küfürden başka bir Şey değildir ve kâfiri öldürmek lazımdır.

“Bunlara göre, yalnız rakı, Şarap, tütün ve kahve içenler değil, billur bardaklarla su, kaşıkla çorba içenler, iç don ve pantolon giyenler, hatta camilere birden fazla minare yaptırılar da küfür işlemiş oluyorlardı²⁶⁴.

Çapanoğlu, yazısında Bir zaman geldi ki, kadı zadelerin istedikleri memnuniyetlere inanıp, fikirlerin yürümesini isteyen cahiller bunlardan başka daha birçok Őeylerin ortadan kaldırılmasını istediler. Bunların inancında, Türklüğü görüş ve gelişme olarak ret etmek vardı. Bu yobazlardan, ayak takımından, cahillerden başka, ulema denilen güruhun da zammın fesadına karışması kelim ve fikir hürriyetini ortadan kaldırdı. Bu yüzdendir ki, padişahların zulmü ve istibdadı yıllarca sürüp gitti. Kadı zadelerin hazırladıkları listenin bir kısmında tütün, kahve ve bunlarla beraber Avrupa'dan getirilen yenilecek ve içilecek Őeylerin memlekete sokulmaması gibi kadı zade, IV. Murad'a hoş görünmek, hiddet ve Őiddetine kurban gitmemek için tütün hakkında fetva vermekten de çekinmedi. Bu fetva şöyledir²⁶⁵:

“Muhammed'in Şeriatı, tütünü menetmiş değildir. Bu bapta kati bir düstur yoktur. Yalnız mademki padişah yasak etmiştir, tütün içenler, sultanın

²⁶² Çapanoğlu,a.g.m.,37-38.

²⁶³ Çapanoğlu,a.g.m.,38.

²⁶⁴ Çapanoğlu,a.g.m.,38-39.

²⁶⁵ Çapanoğlu,a.g.m.,39.

emrine aykırı hareket etmiş olurlar. Sultanın buyruğuna muhalefet etmek isyandır. Asinin katli vacibdir.”Kadı zadenin bu kötü dalkavukluğu, yüz binlerce Türk çocuğunun canına mal oldu. Dördüncü Murad, tütün içenleri yakalattı, boğdurdu, astırdı, hatta eliyle hançerlediği de oldu²⁶⁶.

2.1.8.5. Eski Devirlerde Çocuk İstismarı

Mecmuanın III. sayısında Doçent Dr. Orhan Tuna “Eski Devirlerde Çocuk İstismarı” yazısı dönemin popüler konuları arasında olup, kapitalizmin ilk çağlarında Fransa’da çocuk istismarı İngiltere ve Almanya’ya nazaran çok daha korkunç bir şekildeydi. Beş altı yaşında çocukları bile maden Ocaklarında 16 saat çalıştırırlardı. Fakat Japonlar çocuk istismarında Avrupalıları çok geçmişti.” Tarihte çocukların, büyüklerin yanında çalıştırılmadıkları devir yok gibidir. Çok eski zamanlardan beri birçok anne ve baba kendi çocuklarını evlere, atölyelere, tarla ve bahçelerde çalıştırmaya gelmişlerdir. Ayrıca çocukların bir sanat öğrenmek veya iş bir vaziyette bulunan ailelerine yardım etmek maksadı ile yabancılar yanında çalıştırıldıklarını herkes bilir. Çocuklar, orta çağların lonca teşkilatında “çırak” adı altında çok önemli bir mevki işgal etmişlerdir. Tuna, lonca devrinde bir çocuk istismarından bahsedilemeyeceğini yazısında belirtmekte gerekçe olarak da çocukların tabii oldukları çalışma şartları ve ustaların çıraklara karşı yapacakları muameleler, sıkı kayıt ve şartlara bağlanmıştır. Çıraklarla ustalar arasındaki münasebetler, ailevi münasebetler mahiyetinde olup, çocuk gerek mesleki tâlim ve terbiye ve gerek ahlaki ve ruhi yetiştirilmiştir. Tuna, çocuk istismarının olduğu ülkeleri ve hangi alanlarda çalıştırıldıklarını ise şöyle yazmaktadır²⁶⁷.

Çocukların kütle halinde istismar edildikleri ilk memleket, modern fabrika sanayinin vatanı olan İngiltere’dir. Zaten modern fabrika sanayi de esas itibari ile çocuk şayi ile işe başlamıştır. Bu devirde çalıştırılacak çocukların asgari yaş haddine asla ehemmiyet verilmiyordu. Zaten modern sosyal politik henüz iş hayatına müdahaleye başlamamış olduğundan müteşebbisler, biraz sonra göreceğimiz gibi, bugün hayret veya teessüfümüzü mucip olacak kadar küçük yaşta çocuklara iş vermekte idiler. Bu hal bir müddet devam etmiş ve müthiş zararlarını hissettirmeğe başladıktan sonra evvela İngiltere’de ve sonraları bütün diğer sanayi memleketlerinde, devletler

²⁶⁶ Çapanoğlu, a.g.m., 39.

²⁶⁷ Orhan Tuna, ” Eski Devirlerde Çocuk İstismarı”, *Tarihten Sesler*, 3, İstanbul, 1943, 34.

*iş hayatına müdahale etmeye ve çalıştırılacak çocukların asgari yaş tespit etmeye başlamışlardır*²⁶⁸.

Doçent Dr. Orhan Tuna, yazısının devamında İngiltere’de modern fabrikaların kurulmaya başladığı devirlerde, yetimhanelerle fabrikalar arasında bir çocuk alış verişinin meydana geldiğini görmekteyiz. Bu müesseseler ellerindeki çocukları, kısmen yükten kurtulmak ve kısmen güya çocukları bir meslek ve sanata sevk etmek için fabrikalara satarlardı. Fabrikatörler genel itibari ile çocuklara ücret vermezler. Mesai süresi günde on altı saati bulur ve hatta çocuklar, geceleri de çalıştırılırlardı. Çocukların iş yerlerinden kaçmalarına mani olmak için bunlara zincirler vurulduğuna çok sık rastlanırdı. 1842’de parlamentoya takdim edilen bir rapora göre, İngiliz maden ocaklarında dört yaşındaki çocuklara dahi rastlanmaktaydı. Altı yaşındaki çocuklar dar ve rutubetli dehlizlerde kömür arabalarını sevk ederlerdi. Aç ve sefil bir vaziyette yaşayan çocuklar, elbiselerinin son derece yırtık ve perişan olmasından dolayı pazar günleri ibadet maksadı ile kiliselere dahi gidemezlerdi²⁶⁹.

Doçent Dr. Orhan Tuna, Almanya, İsviçre, Hollanda, Belçika, Fransa, Japonya, Amerika’da küçük yaşta çalıştırılan çocukların sayıca çokluğuna ve kötü şartlar altında kötü muameleye maruz kaldıklarını belirtmektedir. Belçika’da bir fabrikada çalışan 13 kız çocuğun bir girişimci tarafından tecavüze uğradığını bunun sonucunda bu kızların bulaşıcı bir hastalığa yakalandığını ifade etmektedir. Cinsel yola bulaşan bu hastalığın çocuklar vasıtası ile çocukların ailelerinin de yakalandığını şu cümleler ile izah etmektedir²⁷⁰.

XIX. Asrın başlarından itibaren Almanya’da çocuk meselesi General Horn’un raporundan sonra Prusya hükümetinin dikkat nazarını çekmiştir. Generalin raporuna nazaran, kura efradı arasında askerliğe elverişli olanların miktarı pek azdır. Ayrıca idare amirleri işçi çocukların feci ve ıstırap dolu vaziyetlerine dair Berime raporlar göndermekte idiler. İsviçre’de de aynı hadiselere şahit olmaktadır. Bu memlekette çocuklar bütün gece

²⁶⁸ Tuna, a.g.m.,34-35.

²⁶⁹ Tuna, a.g.m.,35.

²⁷⁰ Tuna, a.g.m.,35.

çalıştırılmakta idiler. 1909 senesinde Hollanda’da yapılan müteaddit anket neticeleri, büyük bir çocuk sefaletinin hâkim olduğunu göstermiştir.

İtalya’da bilhassa Sicilya eyaletinde kükürt madenlerinde çocuk istismarı çok tehlikeli bir şekil almıştı. 1912 senesinde maden ocaklarında çalışan işçilerden oldukça mühim bir miktarını on beş yaşını doldurmamış çocuklar oluşturmaktaydı. Belçika’da “maden ocakları çocuklar için birer ahlaksızlık mektebidir” sözü darbı mesel haline gelmişti. Bu ocaklarda çalışan pek küçük yaşta kız çocuklar kısa bir müddet sonra ahlaksızlığın en son derecesine kadar düşmekteydiler. Bir rapora göre, Belçika’da bir iplik fabrikasında 10-14 yaşları arasında bulunan 13 işçi kızın bir girişimci tarafından berbat edildikleri ve aldıkları korkunç bir hastalığı kendi ailelerine de bulaştırdıkları sabit olmuştur. İş hayatına atılmış bir çocuğun iffet ve bekâretini muhafaza etmesine pek nadir olarak tesadüf edilmekteydi²⁷¹.

Doçent Dr. Orhan Tuna, kapitalizmin ilk çağlarında Fransa’da çocuk istismarının İngiltere ve Almanya’ya nazaran çok daha korkunç bir şekilde olduğunu XIX. asırda bu memlekette yedi ve hatta daha küçük yaşlardaki çocukların fasılasız olarak günde on saat çalıştırıldıklarının olduğunu belirtmektedir. Japonya’nın çocuk istismarında bütün ülkelerden daha berbat bir durumda olduğunu da şöyle izah eder:

Japonya çocuk istismarı itibari ile hiç bir Avrupa memleketi ile kıyas edilemeyecek kadar kötü bir manzara arz eder. 1909 senesinde Japonya’da 650000 fabrika işçisinin 14.000’ i on sekiz yaşından küçük ve 45.000’i ise on dört yaşından küçüktü. 1900’lu yıllarda Amerika’da maden ocaklarında çalışan işçiler arasında 10-13 yaşları arasındaki çocuklar, muhtelif iş sahalarında çalışan çocukların sayısı on milyonu geçiyordu²⁷².

2.1.8.6. İlk Türkçülük Cereyanları

Mecmuanın ikinci sayısında Rıza Çavdarlı, “İlk Türkçülük Cereyanları” yazısında İlk Türkçülük cereyanlarının Ebu Müslim ile başladığını ifade eder. Arap istilasının Türkleri fena halde kızdırmış olduğunu, onlara milliyet hissi ve düşüncelerini aşlamıştır. Bu yüzden Türkistan’da büyük bir dava başladığını

²⁷¹ Tuna, a.g.m.,35-36.

²⁷² Tuna, a.g.m.,36.

belirtmektedir. Bu davaya yalnız Türklük -Araplık değil, aynı zamanda Türklük ve Acemlik de eşlik ediyordu. Bunun en canlı bir misali Arap tarihçi İbni Batuta kendi gözleri ile görmüştür. Arap tarihçinin rivayetine göre, Türkler asırlardan beri Arap âlemi içinde bulunmalarına rağmen yine birdenbire isyan etmişler, kadınların çarşaflarını çıkarmışlar, domuz eti yemeğe, kurultaylar kurmağa, resme hürmet göstermeğe başlamışlardı. Bunun sebebi Ebu Müslim'in Türklük temelini gayet sağlam atmasında ve bırakmasında kaynaklı olduğu belirtir²⁷³.

Rıza Çavdarlı, soy tarihçilerimiz, Ebu Müslim'in isyanını, çok yanlış tarif ve tasvir ederler. Ebu Müslim, hala Türkistan'da milli bir kahraman olarak kabul edilen bu adam, on altı bin kişilik Türk ordusunun başına, din için, Allah için geçmiş değildi. Aksine olarak Emeviler'in takip ettikleri koyu Arapçılık siyasetine isyan için, Türkleri Arap istilası altından kurtarmak için geçmişti. Haşimiler ile Abbasiler ile bunun için anlaşdı. Bunlara yaptığı ilk teklif, Emeviler yerine Abbasiler'i saltanata geçirecek olur ise, hemen Türkistan'ın tahliyesidir. İşte bunun için Emeviler'in son hükümdarı Mervan'ı mağlup etti. İlk Abbasi halifesi Seffah, Ebu Müslim'e son derecede hürmet kar davranmak ile beraber, vaadini yerine getirmedi²⁷⁴.

Hele ilk tahtına oturduğu günler, Ebu Müslim'e büyük bir dalkavukluk gösteriyor, onun siyah bayrağının rengine uymak için siyah elbise giymeyi bir kanun şekline sokuyordu. Bütün etrafına hemen hemen Türkleri toplamış gibiydi. Fakat aldatıcı bir siyaset ile Ebu Müslim'i bir hayli oyaladı. Onun ölümünden sonra, yerine geçen, Mansur da babasının verdiği sözü ve taahhüdü hiç de yerine getirmek taraftarı değildi. Ebu Müslim de kendisini müthiş baskı uyguluyordu. Bu baskılar karşısında Mansur çok aciz bir vaziyete düşmüştü. Araplığın beka ve selameti için her durumda Ebu Müslim'in yok edilmesi icap ediyordu. Bunu da bir Türk kahramanı kendi odasında, kendi eliyle ve hile ile öldürmek suretiyle yaptı. Mansur, böylece, büyük milli bir beladan kurtulduğunu zannediyordu. Rıza Çavdarlı, Ebu Müslim'in öldürülmesinden sonraki isyanı kendi kaleminde şöyle anlatır²⁷⁵.

²⁷³ Rıza Çavdarlı, "İlk Türkçülük Cereyanları", *Tarihten Sesler*, 2, İstanbul, 1943, 17.

²⁷⁴ Çavdarlı, a.g.m., 17-18.

²⁷⁵ Çavdarlı, a.g.m., 18.

Mansur bu işte yanıldığını pek çabuk anlamıştır. Ebu Müslim' in öldürülmesi Türkler arasındaki Türkçülük cereyanlarını daha da kuvvetlendirdi. Bilhassa Ebu Müslim'in sağ kolu ve onu tahrik eden Gülnar Hatun'un Horasana gelerek inzivaya çekilmesi ve bu Türkçülük cereyanlarını kuvvetlendirmeye çalışması Araplar için Türkistan'da barınmayı çok zor bir hale sokuyordu. İsyanlar, ihtilaller hiç eksik değildi. 701'deki büyük ihtilalde Türkler 3000 Arap kesmişlerdi. Kuteybe bütün hilelerine rağmen, zorlukla tutunabiliyorlardı. Türkler, Arapların Türk kadını bile almalarına müsaade etmiyorlardı. Hatta Biy Kend şehri valisini burnunu keserek öldürmelerine bu valinin bir Türk kızına yaptığı sarkıntılık sebep olmuştu. Valinin bu çapkınlığı, yalnız kendi hayatına mal olmakla kalmadı, yanındaki binlere varan Arap askeri de öldürüldü. Cesetleri ateşte yakıldı. Bu isyanlar, hele Ebu Müslim'in katledilmesinden sonra bitmek tükenmek bilmiyordu²⁷⁶.

Nişabur'da Türkçülük teşkilatı, daha doğru bir tarif ile bugün Türk ocakları dediğimiz varlıklar meydana çıkmıştı. Zaten Ebu Müslim hayatta iken bunları yapmıştı. Gülnar Hatun da kahramandan miras kalan bu ocakları, daha ziyade kuvvetlendirmeye uğraşıyordu. Gülnar Hatun Türkler arasında en büyük teşkilatçı bir kadın olarak gösterilebilir²⁷⁷.

Rıza Çavdarlı, Acem ve Arap kültürünü yaymada edebiyat ve sosyal hayattaki faaliyetlerin devam ettiğini Mevlana vasıtası ile Acem kültürünün Anadolu'da yayma faaliyetlerinin bulunduğunu, buna karşılık olarak da Türkçülük alanında Ahmet Yesevi, Hacı Bektaşî Veli, Şemsi Tebrizi, Yunus Emre'nin katkılarını da şöyle izah eder:

Buna rağmen Arap ve Acem milliyetçilerinin de yorulmak bilmeyen bir faaliyetle çalıştıkları inkâr edilemez. Mesela bir Türk olan Ömer Hayyam, şiirlerini Farsî dilinde yazıyor, Farabi, İbni Sina teliflerini Arapça olarak meydana atıyorlardı. Bilhassa Acemler, Anadolu Türkleri üzerinde, Selçuklarda daha büyük bir muvaffakiyet elde etmişlerdi. Hatta Alp Aslan yetişmemiş olsaydı, bütün bir Selçuk saltanatı zahmetsizce Acem olarak meydana çıkacaktı. Bereket versin ki, bu kuvvetli hükümdar azim ve şiddeti sayesinde bunun önüne geçti. İşte biz bu sırada, Mevlana'nın Anadolu'ya gönderildiğine şahit oluruz. Mevlana'nın Türk mü, Acem mi olduğu meselesi

²⁷⁶ Çavdarlı, a.g.m.,18-19.

²⁷⁷ Çavdarlı, a.g.m.,19.

incelemeye muhtaç bir noktadır. Fakat Mevlana'nın mesnevisini Acem dilinde yazması ve Acem dilini Anadolu'da hâkim bir vaziyete sokmak istemesi inkâr kabul etmez bir hakikattir. Mevlana belki bunu da yapmada başarılı olurdu. Onun bu muvaffakiyetini kıran, Türkistan'da çok kuvvetli olan Ahmed Yesevi'nin Türkçü teşkilatıdır. Ve bu teşkilatın kolu kanadı Hacı Bektaşî Veli ile Ahi Ören'dir. Hacı Bektaşî Veli ve Ahi Ören Anadolu'ya Ahmet Yesevi'nin emri ile gönderilmişlerdir²⁷⁸.

Anadolu Türkleri arasında bu iki teşkilatçıyı göndermesi ve buralarda tam bir Türklük propagandası yaptırması, Mevlana ile Anadolu'da vücuda getirilen Acem teşkilatına bir darbedir. Nitekim Hacı Bektaşî Veli ile Ahi Ören'in çiftçi ve sanayi erbabını etraflarına toplayarak, şehir softalarına karşı açtıkları bir cihattır. Diğer taraftan da Mevlana ve taraftarları aleyhine açılmış bir kavga idi. Hatta Hacı Bektaşî Veli'nin en büyük adamlarından ve Türkçülerden biri olan Tebrizli Şemseddin'in Mevlana'nın oğlu Veled Çelebi eliyle katledilmesi de bunu teyit eden hallerden biridir. İşte bu sırada Türklük ile Acemiliğin bu Türk topraklarında gırtlak gırtlığa geldiklerini görürüz. Fakat gerek Hacı Bektaşî Veli'nin ve gerekse Ahi Ören'in tutmuş oldukları doğru siyaset, Mevlana ve taraftarlarının hüsrana bürünmelerine sebep olmuştur²⁷⁹.

2.1.8.7. Müslüman ve Mecusi Hintliler

Necmeddin Sadak'ın mecmuanın beşinci sayısında ele aldığı "Müslüman ve Mecusi Hintliler" yazısında Hindistan'ı sadece uzaktan tanıyanların, bu ülkeyi din bakımından Müslüman ve Mecusi olarak ikiye ayırdıklarını belirtir: Hâlbuki o dönem dört yüz milyon nüfuslu Hindistan'da Mecusilerin sayısı doksan bini geçmez. Hindistan'ın yüz milyon Müslüman'ı, üç yüz milyona yakın da Hindu denilen Brahmanist'i vardır. Mecusiler büsbütün başkadır. Mecusiler Hintli değildir. Bunlar, sekizinci asırda İslam baskısı altında İran'dan kaçarak Hindistan'a sığınmış Parsilerdir. Beyazdırlar. Hemen hepsi Bombay'da oturur. Ticaretle uğraşırlar, akıllı, çalışkan, medenidirler. Bombay'ın milyonerleri bunlardır²⁸⁰.

²⁷⁸ Çavdarlı, a.g.m.,20.

²⁷⁹ Çavdarlı, a.g.m.,20.

²⁸⁰ Necmeddin Sadak, "Müslüman ve Mecusi Hintliler", *Tarihten Sesler*, 5, İstanbul, 1943,8.

Sadak, Mecusi dininin İsa'dan çok zaman evvel bazılarına göre beş bin yahut iki bin kimince altı yüz yıl önce var olduğunu ifade eder. İran'da Tanrı düşünden bir peygamber doğdu. Doğar doğmaz öyle bir güldü ki etrafta ne kadar cin, şeytan varsa korkup kaçıştılar. Bu tanrının adı Zaratustra yahut Zerdüş (Yunanca Zoroastr) idi. Fazilet ve adalete düşküdü. İnsanlardan kaçtı, vahşi bir dağ başında, meyve ile yaşamaya başladı. Şeytana hiç uymadı. Tanrı Mazda'ya inandı. Bir gün ona görünen Mazda, mukaddes kitabı Avesta'yı verdi. Zerdüş, bu kitap içindeki nuru, bilgi ve fazileti insanlar arasında yaymaya başladı. Çok yaşadı ve bir gün onu bir şimşek aldı, göklere götürdü. Görülüyor ki Zerdüş'ün masalı da başka peygamberlerin Hikâyesinden çok farklı değildir. Sadak, Zerdüş dinini ve inandıkları tanrı Mazda ve kutsal kitapları Avesta için ise şu bilgileri bize aktarmaktadır²⁸¹:

Zerdüş dünyaya geldiği zaman, yurttaşları Farslar ve Medyalılar hayvanlara ve ecdada tapıyorlardı, yani Totemci idiler. Sonradan toprağa, güneşe de tapmaya başladılar, natürist oldular. Bu bakımdan Veda devrindeki Hintlilere benziyorlardı

Zerdüş bu inanlara isyan etti tek Tanrının Mazda olduğunu söyledi. Zerdüş dinini Devlet dini ilan etti. Zerdüş dininin kutlu kitabı Avesta'ya göre, dünya, on iki bin yıldır Hürmüz'le Ehriman'ın yani melekle şeytanın dövüştüğü bir sahnedir. İnsanlar da her zaman bu iyilikle kötülüğün mücadelesine sahne olurlar. Zerdüş dininde ne mabet vardı, ne put. Tepelerin üzerinde yahut şehrin ortasında büyük ateşler yakarlar ve bu ateşe taparlardı. Atar adını verdikleri ateş, aydınlık Tanrısının oğlu idi. Evde ocak mukaddes sayılır, ateş hiç bir zaman söndürülmezdi. Ateş gibi su, toprak ve hava da mukaddes tabiat unsurlarıdır²⁸².

Sadak, İslamiyet döneminde Parsiler'in din mücadelesi için Hindistan'a göç ettiklerini bize aktarmaktadır. Dinlerini pek kısaca anlattığımız bu Parsiler, İslam baskısı altında dinlerini değiştirmemek için, bir kısmı VIII. asırda Hindistan'a hicret etmişlerdir. Bombay'da bulunan doksan bin Mecusi, işte İran'dan vakti ile gelen ve hala ateşe tapan bu Parsilerdir. Bunlar, ölülerini gömmezler ve yakmazlar, çünkü bu usuller dört mukaddes unsuru kirletir. Mecusilerin mezarı, Bombay civarındaki "Sükût kuleleri" dir²⁸³.

²⁸¹ Sadak, a.g.m.,8-9.

²⁸² Sadak, a.g.m.,9.

²⁸³ Sadak, a.g.m.,9-10.

Mecusilerin cenazesi, açıkta, beyaz kefene sarılmış olarak gelir. Cenazeyi, buraya gelince, bu işe ayrılmış iki kişi alır, kulenin kapısından içeriye sokar. Başka hiç kimse, aile efradı bile oraya girmeye, hatta yaklaştırmaya yetkili değildir. Kulenin damı, çatısı yoktur. Üstü tamamen havaya açıktır. Kulenin içinde, ortaya doğru, bir kat sahanlık ve üzerinde çepeçevre, sıra sıra tabut gibi açık oyuklar vardır. Ölüyü bu hücrelerden birine, soyup çıplak bırakıyorlar. O anda, kulenin duvarlarına tünemiş, bekleyen yüzlerce yırtıcı kuş, akbabalar cesede hemen saldırıyor, yiyip bitiriyorlar. Bu aç kuşlar bir çocuk cesedini beş dakikada en etli bir adamı on beş dakikada tertemiz edip kemiklerini bırakıyorlarmış. Sonra bu kemikler, orada kalıyor, Bombay'ın kızgın güneşi, yağmurlar bu kemikleri toz haline getiriyor, bu tozlar hususi bir kanalizasyonla bir kaç süzgeçten geçerek toprağa karışıyor. Necmeddin Sadak, Kulelerin yanında bir bahçe ve bir de mabedin olduğunu, İçeride ise mukaddes ateş yandığını yazısının devamında kuşların ölüyü kuşlar yedikten sonra aile fertlerinin mabede gittiğini ve papaz ayinini şöyle izah eder²⁸⁴:

Aile efradı evden getirdikleri öd ağacını papaza veriyorlar, ameliyat yapan bir operatör gibi, tükürüğü mukaddes ateşe sıçramasın diye ağzı burnu kapalı olan papaz ateşi yakıyor, bir çan çalıyor. Ruh temizlendi, semaya vardı. Zerdüşt dininde cenaze necistir. Su, toprak, hava, ateş ise mukaddes dört unsurdur. Ölünün bunlarla temas etmemesi ve ancak güneş altında temizlendikten sonra toprağa karışması şarttır. Bunun içindir ki akbabalar cesedi yedikten sonra ateş yakılıp çan çalıyor ve kemiklerin tozu dahi süzgeçlerden geçerek toprağa gidiyor. Bu dinin adetleri, inanları ne kadar garip görünürse görünsün, Zaratuştra felsefesi, iyilik ve fazilet ahlak ile Parsilere sağlam bir karakter aşlamıştır. Bir avuç Mecusi Bombay'da, her bakımdan üstün ve ileri bir zümre olarak göze çarpıyor²⁸⁵.

2.1.8.8. Şimali Afrika'da Türkler

Mecmuanın VI. sayısında M. Şakir Ülkütaşır “Şimali Afrika'da Türkler” konusunu ele almıştır. Türkler çok eski zamanlardan beri dünyanın iki büyük kıtası üzerinde, yani Asya ve Avrupa'da, kuvvetli birtakım devletler kurmuştur. İlimi ve medeni birçok eserler bırakmışlardır. Afrika kıtasının kuzey taraflarında on asra

²⁸⁴ Sadak, a.g.m.,10.

²⁸⁵ Sadak, a.g.m.,8-10.

yakın siyasi bir hâkimiyet, sağlamışlardır. Kuzey Afrika’da yani Mısır, Tunus, Cezayir ve Trablusgarp’ta Türk hâkimiyetinin (868/254) tarihlerinden başlamakta olduğunu görmekteyiz. İşte bu tarihte, Afrika’da ilk Türk devleti Tolun Oğlu Ahmed adında bir Türk vali tarafından Mısır’da tesis edilmiştir. Tolunlular Devleti (905), Akşitler (935), Eyyubiler (1171) Çerkes Kölemenleri (1382), Osmanlı Türkleri takip etti. Osmanlı Türklerinin Mısır’ı ele geçirmeleri (1517) Türk hâkimiyetinin batıya, hatta kuzeye doğru ilerlemesine sebep olmuştur²⁸⁶.

M. Şakir Ülkütaşır Cezayir’e, Anadolu yakasından o bölgeye gitmiş olan, Oruç Reis (Baba Oruç) ve Hızır Reis adında iki kahraman Türk kardeşin Mağrib Ocağını kurduklarını ve bu ocağın, küçük ve müstakil bir Beylik mahiyetindeyken gelişip büyüdüğünü yazısında anlatır. 1516 tarihinde bütün Cezayir kıtası Oruç Reis’in eline geçti. Oruç Reis, vefatından önce tahminen 1518, Cezayir’i kardeşi Hızır Reis’e vermişti. Hızır Reis sahip olduğu ülkeyi Yavuz Selim’e verdi ve kendisi de Osmanlı hizmetine girdi. 1533 yılında Kanuni Süleyman’ın daveti üzerine İstanbul’a gitti. Başardığı büyük işlere mükâfat olarak Cezayir Beylerbeyi ve Kaptanıderya oldu ve kendisine “Hayrettin” adı da verildi. İşte, Türk tarihinin büyük ve kahraman denizcisi “Barbaros Hayrettin” bu zattır. Barbaros, 1534’te Tunus’u ilk defa Osmanlılar adına ele geçirdi. Turgut Reis, Kaptan-ı Derya Sinan Paşa refakatinde Trablusgarp’ı İspanyol’ların elinden aldı. Böylece Afrika’nın bütün kuzey sahası üzerinde Türk hâkimiyeti başladı²⁸⁷.

Kuzey Afrika’daki Türk hâkimiyeti, yakın zamanlara kadar devam etmiştir. 1840 yıllarına kadar Osmanlı Türklerinin elinde bir vilayet halinde bulunan Tunus ve Cezayir’i Fransızlar istila ederek tamamen hâkimiyetleri altına aldılar. 1911’ de ise Trablusgarp, İtalyanların eline geçmiştir. Ülkütaşır yazısını kalem aldığı dönem itibariyle Tunus, Cezayir ve Mısırdaki birer sanat eseri olarak büyük bir zevk ve takdirle seyredilen cami, medrese, sebil, saray, kervansaray, köprü ve kale gibi

²⁸⁶ M.Şakir Ülkütaşır, “Şimali Afrika’da Türkler”, *Tarihten Sesler*, 6-7, İstanbul, 1943, 18.

²⁸⁷ Ülkütaşır, a.g.m., 119.

muhtelif abidelerin mühim bir kısmı Türklere, Türk devrine ait tarihi mahsuller olduğunu ifade eder²⁸⁸.

2.1.8.9. Zenci Esirler

Reşat Ekrem Koçu “Zenci Esirler” yazısı ile mecmuanın altıncı sayısında okurları ile buluşuyor. Yazısında Koçu, Kuzey Amerika Birleşik hükümetleri, on sekizinci asrın sonunda on üç devletin egemenliği altında bulunan bir İngiliz bölgesi idi. Burada yerleşmiş egemenlik altındaki halk, anavatan İngiltere’ye karşı bir istiklal harbi açtılar. Kendisinden Kanada ve Hindistan’ı zapt etmiş olan İngiltere’ye karşı bir kin güden Fransızlar da Amerikalıların bu istiklal savaşına yardım ettiler. İngilizler mağlûp edilerek 1873’te Kuzey Amerika Birleşik Cumhuriyetleri kuruldu²⁸⁹.

Avrupa’dan sürekli gelmekte olan yeni muhacirler 1850’den 1905 yılına kadar 23 milyon muhacir gelmişti. Kuzey Amerika nüfusunu kabartmakta, Birleşik Cumhuriyetlerin toprakları da batıya doğru genişlemekteydi. Kuzeyde, iklim ve bitki örtüsü, Avrupa’nın iklim ve bitki örtüsüne benziyordu. Avrupalı muhacirler tarlalarında, büyük bir ekseriyetle kendileri çalışıyorlardı. Sonra bu hükümetlerde ziraattan ziyade sanayiye önem veriliyordu. Fakat güneye, Meksika körfezine doğru inildikçe iklim ağırlaşıyor, bitki çeşitleri hemen tamamen değişiyordu. Şeker kamışı, pamuk ve pancar gibi bitkilerin ziraatına Avrupalılar alışık değildi. Tarlalarda Afrika’dan getirtilen zenci esirler çalıştırılıyorlardı²⁹⁰.

Avrupa’da XIX. asır başında, birçok yeni cemiyet fikirleri arasında esaretin kaldırılması da ortaya atılmış ve kabul edilmişti. Esaretin kaldırılması meselesi Birleşik Cumhuriyetler arasında da konuşulunca, kuzey ve güney hükümetleri arasında harbe kadar varan bir ayrılık doğurdu. Kuzeyde büyük bir ekseriyet esaretin aleyhinde idi. Güneyde ise, büyük araziye sahip beyazlar, bütün servetlerini zenci esirlerin alın terine borçlu idiler. Güneyde her türlü insanlık haklarından mahrum

²⁸⁸ Ülkütaşır, a.g.m.,20.

²⁸⁹ Reşat Ekrem Koçu, “Zenci Esirler”, *Tarihten Sesler*, 6-7, İstanbul, 1943, 21.

²⁹⁰ Koçu, a.g.m., 21-22.

yaşı, yan zencilerin hayatı bir facia idi. Esirler, çiftlik sahiplerinin kamçısı altında inler, karıları ve çocukları, "efendi" tarafından bir başkasına satılabilirdi. Kaçmasınlar diye elleri ve ayakları zincire vurulur, çiftliklerde gayet iri, canavar gibi köpekler beslenirdi. Amerika'da 1790'da yapılan ilk nüfus sayımında, tarlalarda çalışan 700,000 zenci esir bulunduğu anlaşıldı. Bunun ancak 40.000' i kuzeyde, 660,00' i güney hükümetlerinde idi. Reşat Ekrem Koçu zenci esirlerin özgürlüğünü ise okurlarıyla paylaşıyor²⁹¹:

Kuzeydeki esaret aleyhtarları, Avrupa'dan sürekli muhacir geldiğini, Amerika'da beyazların çoğaldığını, insanların yavaş yavaş iklime alıştıklarını, artık zenci esirlerin zulüm ve işkence altında çalıştırılmasına lüzum kalmadığını söylüyorlardı. Zencilere hürriyet ve Amerikan vatandaşlığı haklarının verilmesinden bahsediliyordu. Nihayet 1860 cumhur reisi seçimini kazandılar; esaretin en ateşli aleyhtarlarından Abraham Lincoln cumhur reisi oldu. Bunun üzerine beş güney hükümeti Amerikan birliğinden çıktıklarını bildirdiler ve bir iç harp başladı. Tarihte "ayrılık harbi" denilen bu harp dört yıl sürdü ve çok çetin oldu. 112 büyük muharebe ve 2000 kadar çarpışma oldu. Güney hükümetlerinin masrafları ve kayıpları resmen ilan edilmemiştir; Kuzey hükümetleri bu harpte 300.000 ölü vermiş, 15 milyar frank harcamıştı. Harp kuzeyin zaferi ile bitmiş ve bütün Amerika'da esaret kaldırılmıştı²⁹².

2.1.8.10. II. Abdülhamid Devrinde Mimli Kişiler

Mecmuanın X ve XI. sayısında Sermet Muhtar Alus İkinci "Abdülhamid Devrinde Mimli Kişiler" yazısında II. Abdulhamid döneminde mimli kafilesinin en ön safında, Avrupa'ya firar etmiş Jön Türkler geldiğini belirlemektedir. Bunların başında da Ahmet Rıza, İshak Sükuti, Doktor Nazım, Damat Mahmut Paşa, oğlu Sabahaddin gibi Meşveret, Şurayı ümmet, Osmanlı vesaire gazetelerini çıkaranlar;

²⁹¹ Koçu, a.g.m.,22.

²⁹² Koçu, a.g.m.,22.

Hünkâr aleyhinde risaleler, kitaplar bastırılar. Bunların İstanbul'da bulunan soyu sopp göz hapsindedir²⁹³.

Sermet Muhtar Alus, o dönem mimlenmiş kişilerin ve onlara yakın kişilerin aralarında kırk yıllık ahbaplık varken bile ne haddine onların biriyle buluşmanın, görüşmenin ve selam vermenin, o kişilerin hafiyeler tarafından yakalanıp, deliğe tıkıldıktan sonra, günlerce sorguya çekilip anasından emdiği süt burnundan getirildiğini ifade ediyor. Tahttan indikten sonra Çırağan sarayında mahpus yaşayan V. Murat ve veliaht Reşat Efendi ile münasebet, mensuplarıyla görüşme, hatta tanışıklık pek büyük tehlikeli olduğundan bahseder. Muhtar Alus, yazısında dönemi şöyle yazar²⁹⁴:

Böylelerden birine sokakta rastladın mı saniyesinde öbür kaldırım boylanır, vapur kamarasında karşılaşıldı mı, kış kıyamette bile şipşak güverteye fırlanırdı. Abdülaziz sonrasında rütbe alanlar damgalıydı. Vaktiyle karşılarında evet efendim, münasiptir efendim, pek güzeldir efendim yollu ile baş sallayan, senelerce çanak yalayanlar da adlarını ağza alma olmadığı gibi çoluk çocukları görür görmez hemen hışımla baş çevirirdi²⁹⁵.

2.1.8.11. Kartaca'nın Kuruluşu Efsanesi

Suat Yürük "Kartaca'nın Kuruluşu Efsanesi" yazısında Uzun boylu, esmer kara gözlü, görülmemiş derecede güzel bir kız ve onun âşık olduğu papazı kaleme alır. Bu güzel kız her gece Sayda şehrinde surun yalçın kayalıklarla çevrili sahillerinde çırıl çıplak denize girermiş. Abanoz gibi sert ve çok tatlı bir esmerliği bulunan ipçe, kıvrak vücudunu; başlarını kayalara vura vura köpüren dalgalara bıraktığı zaman, ay bile onu görmek için koşar, gelirmiş. Onu suyun üstüne çıkan denizkızı sanırlar, kendilerine zararı dokunmasın diye geceler ve deniz ilahına dualar

²⁹³ Sermet Muhtar Alus," İkinci Abdülhamid Devrinde Mimli kişiler", *Tarihten Sesler*,10-11, İstanbul,1943,17.

²⁹⁴ Alus, a.g.m.,17-18.

²⁹⁵ Alus, a.g.m.,18.

ederek oradan uzaklaşırlarmış. Hiç bir şey onu korkutmaz ve korkunç zekâsı önünde hiç bir engel tutunamazmış. En eski ve asil ailelerden birine mensup olan bu güzel kız, kayaların en yükseklerinden birinde yapılmış olan asırdide şatosunda otururmuş. Aile namına sadece eski emektarları ve ailesinin eski sadık köleleri varmış. Hikâyede sözü geçen bu güzel kadın bir papaza âşık olur onun için her gün kiliseye gider²⁹⁶.

Günler geçmiş ve onlar bütün ömürlerini beraber geçirmeye alışmışlar. Kimseye zararları olmadan sade kendileri için yaşamak güzelmiş. Fakat düşmanlar peşlerini bırakmamışlardır. Kral da kızın güzelliğine kapılır ve haber üstüne haber gönderdikçe güzel kadının içini derin bir endişe kaplamaya bařlar²⁹⁷.

Hikâyede papaz ile kızın aşkları için bir yerden başka bir yere diyar diyar dolaşmalarını ve Kartaca için mücadelelerinin sonunda bu savaşı kazandıklarını anlatmaktadır²⁹⁸

²⁹⁶ Suat Yürük, " Kartaca'nın Kuruluğu Efsanesi", *Tarihten Sesler*,12, İstanbul, 1944,27-28.

²⁹⁷ Yürük, a.g.m.,29-30.

²⁹⁸ Yürük, a.g.m.,30-31.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1.MECMUANIN FİKRİ CEPHESİ

3.1.1.Türk Tarihi

3.1.1.1.Kafkasya'da Yasa ve Türeler

Sabur Rasol, mecmuanın on ikinci sayısında “Kafkasya'da Yasa ve Türeler” yazısında göçebe ve muhtelif barbar kabilelerinin, Kafkas dağlıları üzerine yaptıkları tesiri anlatmaktadır. Göçebe kabileler olarak değindiği, Hazarlar, Hunlar, Avarlar, Kara Bulgarlar, Büyük Orda (Ordu) Tatarları ve Moğolların zaman zaman kaleleri, geçitlerini zorlayarak akınlar yaptığını yazmaktadır²⁹⁹.

Asya ile Avrupa arasındaki yolun üzerinde yatan Türkistan ve Moğolistan bozkırları ile Kafkasya bozkırları farklı devirlerde göçebelerin istilasına maruz kalmıştır. Yazar göçebe, medeniyetinin Kafkasya dağlılarının töreleri üzerine etki yarattığını belirtmektedir³⁰⁰.

Buralara, ilk gelenlerin, Hazarlar olduğunu yabancı tarihçilerin Hazar akınlarının bu dönemde gerçekleştiğini anlatır. Hazarların, çirkin, menfur, geniş yüzlü, kirpiksiz olduklarını anlatır. Erkeğe, kadına, ihtiyarlara, çoluk çocuğa yırtıcı kurt gibi hücum eden gruplar olarak tasvir edildiklerini vurguluyor. Onların gıdaları da hakkında ise “onlar, bakır leğenlerde pis eti pişirmekte ve ondan sonra tuzlu su ile dolu başka bir kaba bu eti koymakta idiler. Pis ve yağlı kepçelerle temiz şarap ve kımızı midelerine yuvarlamakta idiler. Hazarların akınlarını ise, yağma hırsı ile yaptıklarını Museviliği kabul edinceye kadar Güneş ve hayvana taptıklarını yazmaktadır. Kafkasya'da, Hazarlardan sonra Hunluların var olduğunu belirterek ve bu hususta Amian Martsell'in şu görüşlerine yer vermektedir³⁰¹:

²⁹⁹ Sabur Rasol, “ Kafkasya'da Yasa ve Türeler”, *Tarihten Sesler*,12, İstanbul,1944,12.

³⁰⁰ Rasol, a.g.m.,13.

³⁰¹ Rasol, a.g.m.,13-14.

Süratle hareket eden ve başıboş olan ve yabancı mülkünü yağmaya hırsıyla yanıp tutuşan bu insan ırkı, pek çok halkları mağlûp ve imha ettiler. Alanlar (osetin) ülkesinden geçerek hesapsız insan kestiler ve her şeyi yağma ettiler ve sağ kalanlarla ittifak yaparak Ermenilerin mümbit memleketine girdiler.

Yazar, Amede Tveri'nin "Atilla Tarihi" adlı eserinde, Kuzey Kafkasya'da Hun hâkimiyetinin, en büyük tepeye kadar yayıldığını belirtir. Sabur Rasol, Hunları kendilerini Avar olarak adlandırdıklarını, Hunların Kafkasya'ya yerleşmeleri hakkında Bizans tarihçilerinden örnekler vererek bunların, Hunları "Sabir" adı ile andıklarını yazmaktadır. Macarların ise Hıristiyanlığı kabul ettiklerini belirtir. Sabur Rasol Hun cenaze merasimi hakkında bilgiyi aktarmaktadır³⁰²:

Ölünün yanında, yalancıkdan ağlama ve kendini yaralamalar da yapılmaktadır. Bu adetler, Kafkasya'da her tarafa yayılmıştır. Şarden'in kaydettiğine göre, Mingerler ve gürcüler cenaze merasimlerinde elbiselerini paralamakta ve yüklerini tırmalamaktadırlar. Fransız seyyahlarından biri diyor ki: Kocasını veya akrabasını vefat eden kadın, elbiselerini paralayarak, çı çıplak olmakta, saçlarını yolmakta, yüzünü tırmalamakta ve bağırıp ağlamakta, inlemekte, kisasını delilik alameti izhar etmektedir. Erkekler ise, daha barbarca hareket ederek, elbiselerini paralamakla kalmayıp, kafalarını da vurmaktadır. Ölünün akraba ve dostları, cenazeyi takip ederken bağırırlar, bazıları da, ucu sivri bir kamışla vücutlarını tırmalarlar, bazıları ise, yere yuvarlanarak saçlarını yolalar. Cenaze merasiminden dönenler kan içinde olurlar. Bu ağlamalar, on hafta kadar sürer, ölünün akrabaları, her gün toplanarak bellerine kadar soyunarak, vücutlarını tırnakları ile yırtarlar³⁰³.

³⁰² Rasol, a.g.m.,14-15.

³⁰³ Rasol, a.g.m.,16-17.

4.1.1.2.Dobruca Türklüğünün Tarihi Hakkında Yeni Nazariyeler

Prof. Dr. Zeki Velidi Togan, mecmuanın on ikinci sayısında “Dobruca Türklüğünün Tarihi Hakkında Yeni Nazariyeler” yazısında Dobruca’nın Müslüman Türklerle iskânının daha Selçuklular zamanında başlamış olduğu hakkındaki genel görüşü dile getirmektedir. Hacı Bektaşî Veli’nin halifelerinden sayılan Sarı Saltığa ait rivayetlere dayandığını belirtmektedir. Mutaftçiyev’in bu konudaki görüşlerine başvuran Oğan, Bu âlime göre Dobruca’nın Müslüman Türkler ile iskânı Altın Orda hanları zamanında Deşti Kıpçaktan gelen Müslüman Türklerin yerleşmesi ile başlamıştır. Bu taraflarda Tatar olmayan, fakat Türkçe konuşan Müslüman ve Hıristiyan Türkler, Selçuklular zamanında gelip yerleşen muhacirler olmaktan ziyade Osmanlılar zamanında Müslümanlığı yahut hiç olmazsa Osmanlıların dilini kabul eden Bulgarlardan ve diğer eski Türklerin, Peçenek, Uz, bakiyesinden ibarettir.”³⁰⁴

Mutaftçiyev’in eserinden çok sayıda alıntıya yer veren Togan, ayrıca Mutaftçiyev’in bu eserinde Rumeli’nin Türkleşmesi ve İslamlaşması meselesini tetkik ederken Bulgarların devlet siyasetini, kendi memleketlerindeki Türk unsurunun menşe itibariyle de Bulgar olduğu tezini ortaya koyduğunu, İslamlaşma ve Türkleşme meselesini Kıpçak çölünden gelen Müslüman Türkler sayesinde olduğu yapılmış olduğunu kaleme almıştır³⁰⁵.

4.1.1.3. Türk Müverrihleri

Mecmuanın V.sayısında yazar Enver Behnan Şapolyo “ Türk Müverrihleri” yazısında Türk tarihçilerini ele almıştır. Şapolyo Türk medeniyeti tarihi araştırıldığı zaman tarih yazıcılarının ilk defa Türkler arasından çıktığının, arkeolojik araştırmalarla meydana çıktığı belirtmektedir. İlk defa çivi yazısını icat ederek kil levhalar üzerine yazı yazan Sümerler’in Türk olduklarını belirtir. Sümerler’in Piktografik şeklinde resim yazılarını yazmak için kalem yerine ucu sivri, ince ve sert kamışlar, kâğıt yerine de yumuşak kil levhalar kullandıklarını belirtmektedir. Yazının

³⁰⁴ Zeki Velidi Togan, ”Dobruca Türklüğünün Tarihi Hakkında Yeni Nazariyeler”, *Tarihten Sesler*, 12, İstanbul,1944,1-2.

³⁰⁵ Togan, a.g.m.,2-3.

icadının ise Sümer Türkleri arasında edebiyat ve tarihçiliği doğurduğu ifade etmektedir³⁰⁶.

Sümer medeniyetine ait bulunan (Gılgamış) destanı sayesinde ilk tarihçilik mitoloji ile başlamış olup Türklerde ilk tarihi eserler destan şeklinde bir mitoloji olduğunu beyan eder. Şapolyo bu mitolojik devrin Türklerden, Yunanistan'a geçtiğini, Homer'in İlayda'sını Luvi adındaki Türklerle Akaliler arasında geçtiğini kaleme almıştır³⁰⁷.

Şapolyo ayrıca Türkler ile ilgili şu bilgileri de vermektedir: *Dünyadaki ilk müverrihlerin Anadolulu Hitit Türkleri arasından yetişmiştir. Büyük Asya'da bu şekilde tarih yazıcılığı doğduğu gibi, Orta Asya Türklerinde de tarih yazıcılığı, Türk takviminden doğmuştur. Sümer takvimi bir Türk takvimidir*³⁰⁸.

*Dünyada ilk defa resmi bir memuriyet şeklinde vakanüvislik(olay yazıcılığından olgu yazıcılığına geçiş) saraya sokan, yalnız Türk hakanları olmuştur. Dünyada ilk kâğıdı icat eden yine Türklerdir. Bunu bize öğreten Turfan ve Karahuço harabeleri içinde çıkan Uygur mabetlerinde bulunan kâğıtlar üzerine yazılmış vesikalardır. Bu kâğıt Semerkant'tan Çin'e, Türkler vasıtası ile gitmiştir*³⁰⁹.

Şapolyo, Osmanlı Türkleri arasında yetişen müverrihlerimizin eserlerini ise destanî devir, teokratik devir, objektif devir, milli devir olmak üzere dört devreye ayırmaktadır³¹⁰.

4.1.1.4. Türk Sanayi Tarihçisi

Rıza Çavdarlı, Mecmuanın V. sayısında Türk sanayi tarihine vurgu yapmaktadır. Türklere ait sanat tarihinden batılı yazarların; madenin, demirin, ipeğin, dokumacılığın, kumaşçılığın, hatta Finikelilere atfettiğimiz camcılığın bile Türk âleminde, Türk vatanında icat edildiğini, bu sanatları bulmak ve onları açığa çıkarma şerefının Türklere ait olduğunu belirtmektedir³¹¹.

³⁰⁶ Enver Behnan Şapolyo, "Türk Müverrihleri", *Tarihten Sesler*, 5, İstanbul, 1943, 4.

³⁰⁷ Şapolyo, a.g.m., 5.

³⁰⁸ Şapolyo, a.g.m., 5-6.

³⁰⁹ Şapolyo, a.g.m., 7.

³¹⁰ Şapolyo, a.g.m., 25-26.

³¹¹ Rıza Çavdarlı, "Türk Sanayi Tarihçisi", *Tarihten Sesler*, 5, İstanbul, 1943, 11.

Çin kaynaklarına ve arkeolojik esaslara göre porselenin bile icadını Türklere dayandığını bunlar gibi yine birçok batılı yazarın ilk madeni eşya olan bakırın Akdeniz'in doğu sahillerinde icat edildiğini ve bunun bir tesadüf eseri olarak bulunduğunu madene ve bilhassa demire vatan olarak gösterilen Orta Asya'yı kabul ettiklerini belirtmiştir³¹².

Rıza Çavdarlı, Türkistan'ın bugünkü Aşkabat şehri civarında, Hz İsa'dan önce 9000'li yıllarda Anan denen medeni bir Türk şehri bulunduğunu iddia etmektedir. Üstü kumla örtülmüş olan bu şehirde 1907'de hafriyatta bulunmuş olan Arkeolog Pumpelly, burada pek büyük medeni bir şehrin harabelerini meydana çıkarmıştır. Bunun tarihini Hz İsa'dan önce 9000 sene olmak üzere tespit ettiğini belirtmektedir³¹³.

Çavdarlı, karşı fikirli tarihçilerin bakırın İsviçre'de bulunması, onun orada işlenmesi ve icadı olmadığını ifade etmekte, belki Türk halklarının bu sanatı göç yoluyla oraya götürmeleri neticesi de olabileceğini ifade etmektedir³¹⁴.

4.1.1.5. Birinci İnönü

Feridun Dirimtekin mecmuanın birinci sayısında "Birinci İnönü" zaferini ve o dönem Yunanistan'daki siyasi durum ile düzenli ordunun kuruluşunu ve zaferini kaleme almıştır. 1920'nin sonlarına doğru Yunanistan'da yapılan seçimler Venizelos partisinin düşmesine sebep olmuştur. Kral Konstantin 19 Ocak 1920'de yeniden kral olmuştur. İtilaf Devletleri Yunanistan'ın başında kendilerinin güvendikleri bir şahsı görmek istiyorlardı. Konstantin, milli orduya karşı taarruz sureti ile bir zafer elde etmek mecburiyetini hissetti. Bu yeni başkumandan General Papulas Eskişehir istikamet yönünde taarruza geçmeye karar verdi³¹⁵.

³¹² Çavdarlı, a.g.m.,11-12.

³¹³ Çavdarlı, a.g.m.,12.

³¹⁴ Çavdarlı, a.g.m.,13.

³¹⁵ Feridun Dirimtekin, "Birinci İnönü", *Tarihten Sesler*, 1, İstanbul, 1943, 9.

Bu sırada milli hükümet büyük bir buhranın başlangıcında bulunuyordu.1920’de Milli ordunun yavaş yavaş şekillenmesi ve yeni yapılan teşkilatta sürekli kuvvetlenmesi, milis kuvvetlerle iş görme taraftarlarının hoşuna gitmiyordu. Bunun neticesi olarak çıkan münakaşa, Büyük Millet Meclisi üyelerine kadar etki etmişti. İşte böyle bir ortamda Dirimtekin I.İnönü zaferine şöyle değiniyor³¹⁶:

*İçlerinde muvazzaf orduya mensup subaylar da bulunan birçok vatanseverlerin himmeti ile vücuda getirilen Milli kuvvetler, birçok cephele meydana getirmişler, Yunan taarruzlarına silahla mukabele etmişler ve muvaffakiyetler kazanmışlar ve bütün dünyaya karşı, Yunan istila hareketine karşı Anadolu’da silahlı bir mukavemet mevcut olduğunu ispat etmişlerdi.*³¹⁷

Dirimtekin, zaferden sonraki süreçte Çerkez Ethem olayının çıkış sebebini ve hazım edilmeyen bu yenilginin neticesinde Yunan kuvvetlerinin karşı ataklarını bütün bu girişimlerinin başarısızlıkla nasıl sonuçlandığını da kaleme almaktadır³¹⁸. Fakat Anadolu’ya çıkmış olan Yunan kuvvetlerine karşı, bu milis kuvvetlerle mücadele etmek ve onları yurdumuzdan çıkarmak olanaksız değildi. İtilaf Devletleri’nin el koymuş oldukları yeni ordunun kolayca silahlandırması ve teçhizatının ikmalî kolay değildi. Bundan başka milis kuvvetlerinde çalışanlar para alıyorlar ve orduya nazaran daha iyi şartlar içinde bulunuyorlardı. Bu da, herkeste orduda hizmet etmekten ise Kuvvay-ı Milliye’de çalışmak arzusunu uyandırıyordu.³¹⁹”

4.1.1.6. İlk Kurşun

Mecmuanın ilk sayısında Reşad Ekrem Koçu “İlk Kurşun” yazısında 1919 yılı mayısının üçüncü haftası olan Türkiye tarihinin kara günlerini yazmıştır. İtilaf devletleri tarafından işgal edilen İzmir ile kolordu ile muhaberemiz arasında haberleşme kesilmiştir. Halk heyecan içindedir. Harbiye Nazırına memleketin her tarafından telgraflar çekilmektedir. Reşad Ekrem Koçu, bu dönemde yaşanan

³¹⁶ Dirimtekin, a.g.m.,10-11.

³¹⁷ Dirimtekin, a.g.m.,12.

³¹⁸ Dirimtekin, a.g.m.,13-14.

³¹⁹ Dirimtekin, a.g.m.,15.

mücadeleyi köşesine taşımakta, o dönem yaşanan telaş ve telgraf trafiğini şöyle izah etmekte ve örnek vermektedir³²⁰:

*Konya'dan Harbiye Nazırına telgraf: "İzmir ve havalisinin Yunanistan'a ilhak edilerek işgal ameliyesinin başladığı haber alındı. Reddi İlhak Komisyonu Reisi imzasıyla umum Belediye Reislüklerine çekilen bir tamimde bu husus zikredilerek İzmir'in son dakikalarını yaşamakta olduğu bildiriliyor. Bu bapta bize malûmat ve kafi talimat gönderiniz. 15/5/335 Yıldırım Kıtaları Müfettişi Ferik Cemal"*³²¹

İlk kurşunun sıkılacağı 1919 yılı Mayısının 17. günü sabahı, Ödemişin Adagide nahiyesinin Hacı İlyas köyünün köy kahvesine on dört, on beş yaşlarında bir çocuk, bir zeybek yavrusu, koşa, koşa gelir. Ödemiş yolundan Yunan askerinin geldiğini haber verir. Kahve kapısında, selvi boyu ile on dokuz yirmi yaşlarında dünya güzeli bir şahbaz yiğit belirir. Hazinedaroğlu Karabıyık Mustafa, Dolu tüfeğinin dipçliğini kahvenin eşğine dayayarak iri kara gözlerini bütün aleviyle arkadaşlarına diker. Geliyorlar ne oturursunuz der³²².

İşte dört yıl sonra, düşmanı, saldırdığı yerde denize döken Türk silahının ilk kurşununu, Ödemişin Adagide nahiyesinin Hacı İlyas köyünden Hazinedaroğlu Karabıyık Mustafa'nın eli ateşlemiştir. Bugün, Türkiye haritasında Hacı İlyas köyünün adı "İlk Kurşun" diye yazılıdır³²³.

4.1.1.7. 30 Ağustos

Samih Nafiz Tansu, mecmuanın VIII. ve IX. sayısında "30 Ağustos" yazısını zaferin yıl dönümü vesilesi ile kaleme almıştır. Tansu, Sakarya'nın kahramanı, Türk ordularının başkomutanı Gazi Mustafa Kemal'in önderliğinde başlayan taarruzda düşmanın kuvvetlerinin 120.000'i geçtiğini, Yunanlıların ise, 350 top, bin ağır ve üç bin beş yüz hafif makineli ile harbe girdiklerini belirtiyor. Türk ordusu, 90.000 piyade, 323 top, iki bin hafif ve sekiz yüz ağır makineli tüfekle hazır bulunuyordu.

³²⁰ Reşad Ekrem Koçu, "İlk Kurşun", *Tarihten Sesler*, 1, İstanbul, 1943, 16.

³²¹ Koçu, a.g.m., 17.

³²² Koçu, a.g.m., 17-18.

³²³ Koçu, a.g.m., 18.

Tansu, 30 Ağustos cumartesi sabahı mücadeleyi ve zaferi ise övgü ile anlatmaktadır³²⁴.

“Dumlupınar ovasına bakan dağların üstünde güneş yükselmeden, Türk süngüleri, meydan harbine, Allah Allah sesleriyle giren Türk askerini muharebe akşamın karanlığına kadar, yer yer, devam etti. Her taraftan başkomutana gelen haberler iftihar ve sevince değecek derecede mükemmeldir.

*Dünya, o gün, zulme, esarete, istilaya karşı şahlanmış bir milletin emsalsiz eseriyle karşı karşıya idi. Bu dersi, hürriyete, istiklale susamış milletler ebediyen, bir örnek olarak muhafaza edeceklerdi.*³²⁵ “

Ayrıca mecmuanın aynı sayısında zaferin yıl dönümü vesilesi ile Mustafa Kemal'in 30 Ağustos 1922 Tarihli Beyannamesi'ne de yer verilmiştir. Mustafa Kemal'in TBMM reisi ve Başkumandan olarak kaleme aldığı beyannamede şu sözlere yer verilmektedir:

*“En büyük kumandanından en genç neferine kadar ordularımızda hâkim olan fikir milletin gösterdiği vazife uğrunda şehit olmaktır. Bunu meydanı muharebede yakından müşahede ederek milletime haber veriyorum.*³²⁶”

30 Ağustos zaferi münasebetiyle ele alınan bir diğer yazı ise Tarihçi'nin “Türk Tarihinde Ağustos Ayı” yazısı olmuştur. Yazısında Ağustos ayının zaferle dolu olduğunu kaleme alan Tarihçi, Ağustos ayı içinde Malazgirt, Anafartalar, Dumlupınar gibi üçü birbirinden şaheser zaferlerin sıralanması işaret ediyor. Türk ordusu ve Türk ulusu için bu uğurlu ay, yalnız bir zaferle değil birçok zaferlerle dolu olduğunu belirtmiştir³²⁷.

Mecmuanın VIII. ve IX. sayısında Ziya Şakir “Hind Demlerinde Türk Denizcileri” yazısında Hint diyarında Türk denizciliği ve kahramanlıklarını ele almıştır³²⁸.

³²⁴ Samih Nafiz Tansu, ” 30 Ağustos ”, *Tarihten Sesler*, 8-9, İstanbul,1943,2-3.

³²⁵ Tansu, a.g.m.,4-5

³²⁶ “Mustafa Kemal'in 30 Ağustos 1922 Tarihli Beyannamesi”, *Tarihten Sesler*,8-9, İstanbul,1943,1.

³²⁷ Tarihçi, ”Türk Tarihinde Ağustos Ayı”, *Tarihten Sesler*, 8-9, İstanbul,1943,34-36.

³²⁸ Ziya Şakir, ” Hind Demlerinde Türk Denizcileri”, *Tarihten Sesler*,8-9, İstanbul,1943,20-22.

4.1.1.8. Ayın Tarihi Mayıs ve Haziran Kronolojisi

Mecmuanın VI. ve VII. Sayısında "Ayın Tarihi Mayıs ve Haziran Kronolojisi" için ayrı bir başlık ile tarih kronolojisi oluşturulmuştur. Tarihte mayıs ve haziran aylarında gerçekleşmiş önemli tarihi olaylar ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır³²⁹.

Mecmuanın VIII. ve IX. sayısında mecmuanın son sayfasında "Ayın Tarihi" başlığı altında tarihte temmuz ve ağustos aylarında meydana gelmiş önemli tarihi olaylar ile ilgili kronolojik sıralama yapılmıştır³³⁰.

4.1.1.9. Tarihte Temmuz Bayramları

Mecmuanın VI. ve VII. sayısında tarihte temmuz ayının, 4 Temmuz Amerika istiklâli, 14 Temmuz Fransız ihtilâli, 24 Temmuz Türk inkılâbı olmak üzere üç milletin bayramı olduğunu ifade eden Tarihçi, Temmuz ayının ihtilâllar, inkılâplar ayı olduğunu belirtmektedir. Bunun sebebini ise yaz mevsiminin bu en sıcak ayında insanların kanının tam bir sıcaklık ve enerji ile onlara başarılar vaat ettiğini ifade eder³³¹.

Temmuz bayramlarının en parlağının 24 Temmuz 1923 Lozan barışı olduğunu ifade eden Tarihçi, şu edebi sözler ile Lozan'ı anlatmaktadır:

Bu, ne bir harbe mukaddemedir, ne bir ihtilalın kanlı bayrağıdır. Bunda ne baş döndürücü bir boğuşma, ne de bir göz karartan bir anarşi vardır. O elinde defne dalından bir çelenk tutan güzel bir kızdır. Türkün başına, şerefli, ünlü, asil başına İnönü'nün eli ile konmuş bir taçtır³³².

³²⁹ "Ayın Tarihi Mayıs ve Haziran Kronolojisi", *Tarihten Sesler*, 6-7, İstanbul, 1943, 46-49.

³³⁰ "Ayın Tarihi, a.g.m., 45-47.

³³¹ Tarihçi, "Tarihte Temmuz Bayramları", *Tarihten Sesler*, 6-7, İstanbul, 1943, 28.

³³² Tarihçi, a.g.m., 29.

4.1.2. Türk Edebiyatı Tarihi

4.1.2.1. İnkılâp Tarihimiz ve İnkılâp Edebiyatımız

İskender Fahrettin Sertelli mecmuanın II. sayısında “İnkılâp Tarihimiz ve İnkılâp Edebiyatımız” yazsında, bu satırları niçin yazdığı yazma gerekçesini anlatıyor. 30 Ağustos ve İnönü zaferleri, Türklük için bir kurtuluş ve istiklal sembolü olduğunu; fakat bugünün çocukların o sembole ve o hatıralara karşı kendilerini uzak gördüklerini anlatıyor. İnkılâp tarihimize ve İnkılâp edebiyatımıza dair yazılmış kitapların güçlkle bulunduğunu ve bu konuda sorumluluk aldığını, ifade etmektedir³³³.

4.1.2.2. Tarihi Romanlar Bize Ne Öğretir

İskender Fahrettin Sertelli III. sayıda “Tarihi Romanlar Bize Ne Öğretir” yazısında bizde tarihi romanların tarihinin pek eski olmadığını 1920’li yıllara kadar bu alanda yazılmış eserlerin hemen hemen hiç olmadığını belirtmektedir. Avrupa ülkeleri ile kıyaslama yapan Sertelli, 1870’de Fransa’da, 1891’de İngiltere’de bu alanda pek çok eserin yazılmış olduğunu ve halkın bu eserlerden istifade ettiğini belirtmektedir. Sertelli, tarihi romanların önemini ise şöyle izah eder³³⁴:

Tarih yayımı ve tarih sevgisi yaratma bakımından tarihi romanların büyük rolü vardır. Halkımızın büyük bir kısmı itiraf edelim, tarihini bilmez. Bu temayülleri özlü, faydalı eserlerle besleme ve arttırmak zebunda olduğumuzu ve bu okuyuculara her şeyden ziyade tarih bilgisi veren eserleri okutmağa mecbur bulunduğumuzu unutmamalıyız. Tarihi romancılar, muayyen bir tarihi devri ele alarak, birçok aşk maceraları ile ve heyecanlı vakalarla halka süsleyip sunmakla hiç olmazsa bu yoldan olsun her hangi bir devrin tarihini okutmak imkânlarını bulmuş oluyorlar. Halkımıza tarih sevgisini uyandırmak ve kendilerine tarih okuma zevkini aşılama için bundan daha esaslı, bundan daha tehlikesiz ve bundan daha faydalı bir yol yoktur³³⁵.

³³³ İskender F.Sertelli, ” İnkılâp Tarihimiz ve İnkılâp Edebiyatımız”, *Tarihten Sesler*,2,İstanbul,1943,2-3.

³³⁴ Sertelli, a.g.m.,8.

³³⁵ Sertelli, a.g.m.,8.

4.1.2.3. İki Zafer: Budin, Tunus (Şiir)

Necded Rüştü Efe mecmuanın V.sayısında “İki Zafer: Budin, Tunus (Şiir)” şiirini okurlarıyla paylaşmaktadır. Epik tarzda yazılmış bu iki şiirin ilkinde Sokullu’dan, ikincisi olan Tunus şiirinde ise Türk büyüğü Turgut Reis’ten övgü ile bahsetmektedir.

*Korsanlar, denizi kaplayan sisin Ardından görüldü;
Cenk yaman oldu.
Turgut Reis'in lakabı tarihte "Kahraman" oldu.
Sarıldı düşmanın kadirğaları, tutuşup kırıldı kaburgaları
Bu savaş andırdı kasırgaları:
Öyle ki, gök duman, deniz kan oldu.
Yıllardır Tunus'ta bir yalçın kaya,
Bu cengi anlatır her gece aya:
O esir Amiral "Kaptan Paşa" ya.
"Turgud" un verdiği armağan oldu³³⁶.*

4.1.2.4. Kitap Konuşmaları

Mecmuanın VI-VII sayılarında Alageyik ve VIII-IX. sayılarında Fevzi Kurtoğlu “Kitap Konuşmaları” üzerine yazılar yazmıştır. X ve XI. sayılarında aynı konu üzerine Reşat Ekrem Koçu “Kitap Konuşmaları, Yazma Kitaplar” hakkında yazılar yazmıştır.

Alageyik, mecmuanın VI-VII sayılarında batılıların kitap konuşmaları dedikleri şeyin bizde bir türlü anlaşılamadığını anlatmaktadır. Kitap konuşmalarının en büyük faydasının, neşriyatı kültür merkezlerinde hemen çıktığı anda gidip tanımak fırsatını bulamayan, muntazam bir kütüphaneye sahip olmayan imkân hazırladığı belirtmektedir³³⁷.

Kurtoğlu Mecmuanın VIII-IX. sayılarında edebi eserler yazılırken olayların sıhhatine ve yılların doğruluğuna önem verilmesi gerekliliğine, mevkii bildirilmeden anlatılan hadiseler tarihin çerçevesinden çıkararak masal olduğunu belirtmektedir³³⁸.

³³⁶ Necded Rüştü Efe, “İki Zafer Budin, Tunus (Şiir)”, *Tarihten Sesler*, 5, İstanbul, 1943, 23.

³³⁷ Alageyik, “Kitap Konuşmaları”, *Tarihten Sesler*, 6-7, İstanbul, 1943, 38-40.

³³⁸ Fevzi Kurtoğlu, “Kitap Konuşmaları”, *Tarihten Sesler*, 8-9, İstanbul, 1943, 31-33.

Reşat Ekrem Koçu ise “Kitap Konuşmaları, Yazma Kitaplar” yazısında XVII. asır Türk fikir ve sanat hayatının güzide bir siması Karaçelebizade Abdülaziz Efendi’yi kaleme almıştır. Koçu, Devrinin siyasi cereyanlarına kapılmış olan Karaçelebizade Abdülaziz Efendi’yi ve hayatı hakkında şu bilgileri sunmaktadır³³⁹:

*Sultan İbrahim’in tahttan indirilmesinde çok mühim bir rol oynamış, yedi yaşında bir çocuk olan Dördüncü Mehmed’i koltuklarından tutup Osmanlı tahtına bizzat o oturtmuş, şeyhülislamlığa kadar yükselmiş, düşmanları tarafından küçük padişaha suikast ile itham olunarak Midilliye sürülmüş, bir müddet sonra orada ölmüştür*³⁴⁰.

4.1.2.5. Nasıl Yazıp Okumalı

Mecmuanın XIII ve IVX. Sayısında Emin Oktay “Nasıl Yazıp Okumalı” yazısında tarihin en önemli meselelerinden birisinin terim meselesi olduğunu, aşağı yukarı bütün bilimlerin terimleri hazırlanmış ve ders kitapları da ona göre yazılmış olduğunu ancak tarih terimleri için kesin bir neticeye varılamadığını belirtmektedir³⁴¹.

Eski tarih kitaplarında padişah ve hükümdar adlarının aynı olan kimseleri birbirinden ayırmak için evvel, sani, gibi Arapça sayılar kullanılır ve isimlerin sonuna konurdu. Bütün Osmanlı padişah adları Ahmed -i Evvel, Ahmed -i Sani, Murad-ı Evvel, Murad-ı Sani gibi yazılırdı. Sonraları hükümdar adlarındaki bu Arapça sayılar kaldırılarak Türkçeye doğru gidildi. Dilimizin gramer kurallarına uyularak I.Ahmed, II. Ahmed, I.Murad, II. Murad denilmeye ve yazılmaya başlandı. Bu suretle bu meselenin kendiliğinden halledilmiş olduğunu ifade etmektedir³⁴².

4.1.2.5. Hezarpare Ahmet Paşa Tarihi Hikâye

Mecmuanın isimsiz yazarı S. N. T. mecmuanın VIII. ve IX. sayılarında Hezarpare Ahmet Paşa ile ilgili tarihi hikâye kaleme alınmıştır. Deli İbrahim’in

³³⁹ Reşat Ekrem Koçu, “Kitap Konuşmaları Yazma Kitaplar”, *Tarihten Sesler*, 10-11, İstanbul, 1943, 26.

³⁴⁰ Koçu, a.g.m., 27

³⁴¹ Emin Oktay, “Nasıl Yazıp Okumalı”, *Tarihten Sesler*, 13-14, İstanbul, 1944, 25.

³⁴² Oktay, a.g.m., 26.

saltanatının sona ermek üzere olduğu zamanlar, sarayda dedikodu göklere çıkar. Valde Gülsüm Sultan kahrını çektiği oğlunu diğer kıydığı canlar gibi kaldırmaya ahdetmiş bulunuyordu. Günlerden beri, ocak ağaları ile görüşme yapan Valde, kararını vermiş, padişahın katli için planı bizzat çizmiş ve icap edenlere de talimatı vermişti³⁴³.

Tehlikenin akşama, sabaha kendisini kucaklayacağını tahmin eden veziriazam Hezarpare Ahmet Paşa, her an büyük bir tehlike karşısında olduğuna artık inanmış bulunuyordu. Devleti aleni rüşvetten Hezarpare Ahmet Paşa hakkında cellâtlar öldürmek ile görevlendirilmiş olup, İki kuvvetli cellât onu iterek kakarak ahıra sokarlar. Kara Ali başına bir yumruk indirir. Paşayı diz üstü düşürdükten sonra Hezarpare'nin haykırılarına, Bre yapman, etmen kâfirler, malım, mülküm sizin olsun canıma dokunmayın sözlerine aldırış etmeden ipi bir kement yaparak paşanın boynuna geçirirler. Usta çırak iki taraftan çekerek paşayı boğarlar. Hezarpare küfürler saçarak can verir³⁴⁴.

4.1.2.6. Mitoloji

Mecmuanın VIII ve IX. sayısında Salih Zeki Aktay “Mitoloji “ konusunu ele almaktadır. Mitolojiyi, ölmüş ve yalnız efsaneleri kalmış dinlerin esaslarını izah eden ilim olarak niteleyen Salih Zeki Aktay bu efsanelerin ilk topluluklardan beri süre geldiğini izah eder. Hint, Asur, Mısır, İran, Yunan ve Cermenlerin mitolojileri olduğunu ifade etmektedir³⁴⁵.

Bütün medeniyetler kendi ilâhlarının ve kahramanlarının binlerce efsanesini naklederek ve onları ilâhîleştirerek gelecek nesillere aktarır. Yunan mitolojisinin kuzey mitolojisi olduğunu, Yunan mitolojisinin her efsanesinde ince bir hikmet, ince bir güzellik, ince bir hayat felsefesi ve tabiat sırrı, insan ruhunun gizli olduğunu belirtmektedir. Bütün sairlerin babası olan ölmez ve eskimez Omiros ile ilk didaktik Yunan şairi Heziyod'dur. Mitoloji bütün eski eserler gibi asırlar boyunca yüzüstü kalmış ve hatta yakın zamanlara kadar sadece birer masal, birer efsane gibi

³⁴³ S. N. T. ;” Hezarpare Ahmet Paşa (Tarihî hikâye) ”, *Tarihten Sesler*, 8-9, İstanbul,1943,39-40.

³⁴⁴ T., a.g.m.,43-44.

³⁴⁵ Salih Zeki Aktay,” Mitoloji”, *Tarihten Sesler*,8-9, İstanbul,1943,23.

okunmuştur. Salih Zeki Aktay, mitolojinin zamanla batıda nasıl önem kazandığını ise şöyle ifade eder³⁴⁶:

Zamanla ilim ve sanatta önemi anlaşılan mitoloji bütün batı memleketlerinde okullarda ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Sonraları ise zorunlu bir ders olarak okutulmağa devam edilmiştir³⁴⁷.

Zeki Aktay' ın da X. Ve XI. sayılarda mitoloji ile ilgili ele aldığı "Mitoloji Futum" yazısında en güzel mitolojinin Yunan, Türk'ü ve kuzey kavmi ile İsraililerin olduğunu. Yunan mitolojisinde hâkim kuvvetlerin başında ilk olarak Fatum'un geldiğini, en büyük ilâh olan yıldırımların sahibi büyük güneşin dahi onun önünde eğildiği Fatum'un kaza ve kader ilâhı olduğunu belirtir³⁴⁸.

Mecmuanın IV. sayısında T. Alangu "Sihir ve Mitolojide Yılan" yazısında Mısırlılarca yılanın mukaddes sayıldığı, Güneş ilahının alnında gözlüklü yılan bulunduğu, düşmana karşı tesiri için krallarının başlığı üzerinde çöreklediğini belirtmektedir. Yılanların, Mısır mezarlarında ölümlerle birlikte gömülen hazinelerin, öteki dünyada muhafızlığını yaptığını kaleme almıştır³⁴⁹.

4.1.2.7. Memun Nasıl Doğdu

Mecmuanın XIII ve XIV. sayısında Tarık Sur, "Memun Nasıl Doğdu" yazısında bir rivayeti anlatmaktadır. Tarık Sur, Harun Reşit'in oğlu Memun'un hayata nasıl gözlerini açtığını anlatmaktadır. Harun Reşit henüz veliahttır. Zevcesi Zübeyde ile satranç oynamasını çok severdi. Sarayın bahçesinde, havuz kenarında masayı kurdurur, kazanan kişi mağlup olandan bir şey isteme hakkı elde ederdi. Harun çok iyi satranç oynadığı halde bir türlü Zübeyde'yi mağlup edemezdi. Zübeyde her kazandığında Harun'dan, fakir fukaraya yardım dilerdi. Harun, bu

³⁴⁶ Aktay, a.g.m.,24.

³⁴⁷ Aktay, a.g.m.,25.

³⁴⁸ Aktay, a.g.m.,24-25.

³⁴⁹ T. Alangu, "Sihir ve Mitolojide Yılan" ,*Tarihten Sesler*, 4,İstanbul,1943,31-32.

iyilikleri yapar ve fakat zevcesini bir türlü mağlup edemediğinden üzüntü duyardı. Günlerden bir gün Harun oyunu kazanır³⁵⁰.

Zübeyde kocasına: “Ya Harun! Oyunu kazandın, dile ne diliyorsun.”

Harun gülümseyerek ve havuzu göstererek: “Ya Zübeyde! Derhal soyun ve bu havuza gir! Seni bu berrak suda yüzerken görmek arzuluyorum” der. Her ne kadar Zübeyde itiraz etse de Harun’un ısrarına dayanamayarak soyunur ve havuza atlar. Kadının izzeti nefsi rencide olmuştu. Ertesi gece yine satranç başına otururlar ve Zübeyde dört hamlede Harun’u mat eder³⁵¹.

Harun gülererek: Zübeyde kazandın, hem de yaman kazandın, dünün intikamını aldın. Dile benden ne dilersen. Zübeyde gayet ciddi, cariyelerden birini çağırır ve şu emri verir: Mutfağa git, aşçı yamağı total kambur kadın var. Onu buraya getir:

Emir derhal yapılır. Aşçı yamağı kadın huzura getirilir. Bu 40- 45 yaşlarında kambur, gayetle çirkin vaktinden evvel pörsümüş ve acizdir.

Zübeyde kadını Harun’a göstererek: Ya Harun! Dün benim çıplak olarak suya girmemi talep ettin. Ben itiraz etmek istedim. Ne hicap ne de iman buna mani olmaya kâfi gelmedi. Israr ettin, ben de kaybetmiş olduğumdan naçar kabul ettim ve suya girdim. Şimdi ya Harun! Bu kadını alacaksın, bu gece sabaha kadar koynunda yatacaksın. Mutlak erkeklik vazifeni ifa edeceksin³⁵².

Harun itiraz etmek istese de Zübeyde razı olmaz ve talebinde ısrar eder. Harun talebi kabul eder ve aşçı yamağı kadınla o geceyi geçirir. Dokuz ay on gün sonra Harun halife olur, aşçı yamağı kadından Memun doğar³⁵³.

4.1.2.8. Eski Adetler (Helva Sohbetleri)

Mecmuanın III. sayısında Selim Nüzhet Gerçek,” Eski Adetler, Helva Sohbetleri” yazısında güzel söz söylemek kabiliyetimizin söndüğünü, güzel söz söylemekle tanınmış olanlarımızın parmakla sayılabilecek kadar azaldığını ifade ediyor. Eskiden meddahların gördüğü rağbet güzel söz söylemek meziyetinin o

³⁵⁰ Tank Sur ,” Memun Nasıl Doğdu”, *Tarihten Sesler*, 13-14, İstanbul,1944,27.

³⁵¹ Sur, a.g.m.,27-28.

³⁵² Sur, a.g.m.,27-28.

³⁵³ Aktay, a.g.m.,28.

devirlerde ne derece takdir edildiğini bugün meddah yetişmemesi sebebi olarak ilişki kuruyor. Güzel söz söylemekten kastının hitabet olmadığını meddahların güzel söz söylemek kabiliyetlerine dair şöyle bir örnek vermektedir³⁵⁴:

Şekerci Salih adında bir meddah III. Ahmet zamanında. Kaptan Mustafa Paşanın evinde tertip edilen bir Helva Sohbetinde Damat İbrahim Paşa, Seyit Vehbi, Küçük Çelebi zade Asım, Şair Nedim gibi halkın huzurunda hikâyeler söylemiştir. Hatta o Helva Sohbeti bu meddah şerefine tertip edilmiş ve mecliste kim bilir daha kimler varmış. Zevki, iyi konuşma, sözle inandırma, sözü güzel ve açık konuşan, şiiri bütün manası ile temsil eden bu kişiler huzurunda Piç Emin ve Kız Ahmet isminde iki meşhur meddahın hangisinin daha usta olduğunu tespit etme yönünde zamanında bir mesele olmuş³⁵⁵.

Açık sözler yasak, açık fikirler, duygular hapiste, düşünceler kafeste olduğu devirlerde güzel söz söyleyenler lakırdı sırasını getirerek atasözü sarf eder ve bu suretle kolayca, hem de hiç korkusuz, dinleyicilerin bunalmış yüreklerine biraz su serperlermiş³⁵⁶.

4.1.2.9. Leventname ve Diğer Konu Başlıkları

Selim Nüşet Gerçek mecmuanın VI. ve VII. sayısında sahil eyaletlerinde asayiş ve inzibatı temin eden deniz askerleri olan Leventler için “Leventname” yazısını kaleme almıştır. Ordu ve donanmada meydana gelen olumsuzlukların etkilerini yazısında kaleme almıştır³⁵⁷.

Mecmuanın XIII, VIX ve XV. sayısında Prof Malik Sayer’in kaleminden “Milâttan önce Makedonya Altınları” Milâttan önce 350-280 yıllarında Anadolu ve Trakya, Makedonya’da basılan bazı altın paralar ve bunların kapalı çarşıda antikacılar da satışları ve altınların ait oldukları dönem hakkında görüşlerine yer vermiştir³⁵⁸.

³⁵⁴ Selim Nüşet Gerçek, “Eski Adetler (Helva Sohbetleri)”, *Tarihten Sesler*, 3, İstanbul, 1943, 27.

³⁵⁵ Gerçek, a.g.m., 28.

³⁵⁶ Gerçek, a.g.m., 29.

³⁵⁷ Gerçek, a.g.m., -17.

³⁵⁸ Malik Sayer, “Milâttan önce Makedonya Altınları”, *Tarihten Sesler*, 13-14, İstanbul, 1944, 3-12.

Mecmuanın XII. sayısında Seferlili Mehmet Halife,” 1659 da İstanbul” yazısında temmuz sıcağında 2700 kişinin ölümüne, 360 cami, 120 saray, 100 mahzen, 40 hamamın kül olmasına sebep olan İstanbul’da çıkan büyük yangını kaleme almıştır. Yangının çıkış sebebi olarak sigara bağımlısı birisinin ateşinden koca bir şehrin nasıl kül olduğu anlatılmaktadır³⁵⁹.

Mecmuanın XII. sayısında ele alınan bir diğer konu başlığı ise M. Zekâi Konrapa’nın yazmış olduğu “Edirne Muahedesi ve İç Yüzü” yazısıdır. Konrapa,1829 yılında dünyada yaşanan siyasi, ekonomi, toplumsal olaylar ve Osmanlı’da yansımaları ele alınmıştır³⁶⁰.

³⁵⁹ Seferlili Mehmet Halife,1659’da İstanbul, *Tarihten Sesler*, 12, İstanbul,1944,4-6.

³⁶⁰ M. Zekai KONRAPA, “Edirne Muahedesi ve İç Yüzü”, *Tarihten Sesler*, 12, İstanbul,1944,7-11

TARTIŞMA

Tarihten Sesler mecmuası ile ilgili daha önce üzerinde çalıŐılmıŐ bir tez çalışması mevcut olmayıp yapılan araŐtırmalar doğrultusunda mecmua ile ilgili yalnızca bir makale olduğu tespit edilmiştir. Sosyal Bilimler dergisi yaptığı bir makale mecmuayı genel hatları ile incelemiŐ olup bütün yazarlara ve konulara yer detaylı yer verilmemiŐtir. Ancak mecmuanın ilk olma özelliği ve tarihteki önemine ayrıca deđinmiŐtir.

Tarihe kaynaklık etmesi açısından derlediğimiz tez çalışmamızda konuların kapsamı oldukça geniş tutulmuştur. Mecmuada yer alan konular zaman zaman alıntılar ve ile okurlarımız ile paylaŐılmıŐtır. Konu içerikleri ve yazarların ele aldığı konular benzer ve farklı yönleri ile yazılar karŐılaŐtırılmıŐtır. Ayrıca mecmua içerikleri sayılardan bağımsız ortak konu başlıkları Şeklinde ele alınmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İskender Fahrettin Serteli'nin öncülüğünde II. Dünya Savaşı sonrası ekonomik sıkıntılar içerisinde 1943'te büyük bir umutla yayın hayatına başlamıştır.

Mecmua, Türk Tarih Kurumunun basmış olduğu Belleten'den sonra Latin harfleri ile yazılmış olan ikinci tarihi mecmua ve Latin harfleri ile yazılmış ilk popüler tarihi mecmua olarak tarihte yerini almıştır. Özel şahıslar tarafından yayınlanmış olan "Osmanlı Tarihi ve Edebiyatı Mecmuası" olurken bunu takip eden ikinci mecmua "Tarihten Sesler" mecmuası olmuştur. Mecmuamızı asıl önemli kılan ise Cumhuriyetin ilk popüler tarihi mecmuası olması bakımından ayrıca önemlidir.

Mecmua Latin harfleri ile Türkçenin özüne uygun olarak yazılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nden önce hüküm sürmüş Türk devletlerinin tarihi, sosyal yaşantıları, kültür, sanat ve edebiyatı hakkında bilgileri aktarırken görsellere sıklıkla başvurduğu gibi yazar ve konu alanı itibarıyla de kapsamı oldukça geniştir. Farklı konuları ele almasına karşın ulusal tarih bilinci ve anlayışı ile yayın hayatını sürdürmüştür.

Tarihte folklor, sanat, kültür, edebiyat gibi birçok konuya ışık tutmuş olup hemen hemen her alanda farklı türden konuları kaleme almıştır. II. Dünya Savaşının getirdiği ekonomik sıkıntılar ile baş edebilme adına zaman zaman mecmuanın sayıları geç basılmış veya bu sayılar birleştirilerek yayınlanmaya çalışılmıştır. Temel gayesi Türk tarihini sonraki nesillere aktarmak gibi bir görev üstlenen mecmua müessisleri ve yöneticileri ekonomik sıkıntılar ile ancak 1945 yılına kadar direnebilmişlerdir. Özellikle İskender Fahrettin Serteli'nin ölümünden sonra daha da sıkıntılı bir sürece girilmiştir. Nitekim cumhurbaşkanlığı arşivlerindeki belgelerden de anlaşıldığı üzere gerek II. Dünya savaşı kaynaklı, gerekse dönemin ekonomik sıkıntıları sebebiyle 1943 ve 1944 yıllarında Cumhuriyet Halk partisinden maddi destek talebinde bulunulmuştur.

Yaşanılan ekonomik sıkıntıların da artması ile tarihi araştırmalara kaynaklık eden Tarihten Sesler Mecmuası 1945 yılında son sayısı olan 25.sayı ile okurlarına veda etmiştir.

EKLER

Ek-1 I.Sayının kapağındaki resim Türk ve Bizans mimarisinin iki şaheseri olan Ayasofya kubbesindeki minyatürleri ve mahfili Hümayunu göstermektedir

Ek-2 II. Sayının kapağındaki resim büyük Türk Amirali Barbaros Hayreddin'in resmidir.

Ek-3 III. Sayının kapağındaki resim Hikmet Dağlıoğlunun (Mezarlarımız) serlevhali yazısına aittir. Eski devirlerde bir âşık neyzen sevgilisinin mezarı başında ney çalıyor

Ek-4 IV. Sayının kapağındaki resim Profesör Gabriyel'in eserine ait yazıda adı geçen tarihi VIX. Yüz yıla dayanan Mardin civarındaki mimari sanat eseri olan bir türbe (Hısm Kayfa'da "Zaynal" ın mezarı) günümüzde Batman İl sınırlarında yer alan Hasankeyf'tir.

Ek-5 V.Sayının kapağındaki resim (baskı işinde kullanılan resim) Köşede Büyük Mimar Sinan ve Mimarın şaheserlerinden biri olan Süleymaniye Camisinin içini göstermektedir.

Ek-6 VI-VII. II. Sayının kapağındaki resim, Plevne kahramanı Gazi Osman Paşaya aittir.

Ek-7 VIII-IX. II. Sayının kapağındaki resim, 30 Ağustos Zafer Bayramı dolayısıyla Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'ye ait kullanılmış resimlerdir.

Ek-8 X-XI. Sayının kapağındaki resimde Türk'ün Deniz Büyüğü *Barbaros* Hayreddin Paşa yer almaktadır.

Ek-9 XII. Sayının kapağındaki resim 14 Eylül 1829 muahedesine (antlaşma) sahne olan Edirne'nin Selimiye Camisidir.

Ek-10 XIII-VIX. Sayının kapağındaki resim 2250 yıl önce Anadolu'da basılmış olan Tanrıça Atena başlı yontulmuş altın sikke

Ek-11 XV. Sayının kapağındaki resim Rüstem Paşa Camisinin bir kısmını göstermektedir.

Ek-12 Ocak 1943'te yayına başlayan Tarihten Sesler Mecmuasının kurucusu yazar İskender Fahrettin Sertelli'nin fotoğrafı

Ek-13 Cumhuriyet Halk Partisi'nin İskender Fahrettin Sertelli'nin yardım talebine karşılık yazılı cevabı

Ek-14 CHP Genel Sekreterliğine mecmua aboneliği için yazılan yazı

Ek-15 Emin Oktay'ın CHP Genel Sekreterliğine yazdığı yazı

Ek-16 Mecmua abone ücretlerinin geri iadesi için İl İdare Kurulu Başkanı Durmuş Erginsoy'un yazısı

Ek-17 Abone ücretlerinin iadesi ile ilgili dilekçeler

Ek-18 İl İdare Kurulunun abone ücretleri ile ilgili yazısı

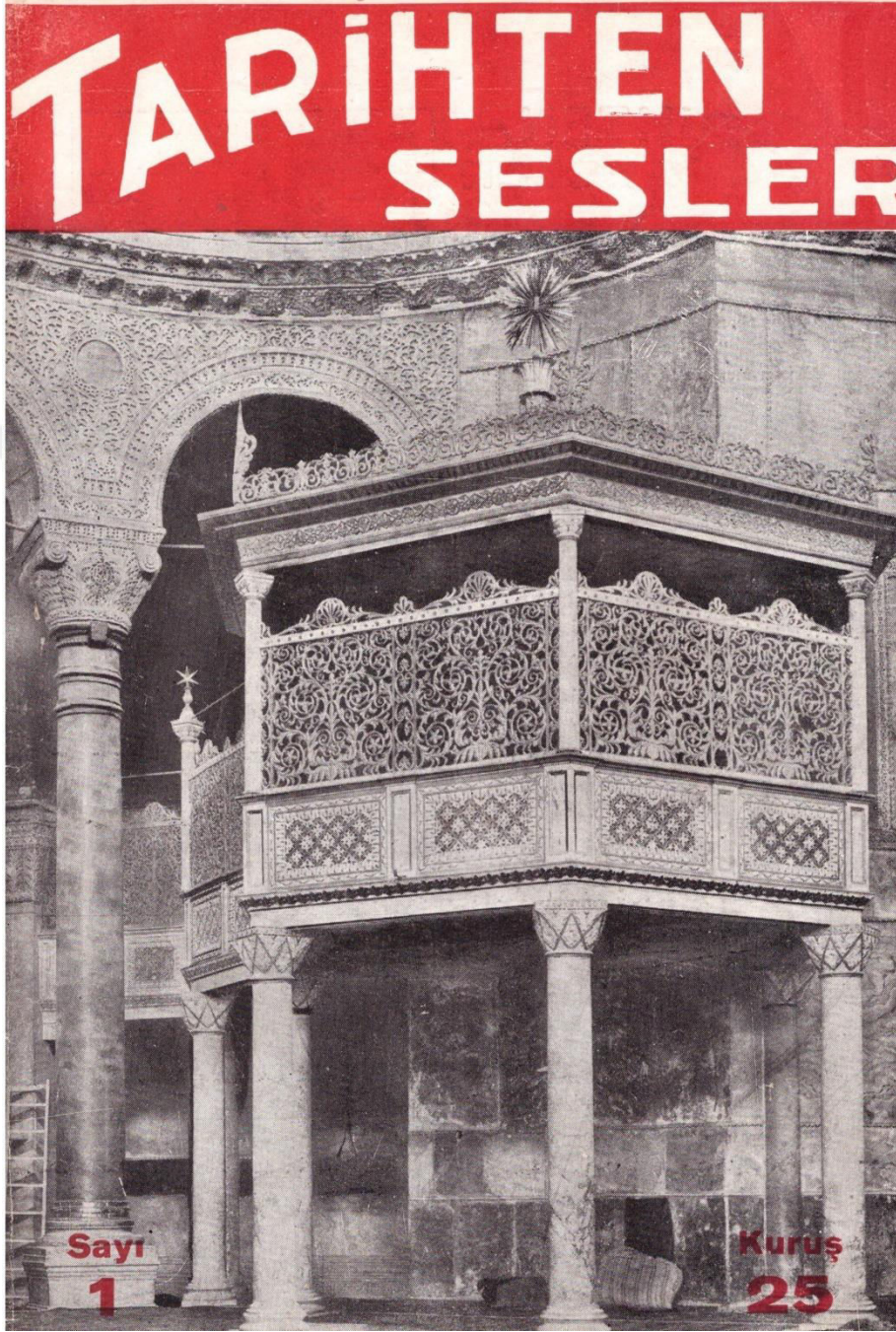
Ek-19 Dergi ile ilgili VIII. büroya sunulmuş görüş yazısı

Ek-20 Tarihten Sesler Mecmuası müessisinin abonelik ile ilgili talep yazısı

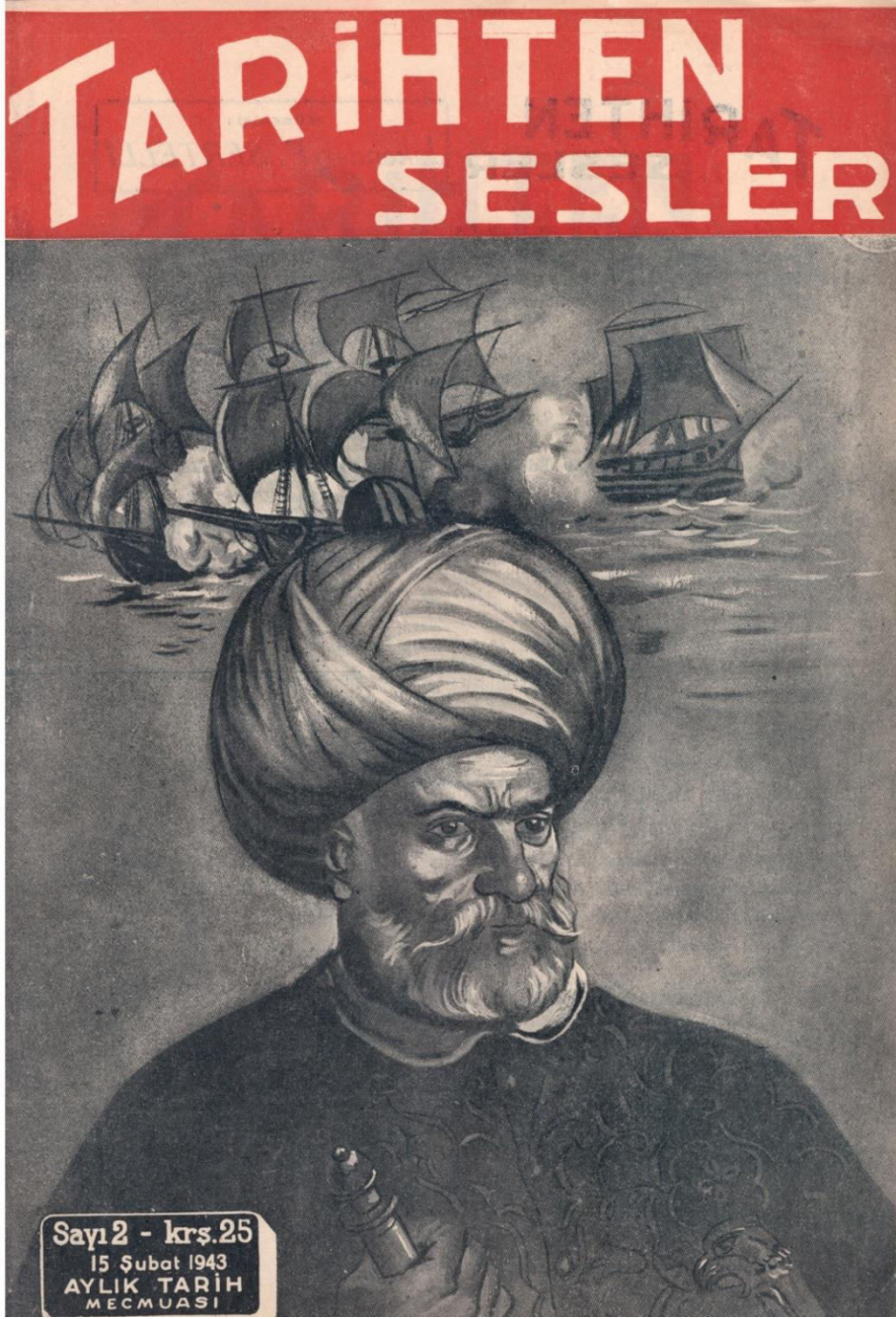
Ek-1

I.Sayının kapağındaki resim Türk ve Bizans mimarisinin iki şaheseri olan Ayasofya kubbesindeki minyatürleri ve mahfili Hümayunu göstermektedir.

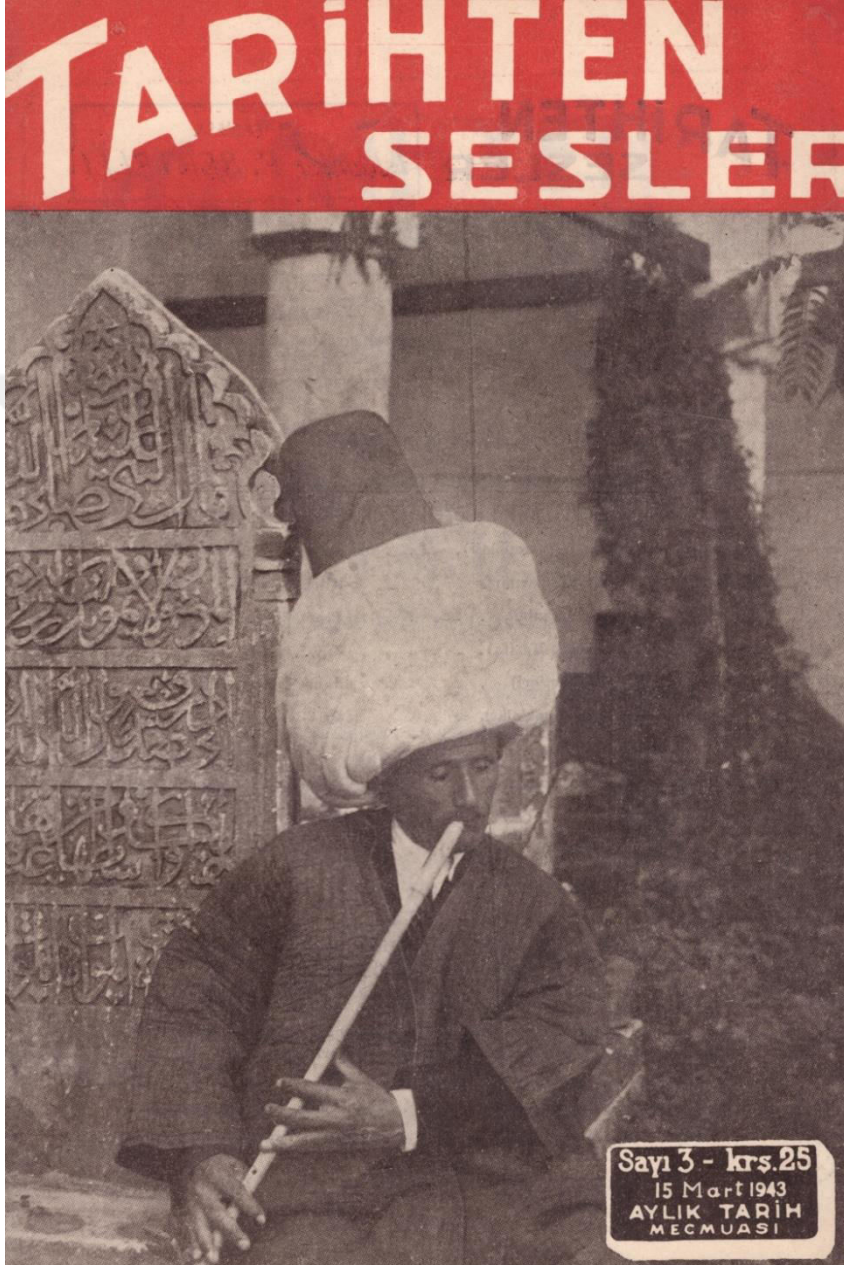
Ek-2

II. Sayının kapağındaki resim büyük Türk Amiralî Barbaros Hayreddin'in resmidir.

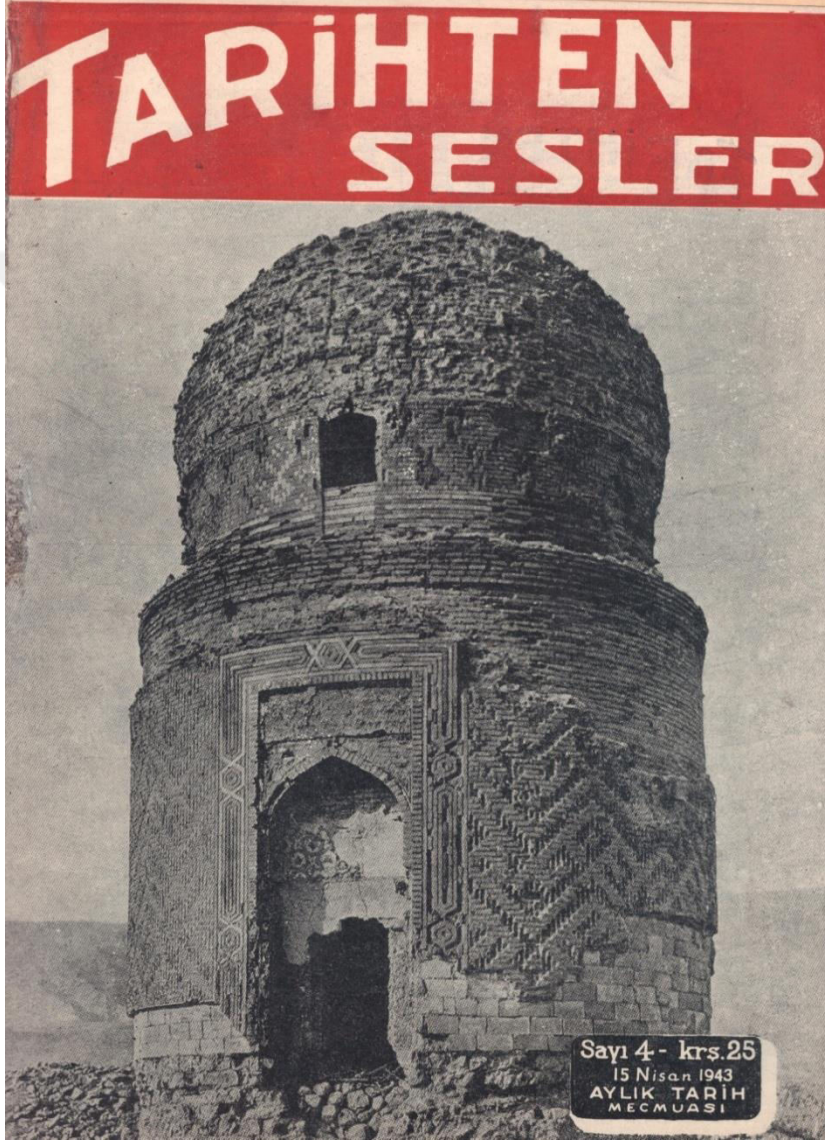
Ek-3

III. Sayının kapağındaki resim Hikmet Dağlıoğunun (Mezarlarımız) serlevhalı yazısına aittir. Eski devirlerde bir âşık neyzen sevgilisinin mezarı başında ney çalıyor.

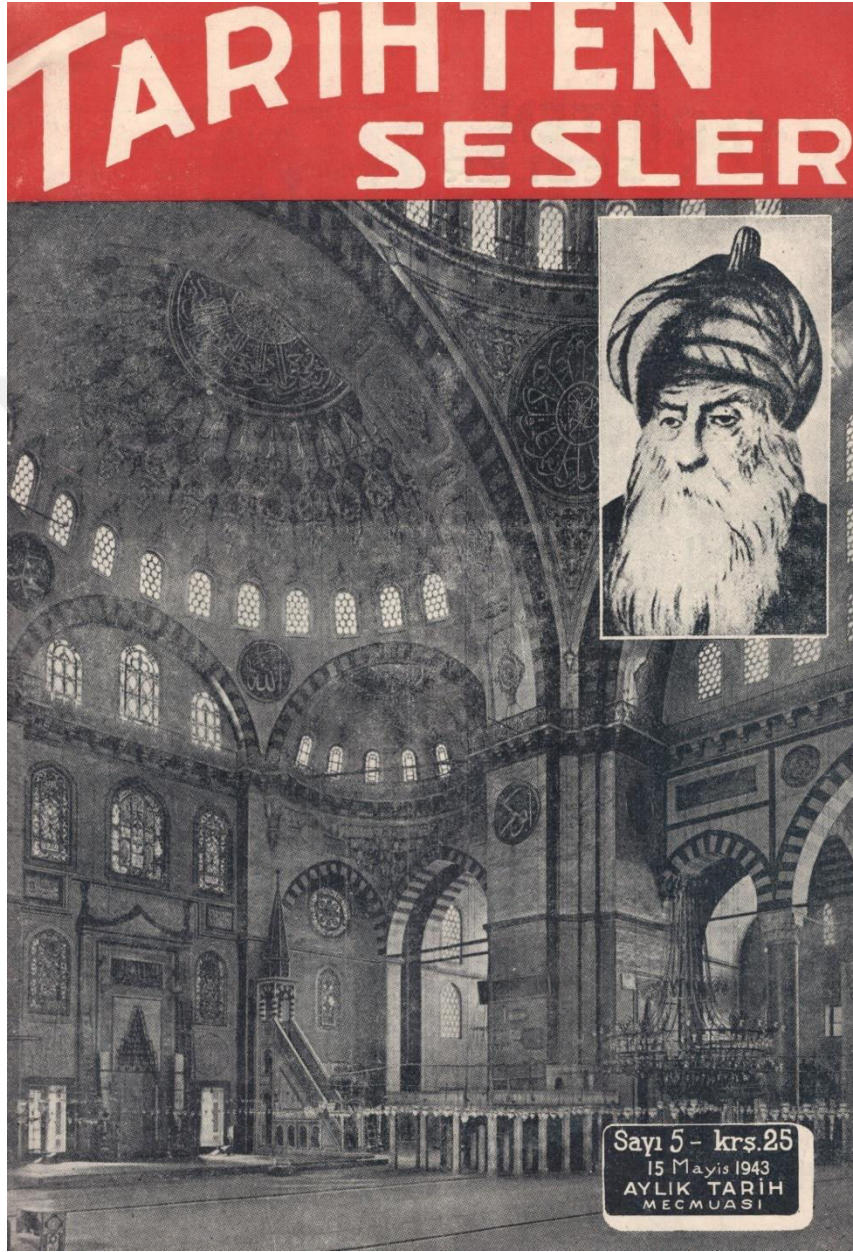
Ek-4

IV. Sayının kapağındaki resim Profesör Gabriyel'in eserine ait yazıda adı geçen tarihi XIX. Yüzyıla dayanan Mardin civarındaki mimari sanat eseri olan bir türbe (Hısm Kayfa'da "Zaynal" ın mezarı) günümüzde Batman İl sınırlarında yer alan Hasankeyf'tir.

Ek-5

V.Sayının kapağındaki resim (baskı işinde kullanılan resim) Köşede Büyük Mimar Sinan ve Mimarın şaheserlerinden biri olan Süleymaniye Camisinin içini göstermektedir.

Ek-6

VI-VII. II. Sayının kapağındaki resim, Plevne kahramanı Gazi Osman Paşaya aittir.

Ek-7

VIII-IX. II. Sayının kapağındaki resim, 30 Ağustos Zafer Bayramı dolayısıyla Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'ye ait kullanılmış resimlerdir.

Ek-8

X-XI. Sayının kapağındaki resimde Türk'ün Deniz Büyüğü *Barbaros* Hayreddin Paşa yer almaktadır.

Ek-9

XII. Sayının kapağındaki resim 14 Eylül 1829 muahedesine (antlaşma) sahne olan Edirne'nin Selimiye Camisidir.

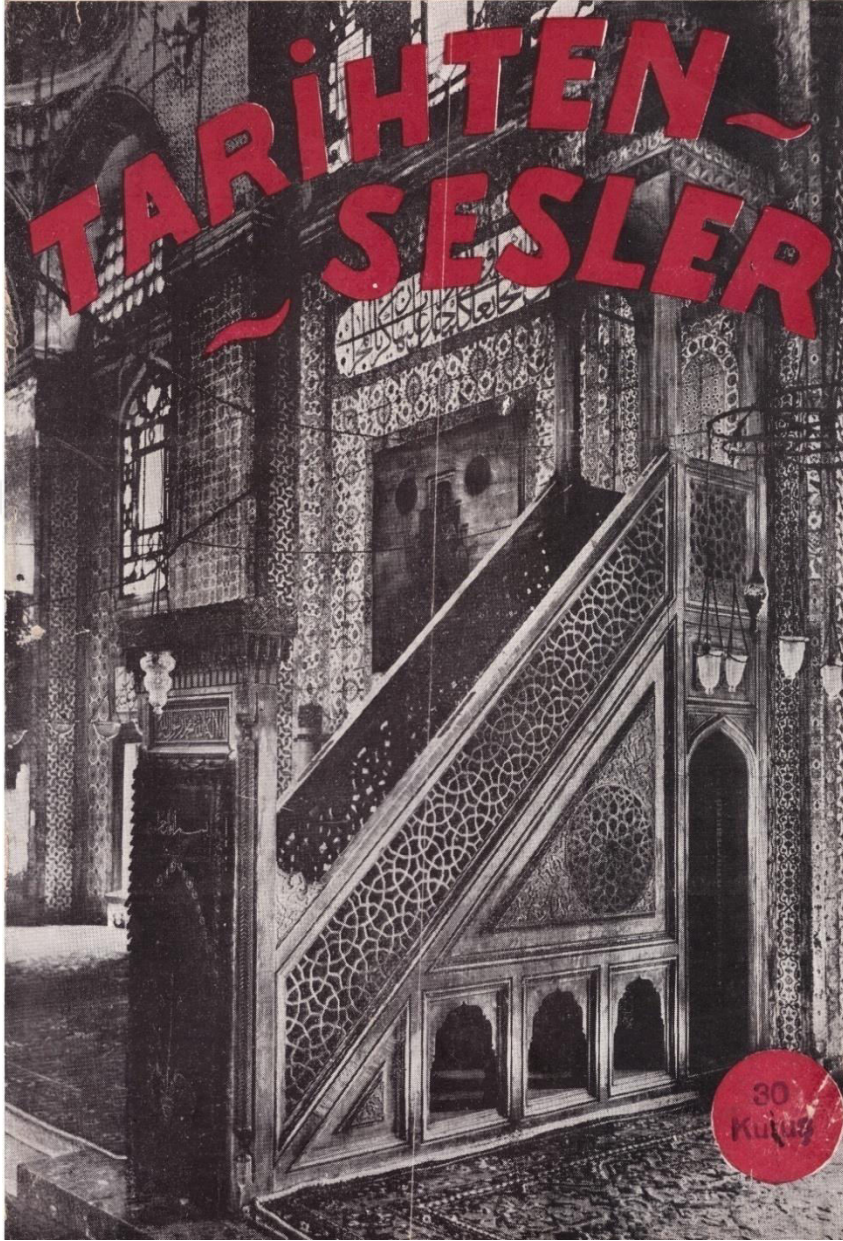
Ek-10

XIII-VIX. Sayının kapağındaki resim 2250 yıl önce Anadolu'da basılmış olan Tanrıça Atena başlı yontulmuş altın sikke

Ek-11

XV. Sayının kapağındaki resim Rüstem Paşa Camisinin bir kısmını göstermektedir.

Ek-12

Ocak 1943'te yayına başlayan Tarihten Sesler mecmuasının kurucusu yazar İskender Fahrettin Sertelli'nin fotoğrafı

Ek-13

Cumhuriyet Halk Partisi'nin İskender Fahrettin Sertelli'nin yardım talebine karşılık yazılı cevabı

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

Ankara : 24.2.1943

8
54856

Bay İskender Sertelli
Tarihten Sesler Mecmuası Müessisi
Çağaloğlu Acı musluk sokak NO: 15
İstanbul

27.1.1943 tarihli muracaatınıza karşılıktır:
Yeni çıkan gazete ve mecmualara herhengi bir yardımda bulunabilmemiz için, bu gazete ve mecmuaların neşriyatlarını bir müddet takip etmek usulümüzdedir.
Tarihten Sesleri de okuyoruz. Eğer bu mecmuayı Halkevlerimiz ve Odalarımız için faydalı görürsek, bütçemizin imkânı nisbetinde abone olmak suretiyle yardımda bulunacağımızı bildirir, sevgiler sunarım.
H. H. T.

İskender Sertelli

İSKENDER SERTELLI

H. H. T.

6

Ek-14

CHP Genel Sekreterliğine mecmua aboneliği için yazılan yazı

TARİHTEN SESLER

Aylık Tarih Mecmuası

Cagaloğlu yolu - Acımusluk sokak No. 15
Akşam matbaası sırasında

İstanbul 194

Kayıtlar

C. H. P. Genel Sekreterliği	
T. 5161	17 Subat 1944
N.	CHP

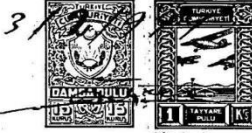
C.H.P. Genel Sekreterliği yüksek makamına

ANKARA

Milli kültürümüzün gelişmesi gayesiyle bir saadetenberri intişar etmekte olan mecmuamızda, en küçük köylerimizdeki halkımızla bile istifade edebilmeleri için, halkevlerimizi ve halk odalarımızı mecmuamıza abone kaydetmemize yüksek mütadelerini saygılarımla rica ederim.

Tarihten Sesler Mecmuası
İmtiyaz Sahibi
Behçet Adil Bağdatlıoğlu

VIII
7. II. 1944

DOSYASINA

27 Haziran 1944

CA

20000 1/10
1/15
1/17

87.

5

Ek-15

Emin Oktay'ın CHP Genel Sekreterliğine yazdığı yazı

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

1062

TARİHTEN SESLER

Aylık Tarih Mecmuası

Posta kutusu: 503 İstanbul

İstanbul, 17. 7. 1944

C. H. P. Genel Sekreterliği	
12058	17 Temmuz 1944
Eki:	

C. H. P. Yüksek
Genel Sekreterliğine

Memleketin kültür hayatında ve
millî tarihimize bir hizmet etmek üzere
iki yüceler nezretmek te olduğumuz "Tarih-
ten Sesler" mecmuasının yüksek par-
timizin - bir yarıdun olmak üzere - abona
almasını istikham etmiştik. Mecmu-
amızın gayesinin partimizde de anlaşıl-
dığını ümit ederek bu rica muze tekrar et-
meğe cesaret ediyorduk. Mecmuamıza
ne miktarda abona olduğumuzu bil-
dikleri ve abona isim cetveli için pön-
desilmesini saygılarımla rica ederim.

Tarİhten Sesler mecmu-
ası ne nezriyat onüçtürü
E. min Oktay

VIII

17 7 44

E. Oktay

Abone talebleri arasına
girdi. Dosyasına. 18.7.44
Dosyasına 20.7.44

4.11

Ek-16

Mecmua abone ücretlerinin geri iadesi için İl İdare Kurulu Başkanı Durmuş Erginsoy'un yazısı

Cumhuriyet Halk Partisi
Vilayet Reisliği
BURSA

Sayı : 199

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C. H. P. Genel Sekreterliği
27413
24 Mayıs 1945
Eki: /

C.H.P. Genel Sekreterliği Yüksek Katına
ANKARA

İzmit Parti başkanlığından alınan bir yazıda;
Ellerinde milli Eğitim Bakanlığının bir yazısını taşıyan iki adanın 1944 yılı aralık ayında kazalarına gelerek ve Kaymakamlıkla da temas geçerek (Tarıhten Sesler) adında aylık bir dergi için abone yazdıkları , Parti Başkanının kendisi ve Halkodası için şansı 15 lira vererek abone yazıldıkları , O tarihten beri ne dergiyi ,nede yazılarına bir cevap alamadıklarını bildirmektedir.

Dergi , Kitap, Takvim ,Ticaret yıllığı ve saire gibi adlarla yapılan bu gibi müracaatlardan her kes haklı olarak şikâyet etmektedir . bilhassa takvim işi , bir çok kimseler için bir yeyim vasıtası olmuştur. ve köylere kadar zorla satılan ve postalarla ödemeli olarak bir adam namına on onbeş tane birden gönderilen bu gibi takvimler yüzünden yarıdan sevenlerin gönderdiği takvimleri satmakta çok zorluk çektik . bu işin bir inzibat altına alınmasını ,(tarikten sesler) dergisi gönderilmeyecekse parasının sahiplerine geri gönderilmesine de-
fâletinizi saygılarımla rica ederim. 18.5.1945

C.H.P.

İl idare kurulu Başkanı
Durmuş Erginsoy

15 liralık bir makbuz da
ilidir.

VIII
ES. V. 1955
29

Ek-17

Abone ücretlerinin iadesi ile ilgili dilekçeler

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Genel Sekreter

B./VIII
27413.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara: 11/VI/1945.

12 Haziran 1945

Eki: 1 Makbuz

C.H.P. İl İdare Kurulu Başkanlığına

BURSA.

Başlısı: 77498

YAZILDI

18/V/1945 tarih ve 194 numaralı yazı cevabıdır.

(Tarihten Sesler) adlı Derginin çıktığından veya kapandığından haberimiz yoktur. 15 lira abone parası vermiş olan Mehmet Sindelin Mahkemeye müracaat etmek suretiyle parasının istirdadının mümkün olduğunun kendisine bildirilmesini diler saygılar sunarım.

ca

H.A.

Karışık

2

Ek-18

İl İdare Kurulunun abone ücretleri ile ilgili yazısı

Cumhuriyet Halk Partisi
Vilâyet Reisliği

Bursa
Sayı

251

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

YAZILDI

C. H. P. Genel Sekreterliği

29235

6 Temmuz 1945

Eki:

C.H.P. Genel Sekreterliği yüksek katına

A N K A R A

Karşılık:

12.5.945

3/77498

Tarihten sesler adlı dergi hakkındaki yazımız , paranın tahsilinden ziyade bu gibi yolsuz para toplamalarının önüne geçilmesi için gereken tedbirlerin alınması için idi.

Saygılarımı arz ederim. 3.7.1945

C.H.P.

İl idare kurulu Başkanı A.

Tevfik Aycan

VIII

6. VII. 1945

Genel Sekreterlik dosyası.

CA

490 01 1351 486 1

1

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Bu dergiyi gördüm. İEK
sayısından bu şey anlayama-
dım; bu şey vait etmiyor. Bir
müddet sıkın bakalım da
değerini anlayalım.

Saygılarımızla VIII inci bü-
roya sunuldu

10, II, 1943

B.V

N. Karay

Ek-20

Tarihten Sesler Mecmuası müessesinin abonelik ile ilgili talep yazısı

TARİHTEN SESLER

Aylık Tarih Mecmuası

Çagaloğlu yolu - Acımusluk sokak No. 15
Akşam matbaası nırasında

İstanbul 27/2. Kânun / 1943

C. H. P. Genel Sekreteri

1478

89582

3-0 Kânun 1943

Sayın Memduh Şevket Esendal

C.H.P.Genel sekreteri

A N K A R A

Tarihi vakaları Milli bir görüşle tetkik etmek üzere memleketimizde ilk defa olarak çıkarılan aylık " Tarihten sesler " Mecmuası salâhiyetli kalemlerin ve üniversite Profesörlerinden bir çoğunun iştirakile intişar etmektedir. Tarih, Coğrafya, Folklor, Etnografya, Milli edebiyat, ve inkılâp tarihimiz bakımından her vatandaşı ve bilhassa partili arkadaşlarımızı yakından ilgilleyen ve tarihi bilgilerini arttıracak olan mecmuamızın yaşayabilmesi için, esirgemeceğinizden emin olduğum yüksek himaye ve yardımlarınıza muhtacız. Halkevlerine dağıtılmak üzere tensip buyuracağınız miktarda abone kaydına yüksek müsaadelerinizi diler, buvesile ile derin ve sonsuz saygılarımı sunarım.

Tarihten sesler " Mecmuası müessisi,
Ve Eminönü Halkevi Dil-Edebiyat şubesi Reisi

İskender F. Sertelli

(İskender F. Sertelli)

NIN

3-0. I-7

*Milli kültüre ne derece kadar hizmet ede-
bileceğinizin buyurularına ilaği ile B. V. Sunuldu
4. II. 743*

H. Reiz Kocak.

8

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

BCA. 490.01.1351,486.1

BCA. 490.01.1351,486.2

BCA. 490.01.1351,486.3

BCA. 490.01.1351,486.4

BCA. 490.01.1351,486.5

BCA. 490.01.1351,486.6

BCA. 490.01.1351,486.7

BCA. 490.01.1351,486.8

KİTAP, MAKALE VE TEZLER

ABADAN,Y.(1943).“Tarihçi Görüş, Milli İnancın Kaynak ve Desteğidir“, **Tarihten Sesler**, 1,1-2.

ABADAN,Y.(1943).“İskender Fahreddin Sertelli”, **Tarihten Sesler**, 6-7, 1-4.

ADAM,B. (1943).“Tello Harabelerinde”, **Tarihten Sesler**, 2, 14-16.

AKTAY, Z.(1943).“Mitoloji”, **Tarihten Sesler**, 8-9, 23-25.

AKTAY, Z.(1943).“Mitoloji Fatum”, **Tarihten Sesler**, 10-11, 24-25.

ALAGEYİK,Z. (1943).” Kitap Konuşmaları”, **Tarihten Sesler**, 6-7,38-40.

ALANGU, T.(1943).“Maykop Kurganı (En Eski Harita) ”, **Tarihten Sesler**, 3, 23-26.

ALANGU, T.(1943).” Sihir ve Mitolojide Yılan” ,**Tarihten Sesler**, 4, 31-35.

ALUS, S.(1943).” 35 Yıl Evvelki Deniz Hamamları”, **Tarihten Sesler**, 9, 26-29.

ALUS, S.(1943).” İkinci Abdülhamid Devrinde Mimli kişiler”, **Tarihten Sesler**, 10-11, 17-18.

“Aydın Tarihi,(1943).” Mayıs ve Haziran Kronolojisi”, **Tarihten Sesler**, 6-7, 46-49.

“Aydın Tarihi” ,(1943).” Tarihten Sesler, 8-9, 45-47.

- BAĞDATLIOĞLU, B.(1943).” Tarihten Sesler”, **Tarihten Sesler**, 13-14, 1-2.
- BALCI, R.(1943).” Tarih Ansiklopedisi”, **Tarihten Sesler**, 8-9, 30.
- BORAN, Celal T.(1943).” Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları”, **Tarihten Sesler**, 6-7, 35-36.
- BORAN, Celal T.(1943).” Cleopatra ”, **Tarihten Sesler**, 2, 24-25.
- BORAN, Celal T.(1943).” Tarih Ansiklopedisi”, **Tarihten Sesler**, 2,23.
- BORAN, Celal T.(1943).” Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları”, **Tarihten Sesler**, 2, 21-22.
- BORAN, Celal T.(1943).” Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları”, **Tarihten Sesler**, 3, 30-32.
- BORAN, Celal T.(1943).” Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları”,**Tarihten Sesler**, 1, 26-28.
- ÇAPAN, M.(1943).” Şair Eşref”, **Tarihten Sesler**, 13-14, 13-17
- ÇAPANOĞLU, M.(1943).” Şair Eşref”, **Tarihten Sesler**, 6-7, 30-34.
- ÇAPANOĞLU, M.(1943).” Fıkıhçı Yobazların Davası”, **Tarihten Sesler**, 2, 37-39.
- ÇAPANOĞLU, M.(1943).” Kabadayı Çeşitleri”,**Tarihten Sesler**, 1, 43-45.
- ÇAVDARLI, R.(1943).” İlk Türkçülük Cereyanları”, **Tarihten Sesler**, 2, 17-20.
- ÇAVDARLI, R.(1943).” Türk Sanayi Tarihçisi”, **Tarihten Sesler**, 5, 11-13.
- ÇELEBİ.(1943).” Abdülhamit ve Yatalak Donanma”, **Tarihten Sesler**, 8-9, 14-15.
- ÇELİK, F.(1943).” Yusufelili Huzuri”,**Tarihten Sesler**, 1, 29-35.
- ÇELİK, M. F.(1943).” Yusufelili Huzuri”, **Tarihten Sesler**, 2, 26-31.
- “Çinili Köşk Hakkında Bir Tavzih”, **Tarihten Sesler**, 5, 17-19.
- ÇOLPAN, T.(1943).” Tarihten Fıkralar”, **Tarihten Sesler**, 15, 31.
- DAĞLIOĞLU, H.(1943).” Mezarlarımız ve Mezar Taşlarımız”, **Tarihten Sesler**, 3, 13-18.
- DEMİRKAN, S.(1943).” Bu Günü Tanımadan Dünü Tanımak Mümkün Değildir”, **Tarihten Sesler**, 1, 3-6.
- DİRİMTEKİN, F.(1943).” Birinci İnönü”,**Tarihten Sesler**, 1, 9-15.
- EFE, N.(1943).” İki Zafer: Budin, Tunus (Şiir) ”, **Tarihten Sesler**, 5, 23.
- ESEN, M.(1943).” Milli Tarihi Yayımak ”, **Tarihten Sesler**, 2, 4-5.
- FINDIKOĞLU, Z.(1943).” Bizde Tarihçilik”, **Tarihten Sesler**, 6-7, 9-11.
- FINDIKOĞLU, F.(1943).” Bizde Tarihçilik”, **Tarihten Sesler**, 8-9, 6-8.
- GENÇOSMAN, M.(1943).” Fantazi mi, Tarih mi? ” ,**Tarihten Sesler**, 4, 1-6.

- GERÇEK, S.(1943).” Leventname”, **Tarihten Sesler**, 6-7, 16-17.
- GERÇEK, S.(1943).” Eski Adetler (Helva Sohbetleri) ”, **Tarihten Sesler**, 3, 27-29.
- GİZ, H.(1943).” Şehzade Korkut”, **Tarihten Sesler**, 15, 16-21.
- GİZ, H.(1943).” Büyük Bir Türk Hükümdarı: Baybars”, **Tarihten Sesler**, 10-11, 19-23.
- HALİFE, S.(1943).” 1659’da İstanbul”, **Tarihten Sesler**, 12, 4-6.
- İŞILAV, N.(1943).” Ayda bir (Tarihini Unutanı, Tarih de Unutur) ”,**Tarihten Sesler**, 4, 7.
- “İstanbul Müzeleri (1943).”, **Tarihten Sesler**, 3, 37.
- KAFLI, K.(1943).” Soluk Mehmed”, **Tarihten Sesler**, 2, 13.
- KAYGILI, O.(1943).” Mısır Tarlasında Meşhur Tipler”,**Tarihten Sesler**, 1, 40- 42.
- KOÇU, R.(1943).” İlk Kurşun”,**Tarihten Sesler**, 1, 16-18.
- KOÇU, R.(1943).” Kavakdereli Köylü Fatma”, **Tarihten Sesler**, 2, 35-36.
- KOÇU, R.(1943).” Kitap Konuşmaları: Yazma Kitaplar”, **Tarihten Sesler**, 10-11, 26-27.
- KOÇU, R.(1943).” Zenci Esirler”,**Tarihten Sesler**, 6-7, 21-22.
- KOMAN, M.(1943).” Karamanda Yunus Emre Mekanı”, **Tarihten Sesler**, 8-9,16-19.
- KONRAPA, M.(1943).” Edirne Muahedesi ve İç Yüzü”, **Tarihten Sesler**, 12, 7-11.
- KURTOĞLU, A.(1943).” Kitap Konuşmaları”, **Tarihten Sesler**, 8-9, 31-33.
- KUTLUK, İ.(1943).” O şehir ve Oradakiler”, **Tarihten Sesler**, 6-7, 41-45.
- “Mustafa Kemal’in 30 Ağustos 1922 Tarihli Beyannamesi”, (1943).**Tarihten Sesler**, 8-9, 1.
- OĞAN, A.(1943).” Çinili Köşkün Önemi”,**Tarihten Sesler**, 1, 19-25.
- OĞAN, A.(1943).” Fatih’in 500. Yılı Münasebeti ile (Yedikule Surları) ”, **Tarihten Sesler**, 3, 1-7.
- OĞAN, A.(1943).” İstanbul Hamamları”, **Tarihten Sesler**, 6-7, 12-15.
- OĞAN, A.(1943).” Kadim Region Şehri”, **Tarihten Sesler**, 10-11, 9-13.
- OĞAN, A.(1943).” Tarihi Abideler (Profesör Gabriyel’in Eseri) ” ,**Tarihten Sesler**, 4, 813.
- OĞAN, A.(1943).” İstanbul’un Tarihi Binaları ve Restorasyon İşleri”, **Tarihten Sesler**, 2,Şubat 1943,5-8.

- OKTAY, E.(1943).” Kurtuluş Mücadelesinin İstiklal Savaşındaki Yeri ve Önemi”, **Tarihten Sesler**, 15,Mart 1944, 1-8.
- OKTAY, E.(1943).”Nasıl Yazıp Okumalı”, **Tarihten Sesler**, 13-14, 25-26.
- ÖKTEM,M.(1943).” Nureddin Zengi”, **Tarihten Sesler**, 12, 18-19.
- RAGIP, M.(1943).”İhtisap Ağası Hüseyin Bey”, **Tarihten Sesler**, 2, 3234.
- RASOL, S.(1943).” Kafkasya’da Yasa ve Türeler”, **Tarihten Sesler**, 12, 12-17.
- RUNCİMAN, S.(1943).”Tarih Devirleri Boyunca İstanbul” ,**Tarihten Sesler**, 4, 18-22.
- RUNCİMAN, S.(1943).”Tarih Devirleri Boyunca İstanbul”, **Tarihten Sesler**, 3, 19-22.
- S. A.(1943).” Tarihte Polonya Hudutları ”, **Tarihten Sesler**, 13-14, 18-20.
- S. N.(1943).” Hezarpare Ahmet Paşa (Tarihi Hikâye) ”, **Tarihten Sesler**, 8-9, 39-44.
- SADAK, N.(1943).” Benares Mabedi (Hindistan hatıraları) ” ,**Tarihten Sesler**, 4, 23-26.
- SADAK, N.(1943).” Müslüman ve Mecusi Hindliler”, **Tarihten Sesler**, 5, 8-10.
- SAYAR, M.(1943).” M. Ö. 350 - 280 Yıllarında Anadolu, Trakya ve Makedonya’da Basılan Bazı Altın Paralar”, **Tarihten Sesler**, 15, 22-30.
- SAYER, M.(1943).” Milattan Önce Makedonya Altınları”, **Tarihten Sesler**, 13-14, 3-12.
- SERTELLİ, İ.(1943).” Apollon’un Heykeli (Tarihten Hikâyeler) ”, **Tarihten Sesler**, 3, 38-41.
- SERTELLİ, İ.(1943).” Apollon’un Heykeli (Tarihten Hikâyeler)” ,**Tarihten Sesler**, 4, 37-39.
- SERTELLİ, İ.(1943).” Avrupa’yı Kurtaran Kadın”, **Tarihten Sesler**, 2, 40-43.
- SERTELLİ, İ.(1943).” Ayda Bir (Tarihi Romanlar Bize Ne Öğretir?) ”, **Tarihten Sesler**, 3, 8.
- SERTELLİ, İ.(1943).” İnkılâp Tarihimiz ve İnkılâp Edebiyatımız”, **Tarihten Sesler**, 2 ,1-3.
- SERTELLİ, İ.(1943).” Şair Nedim”,**Tarihten Sesler**, 1, 36-39
- SERTELLİ, İ.(1943).” Tuna boyunda Türkler (Korkusuz Jan) ”, **Tarihten Sesler**, 5, 24-26.
- SERTELLİ, İ.(1943).” Mimar Sinan, 355 inci Yıl Dönümü”, **Tarihten Sesler**, 5, 1-3.
- SUR, T.(1943).” Memnun Nasıl Doğdu”, **Tarihten Sesler**, 13-14, 27-28.

- ŞAKIR, Z.(1943).” Hind Demlerinde Türk Denizcileri”, **Tarihten Sesler**, 8-9, 20-22.
- ŞAMLI, S.(1943).” Avrupalılar ve Barbaros”, **Tarihten Sesler**, 2, 9-12.
- ŞAPOLYO, E.(1943).” Türk Müverrihleri”, **Tarihten Sesler**, 5, 4-7.
- ŞAPOLYO, E.(1943).” Türk Müverrihleri”, **Tarihten Sesler**, 6-7, 23-27.
- ŞAPOLYO, E.(1943).” Tarihe Yardımcı İlimler (Antropoloji) ”, **Tarihten Sesler**, 3, 9-12.
- ŞAPOLYO, E.(1943).” Tarihe Yardımcı İlimler (Etnoloji) ”, **Tarihten Sesler**, 4, 14-17.
- “Şehirlerimizin Tarihçesi (İzmir) ,(1943).**Tarihten Sesler**, 4, 36.
- TANSU, S.(1943).” **Tarihten Sesler**, 8-9, 2-5.
- TANSU, S.(1943).” Ebedi Şef Atatürk”, **Tarihten Sesler**, 10-11, 1-4.
- TANSU, S.(1943).” Müşir Gazi Osman Paşa ve Plevne”, **Tarihten Sesler**, 6-7, 5-8.
- TANSU, S.(1943).” Makbul ve Maktul İbrahim Paşa”, **Tarihten Sesler**, 12, 20-26.
- Tark Zafer T.(1943).” Tarihten parçalar”, **Tarihten Sesler**, 3, 42-46.
- Tarik Z.(1943).” Tarihten Parçalar ”, **Tarihten Sesler**, 2, 44-46.
- “Tarih Ansiklopedisi”.(1943).**Tarihten Sesler**, 3, 33.
- “Tarih Ansiklopedisi”.(1943).**Tarihten Sesler**, 5, 27.
- “Tarih Ansiklopedisi”.(1943).**Tarihten Sesler**, 6-7, 37.
- Tarihçi ,(1943).”Türk Tarihinde Ağustos Ayı”, **Tarihten Sesler**, 8-9, 34-36.
- Tarihçi,(1943).” Tarihte Temmuz Bayramları”, **Tarihten Sesler**, 6-7 , 28-29.
- Tarihçi,(1943).” Türkün En Büyük Deniz Savaşı Preveze”, **Tarihten Sesler**, 10-11, 5-8.
- “Tarihten parçalar” ,(1943).**Tarihten Sesler**, 5 , 28-30.
- “Tarihten Parçalar Paşalarımız Bursa’da” ,(1943).**Tarihten Sesler**, 10-11, 28-29.
- TEKİNDAĞ, M.(1943).” Şahabettin Şeydi Ali Reis Hakkınca Düşünceler”, **Tarihten Sesler**, 13-14, 21-24.
- TOGAN, Z.(1943).” Dobruca Türklüğünün Tarihi Hakkında Yeni Nazariyeler”, **Tarihten Sesler**, 12, 1-3.
- TUNA, O.(1943).” Eski Devirlerde Çocuk İstismarı”, **Tarihten Sesler**, 3, 34-36.
- TUNAYA, T.(1943).” Tarihten Parçalar”,**Tarihten Sesler**, 1,46-47.
- ÜLKER, R.(1943).” Tarihten Parçalar”, **Tarihten Sesler**, 8-9, 37-38.

- ÜLKÜTAŞIR, M.(1943).” Âlim ve Şair Türk Hükümdarları (Uluğ Bey)”, **Tarihten Sesler**, 5, 14-16.
- ÜLKÜTAŞIR, M.(1943).” Çin Seddi”, **Tarihten Sesler**, 10-11, 14-16.
- ÜLKÜTAŞIR, M.(1944).” Sinop’ ta Pervane Oğulları”, **Tarihten Sesler**, 15, 12-15.
- ÜLKÜTAŞIR, M.(1943).” Şimali Afrika’ da Türkler”, **Tarihten Sesler**, 6-7,18-20.
- ÜLKÜTAŞIR, M.(1943).” Candaroğlu İsmail Bey” ,**Tarihten Sesler**, 4, 27-28.
- ÜNVER, S.(1943).” Molla Lütü”, **Tarihten Sesler**, 8-9, 11-13.
- Va-NÛ.(1943).” Tarih telakkisi”,**Tarihten Sesler**, 1, 7-8.
- YESARİ, M.(1943).” İstanbul’un Eski Bahçeleri (Şifa bahçesi)”, **Tarihten Sesler**, 4, 29-30.
- YESARİ, M.(1943).” İstanbul’un Eski Bahçeleri (Papası Bahçesi)”, **Tarihten Sesler**, 5, 20-22.
- YİNANÇ, M.(1943).” İcazetnameler ve Seyyid Şerif Curcani”, **Tarihten Sesler**, 8-9, 9-10.
- YİNANÇ, M.(1944).” Seyyid Şerif Cürcani”, **Tarihten Sesler**, 15, 9-11.
- YUCA, İ.(1943).”Cumhuriyet Döneminin İlk Popüler Tarih Dergisi Tarihten Seslerde Tarih ve Tarihçilik.(2015).**Sosyal Bilimler Dergisi**, 3, 73-89
- YÜRÜK, S.(1944).” Kartaca’nın Kuruluşu Efsanesi”, **Tarihten Sesler**, 12, 27-31.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,Adı :Abdulhamit Deniz
Uyruğu :Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri :10/12/1981-Van-Tuşba
Telefon :05536537844
Faks :-
E-mail : hamitdeniz0432@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora
Yüksek Lisans
Lisans	Kamu Yönetimi	2014
	Sınıf Öğretmenliği	2004

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2004-2019	Milli Eğitim Bakanlığı Tuşba Halk Eğitimi Merkezi	Öğretmen/Yönetici
2017-2019	Adalet Bakanlığı Van Cumhuriyet Başsavcılığı	Uzlaştırmacı

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

.....

Hobiler

Müzik, spor, sanat, edebiyat

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

21/05/2019

Tez Başlığı / Konusu: Tarih Araştırmalarına Kaynak Olarak Tarihten Sesler Mecmuası

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 156 sayfalık kısmına ilişkin, 14/05/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turniten intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5 (yüzde beş) tir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Adı : Abdulhamit **Soyadı :** DENİZ **Öğrenci No:**179206071

Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı

Statüsü:

Y.Lisans : Doktora

21/05/2019

Abdulhamit DENİZ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Abdulaziz KARDAŞ

...../...../201.....

ENSTİTÜ ONAYI

U Y G U N D U R

...../...../201.....

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR

Enstitü Müdürü